

РУДОЛФ ШТАЙНЕР

ИМПУЛСИРАНЕ
НА
СВЕТОВНО-
ИСТОРИЧЕСКИТЕ
СЪБИТИЯ
ОТ
ДУХОВНИТЕ
СИЛИ

СВЕТОВНАТА
ИСТОРИЯ
В АНТРОПОСОФСКА
СВЕТЛИНА
И КАТО ОСНОВА
ЗА ПОЗНАНИЕТО
НА ЧОВЕШКИЯ
ДУХ

Поредица „Просветление“

ОКУЛТНА ИСТОРИЯ

Поредица „Просветление“

1. Рудолф Щайнер, „Същност на музикалното“, 2003
2. Рудолф Щайнер, „Прераждане и карма“, 2004
3. Рудолф Щайнер, „Мистерийни драми“, 1 том, 2004
4. Рудолф Щайнер, „Мистерийни драми“, 2 том, 2004
5. Рудолф Щайнер, „За мистерийните драми“, 2005
6. Рудолф Щайнер, „Стихове и медитации“, 2005
7. Рудолф Щайнер, „За инициацията“, 2006
8. Рудолф Щайнер, „Проблеми на модерната психоанализа“, 2012
9. Рудолф Щайнер, „Смъртта като преобразуване на живота“, 2013
10. Рудолф Щайнер, „Окултна история“, 2013

На корицата е използван фрагмент от картината
на Светлозар Писаров-Белката „Бялото“.

- © Рудолф Щайнер, автор
- © Евгени Мангуров, преводач
- © Христо Маринов, технически редактор
- © Светлозар Писаров-Белката, художник
- © Издателско ателие А^б

ISBN 978 - 954 - 737 - 886 - 5

Рудолф Щайнер
ОКУЛТНА ИСТОРИЯ

ИМПУЛСИРАНЕ
НА
СВЕТОВНО-
ИСТОРИЧЕСКИТЕ
СЪБИТИЯ
ОТ
ДУХОВНИТЕ
СИЛИ

СВЕТОВНАТА
ИСТОРИЯ
В АНТРОПОСОФСКА
СВЕТЛИНА
И КАТО ОСНОВА
ЗА ПОЗНАНИЕТО
НА ЧОВЕШКИЯ
ДУХ

Превод от руски
Евгени Мангуров

Аб
Издателско
Ателие
София, 2013

RUDOLF STEINER

OKKULTE GESCHICHTE

Esoterische Betrachtungen
karmischer Zusammenhänge von Persönlichkeiten
und Ereignissen der Weltgeschichte

Die Impulsierung
des weltgeschichtlichen Geschehens
durch geistige Mächte

Die Weltgeschichte
in anthroposophischer Beleuchtung
und als Grundlage der Erkenntnis
des Menschengeistes

(GA 126, GA 222, GA 233)

Rudolf Steiner Verlag, Dornach/Schweiz, 2000

Всички права върху българското издание на тази книга
са запазени от *Издателско ателие Аб*

Указания относно публикуваните лекции на Рудолф Щайнер

Събраните съчинения на Рудолф Щайнер (1861–1925) са подредени в три големи отдела: *Книги – Лекции – Художествени произведения*.

Първоначално Рудолф Щайнер не е искал да се записват изнасяните от 1900 до 1924 г. многобройни, винаги свободно държани лекции и курсове както за широката общественост, така и за членовете на Теософското общество, по-късно Антропософско общество, понеже са били предвидени от него като „устни, непредназначени за печатане съобщения“. След като се увеличават непълните и неточни записки, които се размножават и разпространяват между слушателите, той се вижда принуден да се погрижи за стенографирането на лекциите. С тази задача натоварва Мари Щайнер фон Сиверс. Тя е била отговорна за поръчването на стенографите, съхраняване на преписите и необходимите за отпечатването корекции на текстовете. Понеже поради липса на време Рудолф Щайнер само в редки случаи сам е коригирал стенографирания текст, по отношение на всички публикувани лекции трябва да се има предвид неговото изказване: „Предполага се, че в тези непрегледани от мен текстове могат да се намерят грешки.“

След смъртта на Мари Щайнер (1867–1948) започва издаването на Събраните съчинения на Рудолф Щайнер според нейните указания. Настоящият том спада към тези „Събрани съчинения“.

СЪДЪРЖАНИЕ

ОКУЛТНА ИСТОРИЯ

ПЪРВА ЛЕКЦИЯ, Щутгарт, 27 декември, 1910 г. 17

Неадекватността на обичайния исторически подход. Дълбините на историческите събития, отразени чрез митовете. Влияние на по-висшите същества от духовния свят чрез хората на физическия план. Индивидуалностите като инструмент в постоянния поток на човешкото развитие. Символичното значение на някои събития. Проекция на външен физически план на нещо предишно духовно. Александрия и Хипатия.

ВТОРА ЛЕКЦИЯ, Щутгарт, 28 декември, 1910 г. 33

Намесата на висшите свръхсетивни сили в делото на Орлеанската Дева прави различно взаимодействието на европейските народни индивидуалности и позволява в най-новата история Европа да добие различно лице. Ског Ериуген. Окултният фон зад изявите на Гилгамеш и Енкиду. Образът на кентавъра.

ТРЕТА ЛЕКЦИЯ, Щутгарт, 29 декември, 1910 г. 53

Протичането на инкарнациите се модифицира от вмешателството на духовни сили от областта на висшите йерархии. Закономерности във връзките между индивидуалната карма и влиянията от други светове. Разликата между обективността на откровението и обективността на съдържанието на съзнанието. Гръцката култура като тъкане на аз с аз. Аристотел. Хипатия. Катарзис чрез страх и състрадание.

ЧЕТВЪРТА ЛЕКЦИЯ, Щутгарт, 30 декември, 1910 г. 72

От нашето време започва обратно възкачване към ясновидските култури. Праезикът на човечеството в контекста на връзката между мисъл и говор. Отглас от древните времена в езика на шумерите. Символично подражание на човешките или небесни пропорции в култовите места. Задачата на вавилонците на Земята. Вавилонската кула като символ на ограничаването на човека

до неговата индивидуална личност. Халдейска мистерийна култура: мерните единици като подражание на човешки или небесни пропорции. Оформяне на чисто човешкото в гръцката култура. Юлиан Апостат.

ПЕТА ЛЕКЦИЯ, Щутгарт, 31 декември, 1910 г. 91

Връзката между отделните личности и индивидуалните нишки, които преминават през цялото развитие на човечеството. Потокът, който се влива от свръхсетивните светове в човечеството, в хода на неговата история. Духовете на Формата се проявяват в конфигурациите на природните царства и така въздействат върху човека. Възлови пунктове в развитието, връзката им с положението на земната ос спрямо оста на еклиптиката и констелациите на съседните небесни тела. Атлантската катастрофа и импулсът на 1250 година. Възходящи и низходящи цикли в човешката история. Катастрофалните природни бедствия и модификациите в духа и в душите на хората. Редуване на цикли на подем и спад, като резултат от кръстосване с други мощни течения. Коперник. Оберлин.

ШЕСТА ЛЕКЦИЯ, Щутгарт, 1 януари, 1911 г. 110

Подготовката на гърците като изразители на чисто човешкото от предходната вавилонска култура и мистериите от праисторическите времена. Душевното съдържание на гърците като резултат от първоначалното действие на висшите същества в храмовите центрове и последващото действие на аз с аз и въздействието му в областта на изкуството, философията и гръцкия национален характер, Героите на Гърция с пламенен ентузиазъм се противопоставят на персите. С течение на времето единният културен поток се разпада на отделни потоци. Когато практическите жизненни цели вземат връх, настъпва епоха на упадък. Стоицизъм, епикурейство и скептицизъм като постепенно отпадане на духовното в човека. Неоплатоническа философия, която се вглежда в мистичното издигане на отделния човек. След 1250 г. започва нова инспирация на човечеството, която се фокусира върху въпроса за истината. Пред вратите на епохата на новия упадък стои Кант. Реинкарнационната верига Илия – Йоан Кръстител – Рафаело – Новалис.

ИМПУЛСИРАНЕ НА СВЕТОВНО-ИСТОРИЧЕСКИТЕ СЪБИТИЯ ОТ ДУХОВНИТЕ СИЛИ

ПЪРВА ЛЕКЦИЯ, Дорнах, 11 март, 1923 г. 125

Двете биографии на човека: на физическото и етерното тяло, от една страна, и на астралното тяло и аза, от друга. Значение на речта за душевното развитие на човека. Отзвук в съня на изговореното през деня. Необходимостта от комуникация с Ангелите и Архангелите. Материализмът предизвиква дисхармония в общуването с духовните същества. 1859 година – юбилей на Шилер и година на смъртта на идеализма. Усещане за липса на идеали сред по-възрастното поколение и подем на младежкото движение.

ВТОРА ЛЕКЦИЯ, Дорнах, 12 март, 1923 г. 140

По време на сън човек живее със своя Аз и астрално тяло съвместно със свръхсетивните същества на елементарните царства. От 15-ти век връзката с духовните същества на сън отслабва. Гьоте пътува до Италия в резултат на желанието му за истинска връзка с Архаите. Гьоте като цялостен човек и човекът-глава от неговото и нашето време. Познаването на дейността на елементарните сили в природните процеси от старата медицина и Парацелз. Тенденцията към автоматизъм и пасивност в съвременното образование.

ТРЕТА ЛЕКЦИЯ, Дорнах, 16 март, 1923 г. 158

Елохимите като носители на Космическите мисли. Преминаване на администрирането на мислите към Архаите от 4-ти век сл. Хр. и свързаната с това промяна на съзнанието на човека. Атлантите възприемат Божествените откровения в септимите. Отслабване на това преживяване в квинтите и изчезването му в терците – човек преживява музикалното в своята телесност. В Лемурия човек не е осъзнавал никакъв интервал в октавата. Обективният мажор и обективният минор като израз на душевните преживявания на Боговете.

ЧЕТВЪРТА ЛЕКЦИЯ, Дорнах, 17 март, 1923 г. 173

Спорът между изостаналите Духове на Формата и правилно раз-

витите Архаи. Въздействието на този конфликт в историята на живота през Средновековието и началото на модерния период. Агонията на Августин от гледна точка на свръхестественото. Духовното влияние на нормално развитите и изостаналите Архангели се отразява в религиозните борби през Реформацията и Тридесетгодишната война. Задачата на Антропософията за показването на човека и историческите събития като отражение на свръхсетивното.

ПЕТА ЛЕКЦИЯ, Дорнах, 18 март, 1923 г. 189

Предаването на мислите от Духовете на Формата на Архаите и развитието на независимо мислене и морални импулси. „Философия на свободата“ като израз на това преустроено съзнание. Придържането към стария манталитет чрез действието на изостаналите Духове на Формата – един основен проблем на нашето време. Богословски битки за школата на Ричъл. Съдбоносните четиринадесет точки на У. Уилсън от духовна гледна точка. Неспособността на хората днес да остаряят правилно и последвалото недоволство на младежта.

ШЕСТА ЛЕКЦИЯ, Дорнах, 22 март, 1923 г. 205

Нашето ежедневно мислене като труп на живото мислене, което ни е свойствено за времето между смъртта и новото раждане. Неспособността на такъв тип мислене да улови всичко жизнено около нас е загуба на реални знания. Едуард фон Хартман по философски въпроси. Възприемане на влияния от мировия етер от хората след 28 годишна възраст в по-ранните епохи на цивилизацията. Загубата на такъв опит като условие за свобода. Оживяване на мъртвите мисли чрез вътрешна работа като условие за надмогване на материализма. Действие на ядливите и отровните растения в човека.

СЕДМА ЛЕКЦИЯ, Дорнах, 23 март, 1923 г. 221

През индийската културна епоха във външния вид виждат божествената имагинация; през персийската епоха божествената идея се проявява чрез метеорологичните условия при раждането и констелациите на небесните тела; през египетско-халдейската епоха се преминава към изчисляване на констелациите – свидетелство, че връзката с духовните същества е нарушена; в гръко-римската

епоха човек се чувства изцяло свързан със земните сили. Характеристика на настоящата епоха: интелектуалният човек има мисли, на които земните сили са отнели небесните импулси. Задачата на нашата епоха, както е показано в „Парсифал“ от Волфрам фон Ешенбах, като път от съмнението към благодатта. Евентуалните последици от интелектуализацията на човешката мисъл: унищожаване на топлинната атмосфера, атмосферния въздух и течния компонент на земята в петата, шестата и седмата културна епоха.

СВЕТОВНАТА ИСТОРИЯ В АНТРОПОСОФСКА СВЕТЛИНА И КАТО ОСНОВА ЗА ПОЗНАНИЕТО НА ЧОВЕШКИЯ ДУХ

ПЪРВА ЛЕКЦИЯ, Дорнах, 24 декември, 1923 г. 241

Духовната история на човечеството във връзка с развитието на паметта. Днешните представи за мисъл, чувство и воля и техните еквиваленти в праисторическите ориенталски народи: вместо умствени образи – преживяване на главата като отражение на цялата Земя; вместо емоционални преживявания – преживяване на гърдите и собственото сърце като образ на земното обкръжение и Слънцето; вместо индивидуална воля – осъзнаване на собствената човешка същност в движенията на крайниците и възприемане чрез това на връзката със звездния свят. Развитие на паметта: локализирана памет, свързана с външни знаци; произход на паметниците. Ритмическата памет като източник на метричната поезия. Времевата памет започва от времето на колонизацията на Гърция.

ВТОРА ЛЕКЦИЯ, 25 декември, 1923 г. 256

Ниво на осъзнаване и импулси за развитие на древните народи от Азия. За източния човек Земята е само подножие на Космоса, най-низшето от четирите царства, които са в неделимо цяло. Будното му съзнание е като сън наяве, в който преживява елементарните духове на елементите. В съня си възприема съществата от третата йерархия, а в най-дълбокия сън се докосва и до света на втората йерархия. Съзнанието на посветените е днешното будно съзнание. Изучаване на четене и писане преди и днес. Контрастът между високодуховни представи за нещата и жестоки войни за завладяване. Жизнените сили приглушават съзнанието, а силите на смъртта са източник на разумност – жестоките битки са всъщност импулс за развитие. Проблемът със смъртта в Гърция. Троянската война като война на предчувствие и страх.

ТРЕТА ЛЕКЦИЯ, 26 декември, 1923 г. 271

Египетско-халдейската епоха. Гилгамеш и Еабани – двойстве-

ността на човешкото самосъзнание в третия следатлантски период. Начало на преживяване на обособяване на душевно-духовното от физическо-етерното. Гилгамеш осъзнава в кой момент от историческото развитие се намира чрез инспирация от Еабани след смъртта му. Проблемът на безсмъртието и импулсът за странстване като начин за разрешаването му. Луната като обиталище на първите велики учители на земното човечество. Съзнанието за единството на човечеството и Космоса в мистериите на Ефес. Прераждането на Гилгамеш и Еабани като последователи на мистериите в Ефес.

ЧЕТВЪРТА ЛЕКЦИЯ, 27 декември, 1923 г. 288

Хибернийските и Ефеските мистерии. Изживяване в Хибернийските мистерии на самостоятелното действие на Слънцето и Луната. Посвещението в Ефеските мистерии – издигане и преживяване на космическия етер, вникване в природата на езика като образ на творческия Логос, който тъче и управлява Вселената. Аристотел и Александър. „Песента на Александър“ от свещеника Лампрехт. Загубата и съдбата на много от трудовете на Аристотел. Аристотел учи Александър за етера, за връзките между човека и елементите, както и за връзката между човека и земята. Опитът на Александър по отношение на действието на елементите в различните посоки на света и импулсът за поход на Изток.

ПЕТА ЛЕКЦИЯ, 28 декември, 1923 г. 307

В древните мистерии моралните импулси не са строго отделени от природните. Човешкото същество отделя от себе си растителния свят, който е приет от Земята. Човек отхвърля животните и те изостават в развитието си. Разликите между древните мистерии и гръцките мистерии. Замяна на реалната връзка с Божествено-то на Изток с негови образи и картини в Гърция; зависимост на откровенията от времето и мястото на Изток; зависимост само от подготовка и зрелостта на личността в Гърция. Ефес – ехо от непосредствена реалност на духа, но вече независимо от пространството и времето. Необходимостта да се записва историята възниква със загубата на способността да се виждат образите на събитията – появява се Херодот. Ефес като последния духовен пристан за източната мъдрост. Денят на раждането на Александър е денят на опожаряването на храма в Ефес. Импулсът на

Александър да установи духовен Ефес. Създаване на академии в Египет и Азия; Александрия. Утвърждаването на Рим.

ШЕСТА ЛЕКЦИЯ, 29 декември, 1924 г. 324

Край на цивилизацията на Изтока с пожара в Ефес. Преходният период от Александър до Юлиан Отстъпник. Преминаване от тотална връзка с Божественото към принципа на личността. Трансформация в капацитета на паметта – от космическа памет към лична памет. Поява на историографията. Мистерията на Голгота и мистериите на Хиберния. Продължаване на експлоатацията на импулсите на Аристотел в проникването на естествознанието на Изток чрез Александър и логическите съчинения на Запад чрез Теофраст. Характерът на Аристотелевата логиката като духовно обучение. Оцеляването на Аристотелевия дух в народната мъдрост. Парацелз. Бьоме. Степени на обучение: гимнастик, оратор, доктор. Последните убежища на аристотелизма съществуват чак до 19-ти век. Огънят на Ефес и изгарянето на Гьотеанума.

СЕДМА ЛЕКЦИЯ, 30 декември, 1923 г. 340

В модерни времена се губи знанието за връзката на човека със света. Преход от Разсъдъчна към Съзнателна душа. Знания през Средновековието за кореспонденцията между микрокосмоса и макрокосмоса. Разнообразието на метали в природата и в човека. Физическият човек и силите на земята. Силите на обкръжаващия свят и етерното тяло; изясняване на силите, които действат в белтъка, така че да може да служи на възпроизводството. Действие на силите на земята и обкръжението ѝ върху човешката фигура: крака, глава, ръце. Астралното тяло и силите отвъд пространството. Примери за действието на земните сили в етерното: възпроизвеждането на осата-орехотворка, връзката между пчела, цвете, пчелна пита и кварцови кристали. Необходимостта от нов поглед върху взаимодействието на членовете на човешките същества и отношенията с царствата на природата като основа за нови лекарства. Отношение на аза към всичко минерално, значението на вътрешната топлина.

ОСМА ЛЕКЦИЯ, 31 декември, 1923 г. 358

Изгарянето на Ефес и изгарянето на Гьотеанума. В пламъците от Ефес прозират древните слова: завист на боговете. Мистерии-

ите като места за срещи и разбиране между хората и „добрите богове“. Завистта на боговете. Мистерията на Голгота – акт на върховна Любов. Това, което беше въпрос на богове и хора, в ерата на свободата се разиграва долу в човешкия живот. Розенкройцерските учители живеят в скромност и са незабележими през Средновековието. Инструкциите към ученика: връзката на физическото, етерното и астралното тяло със земята и с йерархиите; специалното отношение между човека и топлината. „Езикът“ на новото духовно откровение във формите и съдържанието на изображенията в Гьотеанума. Статуята на богинята в Ефес. Статуята на Представителя на човечеството в Гьотеанума. Изгарянето на Гьотеанума и завистта на хората. Трансформация на болката в стимул за действие във връзка с духовните импулси на Гьотеанума.

ДЕВЕТА ЛЕКЦИЯ , 1 януари, 1924 г.	372
Отговорността, наложена на Антропософията с оглед на бъдещата цел пред антропософското движение: да снабди човечеството с духовни представи и понятия, с които ще може да премине правомерно през Пазача на прага. Задачата на Дорнах – място, където открито да се говори за духовните реалности. Необходими са непреклонност и истинност по отношение на антропософския импулс в различните направления на живота. Надеждата, свързана с Рождественското събрание. Основополагащата Медитация.	

БЕЛЕЖКИ

Към „Окултна история“	386
Към „Импулсиране на световно-историческите събития от духовните сили“	392
Към „Световната история в антропософска светлина и като основа за познанието на човешкия дух“	394
Рудолф Щайнер – живот и творчество	397

ОКУЛТНА ИСТОРИЯ

Окултни разглеждания на взаимовръзки
между личности и събития
в световната история

Шест лекции, държани в Щутгарт
от 27 декември, 1910 г. до 1 януари, 1911 г.

ПЪРВА ЛЕКЦИЯ

Щутгарт, 27 декември, 1910 г.

Скъпи приятели! В духовната наука истина и познание се постигат толкова по-трудно, колкото по-дълбоко проникваме от общото към отделните конкретни неща. Вие вече можахте да забележите това, когато в отделните работни групи се правят опити да се говори за историята по-подробно, например за превъплъщенията на великия водач на персийската религия Заратустра, когато се е говорило за връзката на Заратустра с Мойсей, с Хермес, а също с Исус от Назарет. Също така и по други поводи са засягани конкретни исторически въпроси. Когато от великите истини за духовната същност на света, от великите световни закони се стига до духовната природа на отделната индивидуалност, на отделната личност, от нещата, необичайността на които все още сравнително лесно се приема от човешкото сърце, се преминава в области, изпълнени с това необичайно. И пред пропастта – между частни и общи истини – недостатъчно подготвения човек го настига обикновено недоверие.

Така че в тези лекции, посветени на окултната история, където ще става дума за исторически факти и исторически личности в светлината на духовната наука, в лекциите, към които днешната лекция трябва да служи като своего рода въведение, аз съм длъжен да ви кажа много необичайни неща. Ще чуете много своеобразни неща, така че ще се наложи да разчитате на вашата добра воля, на тази добра воля, която е изработена от всички тези духовнонаучни познания, които през годините са преминавали през душите ви. Понеже нали това е най-прекрасният, най-значителният плод на духовния светоглед, защото колкото и сложно, колкото и детайлно да е разработено знанието, което придобиваме, в края на краищата ние все пак имаме пред себе си не сбор от догми, но в нас самите, в нашите сърца, в нашите души придобиваме чрез този

духовнонаучен подход това, което ни повдига над тази гледна точка, която можем да придобием при каквото и да е друго разглеждане на света. Не догми, не наставления, не голо знание получаваме ние, а чрез нашето познание ставаме други хора. В известно отношение, за такива раздели на духовната наука, като тези, които ще разглеждаме, е нужно душевно разбиране, не интелектуално, а душевно разбиране, което на много места е длъжно да бъде склонно да изслушва и приема намеци, които биха станали твърде груби, ако ги очертаем с по-резки контури. Аз искам да извикам у вас, скъпи мои приятели, представата, че в целия исторически процес на развитие на човечеството, в продължение на всички хилядолетия чак до наши дни, зад цялото човешко развитие и човешка деятелност стоят в качеството на ръководители, в качеството на водачи духовни същества, духовни индивидуалности и че по отношение на най-великите, най-важните факти на историческия процес този или онзи човек с цялата негова душа, с цялото му същество се явява като инструмент на стоящите зад него планомерно действащи индивидуалности. Но ако искаме да разберем удивителните и тайнствени връзки между по-ранното и по-късното в историческото развитие, трябва да усвоим куп понятия, които ги няма в ежедневиия живот.

Ако си спомните за многото неща, които са се говорили през тези години, в душите ви може да възникне представа, че в древни времена и даже още във времената на следатлантското културно развитие – ако се върнем няколко хилядолетия назад във времената, предшестващи нашето, наричано обикновено историческо време – хората са имали повече или по-малко аномални ясновидски състояния, че между това, което днес наричаме трезво, ограничено само във физическия свят бодрстване и безсъзнателното състояние на сън с неговото съмнително царство на сънищата се е намирала област на съзнанието, чрез която човек се е потапял в духовната, спиритуална реалност. И това, което учените господа, които измислят толкова митове и легенди в науката, изобразяват като

народна поетическа фантазия, в действителност, ние знаем, се свежда до древното ясновидство, до ясновидските състояния на човешката душа, която в онези времена е виждала ставащото зад физическото битие и е изразявала видяното в образите от митовете, а също от приказките и легендите. Така че когато имаме пред себе си древни, при това наистина древни митове, приказки и предания, ние можем да намерим в тях повече знания, мъдрост и истина, отколкото в нашата сегашна абстрактна ученост и наука. По такъв начин, когато обръщаме поглед към много древни времена, ние го обръщаме, така да се каже, към ясновидящия човек. И знаем как това ясновидство намалява все повече и повече в различните народи през различните времена. Днес, в лекцията по случай Рождество¹, аз даже обърнах внимание на факта, че в Европа сравнително до много късно са съществували остатъци от древното ясновидство. Угасването на ясновидството и появяването на съзнанието, ограничено само от физическия план, се извършва при различните народи по различно време.

Сега можете да си представите, че в културните епохи, последвали след великата атлантска катастрофа – в древно-индийската, древно-персийската, египетско-халдейската, гръко-римската и в нашата културна епоха, – хората по най-различен начин са били принудени да действат на арената на световната история, защото те по различен начин са били свързани с духовния свят. Когато се връщаме към персийската, и даже към египетско-халдейската епоха, тогава това, което човек е чувствал, преживявал в своята душа, е достигало, така да се каже, духовните светове и духовните сили са работили в неговата душа. Това, което е било тогава живата връзка на човешката душа с духовните светове, се прекратява по същество чак в четвъртата, гръко-римска епоха и съвсем пропада тъкмо в нашето време. За външната история в нашето време то съществува само там, където чрез средствата, достъпни днес за човека, съзнателно пак се търси връзка между това, което живее в човешката душа, и духовните, спиритуални светове.

Така в древни времена, когато човек се е взирал в своята душа, тази душа е таила в себе си не само това, на което се е научила от физическия свят, което е премислила по повод на нещата от физическия свят, но в нея непосредствено е живяло нещо, което ние сме описвали, например като издигащите се над човека в духовните светове духовни йерархии. Това е действало чрез инструмента на човешката душа долу, на физическия план, и хората са знаели, че са свързани с индивидуалностите от тези висши йерархии. Когато се обръщаме назад, дори към египетско-халдейската епоха – разбира се, трябва да взимаме по-древни епохи, – виждаме хора, представляващи исторически личности, но ние не можем да ги разберем, ако ги приемаме за исторически личности в съвременния смисъл на думата. Когато говорим днес за исторически лица, ние, като хора от материалистическата епоха, сме убедени, че в хода на историята действат само импулси и намерения на дадените лица. Въсъщност така можем да разбираме хората само от трите последни хилядолетия, тоест хората от това хилядолетие, което завършва с рождението на Христос Исус, и след това хората от първото и второ християнско хилядолетие, в което ние самите се намираме. Платон², Сократ³, може би също и Талес⁴ и Перикъл⁵ са хора, които можем още да разбираме като приличащи на нас. Но ако се върнем по-назад, възможността да разбираме хората се прекратява, ако ги разбираме само по аналогия с хората от настоящето. Така не можем да разбираме вече, да кажем, египетския Хермес, великия учител на египетската култура, не можем да разбираме Заратустра и още повече – Мойсей. Когато излизаме извън пределите на хилядолетието, предшестващо християнското летоброене, ние сме длъжни вече да се съобразяваме с факта, че навсякъде, където имаме работа с исторически личности, зад тях стоят по-високи индивидуалности, по-високи йерархии. Човешките личности са като обсебени от тях, разбира се, в добрия смисъл на думата. И тука се открива своеобразно явление, без познаването на което не можем да разберем хода на историческото развитие.

Различаваме до нашето време пет епохи. Имаме индийската – първата следатлантска културна епоха, простираща се далеко назад в хилядолетията, имаме втората – древноперсийската, третата – египетско-халдейска, четвъртата – гръко-римска и петата – нашата собствена епоха. Отивайки назад от характера на гръко-римската епоха към египетската, трябва да изменим подхода към историята, така че вместо чисто човешкия подход, който все още може да ни служи по отношение на фигурите от гръцкия свят чак до героическата епоха⁵, ние сме длъжни да приемем друг мащаб. Зад отделните личности започваме да търсим духовни сили, които представят чрез себе си свръхличното и които действат чрез личностите на хората като чрез свои инструменти. Върху тези духовни индивидуалности трябва да отправим душевния си поглед, така че наистина можем да видим човека, който стои на физическия план, а зад него действа същество от висшите йерархии, което като че ли отзад държи този човек и го поставя на мястото, на което той трябва да стои в развитието на човечеството.

От тази гледна точка вече е достатъчно интересно да се изяснят съотношенията между действително важните събития, исторически определящите събития на египетско-халдейската и гръко-римската епоха. Тези две културни епохи следват една след друга и ние ще тръгнем отначало, да кажем от 2800, 3200, 3500 години до нашето летоброене, което сравнително не е толкова далеко. Още повече – това открива вече и старата история, – че не разбираме какво е ставало тогава. Ще разберем това, само ако видим зад историческите лица по-висши индивидуалности. Но после се оказва, че в четвъртия, в гръко-римския период, имаме като че ли повторение на всички важни неща, които са се случили в третия период. Това е подобно на онова, или ако това, което е обяснимо чрез висшите закони за предшестващия период, става обяснение чрез законите на физическия свят за следващия. Като че ли то се е спуснало с една степен и е огрубяло, станало е по-физическо – пред нас намираме ред отражения във физиче-

ския свят на великите събития от предшестващите периоди. Днес искам да дам въведение и затова ще покажа как в един значителен мит ни е даден един от най-важните факти на египетско-халдейската епоха и как после това събитие се отразява в гръко-римската епоха, но на една степен по-ниско. Аз искам да съпоставя два паралелни факта, които принадлежат един на друг в окултно отношение. Единият от тях е с половин степен по-високо, другият стои напълно на физическата земя, но като че ли е станал физическа сянка на духовното събитие от по-ранната епоха. Такива събития, зад които стоят сили от висшите йерархии, човечеството външно е могло да изрази само посредством митове. Но ние виждаме какво именно се намира зад мита, който ни описва като най-важно събитие това, което излиза от халдейската епоха. Да се спрем само на главните черти на мита. Този мит гласи следното. Някога е имало велик цар на име Гилгамеш. Вече този, който може да съди за такива неща, по името ще разбере⁷, че имаме работа не просто с цар на физическия план, но със стоящо зад него божество, със стояща зад него духовна индивидуалност, от която е бил обсебен царят на град Урук⁸ и която е действала чрез него. Така че имаме работа с това, което в реален смисъл трябва да наречем богочовек. На нас ни се разказва, че той тормози град Урук. Град Урук се обръща към своята богиня Аруру и тази богиня създава помощник. От земята израства този герой. Такива са образите от този мит. Виждаме какви дълбини на историческите събития се намират зад този мит. Богинята прави да възникне от земята Енкиду, своего рода човешко същество, което по отношение на Гилгамеш изглежда по-низше. Разказва се, че то е имало животинска кожа, че е било покрито с косми, че е било като диво. Обаче в неговата дивост е живяла боговдъхновеност, древно ясновидство, ясновидие, древно ясновидско съзнание.

Енкиду се запознава с жена от Урук и вследствие на това попада в града. Той става приятел с Гилгамеш и благодарение на това в града настъпва мир. И ето, Гилгамеш и Енкиду

управляват заедно. Но един от съседните градове похищава от града на Енкиду и Гилгамеш богинята на града Ищар. Тогава те двамата предприемат поход срещу града похитител. Те побеждават неговия цар и връщат обратно богинята на града. И ето, богинята отново е в Урук. Гилгамеш живее срещу нея и тук пред нас застава нещо удивително: Гилгамеш не разбира своеобразната природа на богинята на града. Разиграва се сцена, която непосредствено напомня на една библейска сцена⁹ от Евангелието на Йоан. Гилгамеш стои пред Ищар. Той се държи, разбира се, различно от Христос Исус. Той упреква богинята на града в това, че тя, преди да се изправи пред него, е била с много мъже. Той я упреква особено за познанството ѝ с последния от тях. В отговор на това Ищар се обръща с жалба срещу него към това божество, към тази същност от висшите йерархии, с която е свързана тя, богинята на града. Тя отива при Ану. И Ану изпраща на земята бик, с този бик трябвало да се бие Гилгамеш. Който си спомни борещия се с бика Митра, той ще намери отзвук на тази борба в това, че Гилгамеш е длъжен да пребори бика, пратен долу от Ану.

Всички тези събития – и ние ще видим, когато ще обясняваме мита, какви дълбочини се крият в тях, – довели до това, че Енкиду умрял. Гилгамеш сега е сам. В главата му идва мисъл, която страшно терзае душата му. Под впечатление на преживяното, до него идва мисълта, че човекът е... смъртен. Мисълта, на която той по-рано не обръщал внимание, се появява в целият си ужас пред душата му. И сега чува за единствения земен човек, останал безсмъртен, тогава, когато всички останали хора от следатлантската епоха са достигнали до съзнанието за своята смъртност. Той чува за безсмъртния Кисутрос¹⁰, който живее далеч на Запад. И така, за да проникне в загадката на живота и смъртта, той хваща трудния път на Запад.

Вече мога да кажа, че този път на Запад е не нещо друго, а странстване в търсене на тайните на древната Атлантида, в търсене на събитията преди великата атлантска катастрофа. Натам тръгва Гилгамеш. Много интересно е, че той трябва да

премине врати, охранявани от грамадни скорпиони, че духът го въвежда в царството на смъртта, че влиза в царството на Ксисутрос и в това царство на Ксисутрос узнава, че всички хора трябва все повече да се проникват от съзнанието за своята смъртност в следатлантската епоха.

Тогава той пита Ксисутрос откъде има знание за своята вечна основа, защо е проникнат от съзнанието за своето безсмъртие? И Ксисутрос му отговаря: „Ти можеш също да станеш такъв, но тогава ще трябва да преживееш след мен всичко, което аз преживях по пътя на преодоляване на страха, ужаса и самотата, през които трябваше да премина. Когато бог Еа реши да даде да загине – това, което ние наричаме атлантска катастрофа – в човечеството всичко, което не трябваше да живее по-нататък, той ми заповяда да се отдели на нещо като кораб. Със себе си трябваше да взема животни, които трябваше да останат, и тези индивидуалности, които наистина се наричат Учители. На този кораб преживях великата катастрофа“. Така говореше Ксисутрос на Гилгамеш: „Каквото беше изпитано тогава, ти ще можеш да преживееш само вътрешно. Но да достигнеш съзнанието за безсмъртието с него ти ще можеш, ако не спиш седем нощи и шест дни“.

Гилгамеш иска да се подложи на изпитанието, но заспива много скоро. Тогава жената на Ксисутрос пече седем мистически хляба, които, чрез приемането им, трябвало да заменят каквото е трябвало да се завоюва в седемте нощи и шестте дни. И ето, с тези своеобразни еликсири на живота Гилгамеш се отправя по-нататък. Той преминава през нещо като потапяне в кладенец на младостта и пак достига до бреговете на родината си, простираща се около Тигър и Ефрат. Змия откъва силата на еликсира на живота и той пристига в страната си без този еликсир, но все пак със съзнанието, че съществува безсмъртие, и изпълнен с мъка, вижда все пак духа на Енкиду. Той действително му се явява и от разговора, който протича, узнаваме по какъв начин е могло да възникне съзнание, свързано с духовния свят, за културата на египет-

ско-халдейската епоха. Много важни са тези отношения на Гилгамеш и Енкиду.

Така поставих пред вас образите от мита, значителния мит за Гилгамеш, мит, който, както виждаме, ще ни поведе в духовните дълбини, намиращи се преди халдейско-вавилонския културен период. Искях да извикам пред вас образите, които ще покажат, че тук имаме две индивидуалности: една индивидуалност, в която се изявява божествено-духовна същност – Гилгамеш; другата – повече човек, но при това такава, че бихме я нарекли млада душа, която е преминала все още през малко инкарнации и затова все още носи древното ясно-видство в по-късно време. Това е Енкиду.

Външно Енкиду е изобразен облечен в животинска кожа. С това ни се показва неговата дивост, но пък благодарение на тази дивост той, от една страна, е надарен още с древното ясно-видство, от друга страна, е млада душа, преминала през много по-малко инкарнации от другите, стоящи на върха на развитието души. По такъв начин Гилгамеш ни представя същност, узряла за посвещение, но тя не е могла да достигне това посвещение, защото пътят на Запад е път към посвещение, който не е бил изминат до края. Виждане, от една страна, в Гилгамеш истинския основател на халдейско-вавилонската култура и действащата зад него божествено-духовна същност, разновидност на духа на Огъня, и след това редом с него друга индивидуалност, млада душа, Енкиду, индивидуалност, която чак по-късно се е спуснала в земно въплъщение. (Ако погледнете във „Въведение в тайната наука“, ще видите, че индивидуалностите постепенно са се спуснали от планетите).

От обмяната на това, което знаят двамата, зависи вавилонско-халдейската култура и ние виждаме, че цялата вавилонско-халдейска култура е производно на идващото от Гилгамеш и Енкиду. В халдейско-вавилонската култура се включват ясно-виждането на богочовека Гилгамеш и ясно-виждането на младата душа Енкиду. Процесът, в който двамата са необходими един на друг и действат заедно, се отразява в

по-късния, четвърти културен период, в гръко-римския, при това на физическия план. Пълното разбиране на такова отражение достигахме, наистина, само постепенно. По такъв начин по-духовният процес се отразява на физическия план, когато човечеството се спусна много дълбоко надолу, когато то вече не чувстваше съпринадлежността на човешката личност и духовно-божествения свят.

Тези тайни на божествено-духовния свят са се съхранявали в мистериите центровете. Така например много от древните свещени тайни, възвестявали за връзката на човешката душа с божествено-духовните светове, са се пазили в мистериите на Диана от Ефес и в ефеския храм. Там е имало много от това, което е било вече неразбираемо за епохата, която се обърнала към човешката личност. И като знамение за неразбирането от чисто външната личност на всичко това, което си оставало духовно, стои пред нас наполовина митическата фигура на Херострат, който вижда само най-външното в личността. Херострат, който хвърля в храма на ефеското светилище запален факел. Тази постъпка ни показва сблъсъка на личността с останалото от древните духовни времена. И в същия ден, когато само за това, за да се запомни името му от потомците, един човек хвърля факел в храма на светилището, в същия ден се ражда друг човек, който на същата тази земя, на която трябва да бъде преодоляна чисто личностната култура, е направил най-много за културата, основана на личността. Херострат хвърля факел в деня, в който се ражда Александър Велики¹¹, който е целият личност¹². Така пред нас застава Александър Велики като сянка на Гилгамеш. Зад това се крие дълбока истина. Като сянка на Гилгамеш стои Александър Велики в четвъртия, гръко-римски период, като проекция на духовното на физическия план. А Енкиду, проектиран на физическия план, е Аристотел¹³, учителят на Александър Велики!

Колкото и да е учудващо, Александър и Аристотел стоят един до друг, подобно на Гилгамеш и Енкиду. И виждаме как Александър Велики пренася даденото от Гилгамеш на халдей-

ско-вавилонската култура в първата третина от четвъртия следатлантски период, но преведено на законите на физическия план. Като следствие от действията на Александър Велики, това по чудесен начин се изразява във факта, че на мястото, където се е намирала арената на египетско-халдейската култура, се основава Александрия¹⁴, за да бъде разположена като в центъра, точно там, където така мощно е бил представен третият, египетско-вавилонско-халдейски период. И всичко е трябвало да се срещне в този Александрийски център на културата. Там постепенно се събрали всички културни течения на следатлантската епоха, които е трябвало да се срещнат. Те, като в център, се срещнали именно в Александрия, на това място, установено на арената на третия културен период, но има характер на четвъртия период. Александрия преживяла възникването на християнството. Да, и най-важните за четвъртия културен период неща се развили в Александрия чак тогава, когато християнството вече го е имало. Там действали велики учени, там се сливали преди всичко трите най-съществени културни течения: древно езическо-гръцкото, християнското и мойсеево-еврейското. Те били в Александрия заедно, те действали там едно в друго.

И би било немислимо, ако културата на Александрия, построена изцяло на личността, би могла да бъде приведена в действие по друг начин, освен чрез човек, обхванат от личностното начало, какъвто е бил Александър Велики. Защото чрез Александрия, чрез този културен център всичко, което по-рано е било свръхлично, което по-рано се е издигало от човешката личност към висшите духовни светове, приело личен характер. Личностите, които се намират тук пред нас, имат, така да се каже, всичко в себе си. Отсега нататък ние вече много малко виждаме силите, които от висшите йерархии ги направляват и ги поставят на тяхното място. Всички различни мъдrecи и философи, действащи в Александрия, представят древната мъдрост, изцяло пренесена в човешко личното, от тях навсякъде звучи личното. В това е особеното: всичко, ко-

ето в древното езичество е било обяснявано благодарение на това, че винаги се е казвало как боговете се спускали долу и се съединявали с човешките дъщери, за да произлязат героите, в Александрия се пренася в личната активност на човека. Какви форми е приело в Александрия юдейството, културата на Мойсей, ние можем да видим от това, което ни показва епохата, когато християнството вече е съществувало. Няма вече нищо от тези дълбоки постижения на връзките на света на хората с духовния свят, както това все пак е било във времента на пророците, както това още може да се намери даже в последните две столетия до началото на нашето летоброене. В юдейството всичко също станало лично. Това са все същите разумни хора с необикновена сила за проникване в тайните на древните мистерии, но всичко е станало лично, в Александрия действат личности. И християнството се появява в Александрия отначало, може да се каже, като че ли в изкривена, детска степен. Християнството, призовано да води личното в човека все по-високо към свръхличното, се появява особено силно в Александрия. Именно християните са действали така, че у нас често възниква впечатление: в техните постъпки имаме предвестник на по-късните епископи и архиепископи, действащи чисто лично. Така е действал в четвъртото столетие архиепископ Теофил¹⁵, така е действал неговият приемник и родственик свети Кирил¹⁶. Можем да съдим за тях, така да се каже, само по техните човешки слабости. Християнството, което трябва да даде на човечеството най-великото, проявява себе си първо чрез своите най-големи слабости и чрез своята личностна страна. А в Александрия е трябвало да бъде дадено знамение за цялото развитие на човечеството. Тук ние имаме пак такава проекция на външен физически план на нещо предишно, по-духовно. В древните орфически мистерии¹⁷ е имало удивителна личност, преминала през тайните на тези мистерии. Тя принадлежала към най-привлекателните, най-интересните ученици на древните гръцки орфически мистерии. Тя е била добре подготвена благодарение на определено келтско

тайно обучение, преминато от нея в по-ранни възплъщения. С дълбока последователност е търсила тази индивидуалност тайните на орфическите мистерии. Учениците в орфическите тайни чрез собствената си душа е трябвало да преживеят съдържанието се в мита за Дионис Загрей, който бил разкъсан на части от титаните, но чието тяло Зевс издигнал към висшия живот. Като индивидуално човешко изживяване е трябвало да бъде преживяно от орфиците това как човек, преминавайки определен мистериен път, така да се каже, преодолява себе си във външния свят, с цялото си същество се разкъсва на части, престава да намира в себе си самия себе си.

В същото време, когато обичайното познание за животни, растения и минерали е само отвлечено познание, тъй като ние оставаме вън от тях, този, който иска да достигне действително познание в окултен смисъл, трябва да се упражнява в това, като че ли се намира вътре в животните, растенията, минералите, въздуха и водата, изворите и горите, камъните и звездите, другите хора, като че ли е едно цяло с тях. И въпреки това той като орфик трябва да развие в себе си силна вътрешна душевна сила, че бидейки възстановен като събрана в себе си индивидуалност, да тържествува над раздробеността на външния свят. Ако това, върху което току-що ви обърнах внимание, е ставало човешко преживяване, то се отнасяло по определен начин към най-висшето, което може да се преживее като тайна на посвещението. И много ученици в орфическите мистерии преминали през такива изживявания, преживели по такъв начин своето разкъсване в света и с това преминали през най-висшето, което в дохристиянските времена е могло да бъде постигнато като своего рода подготовка за християнството.

Към учениците на орфическите мистерии принадлежи и тази привлекателна личност, чието външно име не е достигнало до потомците, но която изпъква в качеството си на ученик в орфическите мистерии и върху която аз сега ви обърщам внимание. Вече юноша, а след това много години поред тази лич-

ност е била тясно свързана с всички гръцки орфически умове. Тя действала във времето, предшестващо възникването на гръцката философия и което вече не се отбелязва в книгите по история на философията. Но отбелязаното с имената на Талес и Хераклит е отзвук от това, което правили по-рано на свой ред учениците в мистериите. Към тези ученици в мистериите принадлежи този, за когото ви говоря сега като за ученик на орфическите мистерии, който по-късно все пак имал за свой ученик Ферекид от Сирос¹⁸, и за когото беше споменато няколко години преди това в мюнхенския цикъл лекции „Изтокът в светлината на Запада“.

И ето, индивидуалността, която е била в този ученик на орфическите мистерии, ние намираме при изследване в Хрониката Акаша отново възплътена в четвъртото столетие от християнското летоброене. Намираме я в новата ѝ инкарнация, поставена в жизнената среда на Александрия, при това орфическите тайни са пренесени в личните преживявания, разбира се, на по-висш порядък. Забележително е как всичко това при новата инкарнация е било преведено в личните преживявания. Виждаме тази индивидуалност, родила се отново в края на четвъртото столетие на християнската ера като дъщеря на великия математик Теон. Виждаме как в нейната душа оживява всичко, което е могло да бъде преживяно в орфическите мистерии при съзерцанието на великите математически, ясни мирови съотношения. Сега всичко това е личен талант, лична способност. Сега даже тази индивидуалност се е нуждаела от баща математик, за да има нещо унаследено. Толкова лични е трябвало да бъдат тези способности.

Така се виждаме назад към времена, когато човек още е бил свързан с духовните светове, както е било с този орфик, така виждаме неговия сенчест образ сред тези, които са учили в Александрия на границата между четвърти и пети век. Тази индивидуалност не е възприела още нищо от това, което, може да се каже, е позволявало на хората да не забелязват сенчестите страни в началото на християнството, понеже твърде ярко е

било в тази душа всичко, което е било отзвук от орфическите мистерии, твърде ярко, за да би могла тя да бъде озарена от различната светлина, кпроизлизаща от Христовото събитие. Което е излизало наоколо като християнство, например чрез Теофил или Кирил, е било такова, че тази индивидуалност на орфик, приела сега личен характер, е могла да каже и даде неща по-велики и по-мъдри от тези, които са представлявали християнството в Александрия в това време. С най-дълбока ненавист са били изпълнени както Теофил, така и Кирил срещу всичко, което не било църковно-християнско в тесния смисъл, което не било в разбиранията на тези двама архиепископи. Християнството приело съвсем личен характер, такъв личен характер, че тези двама архиепископи имали лични наемници. Навсякъде се наемали хора, които трябвало да бъдат, така да се каже, охрана на архиепископите. Властта в личен смисъл била важна за тях. Тях ги движела ненавистта към всичко, идващо от древността и което все пак било по-високо от явяващото се в изкривен вид ново. Най-дълбока ненавист – особено против индивидуалността на отново родения орфик – живяла в носителите на висшия християнски сан в Александрия. И затова не трябва да ни учудва, че индивидуалността на отново родения орфик била оклеветена в привързаност към черната магия. Това било достатъчно омразата, надъхана в охраната, да се насочи срещу издигнатата личност на отново възплътения ученик на Орфей. Тя била още млада, но въпреки нейната младост, въпреки това, че като жена е трябвало в хода на дългото обучение да се сблъска с големи трудности, се издигнала до такава светлина, която била по-висша от цялата мъдрост, от цялото познание на това време.

Удивително е как в залите, където говори Хипатия¹⁹ – по-неже така се казвал отново възплътеният орфик, – как там, в Александрия, към възторжените слушатели слизала най-чистата, най-светла мъдрост. Тя сваляла на крака не само стари езичници, но и такива проникновени, дълбоки християни, като Синезий²⁰. Тя имала голямо влияние в Александрия и в

Хипатия е могло да бъде преживяно пренесеното в личността възраждане на древната езическа мъдрост на Орфей.

И наистина символично е действала мировата карма. Това, което е представлявало тайната на нейното посвещение, е било действително проектирано, като сянка, на физическия план. С това ние засягаме събитие, което е действало символично и е било важно за много от извършващото се в историческите времена. Ние засягаме едно от събитията, които само външно се проявяват като мъченическа смърт. Те представляват символ, в който се изразяват духовни сили и значения. Яростта на тези, които обкръжавали архиепископа на Александрия, се стоварила върху Хипатия в мартенските дни на 415 година. Решили да се избавят от властта ѝ, от духовната ѝ власт. Най-невежите и диви орди от околностите на Александрия били надъхани и чрез лъжа заловили мъдрата девойка. Тя седнала в каруца и по даден знак настървените хора се нахвърлили върху нея, смъкнали ѝ дрехите, повлекли я в църквата и буквално одрали месото от костите ѝ. Те я разкъсали и съвършено лишена от човешки облик кръвожадна тълпа помъкнала през града части от тялото ѝ. Такава е съдбата на Хипатия, която била един велик философ.

С това, може да се каже, символично е показано нещо, дълбоко свързано с основаването на Александрия от Александър Велики, макар че то е станало много време след това. В това събитие са отразени важни тайни на четвъртия следатлантски период, който съдържал в себе си толкова велики, толкова значителни неща и който е трябвало да се яви като опразване от старото, като измитане от лицето на земята на старото, представил се пред света с такъв парадоксално величествен образ в такъв значителен символ, като пренасянето в жертва – по друг начин не може да се каже – на най-забележителната жена на границата между четвърти и пети век, Хипатия.

ВТОРА ЛЕКЦИЯ

Щутгарт, 28 декември, 1910 г.

Скъпи приятели! Вчера във въвеждащ порядък нашето внимание беше насочено върху това, че ще можем да разберем правилно някои по-древни събития в историята на човечеството, ако гледаме не само силите и способностите на отделните личности, но допуснем, че чрез съответстващите личности, като чрез инструмент, действат същества, които, така да се каже, отправят в нашия свят своите действия от висшите светове. Трябва да си представяме, че тези същества не могат да въздействат непосредствено върху нашите физически процеси, на фактите от нашата физическа действителност, тъй като на съвременната степен на своето развитие те не могат да се въплътят във физическо тяло, което взима своите съставни елементи от физическия свят. Затова, ако искат да действат в нашия физически свят, те трябва да ползват физическия човек, неговите ръце, но също и неговия разсъдък и неговата способност за разбиране. Колкото по-назад отидем в човешкото развитие, толкова по-отчетливо изразено ще намерим влиянието и въздействието на такива същества от висшите светове. Но не трябва да си мислим, че това насочване на сили и въздействия от висшите светове чрез хората във физическия свят е прекратявано някога, включително и в наше време.

За този, който е запознат с духовната наука, който, както това сме могли да правим вече толкова години, е приел в себе си това, което води нашите усещания и представи към признаване на висшите светове, за него такъв факт, като току-що показания, ще бъде, разбира се, веднага понятен, защото той е привикнал постоянно да опъва свързващите нишки между нашето познание, нашето мислене, нашата воля и съществата от висшите йерархии. Но последователят на духовната наука понякога попада в положение, когато е длъжен да се защитава от материалистическите представи, понеже те съществуват

в наше време, от представите, които лишават хората, стоящи встрани от духовното развитие, от възможността донякъде да вникнат в това, което трябва да се каже за въздействието на висшите светове върху нашия физически свят.

В наше време, по същество, към излезлите от употреба възгледи се отнася и това да се говори за господството на макар и абстрактни идеи в човешките събития, в историята. За много хора е съвършено недопустимо пред лицето на истинската научност да се говори, че известни идеи, абстрактни идеи, които, собствено, могат да живеят само в нашия разсъдък, се проявяват в следващите една след друга исторически епохи. Последният отблясък, така да се каже, на вярата в такива абстрактни идеи – относно които, разбира се, не може да се разбере как те могат да действат, понеже нали са само абстрактни идеи, – последният отблясък на вярата в такива абстрактни идеи в XIX век се намира все още в историческите трудове на Ранке²¹. Но и тази вяра в движещите идеи в историята постепенно ще бъде изхвърлена зад борда от нарастващото материалистическо развитие и сега, даже по отношение на историята, се счита за признак на ясна глава, когато се мисли, че всичко, характеризиращо епохата, излизащо в епохата, възниква, всъщност, само благодарение на стечението на физически зрими външни действия, външни потребности, външни интереси и даже идеи на физическите хора. Сега е преминало времето, когато като чрез инспирация такива умове, като например Хердер²², изобразявали развитието на историята на човечеството така, че отвсякъде било видно: тук, в основата, лежи най-малкото предположение за живи сили, живи свръхестествени сили, проявяващи се чрез действията на хората, чрез живота на хората. А който днес иска да бъде умен, ще каже: наистина, у такъв човек, като Лесинг²³, е имало много разумни идеи, но после, в края на своя живот, стигнал до такава глупост, като тази, която написал в своето „Възпитание на човешкия род“, където той, не знаейки как да помогне на себе си, свързал строгата закономерност в хода на историче-

ското развитие с идеите за превъплъщението. В края на „Възпитание на човешкия род“ Лесинг действително изразил това, изхождайки от окултни факти, а именно че души, живели в древни времена, възприели тогава действителните сили, пренасят тези сили в своите нови въплъщения, така че съществува не абстрактно, само идейно непрекъснато течение, но истинско, реално непрекъснато течение на духа зад материалния процес. Както вече беше казано, умният човек ще каже: в края на живота си той (Лесинг) достигнал до такива объркани идеи, като превъплъщението, но на тях не трябва да се обърща внимание .

Това напомня, скъпи приятели, на толкова горчивата, иронична и все пак толкова умна записка, която Хебел²⁴ един път написал в дневника си. В нея той говори, че би било прекрасен сюжет следното: гимназиален учител преподава Платон в своето училище, а превъплътеният Платон се намира сред неговите ученици и той толкова лошо разбира Платон от обясненията на учителя, че учителят е принуден да го накаже строго. Наистина в това, което касае историческото възприемане на развитието на човечеството, от предното духовно разбиране толкова много е загубено и духовната наука ще трябва да се защитава от натиска на материалистичното мислене, което прониква от всички страни и което намира направо за глупост това, което може да бъде съобщено на базата на духовни факти. И ние всъщност отидохме в това много далеко. Например всички тези мощни образи, всички тези мощни символни представи, които произтичали от древното ясновидско познание на хората и които намерили отражение в митологиите, във фигурите на героите, в образите на легендите и приказките, намират днес тълкуватели от най-странен вид. Най-куриозното в тази област е може би книгата „Орфей“ на Соломон Рейнак²⁵, която си спечели известно внимание сред много кръгове във Франция. Всичко, от което са произлезли образите на Деметра, Орфей, образите на другия митологически кръг, се свежда към чисто материални събития и понякога повече от

странно се отрича историческото съществуване на тази или онази фигура, която се крие, да кажем, зад Хермес или Мойсей, и тривиално се обясняват тези фигури чрез чисто човешко съчинителство, чрез фантазия. По метода на Соломон Рейнак, след 60–70 години, тоест когато избледнее външната памет за него, би било лесно да се докаже, че никога не е имало подобен Рейнак, че това е народно творчество, което е пренесло древната идея за Рейнак Лисицата върху Соломон Рейнак. По неговия метод това би било напълно възможно. Това е толкова нелепо, както и това, че – както това се разяснява в предисловието – тази книжцица „Орфей“ е написана „за широки кръгове съвременни образовани хора, а също за юношите“! „За юношите“, понеже Рейнак подчертава, че той е избягвал всичко – макар че това, да сведе идеята за Деметра до прасето, той не е избягнал, – че той е избягвал всичко, което може силно да оскърби нравствените чувства на младите девизи! Обаче той обещава, че ако неговата книга придобие влияние, на което се надява, да подготви особено издание на книгата си за госпожи, което ще съдържа всичко, което все още трябва да бъде скрито от дъщерите. Толкова далеко отидохме.

Иска ми се постоянно да обръщам внимание на последователите на духовната наука върху това, че действието на духовните власти, на духовните сили посредством хората чак до нашето столетие действително може да се докаже с чисто външни разумни доводи, съвсем независимо от чисто окултно-езотеричното изследване, което ще ни занимава основно тук. Но за да достигнем взаимно разбиране за това, по какъв начин духовната наука може да получи известна възможност да отстоява чисто външно действието на свръхсетивните сили в историята, позволете ми да ви запозная със следното.

Този, който има някаква представа за развитието на съвременното човечество, протекло, да кажем, в XIV, XV векове, чак до XVI век, знае колко безкрайно дълбоко значение в това външно развитие на човечеството в новото време е имало историческото появяване на определена личност, относно ко-

ято действително може, аз бих казал, по най-външен начин да се докаже, че чрез нея са действали духовно-свръхсетивните сили. За да хвърлим малко светлина върху окултното разбиране на историята, може да се постави въпросът: какво би станало с развитието на най-нова Европа, ако в началото на XV век в развитието не се бе включила девойката от Орлеан, Орлеанската Дева²⁶? Този, който даже чисто външно разглежда развитието на това време, трябва да каже: ако зачеркнем от историческия процес деянията на Орлеанската Дева, тогава това, което може да се разбере от чисто външните исторически изследвания, ще стане ясно: без действията на висшите свръхсетивни сили чрез Орлеанската Дева Франция, както и цяла Европа, е трябвало да получи в XV век съвършено различен облик. Защото тогава всичко, което е ставало в импулсите на волята, в мозъците на физическите глави, е отивало към това, да наложи, така да се каже, на всички държави в Европа зачеркваща и ликвидираща народните индивидуалности всеобща представа за държава. Под това влияние, разбира се, би станало невъзможно безкрайно много от това, което в последните столетия се създаде в Европа, благодарение на взаимоделиствието на европейските народни индивидуалности. Нека си представим, че в историята са зачеркнати действията на Орлеанската Дева, нека си представим Франция предоставена на своята съдба без появяването на Орлеанската Дева, нека си зададем въпроса какво би станало с Франция без този подвиг? И след това нека обмислим каква роля е играла Франция в последващите столетия за цялостния духовен живот на човечеството. И нека да съпоставим това с неопровержимите, доказуеми с външни документи факти, свидетелстващи за посланичеството на Орлеанската Дева. Да си дадем сметка за това как тази девойка с не особено високо даже за нейното време външно образование изведнъж, на възраст още непълни двадесет години, през есента на 1428 г. чувства, че към нея се обръщат духовните власти от свръхсетивните светове, власти, на които тя дава, разбира се, тези форми, които са привични

за нея, така че ги вижда през призмата на своите представи, но това не е довод против реалността на тези власти. Представете си, че тя знае: свръхсетивните власти направляват силата на волята ѝ към точно определено място. Аз ви разказвам за тези факти не това, което би било възможно да ви изложат съгласно Хрониката Акаша, а само това, което е установено съгласно документите, чисто исторически.

Знаем, че тази девойка от Орлеан се разкрила отначало на един свой родственик, у когото тя, може да се каже, почти случайно намерила разбиране, че тя по разни околни пътища и с големи трудности била доведена в лагера, където се бил разположил дворът на крал Карл, който с всички френски войски стигнал, така да се каже, до последния предел, и ние знаем, че накрая, след като на пътя ѝ издигнали всевъзможни прегради, сред цяла тълпа народ, където крал Карл бил поставен така, че бил неразличим на външен вид, тя веднага го открила и се отправила към него. Известно е също, че тогава тя му казала нещо – и с това той е искал да я изпита, – за което, може да се каже, знаели само свръхсетивният свят и той самият. И вие, може би, знаете от външната история как след това тя, водена от неизменните импулси и под неизменното влияние на силната си вяра – по-добре да се каже, от своите непосредствени видения, – сред огромни трудности довела войската до победа, а краля – до коронясване.

Кой тогава се намеси в хода на историческото развитие? Не някой друг, а съществата, принадлежащи към висшите йерархии! Девойката от Орлеан е била външен инструмент на тези същества и те, тези същества от висшите йерархии, са направлявали събитията от историята. Може да се случи, скъпи приятели, някой, разсъждавайки, да възрази: „направлявайки я, аз бих я направил по-умна“, предполагайки, че това или онова, случило се благодарение на Орлеанската Дева, не се побира в неговата глава. Но тези, които приемат духовната наука, не трябва да желаят да поправят деянията на боговете чрез човешкия ум, както това сега се случва навсякъде в на-

шата така наречена цивилизация. Виждате ли, естествено, намерили се хора, които в духа на нашето време поискали, така да се каже, да освободят съвременната история от подвизите на Орлеанската Дева. Характерно за нашето време произведение написа в този материалистически дух Анатоли Франс²⁷. Би следвало поне да се знае как безобразничи материалистическото мислене със съобщенията, които действително – аз говоря все още за документите на външната история – много добре са обосновани.

Тъй като се намираме тук, на това място, а аз понякога обичам да обръщам внимание на местните условия, искам да ви посоча документ, на който тук вече един път са се позовавали. Щутгартци, разбира се, знаят, че тук, на това място, е живял някога изтъкнат изследовател на Евангелието. Разбира се, няма смисъл да се съгласяваме с многото остроумия, които Гфрърорер²⁸ – така се казвал изследователят на Евангелието – предлага в своето изследване на Евангелието, и можем да бъдем напълно уверени, че Гфрърорер, ако би чул какво сега се съобщава в областта на духовната наука, би употребил същия израз, който често употребявал по отношение на своите противници, които не уважавал много-много, израза, че и на теософите „не всичко под шапката им е наред“. Но тогава не е бил моментът, когато е било възможно, както това се прави днес, така да се каже, по чисто материалистически начин да се прекрачи през историческите документи, когато тези документи засягат събития, които са неудобни, които явно показват действието на живите висши сили в нашия физически свят.

И така днес бих искал отново да ви представя малък документ, писмо, което е било публикувано в първата половина на XIX век. Искам да ви прочета само някои места, тъй както тогава Гфрърорер се е позовавал на това писмо за оправдание на своята вяра. Искам да ви прочета място от една характеристика на Орлеанската Дева и след това да ви питам какво означава това живо описание.

След като авторът на писмото, на което се позовава

Гфрьорер, изброява какво е направила Орлеанската Дева, той продължава: „Това и много друго извърши (Орлеанската) Дева и с Божията помощ тя ще извърши още много. Това е девойка с прелестна красота и мъжествена осанка. Тя говори малко и показва удивителен ум. Когато говори, гласът ѝ е приятен, както и подобава на жените. В яденето е умерена, още по-умерено пие вино. Красивите коне и оръжия ѝ доставят удоволствие. Въръжени и благородни мъже тя обича много. Многолюдни събирания и разговори са неприятни на Девата. Тя често пролива сълзи, обича веселите лица, понася нечувани трудности и е толкова ревностна във воденето на войската и носенето на оръжие, че остава в пълно снаряжение без прекъсване по шест денонощия. Казва, че англичаните нямат права върху Франция и затова, както тя говори, Бог я е пратил, за да ги изгони и победи, но само след предварително увещаване. На краля оказва най-голямо почитание, казва, че той е любим на Бога и се намира под особена закрила, затова и ще бъде запазен. За херцога на Орлеан, Вашия племенник, тя казва, че ще бъде освободен по чуден начин, но само след като към англичаните, които го държат в плен, бъде отправен призив да го освободят. И за да завърша, светлейши принце, моето донесение: става и стана много още по-удивително от това, което мога да ви опиша и изразя с думи. В същото време, когато ви пиша това, назованата Дева вече се отправи в околностите на града Реймс в Шампан, закъдето спешно замина кралят за своето помазване и коронаване с Божията помощ. Светлейши и най-могъщи принце и мой високопочитаеми господарю, смирено Ви се препоръчвам и моля Всевишния да Ви пази и изпълни Вашите желания.

Написано в Битероми в 21-я ден на месец юни.

Ваш смирен слуга, Пърсивал, владетел на Бонламиулка, съветник и ковчезник на краля на французите и херцога Орлеански, главен управител на кралския дворец, родом от Бери“.

Човекът, който познава тази девойка, пише това писмо

и се намира в непосредствена близост до краля. Наистина се удивяваш, когато намираш всички тези неща отново на чисто окултни основания и доказателства – понеже тях можеш да намериш в Хрониката Акаша, – и след това видиш, че в такива случаи напълно могат да се представят и външни исторически документи. Накратко, струва ми се почти безумие да се съмняваш в това, което е действало чрез Орлеанската Дева. И ако след това вземем под внимание, че благодарение на нейните подвизи цялата история на Новото време е получила друг облик, това ни дава право да кажем, че ние виждаме тук да действа непосредствено, външно документално доказуемо, свръхсетивният свят.

Ако след това духовният изследовател отиде по-нататък и потърси със свои средства истинския инспиратор, въздействащ върху Орлеанската Дева, изследвайки една след друга епохите, той намира нещо съвсем особено. Той намира, че същият дух, който е действал чрез Орлеанската Дева, така да се каже, като чрез свой инструмент, в съвсем друга форма, инспирирайки по съвсем друг начин, е въздействал на друга личност, която в качеството на философ е живяла в двора на Карл Плешивия²⁹, на Скот Ериуген³⁰, чиито философско-теологически идеи са имали такова дълбоко влияние в Европа в по-ранната епоха. По такъв начин виждаме, че едни и същи сили в различни епохи по различен начин действат чрез хора, като чрез свои инструменти, че непрекъснатостта на случващото се се съдържа в това, което наричаме история.

Вчера ви показах как във важния мит за вавилонско-халдейската епоха се посочва въздействието на духовните светове върху хората, от които е зависело много в хода на историята в третия от нашите следатлантски периоди, зависело е много в хода на целия исторически процес в древна Халдея, в древна Вавилония. Но сега трябва да разгледаме, разбира се, също от гледна точка на окултната наука, тези две личности, които се крият зад легендарните имена Гилгамеш и Енкиду. Окултно-исторически трябва да виждаме в тях личности, които стоят

на изходния пункт на това, което наричаме вавилонска, халдейска култура. Това, което е могло да дойде от тях като импулси, намираме отново в развитието на духовната култура на древен Вавилон и Халдея. Гилгамеш е бил личност, имаща зад себе си много инкарнации от такъв род, че тази личност можем да наречем стара душа в развитието на човечеството.

Вече знаете от „Въведение в тайната наука“, че в лемурийския период от земното развитие само малко хора издържали случилите се събития на самата Земя, само малко са останали на Земята по време на лемурийския период; че голяма част от душите преди още да е започнала опасността от мумифициране на всичко човешко, се издигнала от Земята към другите планети, живяла по-нататък на Марс, Сатурн, Венера, Юпитер и така нататък; че след това, от края на лемурийския период и по време на атлантския период тези души постепенно отново се спуснали на Земята, за да се възплъщават в земни тела в изменилите се условия и да се появяват в нови инкарнации. Така че ние имаме души, които сравнително рано се спуснали от планетите, и други, които се спуснали по-късно, в по-късни епохи на атлантското развитие. Първите, тези, които се спуснали по-рано, имат зад себе си повече инкарнации на земята, от тези, които се спуснали по-късно, и затова в противоположност на първите ние можем да наречем тези души млади души, души, които по-малко са възприели в себе си. Стара душа е била тази индивидуалност, която се крие зад името Гилгамеш, и по-млада – тази, която е била възплътена в Енкиду в началото на вавилонската култура. Да, относно по-голямата и по-малката възраст на човешките души се открива, – може да се каже, даже за изумление на окултиста – нещо удивително.

Ако днес някой е напреднал, например дотолкова, че донякъде допуска истините на духовната наука, но в останалото все още се съобразява с предразсъдъците и оценките на външния свят, на него би му се сторило, че например душите на философите и учените на нашето време трябва да причислим

към по-старите души. Окултното изследване показва обаче обратното, колкото и странно да звучи, и даже за окултистите е поразително, че например в Кант³¹ е живяла млада душа. Да, с това нищо не можеш да направиш – фактите говорят това. Може също да се каже, че по-млади души се въплъщават, разбира се, в болшинството случаи, в цветните раси, че цветните раси, именно черната раса, води до въплъщение главно на по-млади души. Също и своеобразието на такъв род човешко мислене, който се изразява в ученост, в сегашната материалистическа наука, се обуславя от по-млади души. И може би даже е доказано, че предшестващото въплъщение на много личности, за които трудно бихме предположили това, определено е протекло сред диваците. Да, така пак говорят фактите! Всичко това трябва да се усвои, защото е така. Разбира се, това не намалява значението на съжденията, които ние имаме за обкръжаващия ни свят, тяхната ценност, още повече това трябва да се приеме за общото разбиране на онова, за което става дума. В този смисъл в древен Вавилон ние имаме работа в Енкиду с млада душа, а в Гилгамеш – със стара. Такава стара душа е по природа такава, че рано обхваща не само това, което се явява като елемент, като фактор на съвременната култура, но и това, което, като културни възможности, влиза в настоящето и позволява да се надзърне в далечните перспективи на бъдещето.

Нека да възразят в отговор на обяснението, че често толкова ниско ценените теософи в болшинството случаи са по-стари души, от тези, които четат академични лекции. Но това показва изследването. И макар че духовното изследване не трябва да се употребява за преобръщане на оценките и надсмиване над това, което принадлежи на нашата култура, все пак истината трябва да се гледа право в очите.

Така че Гилгамеш е бил личност, която, по силата на своята душевна конституция, е била свързана с това, което е принадлежало към най-напредничавите духовни елементи и духовни фактори на онова време; с това, което за своето вре-

ме е светило далеч в бъдещето, което и тогава е можело да се достигне само с това, че подобна личност е преминала посвещение от определен род. Чрез определено посвещение, чрез съобщаването на това, което би могло да бъде получено само посредством посвещение, трябвало да бъде дадено на Гилгамеш това, което го направило способен да даде фермента за вавилонската култура. Така той е трябвало да премине посвещение до известна степен.

Да видим в какво положение е трябвало да се намира Гилгамеш в човешкото развитие преди това посвещение. Той бил човек на третата следатлантска епоха. В тази епоха вече настъпило затъмнение за естественото човешко ясновиждане, за това, което човек можел и на което бил способен благодарение на своите природни сили. Ясновиждането не съществувало вече в тази степен, че много хора да могат да се вглеждат назад към своите по-ранни инкарнации. Ако отидем по-назад, във втората, в първата следатлантска епоха, ние виждаме, че повечето хора на земята още са могли да се вглеждат към техните предишни инкарнации, към протичането на техния душевен живот до сегашното им раждане. Но това постепенно било загубено. При Гилгамеш работата стояла така, че от самото начало съществото, което е трябвало да се прояви чрез него и което е могло да се прояви чрез него, само постепенно водейки го към някакво посвещение, че това същество винаги го е пазило. То го поставило на такова място, където той се учил да съди за своето собствено място в световната история. Благодарение на събития от свръхсетивен характер, които в мита, представен от мен вчера, се изправят пред нас в образи, на помощ му се дава другар, чиято дивост, нецивилизованост ни се показват с това, че той по своя външен облик е наполовина звяр. Говори се, че този другар е носил върху своето тяло животинска кожа. Това значи, че той, както хората в първобитно състояние, е бил покрит с косми, че неговата душа е била толкова млада, че е построила за себе си тяло, което представлявало човека още в диво състояние. По такъв

начин Гилгамеш, който бил отишъл напред, имал в лицето на Енкиду редом със себе си човек, който, благодарение на младата си душа и обусловената от това телесна организация, имал все още древното ясновидство. За да може сам той да се ориентира, му бил даден този приятел. След това с помощта на този приятел му се отдало да направи някои неща, като да кажем възвръщането на тази духовна сила, която е представена в мита в образа на богинята на Урук Ишар. Разказах ви, че богинята на града била похитена от съседния град и че затова двамата, Гилгамеш и Енкиду, започнали война срещу съседния град, победили царя на този съседен град и довели обратно богинята на града.

Ако искаме да разбирате исторически правилно такива неща, които ни се изобразяват в тези древни митове, е необходимо да вникваме вече в окултните им подоснови. Зад това похищение на богинята на града се крие нещо подобно на това, което се крие зад похищението на Елена, която Парис отвежда в Троя. Трябва да си даваме сметка, че това, което е изложено в моята малка творба „Кръвта – един съвсем особен сок“³², се базира на реални основания. Там се посочва, че у древните народи е съществувало някакво общо съзнание, че човек е усещал не само своя личен „аз“ в пределите на своята кожа, но че той е усещал себе си като член на племето, на градската община. По такъв начин както отделната човешка душа се усеща в качеството си на централен фактор за нашите палци, ръце и крака, които си принадлежат едни на други, за целия наш организъм, така се е чувствал човек в древните времена като член на груповата душа, към която той принадлежал. Нещо подобно е съществувало в древните времена още в древните градски общини, даже в Гърция. Общият дух, Азът на народа, Азът на племето е живял и действал в отделните личности от народа. Но това, което от такъв общ Аз е могло да достига човешкото съзнание, е трябвало да бъде управлявано в мистериите, в тайните храмови центрове. Жреците на древните мистерии са управлявали общите духовни дела на града

или племето. И се говори не само образно, но и в известен смисъл реално и точно, че такъв храм е бил действително обител на Аза на града, на груповата душа. Там е било нейното централно местопребиваване и жреците от храма били нейни слуги. Те били тези, които чрез инспирация приемали поръчения от тази групова душа – която се казвала оракул – и ги изнасяли в света, за да се случи това или онова. Защото оракулите от това време трябва да ги разбираме в смисъла, който сега ви охарактеризирах. Управлението на такива светилища е било свързано с определени тайни и в древни времена много войни са се разигравали така, че храмовите жреци от единия град се отвеждали в плен от съседния град. С жреците от храма съседният град като че похищавал най-важните тайни на другия град. Пред вас е реално събитие, което отговаря на образа, че богинята на града Ищар, душа на народа на Урук, се похищава от съседния град. Жреците от храма, управители на тайните на храма, били взети в плен, защото съседите им се надявали по такъв начин да завладеят свещените тайни, а чрез това – и силата на дадения град. Това е реалната обратна страна на събитията. При този строеж на душата, на който Гилгамеш се е намирал в началото, той не можел сам да възприема такива неща, защото не можел да прониква с поглед в тези отношения. Обаче по-младата душа е можела да му служи, така да се каже, като орган за ясновиждане, което му помогнало да отвоюва обратно за родния град съкровището на храма. Тогава до съзнанието на Гилгамеш определено достигнало, че в преходно време в човешкия живот съществува нещо, като това, което се изобразява в легендата за слепия и куция, които поотделно са безпомощни, но които заедно се движат напред, благодарение на това, че слепият взима куция на раменете си, а куцият помага на слепия със своята възможност да вижда. В Гилгамеш и Енкиду ние виждаме пренесено в духовното такова взаимодействие на хора със свършено различни способности. Ние се срещаме с това на всяка крачка, особено в историческите събития от древните времена.

Важно е да се разбира това, защото само тогава може да се разбере защо така често в митовете и сказанията пред нас се представят другари, които трябва да свършат нещо заедно, другари, които обикновено са толкова различни по своето душевно устройство, както са били Гилгамеш и Енкиду. А това, което Гилгамеш чрез Енкиду, своя приятел, придобил за своята душа, било, че като че ли се заразил от Енкиду с ясновидска сила, така че до определена степен могъл да погледне към своите собствени предишни инкарнации. По такъв начин Гилгамеш действително се научил от Енкиду на виждане на своите предишни инкарнации. Това било вече нещо, което излизало извън пределите на нормалните способности на Гилгамеш. Да си представим живо как е могло да повлияе на Гилгамеш това обръщане назад към неговите предишни инкарнации.

Какво е могъл да си каже, започвайки от този ден, когато в неговата душа се появила възможност да надзърне в това, което неговата душа е преживяла в предната инкарнация? Отначало това го поразило. Той не могъл така просто да приеме своята собствена същност, каквато е била в предишните инкарнации. Веднага той, така да се каже, не познал себе си. Така би било, скъпи приятели, въобще с хората, ако биха почнали да виждат своите предишни инкарнации. В повечето случаи това би имало съвсем друг вид, отколкото в измислиците, които постоянно се появяват и в които се говори, че някой си човек е реинкарнация на тази или онази личност. Може да се случи, че някой да приведе цял ред гръмки исторически имена на качеството на имена на свои предишни инкарнации. Трябва да има цяла група хора, които са убедени, че в техните предишни инкарнации няма нищо по-долу от крал или принцеса. Именно в тези неща, с които всичко трябва да е толкова сериозно, няма място за фантазии, с тях не трябва да се своеволничи. Този, който, както тогава Гилгамеш, за пръв път обръща своя поглед назад към поредицата свои инкарнации, може действително да бъде поразен. Та нали той се обръща към инкарнации, когато е бил още въввлечен в различни

отношения, обусловени от груповата душевност. Той самият разбира се, до известна степен се е измъкнал от тези отношения и за първи път чрез Енкиду може да разбере цялото значение на това, което се символизира в мита от богинята на града. Но когато се обърнал назад, много от неговите предишни инкарнации не му се понравило и могъл да си каже: това съвсем не е по моя вкус. Той видял например, че неговата душа в минали инкарнации имала съвсем особени човешки връзки, от които би се срамувал сега. Тогава е станало това, което е изобразено в мита – започва да брани това, което по околел път, чрез Енкиду, му разкрила богинята на града, отпраща упреци към своята душа. В мита се говори, че упреква богинята за нейните познанства, защото той ревнува от тези познанства. Видял, така да се каже, хоризонта на своята душа, и виденията стояли пред него така живо, както хора, към които изпитваш някаква симпатия или антипатия, стоят около някого във външния физически свят. И във всичко това, което Гилгамеш отправя като упрек към богинята на града, ние разбираме, че той разговаря с това, което се разиграва в дълбините на неговата душа. Когато, например, ни се говори, че той упреква богинята на града в това, че е имала познанство с някакъв човек, който в мита е наречен Ишулан, това означава не нещо друго, а това, че на него не му харесвало собственото му познанство с този човек, градинар на неговия господар в миналата инкарнация. Следователно това, което ставало в душата на Гилгамеш и чрез което той за пръв път получил тази вътрешна проникновеност, тази вътрешна пълнота на душата, от която се нуждаел, за да стане основател на вавилонската култура, всичко това ни се изобразява във възвръщането към известно ясновиждане, в издигане към свръхсетивните светове, което до известна степен било изгубено от него, понеже бил стара душа. Това ни се предава в този мит.

След това той трябвало да премине нещо като посвещение, като бил доведен до такива видения, каквито собствената му душа имала по време на атлантските му инкарнации. Това,

което митът изобразява като морско плаване и пътуване от Гилгамеш на Запад, не е нищо друго освен вътрешно странстване на неговата душа³³ към посвещението, благодарение на което тя се издига към духовните висоти, където може да възприеме това, което я е обкръжавало в древното атлантско време, когато душата все още ясновидски се е вглеждала в духовния свят. Затова митът ни разказва, че Гилгамеш в това си духовно странстване се среща с великата личност на владелина от Атлантида, Ксисутрос. Това е била личност, която принадлежала към висшите йерархии и по време на атлантския период е живяла сред човечеството, а след това в по-висши области на битието. Тази личност е трябвало да познае Гилгамеш, че от съзерцанието на същността ѝ да придобие това, което било необходимо, за да знае какви са душите, кога те могат да виждат в духовния свят. Така той бил отново изведен в духовните сфери, благодарение на факта, че в своята душа е бил върнат назад в атлантските времена. И когато му се възлага задачата да не спи седем нощи и шест дни, това означава не нещо друго, а упражнение, чрез което душата би била преобразувана, за да проникне напълно в съответните, току-що описани духовни области. Ако ни се казва, че той не издържал това, това означава пак нещо много важно, това значи, че Гилгамеш трябва да ни се представи като личност, която се приближава плътно до границата на посвещението, която е могла да надникне през вратата на посвещението в духовните тайни, но която, според характера на условията от това време, все пак не е могла да проникне в цялата дълбочина. С една дума, трябва да се каже, че основателят, учредителят на вавилонската култура като че останал да стои пред вратата на посвещението, че той не е могъл да вижда съвършено ясно във висшите духовни светове и че след това той придал на цялата вавилонска култура този отпечатък, който е отпечатък само на обикновено надничане в тайните на посвещението. Виждаме, че външната вавилонска култура фактически е такава, че тя оправдава току-що казаното.

В същото време, когато например всичко ни сочи, че в Хермес имаме пред себе си личност, която дълбоко се е взирала в най-святите тайни на посвещението и затова е могла да стане велик инициатор на египетската култура, трябва да кажем, че външната вавилонска култура се е подготвяла по такъв начин, както ние току-що охарактеризирахме това: именно посредством водещата личност, имаща в душата си всички тези качества, които се развиват, когато не се прониква в дълбочината на светите тайни. Затова наистина имаме в древен Вавилон такова историческо развитие, в което отчетливо вървят заедно външният културен поток и езотерично-вътрешният. В същото време, когато в египетския живот двата повече проникват един в друг, в древновавилонската култура те някак си напълно се разминават. И само вътре в това, което ние трябва да разглеждаме като вавилонска култура, такава, каквата тя е била основана от Гилгамеш, е живяло това, което е затворено в най-святите, в най-съкровените мистерии на халдейците. Посветените в мистериите били, разбира се, посветени напълно, но това само като тънка струя е текло през външната култура. Тази външна култура е била резултат от импулсите на Гилгамеш.

И така, от всичко това се изясни, че Гилгамеш като личност всъщност не бил толкова издигнат, че да преживее пълно посвещение. Но все пак, благодарение на това, че в епохата, в която е действал, не е могъл, така да се каже, да изявява своите собствени лични импулси, да съобщава на света това, което е било негова лична сила, той могъл да даде съвсем особено да действа чрез него на едно от тези духовни същества, които ние причисляваме към категорията духове на Огъня, тоест архангели. Такова същество е действало чрез Гилгамеш и устройството на живота във Вавилон, неговите движещи сили, чиито инструмент бил Гилгамеш, ние трябва да търсим в такъв дух на Огъня. По такъв начин действително можем да си представим Гилгамеш в образ, който може да ни даде символа на древния кентавър. Древните символи много повече от-

говарят на действителността, отколкото обикновено се смята. Кентавърът, полуживотно, получовек, винаги е олицетворявал това, че при най-могъщите хора от древността действително по определен начин са се разделяли висшата духовност и това, което съединявало отделната личност с животинската организация. Подобно кентавър е въздействал Гилгамеш върху тези, които са могли да съдят за него, така въздейства той и сега на тези, които могат да съдят за него.

Забележително е, че днес този образ на кентавър изплува отново в областта на съвременното естественонаучно мислене. Неотдавна се появи книга, която изцяло иска да стои на почвата на естественонаучните факти, но която все пак в определено отношение взаимодейства с тези факти без предразсъдъци и затова не поставя все така безсмислено и дилетантски отгоре дъното, както правят тези, които наричат себе си монисти. Авторът се старее наистина да разбере по какъв начин човек, като самостоятелно душевно-духовно същество, противостои на физическата телесна организация. И тук той, опиращ се на естественонаучни данни, достига до забележителен образ. Той навярно не е мислил за кентавъра, когато е рисувал този образ, но казва за това, какво се получава от естественонаучните представи за отношението между душата и тялото: това може да се сравни с ездата на ездач, възседнал кон. Действителното разбиране на естественонаучните факти ни принуждава да кажем: „Самостоятелна е тази душа, която използва тялото като инструмент, подобно на конника, който използва своя кон“. Кентавърът пак е тук. Работите ще тръгнат наистина скоро, и по-скоро, отколкото си мислят хората, и духовнонаучните представи трябва да станат привични за нашите съвременници под натиска на естественонаучните факти.

Неотдавна говорих с един философ, който много се е опирал на материалистически представи и изхождайки от своите материалистически представи, ми каза: „Образът на кентавъра, естествено, е възникнал така: древните обитате-

ли на Гърция са видели някакви народности, настъпващи със своите коне от север, и понеже често е имало мъгла, у тях възникнала представата, че конят и ездачът са едно цяло. При тяхното суеверие те лесно са могли да си представят това“. Наистина крайно опростена представа, не съвсем философска, може би, но крайно опростена.

Образът на кентавъра, който възникнал не от това, че гърците не можали да различат конника от неговия кон, но от това, че древните народи действително са оценявали духовната същност на човека като самостоятелна по отношение на неговата физическа природа – този образ изплува пак в наше време съвършено самостоятелно от естествена научните представи. По такъв начин, трябва да кажем, днес, без оглед на всички материалистически представи, ние се намираме на пътя към това, че сам материализмът, ако иска, разбира се, да се опира на факти, постепенно ще доведе до това, което може да каже, изхождайки от своите окултни източници, духовната наука.

Ако такава фигура, като Гилгамеш, към която сега се приближи и външното изследване, искаме да поставим, както трябва да направим това за целите на нашите наблюдения, начело на окултното изследване, ние трябва да си даваме сметка за това, че тук си имаме работа с въздействие на същества от висшите духовни йерархии. Така че ако трябва да разглеждаме всеки човек в аспекта на неговата духовност в образа на кентавър, тогава при човека, който действа така, както Гилгамеш, особено трябва да допуснем, че духовното на кентавъра се направлява от висшите власти, които изпращат свои сили в постъпателното движение на човечеството. И когато отидем още по-далече в дълбините на историята, виждаме, че това ни се представя още по-ясно. Ние виждаме как това се модифицира чак до сегашното време и как духовните сили, колкото повече навлизаме в нашата непосредствена съвременност, постоянно приемат друг облик, действайки чрез хората.

ТРЕТА ЛЕКЦИЯ

Щутгарт, 29 декември, 1910 г.

Скъпи приятели! От това, което се говори до сега в порядъка на бегло запознаване с окултното протичане на човешкото развитие, някои неща ще ви подсказат, че протичането на инкарнациите, определящо се от индивидуалния характер и индивидуалното развитие на самия човек, се модифицира от вмешателството на духовни сили от областта на висшите йерархии. Реинкарнацията съвсем не е толкова просто събитие в развитието на човечеството, както това би могло да се предположи за известно теоретическо удобство. Разбира се, факт е, че човек отново и отново се възплъщава, че това, което ние наричаме ядро на неговото същество, се появява в нови и нови инкарнации. Също така е вярно, че съществува причинна връзка между животите, идващи по-късно като инкарнации, и предишните животи, също така има и закон за кармата, който, така да се каже, изразява тази причинна връзка. Обаче зад пределите на всичко това съществува още нещо друго – и само това друго ни води към разбирането на хода на историческото развитие на човечеството. развитието на човечеството би протекло съвсем иначе, ако не участваше нищо друго освен причинната връзка между една и друга или между предшестващата и последващата инкарнации на човека. Обаче повече или по-малко във всяка инкарнация – и особено при водещите личности в историята – в човешкия живот постоянно се намесват други твърде значителни сили, които ползват човека като инструмент. Оттук може да се заключи, че непосредственият, заложен изключително в самия човек кармически ход на живота се модифицира при протичането на инкарнацията. Така става на практика. И може да се говори за някои закономерности – ще се ограничим засега само до следатлантските епохи, – за закономерности в това, по какъв начин в следатлантските епохи, чак до настоящето време, вли-

янието на другите светове и индивидуалната карма на човека се намират във връзка помежду си. Няма как иначе, освен чрез схематична рисунка, да ви обясня как се осъществяват тези влияния и в какво отношение се намират с индивидуалността на човека.

Да си представим, че тази нанесена тук, по средата на дъската, кръгловата повърхност е това, което сме свикнали да наричаме човешки „аз“, сегашното ядро на нашето човешко същество.

Да обозначим сега тук другите членове на човешкото същество, отначало абстрахирайки се от разделянето на душата на сетивна, разсъдъчна и съзнаваща душа. Значи тук схематично сме изобразили астралното тяло, етерното тяло и физическото тяло. Сега – тъй като искаме да останем при следатлантското развитие – нека да изясним в какво преди всичко ще се състои бъдещето на човека съгласно това, което вече сме обсъждали на различни места. Знаем, че се намираме по средата на следатлантското развитие.

Наистина вече донякъде сме преминали самата среда. Тук трябва само накратко да повторим казаното по други поводи, че в гръко-римската културна епоха преимуществено достигнало развитие това, което наричаме разсъдъчна душа или душа на характера (*Gemütsseele*), и че сега се намираме в периода на развитие на съзнаващата душа. Във вавилонско-египетския културен период се развила сетивната душа, по-рано в персийската епоха – тялото на усещанията или астралното тяло и в най-древния индийски период на развитието – етерното тяло на човека. Приспособяването на физическото тяло към нашите следатлантски земни условия станало още в последните епохи преди великата атлантска катастрофа. Така че ако сега преминем към това, да внесем тук и обозначението на другите членове на човешката организация, ние можем да кажем: „азът“ на човека се развива в нашата следатлантска епоха така, че развитието по време на индийския период е протичало главно в етерното тяло, по време на персийския

– в астралното тяло, през египетско-халдейския – в сетивната душа, през гръцкия – в разсъдъчната душа, а в нашата култура – в съзнаващата душа, в петия член на човека, ако броим отделните членове на душата. В шестия културен период хората ще се развият по-нататък и душевното на човека по някакъв начин ще се врасне в Манас. В седмия, последен следатлантски културен период развитието ще достигне своето рода врасване на човека в Духа-живот или Будхи, а това, което би могло да се врасне в Атма, ще се развие чак в покъсно време, след великата катастрофа, с която ще завърши нашата следатлантска епоха.

Тези неща са известни от цикъла за Апокалипсиса³⁴. Но сега трябва да обърнем внимание на това, че в първия период, индийския, човек по отношение на своето развитие е бил по-ниско от това, в което живее „азът“, че всъщност древноиндийската до ведическа култура е била, в основата си, инспирирана култура, тоест култура, която като че се вливала в човешката душа, без тази работа на „аза“, която днес ние познаваме като работа на нашите мисли и нашите представи. Започвайки от египетския културен период, човек трябва, така да се каже, активно да се ползва от своя „аз“. Той е

длъжен, посредством външните чувства, да обърне своя „аз“ в областта на външния свят, за да получава впечатления, той до някаква степен трябва да предприема собствено активно участие в придвижването напред. Древноиндийската култура е била по-пасивна култура, култура, която, така да се каже, се постигала чрез отдаване на това, което се вливало в човешкото същество като инспирация. Затова е разбираемо, че трябва да свеждаме тази древноиндийска култура към друг вид дейност, не към тази, която се извършва сега от човешкия „аз“; че сегашната дейност на „аза“ трябва да бъде заменена за индийската душа от онова време с това, че в човешкото същество се спускали висши същества и инспирирали човешката душа.

Ако попитаме какво се внасяло тогава отвън в човешката душа, какво се вливало в нея от съществата от висшите йерархии, ние можем да кажем: това е било същото, което човек ще достигне по-късно като своя собствена деятелност, като своя собствена активност, когато се издигне до това, което обозначаваме с думата Атма или Човек-дух. С други думи, в бъдеще човешката индивидуалност ще се извиси до работа в Атма. Тази работа ще бъде собствена работа на човешката душа, на ядрото на човешкото същество, на това, което непосредствено е свързано с неговото най-вътрешно същество. И както човек после сам ще работи в самия себе си, така са работили съществата от висшите йерархии над индийската душа.

Ако искаме да опишем какво е ставало в етерните тела на индийските души, можем да кажем: там е работило все още затъмнено, в сумрачен сън таящо се „аз“ съзнание, работил е Атма в етерното тяло. С пълно право можем да кажем, че древноиндийската душа е била арена, на която протичала всъщност свръхчовешка работа, работа на висшите същества в етерното тяло на древните индуси. И това, което тогава се въвеждало в етерното тяло, била тази работа, която човек ще достигне по-късно по посочения начин, когато Атма ще почне да работи над етерното тяло. След това в персийската култура Будхи или Духът-живот работи в астралното тяло, в тялото

на усещанията. А в халдейско-вавилонско-египетската култура работи Манас или Дух-себе в сетивната душа. По такъв начин в египетско-вавилонско-халдейската култура все още не била проявена пълната активна работа на „аза“ в самата душа. Човек, макар и в по-малка степен, отколкото по-рано, се явява пасивна арена за работа на Манас в сетивната душа. Чак в гръко-римската епоха човек встъпва, така да се каже, напълно активно в своя собствен душевен живот. Знаем, че в разсъдъчната душа за пръв път „азът“ се осъзнава като самостоятелен член на вътрешното същество на човека, и затова можем да кажем: в гръцката култура работи фактически „аз“ с „аз“, тоест човекът като такъв с човек. Ние ще видим в течение на тези лекции, че в гръцката епоха цялото своеобразие на тогавашната култура се изявява благодарение на това, че „азът“ работи с „аз“. Но сега тази културна епоха вече не малко време е зад нас и както в догръцката епоха висшите същества като че се потапяха в ядрото на човешкото същество и работеха там, в нашата епоха ние трябва да изпълняваме обратната задача. Това, което сме изработили чрез нашия „аз“, това, което сме способни чрез нашата активност да приемем в себе си чрез впечатленията от външния свят, трябва да съумеем отначало да го придобием по чисто човешки начин, но след това не трябва да се спираме на тази позиция, на която са спрели хората от гръко-римската епоха, разработвайки само човешкото, само чисто човешкото като такова. Това, което ние изработваме, трябва да го възнасяме нагоре и да го вкарваме в това, което трябва да дойде. Ние трябва, така да се каже, да държим направление нагоре, към това, което трябва да дойде по-късно към Манас или Дух-себе. Но него можем да очакваме чак в шестия културен период. Ние се намираме сега между четвъртия и шестия период. Шестият обещава на човечеството, че то ще може да пренесе във висшите области това, което се придобива благодарение на външните впечатления, които „азът“ получава чрез своите органи на чувствата. В нашата пета културна епоха сме в състояние само, така да се

каже, да атакуваме всичко, което придобиваме чрез външните впечатления и което достигаме чрез преработката на тези впечатления и да направим така, че то да може да получи направление нагоре. Ние живеем в това отношение наистина в преходна епоха и ако си спомните какво беше казано вчера за действащата в Орлеанската Дева духовна сила, ще видите, че вече в Орлеанската Дева е действало нещо от това, което се движи в противоположна посока, освен въздействията на висшите сили в догръцката епоха.

Когато някой, принадлежащ, да кажем, към персийската култура, се оказвал под влияние на свръхсетивна сила, която го ползвала като свой инструмент, тази сила е действала именно вътре в ядрото на неговото човешко същество. Тя се проявявала там в цялата си пълнота и човек съзерцавал, преживявал това, което насаждала в него тази духовна сила, с което тя го инспирирала. Човек от нашето време, ако встъпи в отношение с такива духовни сили, може, така да се каже, да възнесе нагоре това, което преживява във физическия свят, благодарение на работата на своя „аз“, благодарение на впечатленията на своя „аз“; той може да насочи това нагоре.

Затова при такива личности, като Орлеанската Дева, става така, че изявяването, откровението на духовните сили, които искат да се обърнат към нея, наистина се намира в сфера, до която тя възлиза, но това откровение закрива нещо, което без да изкривява реалността на тези откровения, им дава определен облик. Това е, което преживява тук във физическия свят „азът“ на човека. С други думи, Орлеанската Дева получава откровения, но тя не може да ги види така непосредствено, както древните, между нея, нейния „аз“ и тези обективни сили се включва светът на представите, които тя е получила във физическия свят: образите на Дева Мария и Архангел Михаил, каквито тя ги е получила от своите християнски представи, се изправят в тази междина. Тук ние имаме в същото време пример за това, че когато иде реч за духовни неща, трябва да виждаме разликата между обективността на откровението и

обективността на съдържанието на съзнанието. Орлеанската Дева е виждала Дева Мария и Архангел Михаил в определен образ. Тези образи не трябва да ги считаме за непосредствено присъщи на духовната реалност. На облика на тези образи не следва да се приписва непосредствена обективност. Но ако някой би казал, че това е само въображение, това би било глупост. Понеже откровенията идват към Орлеанската Дева от духовния свят, който човек ще може да види в облик, в какъвто той трябва да го вижда в следатлантския период, макар и чак в шестата културна епоха. Но дори ако Орлеанската Дева не вижда истинския облик (на духовния свят), все пак този истински облик се спуска към нея. Орлеанската Дева му носи насреща религиозните представи на своето време и като че го покрива. От нея спиритуалната сила извиква нейния свят от представи. По тази причина откровението следва да се счита за обективно. Ако даже някой може да докаже, че в откровенията от духовните светове в наше време се вливат субективни елементи, ако не можем да сметем за обективен образа, който си съставя даденият човек за духовния свят, ако даже това е (негово) покривало, ние не трябва заради това да приемаме обективните откровения за такова покривало. Те са обективни. Те вълшебено извличат съдържание от нашата собствена душа. Трябва да различаваме обективността на съдържанието и обективността на фактите, които идват от духовния свят. Това съм длъжен дебело да подчертая, защото в тази област постоянно се правят грешки – наистина грешки от противоположен вид: както от тези, които признават духовния свят, така и от техните противници.

По такъв начин Орлеанската Дева представлява за нас, така да се каже, историческа личност, която действа съвсем в духа на нашата епоха, когато всичко това, което ние можем, така да се каже, да произведем на основата на нашите външни впечатления, трябва да се обърне към духовното. Но какво следва, ако ние приложим това към нашата култура? Следва, че ние можем първо наивно да обърнем поглед към обкръжа-

ващото ни, но ако останем с това, да отправим поглед само към външните впечатления, тогава няма да изпълним нашия дълг. Ще го изпълним само когато осъзнаем, че трябва да отнасяме външните впечатления към стоящите зад тях духовни сили. Ако занимавайки се с наука, постъпваме така, както това прави сегашната ученост, ние не изпълняваме дълга си. Всичко, което можем да узнаем относно законите на природните явления, относно законите на душевните явления, трябва да го разглеждаме така, че да видим в тях езика, който трябва да ни изведе до божествено-духовното откровение. Когато осъзнаем, че всички физически, химически, биологически, физиологически, психологически закони трябва да се разглеждат, съотнасяйки ги с нещо духовно, което ни се открива, тогава ще изпълним дълга си. Така стои работата с науката сега, така стои работата и с изкуството.

Това изкуство, което охарактеризираме като гръцко изкуство, което, така да се каже, просто е имало предвид човека, което изцяло и напълно е изобразявало само човешкото, работата на „аза“ с „аз“, понеже „азът“ се изразява в чувствено-физическия материал, това изкуство е имало своето време. В наше време у действително великите художествени личности като че инстинктивно е възникнало стремление да превърнат изкуството в своего рода жертвено служение на божествено-духовните светове. Това означава например да гледаш на това, което е облечено в звук, като на интерпретация на духовни мистерии. Така някога културноисторически-окултно ще разберат във всички направления Рихард Вагнер³⁵. Тогава на него ще гледат като на човек, показателен за нашия, пети културен период, като на човек, който винаги е чувствал стремеж да изрази това, което е живяло в него, в звуци, който винаги е чувствал порив към духовния свят, който е разглеждал произведението на изкуството като външен език на духовния свят.

Всъщност остатъците на старата култура и зазоряването на новата култура си противостоят в наше време рязко, ожесточено даже, едно на друго. Ние видяхме как, така да се каже,

чисто човешката работа със звуците, чисто формалната музика, която Рихард Вагнер искаше да преодолее, ожесточено се защитаваше от неговите противници, тъй като те не бяха в състояние да почувстват, че инстинктивно в Рихард Вагнер възниква, като утринна зора, новият импулс.

Не знам дали е известно на повечето от вас, че Рихард Вагнер дълго време е бил подложен на най-сурова, най-ужасна критика. Тези негови критици и отрицатели имали своего рода предводител в лицето на извънредно талантливия музиколог Едуард Ханслик³⁶ във Виена, който написал интересната книжка „За музикално прекрасното“. Не знам дали знаете, че чрез това старото е било, така да се каже, противопоставено на изгрева на новата утринна зора в историята. Тази книга „За музикално прекрасното“ може да служи като исторически паметник за по-късни времена. Понеже какво е искал Ханслик? Той казва: не може по такъв начин да се пише музика, като Рихард Вагнер, това не е музика, защото там музиката като че се засилва, за да покаже нещо, което се намира извън музикалното, нещо свръхсетивно. Музиката – това са „арабески в звуци“. Това бил любимият израз на Ханслик. Това значи: съчетанието на тоновете е подобно на арабеските, а музикално-естетическото наслаждение се състои в чисто човешката радост от звученето на тоновете един в друг и един след друг. Ханслик казвал: „Рихард Вагнер въобще не е музикант, той не разбира същността на музикалното. Същността на музиката трябва да е изключително в архитектуриката на звуковия материал“.

Какво може да се каже за такова явление? Нищо друго освен това, че Ханслик е бил изтъкнат реакционер на четвъртата културна епоха. Той е бил прав относно тази културна епоха; но което е вярно за една културна епоха, не правилно за следващата. От негова гледна точка може да се каже: Рихард Вагнер не е музикант. Но след това трябва да се каже по-нататък: това време вече е минало, ние трябва да сме доволни от това, което произлиза от тази епоха, трябва да се примирим

с това, че музикалното в смисъла на Ханслик се разширява, издигайки се над самото себе си към нещо ново. И такъв род стълкновение на старото и новото можем да изучаваме в много области в нашата културна епоха. Особено интересно е това в отделни отрасли на науката. Бихме отишли твърде далеко, ако бихме искали да покажем как навсякъде има и реакционери, и такива, които правят от отделните науки това, което науката трябва да стане – израз на намиращото се зад явленията божествено-духовно. Основният елемент, с който трябва да се проникне съвременността, за да поставяме все по-съзнателно за цел на нашата работа божествено-духовното, трябва да е именно науката за духа и науката за духа трябва да пробужда навсякъде импулси, насочени отдолу нагоре. Тя навсякъде трябва да призовава човешките души към жертва, тоест към принасяне на това, което ние придобиваме чрез външни впечатления, в жертва на това, което трябва да достигнем чрез работа, насочена нагоре в областите на Духа-Себе, Духа-Живот и Човека-Дух.

Ако поставим пред нашите очи този образ от човешката история, окултната история, тогава ще стане разбираемо, че душата, която е била инкарнирана в индийската, а след това в персийската епоха, е могла да бъде проникната от инспириращия елемент на някаква индивидуалност от висшите йерархии, но че след това, когато встъпила в гръко-римската епоха, тя се оказала насаме със себе си, че тази душа е работила така, че „азът“ е работил с „аз“. Всичко това, което в догръцките епохи, в отделните цикли на следатлантските култури се явявало подобно на божествено внушение, подобно на откровение свише – това се отнася все още и към началото на гръцкия културен период, към IX, X, XI векове на дохристиянската епоха, – което се представя пред нас като инспирирана култура, в която отвън се влива това, което тя трябва да съдържа духовно, всичко това се свежда все повече и повече към изживяване на себе си чисто човешки лично. Най-силно всичко това намира израз в Гърция. Такъв израз на външния

човек, какъвто се явява, живеейки във физическия свят, това, какво е човек като опиращо се само на себе си „аз“ същество, не е виждала ни една епоха дотогава и след това никога няма да види. Чисто човешки личното, заключеното изцяло в себе си човешки лично, се изявява исторически в античния начин на живот на гърка и в творенията му. Да видим как гръцкият скулптор е придавал човешки личното на образите на своите богове. Ние можем да кажем, че така, както застава пред нас произведение на гръцката пластика, доколкото то е познаваемо с физически средства, човек стои пред нас цял като личност. И ако не забравяхме, стойки пред художествените произведения на гърците, че тази инкарнация, която тук е изразена, са я предшестваха други инкарнации и че след нея ще последват други, ако ние само за минута помислим, че в основата на изображението на Аполон и изображението на Зевс лежи само една от многото други инкарнации, тогава бихме почувствали неправилно произведението на гръцкото изкуство. Тук трябва да съумеем да забравим, че човек се въплъщава в следващи една след друга инкарнации. Тук личността е излята изцяло във формата на една личност. И такъв е бил целият живот на гърците.

Ако отидем по-назад, формите ще станат символични, формите ще покажат нещо, което не е чисто човешко, ще изразят нещо такова, което човек не чувства още в самия себе си. Той може да изразява само в символи това, което идвало от божествено-духовните светове. Оттук и древното символно изкуство. И да видим все пак как идва изкуството при този народ, който трябва да даде материал за нашия, за петия културен период – трябва само да си представим старото немско изкуство, – и ще видим, че си имаме работа не със символика, но и не с проявление на чисто човешкото, а със задълбочено в себе си душевно. Виждаме как душевното като че не може изцяло да навлезе в човешкия облик. Кой може по друг начин да охарактеризира образите на Албрехт Дюрер³⁷ от това да каже, че в тях това, което се стреми в човека към свръхсетивния свят,

намира, може да се каже, само несъвършен в гръцки смисъл израз във външния строеж на телесното? Оттук и задълбочаването в направление на душевното, колкото по-нататък отива изкуството. И сега вече няма да ви се стори непонятно това, което казах в първата лекция: това, което е било vyplътено по-рано, се проявявало във физическия свят подобно на отблясък, в индивидуалността се вливали същества от висшите йерархии. Затова, говорейки за човека от гръцкия свят, че той е бил vyplътен в по-ранни епохи, ние трябва да виждаме не само това затворено същество, но и стоящата зад него индивидуалност от някаква висша йерархия. Така в гръко-римския период застава пред нас Александър, така застава пред нас Аристотел. Ако проследим техните индивидуалности в обратно направление, от Александър трябва да се върнем към Гилгамеш и да кажем: в Гилгамеш се съдържа тази индивидуалност, която след това се появява проектирана на физическия план като Александър; зад нея трябва да виждаме дух на Огъня, който я използва като свой инструмент. И в Аристотел виждаме, движейки се назад във времето, силите на древното ясновиждане, действащи в приятеля на Гилгамеш. По такъв начин, както младата, така и старата душа, зад които по-рано е стояло ясновиждането, виждаме поставени в гръцката епоха изцяло на физическия план. Съвсем особено това се изправя пред нас във великата математичка Хипатия, в която цялата математическа и философска мъдрост на нейното време е живяла, така да се каже, като лична възможност, като лична научност и мъдрост. Всичко това се съдържало в личността на Хипатия. И ние виждаме още, че тази индивидуалност е трябвало да стане жена, за да прояви тази мека затвореност на всичко това, което тя по-рано е възприела в орфическите мистерии, за да прояви като собствен начин на действие всичко това, което е възприела от инспираторите в качеството си на ученик в орфическите мистерии.

По такъв начин ние виждаме как влиянията на духовния свят се проявяват, модифицирайки следващите една след

друга човешки инкарнации. Мога да ви кажа и това, че индивидуалността, която е била въплътена като Хипатия, която, следователно, е носила в себе си мъдростта на орфическите мистерии и я е изявила лично, е била призвана в една от последващите си инкарнации да стъпи на обратния път – да възнесе пак цялата лична мъдрост към божествено-духовното. Затова приблизително на границата на XII и XIII век Хипатия се появява отново като изтъкнат, всеобемаш и универсален ум на Новата история, който има голямо влияние за това, което се явява като съединение на естественонаучното и философско знания. По такъв начин ние виждаме как проникват в следващите една след друга инкарнации на отделните индивидуалности историческите сили.

Когато разглеждаме хода на историята така, виждаме действително своего рода низхождение от духовните висоти чак до гръко-римската епоха и след това пак възкачване. Виждаме натрупване на добиван на чисто физически план материал в гръцката епоха – това, разбира се, продължава и в наше време – и обратното му възнасяне в духовния свят, за което и е длъжна да даде импулс духовната наука и към което е имала инстинктивен импулс такава личност като Хипатия, която е била въплътена отново в XIII век³⁸.

На това място бих искал, скъпи приятели, предвид факта, че в интернационалното Теософско общество в известно отношение съществуват всякакви недоразумения, да ви кажа, че без съмнение много от тези недоразумения в действителност са изсмукани от пръстите. Така например това, което се излага тук, в нашето немско теософско движение, искаме да противопоставим на това, което е било откровение на теософското движение в най-новото време първоначално. Затова се ползвам тук от случая да ви покажа как това, което се дава тук от първоначалния розенкройцерски източник, се намира в хармония с много от това, което е било дадено на теософското движение отначало. И ето, сега имаме повод да кажем нещо за това.

И така от мен беше казано и развито съвършено независимо от традицията, че определени по-късни исторически лица се явяват като сенки на предишни, изобразени в митовите личности, зад които стоят висшите йерархии. Това не трябва да се счита за различно от тези съобщения, които са били дадени на Теософското общество чрез Е. П. Блаватска³⁹. Защото иначе може по чисто недоразумение много лесно да се стигне до противоречие с добрите стари учения, които прииждаха в теософското движение чрез Е. П. Блаватска, като чрез твърде пригоден за това инструмент. Във връзка с развиваното тук бих искал да ви прочета едно място от по-късните произведения на Е. П. Блаватска, където тя насочва към „Разбулената Изидида“, своето най-старо окултно произведение. Бих искал да ви прочета мястото, за да видите как наистина това, което се говори за такова разминаване, всъщност – не мога да го кажа иначе – е изсмукано от пръстите.

„Освен постоянното повтаряне на старата, винаги присъстваща истина за реинкарнацията и кармата – при това така, както е учила на това най-древната наука на света, а не съвременният спиритизъм, – окултистите трябва да учат за цикличната и вървяща в крак с еволюцията реинкарнация, за такъв вид превъплъщение, тайнствено и все още непонятно за мнозина, незнаещи нищо от историята на Земята, на което ние внимателно обърнахме внимание в „Разбулената Изидида“. Всеобщо превъплъщение за всеки индивид с промеждутъци в Кама-лока и Девакана и циклична съзнателна инкарнация с велика и божествена цел за някои. Тези велики характери, които като великани се извисяват в историята на човечеството, подобно на Сидхарта Буда и Иисус в духовната област, подобно на Александър Македонски и Наполеон Велики в областта на физическите завоевания, по същество са не нищо друго освен отразени образи на великите праобрази, които са съществували не от десетки хиляди години, както за това внимателно беше споменато в „Разбулената Изидида“, а в продължение на милиони години подред от началото на Манвантарата. Защо-

то, както беше обяснено по-горе, с изключение на истинските аватари, тези отражения на своите праобрази, от които всеки съответства на своето, породило го племе, всъщност са тези същите непречупени лъчи (монади), наричани деви, Дхиан-Когани или Дхиани-Буди или още планетарни Духове и т.н., които в еоните на вечността светят в качеството си на техни праобрази. По тяхно подобие ще се родят някои хора и когато се набележи някаква особена общочовешка цел, те хипотетично се одушевяват от своите божествени праобрази, които отново и отново се проявяват чрез съкровените сили, които направляват и ръководят съдбините на нашия свят.

В същото време, когато се е писала „Разбулената Изидида“, не можеше да се каже повече, затова казаното се ограничаваше само със забележката, че в анализите както на свещената, така и на светската история не съществува ни един изтъкнат характер, чийто праобраз ние не бихме могли да намерим в полулегендарните, в полуправдивите предания на миналите религии и митологии. Както звезда, която в безпределността на небето в неизмерима отдалеченост сияе над нашите глави, отразявайки се в тихите води на езерото, така и образите на човечеството от допотопните времена се отразяват в тези периоди на времето, които ние можем да обхванем с обърнат назад в историята поглед“.

Както вече беше казано, аз не пропускам случай да подчертая съответствието на това, което ние можем да изследваме непосредствено в сегашното време, с това, което е било в известно отношение първоначално откровение. Знаете, че тук съществува принцип, в определено отношение здраво да се отстояват традициите на теософското движение, но също, че тук нищо не се повтаря, без да е проверено. Това особено го подчертавам, в това е цялата работа. Там, където може да се подчертае съгласието на едно знание с друго, това трябва да се прави решително, заради приемствеността в Теософското общество, по справедливост; но непроверено нещо просто да се повтаря, не трябва. Това е свързано с мисията, която има-

ме в нашето немско теософско движение, а именно: да внесем собствен принос, индивидуален принос в това теософско движение. Но такива примери могат да ви дадат представа за това колко необосновано е предубеждението, което израства тук и там, че ние винаги искаме, каквото и да става, да имаме в нещата нещо различно. Ние предано работим по-нататък, а не ръчкаме непрестанно, така да се каже, старите догми. Ние разглеждаме и това, което се предлага днес и от другата страна. И отстояваме това, което може да се каже с чисто окултна съвест на основание първоначалните окултни изследвания и тези методи, които са ни предадени от нашите собствени святи традиции на Кръста и Розата. Крайно интересно е да се посочи чрез отделната личност как старото, което е било внесено в човечеството под влияние на висшите сили, приема у хората на гръко-римската епоха, така да се каже, обусловен от физическия план характер. Тук ние можем да приведем като пример как Енкиду в тази от неговите инкарнации, която лежи в промеждутъка между личността Енкиду и Аристотел⁴⁰, под влияние на древните учения на мистериите с техните сили, слизащи от свръхсетивните светове, е могъл да възприеме това, на което се гради в някои школи на мистериите по-нататъшното развитие на човешката душа. Няма сега да повтаряме това, което е било характерна особеност на различните мистериини школи, а ще обърнем нашия духовен поглед към една от техните разновидности, към тази, в която душата чрез възбуждане на напълно определени чувства се развивала, учейки се да прониква в свръхсетивния свят. В такива мистерии се извиквали именно тези усещания в душата, тези импулси, които са били способни да изкоренят от нея до основи всякакъв егоизъм. На душата се откривало, че тя всъщност трябвало да бъде егоистична през цялото време, докато е въплътена във физическо тяло. Целият обем и цялото значение на егоизма в неговите импулси на физическия план се стоварвали, така да се каже, на дадената душа и дълбоко, дълбоко потиснатата се чувствала такава душа, която си казвала: до сега аз не съм

знаела нищо друго освен егоизма, защото на физическия план не мога да бъда нищо друго освен егоист. Да, колко далеко е била такава душа от евтината гледна точка на такива хора, които след всяка дума казват: „Аз искам това не за себе си, а за другите“. Да се преодолее егоизмът и да се усвои стремежът към общочовешкото и космическото не е токова просто, както някои си представят. Това усвояване трябва да се предшества от дълбок потрес на душата пред обема на егоизма, заключен в импулсите на тази душа. На състрадание към всичко човешко, към всичко космическо е трябвало да се учи душата в тези мистерии, за които ви говоря тук, състрадание чрез преодоляване на физическия план. Тогава е можело да се надява, че тя ще донесе от висшите светове истинско съчувствие към всичко живо и всичко съществуващо.

Но още нещо друго е трябвало да се развие като основно чувство, наред с многото други. Когато на човек му предстои да проникне в духовния свят, трябва да му е ясно, че там всичко е различно от физическия свят. Трябва да стоиш като пред нещо напълно непознато, когато стоиш лице в лице с духовния свят. Тук действително има чувство, заради което са попадали в опасност, чувство на страх пред неизвестното. И затова в такива мистерии душата е трябвало да преживее всичко, което душата на човека въобще е могла да преживее като страх и боязън, уплаха и ужас, за да отвикне от чувствата на боязън и страх, уплаха и ужас. Тогава човек бивал въоръжен за това, да се издигне в непознатия му по своето съдържание духовен свят. По такъв начин душата на ученика в мистериите е трябвало чрез възпитание да стигне до всеобемашо, универсално чувство на състрадание и до универсално чувство на безстрашие. Това е преминавала всяка душа в тези древни мистерии, в които е взимал участие Енкиду, когато се появил отново в тази инкарнация, която лежи в промеждутъка между Енкиду и Аристотел. Той също преминал през това. И ето, като възпоменание за по-ранните инкарнации това се проявило при Аристотел. Той могъл да даде теорията на трагедията,

тъй като при съзерцание на гръцката трагедия бил доведен от тези възпоминания до това, че в нея се съдържа отзвук, като че външен, изнесен на физическия план отзвук на това мистерино възпитание, когато душата се очиства чрез състрадание и страх. Затова драматическият герой и цялата постройка на трагедията е трябвало да покажат пред зрителите нещо, на основата на което зрителят в отслабен вид би могъл да преживее състрадание към съдбата на героя на трагедията и страх пред изхода на неговата съдба, пред пълната с ужас смърт, която го грози. По такъв начин в драматическото развитие на действието, в живота и движението на трагедията е било вътъкано това, което е ставало в душата на древния мист: очистване, катарзис чрез страх и състрадание. И като отзвук (на мистериата) на физическия план е трябвало да усети човек, принадлежащ към гръцкия културен период, преминаването през страх и състрадание. Трябвало е художествено да се преживее, естетически да се насладиш на това, което е било по-рано велик принцип на възпитанието. И когато това, на което Аристотел се научил в предишните инкарнации, влязло в неговата личност, той станал човекът, способен да даде единственото определение на трагедията, което станало класическо и действало толкова силно, че още в XVIII век то било възприето от Лесинг и в течение на целия XIX век играло такава роля, че за това определение са написани цели библиотеки. Впрочем не много би било загубено⁴¹, ако по-голямата част от това, което се намира в библиотеките, изгори. Да изгори, защото е било написано с пълно неразбиране на току-що казаното, на това, че в изкуството се проектира нещо, което се съдържа в духовното, и тези, които са писали това, не подозирали, че Аристотел е откривал древната тайна на мистериата⁴², когато е казал: „Трагедия, това е поредица от последователни действия, които се групират около един герой и които са способни да извикат у зрителя чувство на страх и състрадание, за да може в душата на зрителя да настъпи очистване“.

По такъв начин виждаме, че в отделната личност, в това,

което тя казва, се съдържа сянка на това, което става понятно само тогава, когато ние отвъд личността прозираме стоящия зад нея инспиратор. Само когато разглеждате историята така, можете да видите какво означава личността и какво означават свръхличните сили за историческия живот, как в индивидуалните инкарнации става нещо, което Блаватска нарича взаимодействие на личните, индивидуални инкарнации с това, което тя описва, казвайки: „но наред със старата, не всякога приложима истина за реинкарнацията и кармата окултистите трябва да учат за цикличната и вървяща в крак с еволюцията реинкарнация“ и т.н. Тя нарича това съзнателна реинкарнация, тъй както за болшинството от хората днес последователните инкарнации все пак остават безсъзнателни за техния „аз“, тогава, когато духовните сили, които действат свише, в крайна сметка с пълно съзнание пренасят циклично своите сили от една епоха в друга.

Значи откровението за това, което Блаватска говори, изхождайки от розенкройцерските мистерии в своя първи период, напълно може да се провери и установи чрез непосредствено изследване. Но отгук ще видите, че удобният способ да се разбира една инкарнация само като следствие на предишното възплъщение, съществено се модифицира, и вие ще разберете, че реинкарнацията е много по-сложен свят от факти, отколкото обикновено се смята, и че ние го разбираме напълно само тогава, когато съпричислим човека към висшия свръхфизически свят, който постоянно въздейства върху нашия свят.

Можем да кажем, че в този отрязък от време, който наричаме гръко-римска култура, на човека е било дадено време да преживее още един път с чисто човешкия „аз“ всичко, което от висшите светове е било вложено в душата му в течение на дълъг ред инкарнации. Това, което изявявал в цялата пълнота гръко-римският свят, е било като че ли човешки лично изявяване на безкрайните възпоменания, които по-рано са били вложени от висшите светове в тези индивидуалности. Трябва ли ние тогава да се удивяваме, че най-значителните

умове на гръцкия свят съзнават това? Те казвали, поглеждайки в своя вътрешен свят: „Тук се изливат, тук се простират в нашата личност светове, но те са възпоменания за това, което е било влято в нас от духовните светове по-рано“. Прочетете при Платон⁴³ как той свежда всичко това, което човек може да преживее, до възпоменания на душата за нейни предишни преживявания. И ще видите от какво дълбоко реално познаване на четвъртата следатлантска епоха е черпил такъв ум като Платон. Да се научим да разбираме какво значи отделно изказване на толкова изтъкната личност ние можем само ако умеем окултно да надникнем в духа на епохата.

ЧЕТВЪРТА ЛЕКЦИЯ

Щутгарт, 30 декември, 1910 г.

Скъпи приятели! От указанията, дадени в последните дни, вие можете да направите извод, че гръко-римската култура в известно отношение стои по средата на цялата следатлантска култура. Трите предшестваци културни епохи са били като подготовка за тази работа на човешката душа, „аз“ с „аз“, на която обърнахме внимание, говорейки за гръцката култура. Подобно на слизането от ясновидските съзercания към чисто човешкото възприятие на гърците изглеждат древноиндийската, персийската, египетската култури. Подобно на обратно възкачване, на достигане отново на ясновидските култури би трябвало да ни изглежда това, което започва от нашето време и което във все по-нарастваща степен ще бъде достижение за човечеството в близките столетия и хилядолетия. По такъв начин трябва да кажем: в египетско-вавилонско-халдейския културен период ние имаме последната, така да се каже, подготовка за чисто човешката култура на Гърция.

Тогава, в третия следатлантски период, човек като че ли

се спуска надолу от древните ясновидски състояния, благодарение на които той може все още да има непосредствено участие в духовния свят, и подготвя чисто личната, чисто човешката култура, характеризираща се с работата на душата, която можем да наречем именно работа на „аз“ с „аз“. Затова се и оказва, че свързаното с ясновидската култура виждане на поранни инкарнации става неотчетливо, размито, преди всичко за Гилгамеш, основателя на вавилонската култура, така че той сам вече не може да се ориентира там, където Енкиду като по наследство му е предал определени способности, за да може да се огледа за предишни инкарнации. И в пълно съответствие с това падане надолу от духовните висоти и впускането в чисто личния живот на отделния човек, в пълно съответствие с тази особеност на вавилонската душа действа всичко това, което ние виждаме предадено на последващите поколения благодарение на работата на тези души във Вавилон.

Ако искаме да разглеждаме историята окултно, трябва да кажем, че все повече и повече ни идва мисълта, че в своята работа, в своето културно творчество народите съвсем не се намират изолирано в световното развитие, в движението на човечеството напред. Всеки народ има своя духовна задача, той трябва да даде напълно определен принос в това, което наричаме човешки прогрес. Нали сега нашата култура е вече съвсем сложна и тя е станала толкова сложна благодарение на сливането на много отделни културни течения. Ние имаме в нашия сегашен духовен живот и в нашия външен живот сливане на най-разнообразни народни култури, които са се изграждали повече или по-малко едностранно от отделните народи в духа на техните мисии и които след това са се слели в общия поток. По това всички народи се отличават един от друг, по това ние можем да говорим за особена мисия на всеки от тях. И можем да попитаме: какво нещо можем ние, имайки в нашата собствена култура културната работа на нашите предци, да намерим днес, което да ни покаже какво може да даде този или онзи народ за общочовешкия прогрес? Крайно

интересно е да се спрем на културната задача на вавилонския народ.

О, този народ на Вавилон! Даже за външния историк той е задал удивителни загадки в последното столетие благодарение на дешифрирането на клинописното писмо⁴⁴. Даже това, което е станало възможно да се опознае само външно, е във висша степен забележително. Понеже днес външният изследовател може да каже: това, което по-рано се е наричало история, по време почти се удвои благодарение на това, което узнахме при дешифрирането на клинописите. Вече външното историческо изследване на основата на външни източници се взира назад към епоха горе-долу на пет-шест хиляди години преди християнското летоброене и може да каже: през цялото това време в областите, в които по-късно са действали вавилонците, асирийците, е съществувала мощна, дълбоко значителна култура. Там срещаме, преди всичко в най-древните времена, във висша степен своеобразен народ. В историята той се нарича шумери. Той е обитавал в областта на Тигър и Ефрат, главно в горното им течение, макар че е живеел и в долното. Ние не можем, тъй като за това нямаме време, да се спираме на външните исторически източници, а трябва да се заемем повече с това, което може да ни преподаде окултната история.

Този народ с всичко това, което е мислил и духовно творил, а също и с това, което е вършил външно, е принадлежал към сравнително много ранна степен на култура от следатлантското развитие. И колкото по-далеко отидем в историята на шумерите, които можем да наречем прававилонци, толкова по-ясно ще ни става, че в този народ са живели духовни предания от важно значение, че е съществувала велика спиритуална мъдрост, която можем да охарактеризираме, казвайки: цялата постройка на живота, целият начин не само на мислене, но изобщо на живота в душата и духа е бил у този народ съвсем различен, отколкото при хората в по-късните епохи на световната история.

При хората от по-късните епохи на световната история се открива например навсякъде някаква дистанция между това, което се мисли, и това, което се говори. Кой не знае днес, че мисленето и речта са две съвършено различни неща, че речта в известно отношение се състои от условни способности за изразяване на това, което човек мисли? Това е ясно още от факта, че имаме много различни езици и всъщност изразяваме множество общи за всички представи на тези различни езици на Земята, така че съществува известна разлика между мислене и реч. Не така е било у този древен народ. Неговият език се намирал всъщност в съвършено друго отношение с душата, отколкото всички по-късни езици. Следователно ако се върнем към най-древните времена, действително ще намерим там нещо – макар и несъхранено в цялата си чистота – прилично на първичния език на човечеството. Наистина ще намерим вече езиците на отделните племена и раси на цялото пространство на Европа, Азия и Африка в известно отношение диференцирани, но своего рода общ елемент на речта, който би могъл да бъде разбираем за целия тогава известен земен кръг, разбира се, за по-дълбокия духовен човек, е съществувал при шумерите. Защо това е било така? Защото душата на тези хора при тона, при звука е чувствала нещо напълно определено и е трябвало да изразява еднозначно, каквото е можело да се почувства при някаква мисъл и в същото време при звук. Всичко това аз бих искал да изразя преди всичко така: даже още в тези имена, които изредих, излагайки епоса за Гилгамеш, даже още там съществуват необичайни звуци: Ишар, Ишулан и други подобни. Когато произнасят тези звуци и знаят значението на звука в окултно отношение, те знаят, че всъщност тези имена не могат да съдържат други звуци, ако трябва да обозначават дадени същества, защото У, И, А могат еднозначно да се отнесат само към нещо напълно определено. В това се състояло и по-нататъшното движение на езика, че хората загубили чувство за това, че тези неща, звуците – съгласни, гласни – могат да се отнасят към нещо еднозначно тогава, когато в тези

древни времена нещото не е можело да се обозначи по друг начин освен с напълно определена съвкупност от звуци.

Всъщност както сега ние не можем, имайки предвид една и съща вещ, да имаме за нея в Германия различна мисъл от тази в Англия, така и тогава хората, владеейки все още непосредственото духовно, древно чувство за звук, не са могли да обозначат някаква вещ или същество по друг начин освен с еднаква съвкупност от звуци. Така че езикът в древните времена – а в древния шумерски език е имало отзвук от тези древни времена – е бил с нещо свършено определен, така че той просто е бил понятен за този, който го е слушал. Когато ние по такъв начин говорим за езика, трябва да се обърнем към най-първите времена на следатлантските култури. Но след това народът на Вавилон е имал за своя задача да извести долу тази жива духовна връзка на човека с духовния свят в личното, там, където личността се опира сама на себе си в своята единичност. Това била задачата на вавилонците – да известят за духовния свят на физическия план. И с това е свързано, че живото чувство, духовното чувство за езика се прекратява и езикът се променя според климата, географското положение, народа и други подобни. Затова Библията, която за тези работи разказва нещо много по-вярно от измислиците на Фриц Маутнер⁴⁵, наричащ себе си изследовател на езика, изобразява тези важни факти като вавилонското стълпотворение, когато всички хора, говорещи на общ език, били разселени по земята. И това вавилонско стълпотворение⁴⁶ ние можем да разберем духовно, ако знаем как са строили в древни времена. Такива здания, които са строили с цел да предприемат определени, посветени на свещената мъдрост действия или които е трябвало да обозначат свети истини, такива здания се строели в древните времена в такива мерни единици, които се взимали или от Небето, или от човека. А това всъщност е едно и също, понеже човек като микрокосмос е повторение на Макрокосмоса, така че мерните единици, които по чудесен начин са вкарани в пирамидите, са взети от Небето и от човека.

Значи ако бихме могли да се върнем в древните времена, в сравнително ранните епохи, бихме намерили навсякъде в култовите постройки символично подражание на човешките или небесни пропорции. Дължината, ширината и дълбочината, характера на това как архитектурноически се формирало вътрешното пространство, всичко това се правило съгласно небесните пропорции или пропорциите на човешкото тяло. Но това е било така: там, където е съществувало живо съзнание за връзката на човека с духовния свят, пропорциите се взимали от духовния свят. В какво е трябвало да се превърне това във времето, когато човешкото познание е трябвало да бъде смъкнато, така да се каже, от Небето на земята, от общо духовно-човешкото към човешки личното? Тук мерните единици се взимали преимуществено от самия човек, от човешката личност, доколкото тя е израз на отделния „аз“ (Ichheit).

Това е трябвало да изрази Вавилонската кула, култово място за тези, които е трябвало да взимат мерни единици преимуществено от личността. Но в същото време е трябвало да се покаже, че личността ще стане по-зряла само постепенно, за да се издигне отново в духовните светове. Ние видяхме, че първо е трябвало да се преминат четвъртия и петия период, преди отново да може да започне подем. Тогава да се издигнеш в духовния свят просто така е било невъзможно. Това се подразбира в описанието, че вавилонското стълпотворение не успяло, че да се достигне Небето е било невъзможно чрез това, което е можело да се вземе от човешката личност. Безкрайна дълбочина е скрита в този световен символ, във вавилонското стълпотворение, заради което хората станали ограничени в отделната човешка личност, в това, което личността е могла да стане в който и да е народ при особени условия.

По такъв начин вавилонците са били изпратени от духовния свят на нашата земя, там е била тяхната мисия, там е била тяхната задача. Но както вече споменах, в основата на външната вавилонска култура лежи халдейската мистериозна култура, която, оставяйки езотерична, все пак по съвършено

определен начин се вливала във външната култура. Затова ние виждаме как още навсякъде просветва древната мъдрост в това, което вавилонците са взели като мерна система. Но те е трябвало да правят това така, че то да не се издигне заедно с тях в духовните области, а да се използва на земята. Това, което по такъв начин се съдържало в мисията на вавилонците, е влязло в културата и е достигнало до наши дни. Ние можем да покажем това.

Трябва да почувстваме уважение пред това все още мощно виждане в духовните светове, което се поддържало в душите от древните традиции и само малко е помрачено. Ние трябва да почувстваме уважение пред дълбокото познание за Небето на вавилонците и пред тяхната велика мисия, състояща се в това, от известното на човечеството благодарение на духовния свят, от небесните съотношения да вземат всичко това, което е трябвало да се включи в човешката култура заради практическия външен живот. В същото време тяхна задача била да поставят всичко това във връзка с човечеството. И интересното е, че чак до нашето време са доживели известни представи, които са били като отзвук от тези своеобразни чувства, които още живо са усещали вавилонците – чувството на излятост на целия Макрокосмос в човека, законосъобразността на земния личностен човек, който възпроизвежда великите закони на Небето.

Така в древен Вавилон е съществувало изречение, което гласи: „Погледни човек, който върви не като старец и не като дете, върви като здрав, а не като болен, не много бързо бяга и не много бавно крачи, и ти ще видиш мярката на слънчевото движение“. Поразително изречение, но то може дълбоко, дълбоко да ни въведе вътре в душата на древните вавилонци. Защото те си представяли, че човек с добра, здрава крачка, човек, който в своето ходене се придържа към скоростта, произтичаща от здравия живот, че такъв човек, ако би вървял не много бързо и не много бавно около Земята, би се нуждаел за такава обиколка от $365 \frac{1}{4}$ дни, и това е приблизително така,

предполагайки че той странства непрекъснато ден и нощ. И така те казвали, че времето, за което човек може да обиколи Земята, е същото това време, за което – понеже вярвали в привидното движение на Слънцето около Земята – Слънцето обикаля Земята. Значи ако вървиш, като здрав човек, не много бързо и не много бавно около Земята, ти следваш скоростта на движение на Слънцето около Земята. Това значи: „Човече, това принадлежи на твоето здраве – да следваш движението на Слънцето около Земята“. Това, разбира се, е нещо, което може да ни внуши уважение пред мощното космическо мирозъерцание на вавилонците. Защото изхождайки оттук, те създали след това делението на части на това шествие на човека около Земята. Те изчислили определени величини и получили тогава нещо, което приблизително се равнява на пътя, който човек ще измине, ако върви два часа, а това се равнява на една миля. Те изчислили тази мярка съгласно ходенето на здрав човек и я приели за еталонна мярка, за да измерват големи повърхности. И до неотдавна, докато всичко в човешкото развитие не потънало в абстрактното, тази мярка, скъпи приятели, е съществувала в немската миля, която можеш да изминеш приблизително за два часа. По такъв начин до XIX век се съхранило нещо такова, което произхождало от мисията на древните вавилонци, които пък го взели от космоса, изчислявайки го съгласно хода на Слънцето.

Само на нашето време е било необходимо да се сведат тези, заимствани от човека, мерни единици към абстрактни мерни единици, взети от мъртвото. Защото е известно, че съвременното измерване е абстрактно в сравнение с конкретните, произлизащи непосредствено от човека и небесните явления мерни единици, които всъщност водят до мисията на древните вавилонци.

Така е и с другите мерни единици, например с фута, който е бил взет от човешкия крайник, или лакът – него са измервали по човешката ръка. Навсякъде можем да намерим, че в основата лежи нещо, което е било намерено като законо-

мерност в човека, в микрокосмоса. И всъщност до неотдавна в основата на нашата мерна система е стояло цялото мислене на древните вавилонци. Дванадесетте знака на Зодиака и петте планети им дали $5 \times 12 = 60$. Това е основното число. Древните вавилонци смятали въобще до шестдесет. След шестдесет те започвали отначало. Във всичко, което смятали в ежедневните неща, те слагали в основата числото дванадесет, което, изхождайки от законите на космоса, е фактически много по-конкретно приложимо за всички външни конкретни отношения. Защото това число има дванадесет части. Защото дванадесет е било дузина, а дузината не е нищо друго освен дар от мисията на вавилонците. При нас навсякъде в основата стои числото десет, число, което ни готви големи трудности, ако искаме да го разложим на части, когато дузината по своето отношение към шестдесет и в своята различна делимост като основа на системите за изчисляване и измерване е в много висока степен пригодена към конкретните отношения. Не трябва да звучи като критика на нашето време, когато се говори, че човечеството е изпаднало в абстрактното даже по отношение на сметките и изчисляването, понеже една епоха не може да прави същото като предходната. Ако ние искаме да изобразим движението на културите от атлантската катастрофа до гръцката епоха и оттук по-нататък през нашата, можем да кажем: индийската, персийската, египетската култури се спускат долу (на земята). В гръцката култура се намира този пункт, когато се изработва чисто човешкото на физическия план, след това пак започва подем. Но този подем е такъв, че той представлява сам по себе си, така да се каже, само една клонка от действителното развитие и че, разбира се, от друга страна, е налице продължаващо потапяне в материализма. Затова ние имаме в наше време, наред с енергичния духовен стремеж нагоре, рязко изразен материализъм, който дълбоко потапя в материята. Тези неща, разбира се, вървят редом. Материалистическото движение трябва да съществува като противодействие, което трябва да се победи за развитие на по-голяма сила. Но всичко

се прави абстрактно в духа на това течение, понеже цялата десетична система е абстрактна система. Това не е критика, а само характеристика. И по подобен начин искат да преодолеят конкретното и в останалото. Какви само предложения не са правени! Например да се пренесе празнуването на Пасха в определен ден от април, за да се избегнат неудобствата за търговията и промишлеността! Не се съобразяват с това, че тук имаме още нещо, което се установява в съответствие със звездното небе от древни времена. Всичко трябва да се излее в абстрактното и само като тънък ручей се влива в нашата култура конкретното, което се устремява пак към духовното.

Необичайно интересно е, че не само в духовната наука, но и извън пределите ѝ човечеството инстинктивно се подбутва към движение нагоре, към издигане отново, да кажем, към такова пригаждане към мярката, числото и формата, както това е било у древните вавилонци и египтяни. Защото действително в наше време протича своего рода повторение на вавилонската и на египетската култура. И наистина периодите от миналото се повтарят: египетският период в нашия, персийският – в шестия, индийският – в седмия период. Първият съответства на седмия, вторият на шестия, третият на нашия, пети период, а четвъртият стои сам по себе, образувайки средата. По тази причина инстинктивно се повтаря толкова много от това, което е било мироглед на древните египтяни. Тук могат да се случат забележителни неща. Хората могат да бъдат изцяло затънали в крайно материалистически представи, крайно материалистически понятия и все пак под натиска на фактите – не чрез естественонаучните теории, понеже те сега всички са материалистически – могат да бъдат доведени до духовен живот. Така например има един много интересен берлински лекар, който направил забележително наблюдение. Искам да ви покажа това тук на дъската. И така, това наблюдение е чисто фактическо, направено е независимо от каквито и да е теории. Да допуснем, че в тази точка (рисунокът не е запазен) схематично ни е дадена датата на смъртта на някак-

ва жена. И така, аз отбелязвам не нещо измислено, а това, което е било наблюдаемо. Тази жена е баба на едно семейство. Определено число дни преди смъртта ѝ, на тази баба се ражда внук и това число на дните е 1428. По удивителен начин 1428 дни след смъртта на бабата се ражда пак внук, а правнук се ражда 9996 дни след смъртта на бабата. Ако разделите 9996 на 1428, ще получите 7. Тоест в промеждутъка от време, който е промеждутък между раждането на внука и смъртта на бабата, умножен по 7, се ражда правнук. И ето, този същият лекар показва, че това не е единичен случай, но че изследвайки цели семейства, се срещаш с абсолютно определени числови отношения относно смъртта и раждането. И най-интересното е това, че ако вие например вземете числото 1428, то пак се дели на 7 без остатък. С една дума, днес фактите принуждават хората към това, в последователността на външните събития пак да намерят определена правилност, периодичност, която е свързана с древните свещени числа.

И днес вече числото данни от какъв род, фактически съпоставени от Флис⁴⁷ – това е името на берлинския доктор – и неговите ученици, служи за доказателство, че напълно определени числа се явяват регулативни фактори, които управляват закономерното протичане на такива събития. Такива съпоставки на числа има вече в значително количество. При това интерпретацията им е напълно материалистическа, но силата на фактите заставя да се вярва в действието на числата в явленията от света. Особено подчертавам, че е крайно неправилен начинът, по който използват този принцип Флис и неговите ученици. Това, как той прилага своите основни числа, а именно 23 и 28, които също намира ($28 = 4 \times 7$), как той прилага тези числа, трябва да се подложи на многократно подобряване. И все пак в такова изследване ние виждаме нещо като инстинктивно проявление на древноавилонската култура в течение на подема на човечеството. Разбира се, болшинството хора нямат усет, нямат разбиране за такива неща, те остават разпръснати в по-тесни кръгове. Но забележител-

ното е, че хора, които намират подобни неща – като например учениците на Флис, – получават след това своеобразни мисли и чувства. Така един от учениците на Флис⁴⁸ казва: „Ако тези неща са били известни в древните времена – а те са били известни, – какво биха казали онези хора?“⁴⁹. И особено характерно ми се струва следното място. Съпоставил много неща по такъв начин, ученикът на Флис казва: „Тук от природата се взимат времеви промеждутъци с най-ясна математическа структура, но даже за надарените, привикнали към значително по-трудни работи умове от всички времена такива неща са били недостъпни. С какво религиозно усърдие биха изследвали това правещите своите изчисления вавилонци и с какво вълшебство биха облекли те тези въпроси!“⁵⁰. И така, как преждаждат това, което става в действителност! Как пак работи в направление към духовния живот инстинктът на хората! Но като че ли там, където редовата наука на нашето време обикновено сляпо подминава, като че ли там всячески трябва да се търси това, което разпръсква обилна светлина върху окултната сила, която хората съвсем не осъзнават. Понеже тези, които показват сега този своеобразен закон на числата, го обясняват съвършено материалистически, а силата на фактите застава хората сега вече да признаят отново духовната, математическа закономерност в нещата. По такъв начин виждаме в действителност колко дълбоко вярно е, че всъщност всичко това, което по-късно в хода на развитието на човечеството се изразява по личен начин, се явява подобно на сянка на това, което е съществувало по-рано в елементарно, първоначално величие, защото още е съществувала връзка с духовните светове.

За да се запечата това във вашите души, аз искам да подчертая, че вавилонците при прехода им към четвъртия културен период са били тези, които е трябвало да сведат Небето до земята, трябвало е да внесат небесното в мярката, числото и теглото, че до наши дни чувстваме отзвучите на това и че ние пак ще се върнем към тази техника на смятане, която трябва все повече и повече да добива признание, макар че в други об-

ласти на живота абстрактната система на числа и измервания, разбира се, е вярна. По такъв начин можем пак и тук да видим как при слизането долу в гръко-римската култура е била достигната определена точка на чисто човешко изразяване на личността на физическия план и как след това имаме място на издигане. Така че действително по отношение на хода на следатлантското културно развитие Гърция стои горе-долу по средата.

Сега трябва да си припомним, че в тази гръцка епоха се включва импулсът на християнството, който трябва да обхваща все повече и повече хора в другите региони. Но ние вече видяхме, че това християнство в началото на своето развитие не се проявило веднага в цялата си значимост, с цялото си духовно съдържание. Показахме чрез отношението на хората на Александрия към Хипатия какви слабости и тъмни страни е имало отначало християнството. Да, ние често сме подчертавали, че времената, когато християнството ще го разберат в цялата му дълбочина, все още само настъпват, че християнството съдържа в себе си още безкрайни дълбочини и че то, така да се каже, принадлежи повече на бъдещото, отколкото на настоящото, да не говорим пък за миналото човечество. По такъв начин виждаме как онова, което се намира в християнството в началото, се оказва сред това, което всъщност съдържа наследството от мъдростта и духовността на най-стария свят. Защото това, което е приела в себе си Гърция, което тя е носила в себе си, е било действително като наследство от онова, което хората придобили в многобройните инкарнации чрез живата връзка с духовния свят. Цялата духовност, която е била преживяна в древността, се потопила в душите и сърцата на гърците и се проявявала с цялата си пълнота в тях. Затова можем да разберем какви са били хората, които при навлизането на християнството в живота, особено предвид на това, какво произлязло от християнския импулс в първите столетия, не могли да оценят това събитие така високо, както грандиозното величие, грандиозната духовност, която като древно

хилядолетно наследство е била унаследена в Гърция. Особено характерна е била една личност, която, така да се каже, в своите собствени гърди е преживявала тази борба на старото с новото, борбата на най-древните духовни съкровища с това, което е било едва в началото на своето развитие и едва се чувало. Тази личност от гръко-римската епоха в четвърти век, която преживявала всичко това на арената на своята душа, била Юлиан Апостат⁴⁹.

Интересно е да се проследи живота на Юлиан, римския император. На Юлиан, родил се в качеството на племенник на тщеславния и отмъстителен император⁵⁰, било отредено още като бебе да бъде умъртвен заедно с брат си. Оставили го жив само защото мислили, че с неговото убийство ще се вдигне твърде голям шум и защото се надявали, че впоследствие винаги е можело да се премахне вредата, която той би могъл да причини. През различни странствания от един кръг хора към друг е трябвало да премине възпитанието на Юлиан. И строго са следили за това да приеме в своята душа всичко, което, по съображения за целесъобразност, е било прието от Рим, от Римската империя като християнско развитие. Но това е била шарена смес от онова, което постепенно се изграждало като католическа църква, и друго, което живеело като арианство. Така да се каже, не искали да си развалят отношенията нито с едните, нито с другите.

Също тогава се водела достатъчно силно всяческа борба с древния елинско-езически идеал, с древните богове и древните мистерии. Всичко, както вече беше казано, е било пуснато в ход, за да направят Юлиан, за когото все пак е могло да се очаква, че някога ще се възкачи на престола на цезарите, да го направят, така да се каже, добър християнин. Но в тази душа се оформило своеобразно влечение. Тази душа съвсем не могла да придобие действително дълбоко разбиране на християнството. Навсякъде, където и да отвеждали това дете и където имало остатъци не само на древното езичество, но и на древната духовност, на него му се разтваряло сърцето. Той

попивал в себе си това, което живеело в културата на четвъртия период от древните свещени предания и закони. Случило се така, че по време на скитанията си, към които го принуждавало преследването от страна на чичо му, императора, той все пак се сближил с учителите от така наречената неоплатоническа школа и с учениците Александрийци, които получили древните предания от Александрия. Едва тук истински се напълнило сърцето на Юлиан с това, към което изпитвал толкова дълбоко влечение. А след това той се запознал с това, което от тези древни съкровища на мъдростта се намирало в самата Гърция. И с всичко това, което му давала Гърция, което му давал древният свят като мъдрост, Юлиан свързал живото чувство за езика на звездното небе, тайните, които от мировото пространство ни говорят в писмената на звездното небе. След това за него настъпило времето, когато бил посветен от един от последните йерофанти в Елевзинските мистерии⁵¹.

В Юлиан имаме своеобразно зрелище: посветен в древните мистерии, изцяло потопен в това, което може да се придобие, когато духовният живот, благодарение на мистериите, се превръща в действителност, такъв посветен сяда на престола на римските цезари. И колкото и неверни неща да са се промъкнали в тези писания против християните, които са се съхранили от Юлиан, все пак знаем какво величие е живяло в светогледа на Юлиан тогава, когато е говорил от величието на своето посвещение. Обаче като ученик на мистериите, които се намирали вече към залеза си, той не могъл правилно да се включи в своята епоха. Затова изпитал мъката на посветения, който вече не знае кои тайни трябва да останат скрити и кои могат да се съобщят. От усърдието и ентузиазма, които Юлиан придобил благодарение на елинското си възпитание и посвещение, от великите опити, които могъл да направи под ръководството на своя йерофант, в него се развила воля да възстанови това, което той видял като жив живот и дейност на древната духовност. И ето, виждаме как той се опитва с различни мерки пак да въведе древните богове в културата, в

която е навлязло християнството. Той отишъл твърде далеко както в разкриването на тайните от мистериите, така и в своето отношение към християнството. Затова и се случило, че в 363 година, когато е трябвало да се предприеме поход срещу персите, съдбата му го настигнала. С Юлиан се случило това, което се случва с всекиго, който, като няма право, казва това, което не трябва да се казва. Настига го съдбата му и може исторически да се докаже, че Юлиан е паднал в този поход срещу персите от ръката на християнин. И не само че тази вест се разпространила много скоро и никога не била опровергана от нито едни значим християнски писател, но би било удивително в най-голяма степен, ако персите, причинявайки смъртта на своя заклет враг, не биха се похвалили след това с тази смърт. Но и сред тях веднага възникнало мнение, че той е загинал от ръката на християнин.

Действително нещо, подобно на буря, произлязло от тази инспирирана душа, от ентусиазма, който Юлиан Отстъпник почерпил от своето посвещение в Елевзинските мистерии, вече потапящи се в сумрака на своя залез. Такава била съдбата на един от хората на четвъртото столетие, цялостен човек-личност, мировата карма на когото всъщност се състояла в това, че той е бил длъжен в личния си гняв, в личната си ненавист, в личния си ентусиазъм да проявява това, което получил като наследство. Това е бил основен закон на живота му. Интересно е за целите на окултно-историческото изследване да се разгледа този живот, тази индивидуалност в хода на понататъшното развитие.

В XV век, през 1546 година се ражда забележителен човек, който произхожда от знатен род от Северна Европа, на когото, така да се каже, от люлката било дадено всичко това, което можело да го доведе до високи почести в духа на тогавашния традиционен живот, той даже се родил в богато семейство. Тъй като, в духа на семейната традиция, е трябвало да стане човек с важно държавно или някакво друго високо положение, той бил, разбира се, от само себе си насочен към

юридическата професия и бил изпратен с възпитател в Лайпцигския университет да изучава юриспруденция. Възпитателят мъчил момчето, понеже когато е трябвало да изучава юриспруденция, той бил още дете. Възпитателят мъчил момчето денем, но нощем то ставало от леглото и наблюдавало през нощта звездите с помощта на съвсем прости инструменти, които само си измайсторило. И съвсем скоро то знаело за тайните на звездното небе не само повече от всеки учител, но и повече, отколкото тогава имало във всички книги. Така например то забелязало много скоро определено положение на Сатурн и Юпитер в съзвездието Лъв, погледнало в книгите и намерило, че то там било обозначено съвършено невярно. Тогава в него възникнало страстно желание възможно най-точно да знае преди всичко тези звездни писмена, възможно най-точно да обозначи пътя на звездите. И най-удивителното е в това, че този човек много скоро, без оглед на съпротивата на семейството си, получил позволение да стане естествоизпитател и астроном, а не проспал живота си над юридическите книги и доктрини. И тъй като на разположение имал големи средства, могъл да си оборудва цяло здание. То било забележително устроено. В неговите горни етажи били разположени инструментите, предназначени за наблюдение на тайните на звездното небе, а в мазето – апарати, с които да се правят различни смесвания и разлагания на вещества. И той работил там, разделяйки времето си между наблюденията в горните етажи и кипенето и варенето, смесването и претеглянето долу, в мазето. Така работил този ум, за да покаже постепенно как законите, които са записани в звездите, законите на планетите и неподвижните звезди, макрокосмическите закони, микрокосмически се възпроизвеждат в математическите числа, които стоят в основата на смесването и разлагането на веществата. И това, което намирал като живо отношение между небесното и земното, той прилагал във фармацевтиката и се старал да състави лекарства, които му докарвали само злобата на околните, защото ги давал даром на тези, на които

искал да помогне. Понеже лекарите от това време, желаейки да получават високи цени, негодували против този човек, който предизвиквал „най-ужасното“ с това, което се опитвал да пренесе от Небето на земята. За щастие, благодарение на едно събитие този човек се ползвал от благоволенieto на датския крал Фридрих II⁵² и докато се ползвал от това благоволение, всичко вървяло добре, било достигнато действително необикновено проникване в духовното действие на мировите закони в смисъла, който току-що ви охарактеризирах.

Да, този човек е знаел това-онова за духовното противичане на мировите закони. Той поразявал света с такива неща, каквито сега, разбира се, не биха намерили голямо доверие. Понеже веднъж, когато бил в Рошок, по положението на звездите предсказал смъртта на султан Сюлейман и тя настъпила след няколко дни – вест, която направила името на Тихо Брахе⁵³ известно в Европа. Сега за Тихо Брахе, чийто живот се простира съвсем близо зад нас, светът знае едва ли повече от това, че той е малко простоват, че още не е стоял на висотата на материалистическия светоглед на нашето време. Наистина той нанесъл хиляди нови звезди на картата на звездното небе, направил също и откритие с епохално за времето си значение – открил избухваща и отново изчезваща звезда, Nova Stella, и я описал, но за тези неща много премълчават. Светът не знае за него нищо друго освен това, че бил толкова глупав, че е измислил мирова система, в която Земята стои неподвижно, а Слънцето заедно с планетите се върти около Земята. Сега светът знае само това. А фактът, че си имаме работа с най-изтъкнатата личност на XVI век, с личност, направила безкрайно много за астрономията, което е приложимо и днес, че в даденото от него е скрита бездна от дълбока мъдрост, това обикновено не се отбелязва просто по тази причина, че при установяването на точна система Тихо Брахе от дълбочината на собствените си знания видял трудности, които не видял Коперник⁵⁴. И ако това може да се каже – наистина, това звучи парадоксално, – за системата на Коперник също още не е ка-

зана последната дума, а спорът между двете системи още ще занимава човечеството в бъдеще. Но това е между другото, понеже е още твърде парадоксално за сегашното време.

Едва при приемника на благосклонния към него крал противниците на Тихо Брахе скочили от всички страни – тогавашните лекари, професори от копенхагския университет – и им се удало да настроят приемника на покровителя му срещу него. Така Тихо Брахе бил изгонен от отечеството си и трябвало пак да се придвижи на юг. Той установил в Аугсбург своята първа голяма планисфера и позлатен глобус, където постоянно отбелязвал новите звезди, които откривал и бройката на които накрая била хиляди. След това в изгнание, в Прага този човек е трябвало да намери смъртта си. Дори и днес, ако вземем не редовите учебници, но се обърнем към източниците и изучим поне Кеплер⁵⁵, дори и днес можем да видим как Кеплер стигнал до своите закони благодарение на това, което изработил преди него в своите щателни астрономически наблюдения Тихо Брахе. Това била личност, която освен всичко друго, с голям стил е носила в себе си отпечатък от това, което е било велико и значително от мъдростта на предходната епоха, но която не могла да намери себе си в нещото, което скоро изведнъж станало общопризнато под формата на материалистическия светоглед. Наистина, колко своеобразна е съдбата на този Тихо Брахе!

И сега помислете, ако съпоставите тези две лични съдби, колко безкрайно поучително е, ако узнаем от Хрониката Акаша, че индивидуалността на Юлиан Отстъпник отново изплува в Тихо Брахе, че Тихо Брахе е реинкарнация на Юлиан Отстъпник. Така забележително, така парадоксално действа законът за реинкарнацията, когато кармическите връзки на отделния човек се модифицират от мировата историческа карма, когато самите мирови сили обхващат човешката индивидуалност, за да се възползват от нея като от инструмент.

Наистина искам определено да отбележа, че такива неща, като взаимовръзката между Юлиан и Тихо Брахе, аз излагам

не за това, утре да се тръбят от всяка къща и да се обсъждат на всяка маса, но за това, че като учение на окултната мъдрост те да се потопят тук в известно количество души и да се учим все повече и повече да разбираме, че наистина в основата на чувствено-физическата природа на човека стои свръхсетивното.

ПЕТА ЛЕКЦИЯ

Щутгарт, 31 декември, 1910 г.

Скъпи приятели! Погледът върху хода на развитието на такива индивидуалности като тези, които проследихме вчера в две техни възплъщения, ни позволява да надникнем в тайнствения живот и деятелност на мировите духове в развитието на човечеството, в историята на човечеството. Понеже ако се обърнем към тези образи, които вчера, макар и бегло, преминаха пред нашата душа – образите на Юлиан Отстъпник и следващото проявление на тази същата индивидуалност в хода на човешкото развитие в лицето на Тихо Брахе, великия астроном, – едно нещо особено може да ни се набие на очи. При такива личности, които значат нещо в историята, можем да наблюдаваме, че своеобразието на техните индивидуалности действа от една инкарнация в друга, но това, което в този чист ход на реинкарнации ги модифицира и ни обръща внимание върху себе си, е какво искат да направят в историята висшите духовни индивидуалности от висшите йерархии и за какво те ползват само отделни хора като свои инструменти.

Защото ние трябва да си кажем, че индивидуалността, която се изявила в лицето на Юлиан Отстъпник, е имала в IV век сл. Хр. задача да даде един, като че последен тласък към това, духовните съкровища на мъдростта на по-ранните епохи на човешкото развитие мощно да изригнат за последен път

и те били по такъв начин оградени от съдбата, която лесно е могла да ги постигне, ако само на едното възходящо християнство е било предоставено да се разпорежда с тези съкровища на мъдростта. А трябва да кажем, от друга страна, че индивидуалността, която е била възплътена в личността, имала щастието даже да бъде посветена в Елевзинските мистерии, при своята нова инкарнация е имала предпоставки да позволи да действат върху нея безкрайното изобилие на сили на епохата и същности, които действат в епохата, както това е и трябвало да стане в XVI век. И ние действително ще намерим за напълно понятно всичко това велико и могъщо, което вчера застана пред нас в личността на Тихо Брахе и което намира своето обяснение в това, че несметното макрокосмическо знание в неговата връзка с микрокосмоса е могло да се изяви чрез Тихо Брахе, тъй като в своята предишна инкарнация той е бил именно посветен. И така, благодарение на такива наблюдения на окултната история, забелязваме, скъпи приятели, че разбира се, историята я правят самите хора непосредствено, но че в крайна сметка историята може да стане разбираема все пак само тогава, когато намерим връзката между отделните, появяващи се в историята и умиращи личности и индивидуалните нишки, които, така да се каже, преминават през цялото развитие на човечеството и се реинкарнират в личностите. Обаче ние трябва винаги да свързваме с горното още и това, което се влива от свръхфизическите светове благодарение на ръководството на другите йерархии, ако искаме да разберем човечеството на нашата Земя в хода на неговата история.

Така в хода на нашето разглеждане се оказа, че във всички културни периоди след атлантската катастрофа чрез хората са действали определени, стоящи над тях власти от висшите йерархии. Ние казахме, че особено силно това се проявява в древноиндийската душа, която се явява, така да се каже, само арена за действие на по-висши духовни същности. Малко по-назад отстъпва това в душата на древния персиец. И след това ние видяхме, че в египетско-халдейската култура душата има-

ше вече задача – и особено това се вижда при разглеждането на душата на вавилонца – да сведе свръхличното в личното, духовното – на физическия план. Следователно личността придобива все по-голямо значение, колкото повече се приближаваме към гръцката епоха, и в нея, трябва да кажем, ние имаме действие на „аз“ с „аз“, пълно проявление на личността в силните и ярки фигури, които се изправят пред нас в гръцката епоха. При гърците и по-късно при римляните най-вече назад отстъпва това, което може да бъде дадено на индивидуалността само от висшите светове, затова пък напред излиза това, което човек, като свое собствено човешко, изразява в своята личност.

И ето, може да възникне въпрос – а само отговорът на този въпрос може да направи по-понятен целия окултен ход на историята – какви са, собствено, тези духове, които са действали чрез индусите, древните перси, чрез вавилонците, халдейците и египтяните, към какви йерархии са принадлежали? На основата на изследванията, които са възможни за нас, благодарение на окултните източници, можем, разбира се, в общи линии да кажем какви индивидуалности от висшите йерархии във всеки от назованите периоди са ползвали хората като инструменти, за да действат чрез тях. В душата на древните индуси, тоест в тази душа, която е била културно-творческа непосредствено след атлантската катастрофа, са вливали свои сили съществата, които ние сме свикнали да наричаме ангели. Така че в определено отношение ще бъдем прави, ако кажем, че когато древният индус е говорил, когато е изразявал това, което е привеждало в движение неговата душа, това е било така, както ако чрез неговата душа е говорила не неговата собствена „аз“-същност направо, а ангел. Тъй като ангелът се намира само на една степен по-високо от човека, той е най-родственото на човека същество от висшите йерархии и затова може, така да се каже, в най-голяма степен да изразява себе си в своето собствено своеобразие. Чуждото за човека се проявява най-вече в индуския маниер на изразяване, защото ан-

гелът е най-много родствен на човека и затова най-ясно може да се изказва като ангел. Вече по-малко възможно е било да се изразят в цялото си своеобразие тези същества от висшите йерархии, които говорили чрез древните перси. Защото това са били същества от следващата, по-висока степен, това са били архангели, които говорили чрез душата на древноперсийския народ. И тъй като стоят по-високо от човека с две степени, затова това, което те могат да кажат с помощта на човешкия инструмент, е по-чуждо на собственото им същество от това, което са могли да изразяват чрез индусите ангелите. По такъв начин всичко се прави по-човешко степен след степен. Въпреки това потокът от висшите йерархии през всичкото време е налице. Чрез душите на вавилонското, халдейското и египетското население се изразяват духовете на Личността. Затова и тук в най-голяма степен се издига личността, а това, което човек още може да дава от слизащото отгоре, е най-чуждо на своя произход и става в най-голяма степен човешки лично. По такъв начин, отивайки чак до вавилонско-египетския период, ние имаме продължаващо откровение на ангелите, архангелите и духовете на Личността. Особено при персите, скъпи приятели, можем точно да проследим осъзнаването на това, че най-главните духове от йерархията на архангелите са въздействали там върху това, което можем да наречем човешки организъм, организъм като цяло. Разбира се, ние не трябва да вземаме средностатистическия човек от персите, ако искаме да проследим вливането на това, което е идвало от висшите йерархии. То е текло и към обикновения персиец, но са знаели как това става, могли са да проникват в същността на нещата само тези, които са били непосредствени ученици на инспиратора на древноперсийската култура, на самия Заратустра⁵⁶. И те са знаели това действително, понеже може и да си спомните от многобройните изложения на учението на Заратустра, които вече съм давал, или също от това, което се предава екзотерично, че съгласно убежденията на древните перси прабожественото, Зерван Акаран, се проявява чрез две противо-

положни сили – Ормузд и Ариман. Древните перси ясно са разбирали, че всичко, което се проявява в човек, произлиза от Макрокосмоса, и че явленията от Макрокосмоса, а именно движението и положението на звездите, имат тайнствена връзка с това, което се съдържа в микрокосмоса, в човека. Затова учениците на Заратустра са виждали външен израз, образ на Зерван Акаран, на това, което живее вечно и твори като прасъщество през всички времена, в Зодиака. И думата Зодиак напомня за Зерван Акаран. Това са виждали те в Зодиака. Учениците на Заратустра са виждали как дванадесет сили идват по дванадесет направления от Зодиака, от които половината са обърнати към светлата страна, като че към осветената страна на Зодиака, която Слънцето преминава през деня; другата половина е обърната към тъмната страна на Зодиака, към Ариман, както те казвали. И така като идващи от дванадесет страни на Вселената и проникващи в човешкия организъм са си представяли персите макрокосмическите сили. Тези сили се вливали в човешкия организъм, действали и работили в него, така че те са били в наличност, присъствали са в човека. Ето защо това, което се развива посредством дванадесетичността, трябва да се открива от човешкия разум и микрокосмически, тоест това трябва да се изразява чрез дванадесетичността на Амшаспандите⁵⁷ (архангелите) и в микрокосмоса, а именно – като окончателно проявление на тези дванадесет духовни макрокосмически същности, които вече са действали по-рано, които са подготвили това, което намерило окончателния си завършек по време на персийската култура.

Съвременната физиология би могла да знае къде се намират дванадесетте микрокосмически образа на дванадесетте Амшаспанди. Това са дванадесетте главови нерви, които излизат от главата. Те са не нещо друго, а това, което възникнало чрез излъчването на дванадесетте макрокосмически сили в човека, където то материално се уплътнило. От дванадесет страни на Зодиака са действали дванадесет архангелски същества – така са си представяли това древните перси; за да

произведат постепенно това, чрез което се изявява сега нашият разум, са действали те в дванадесет лъча върху човешката глава. Разбира се, в древноперсийската епоха те са действали върху човека не отначало, а вече към края, така че ние имаме дванадесет космически излъчвания, дванадесет архангелски излъчвания, които след това се уплътнили в главата на човека в дванадесет нерва на главния мозък, като че ли са застинали материално вътре. И тъй като в по-късните времена винаги, разбира се, знаели и това, което знаели по-рано, персите са знаели също, че в индийската култура са действали духове, стоящи по-долу от архангелите. Следващата степен по-долу от Амшаспандите, по-долу от архангелите, персите наричали Изарди⁵⁸ и сред тях различавали 28–31 Изарди. Те обуславят по-малко висшата дейност, душевната дейност при хората. Те изпращат своите лъчи и съответстват на 28 или 30–31 нерва на гръбначния мозък на човека. По такъв начин нашата съвременна физиология я имате макрокосмически пренесена в духовното, в спиритуалното – в дванадесетте Амшаспанди на зороастризма и в 28–31 Изарди, в следващата нисшестояща йерархия.

Наистина в историческото развитие на човечеството всичко действително става така, че това, което първоначално се проявява духовно, отново застава пред нашите очи при анатомично разкриване, защото неща, които по-рано са били достъпни за духовното ясновидско съзерцание, в по-късните епохи се проявяват материално. Тук действително се открива удивителен мост между спиритуалността на зороастризма и нашата съвременна физиология с нейния материализъм. Разбира се, мнозина гледат на такива идеи за връзка между персийските Амшаспанди и Изарди с нашите нерви като на безумие, особено тези, които днес изучават материалистическа физиология. Но ние все още имаме време, защото персийският период ще се повтори напълно чак в шестия период, в този период, който ще последва след нашия. Чак тогава ще съществуват достатъчни условия за това, такива неща да

станат понятни за по-голямата част от човечеството. Затова трябва да сме доволни от факта, че днес в областта на духовнонаучния мироглед можем да насочваме към такива неща. Но такива насоки и днес трябва да се правят, ако говорим в истинския смисъл на думата за духовнонаучен мироглед и ако не само с общи приказки насочваме към това, че човек е микрокосмическо повторение на Макрокосмоса.

В други страни също така е било известно, че това, което се проявява в човека, идва отвън. Затова например в определеното време в германската митология се говорило за дванадесет потока, които текат от Нифелхайм към Муспелхайм. Дванадесет потока се подразбирали не във физически-материален смисъл, това е, което видяно ясновидски като определен отблясък на Макрокосмоса, се влива в човешкия микрокосмос, в съществото, което живее на земята и което трябва да се развива посредством макрокосмическите сили. И разбира се, трябва да подчертаем, че днес тези течения са видими всъщност като астрални течения, тъй както в атлантските времена, които непосредствено са следвали след Лемурия, и даже в самата Лемурия са могли да бъдат видими като етерни течения. Затова една от планетите, родствена на Земята, само че намираща се в по-ранен стадии на развитие, трябва да показва нещо подобно. И както отдалеко може често да се наблюдават неща, които отблизо, в следствие на раздробеността убягват на нашето възприятие, така на планетата, подобна на Земята, когато тя отстои достатъчно далеко и преминава такива ранни степени на развитие като нашата Земя, могат дори и сега да се наблюдават тези дванадесет течения. Разбира се, те ще имат малко по-различен вид, отколкото са имали някога на Земята, и разбира се, необходимо е разстояние, защото ако вие например се намирате в рой мушици, роякът няма да ви се стори с облакоподобно очертание, ще го възприемете така, само ако го видите отдалече.

Това, което сега казах, стои в основата на наблюденията, които съобщават за каналите на Марс. В основата на това, кое-

то се описва като канали на Марс, в действителност стои нещо, за което току-що ви говорих. Тук имаме работа с определени потоци на сили, които съответстват на по-ранно състояние на Земята и които са описани в древногерманския мит като потоци, течащи от Нифелхайм към Муспелхайм. Това, разбира се, е ужасяваща ерес за днешната училищна физиология и училищна астрономия, но на тях ще им се наложи в течение на близките хилядолетия да направят много поправки.

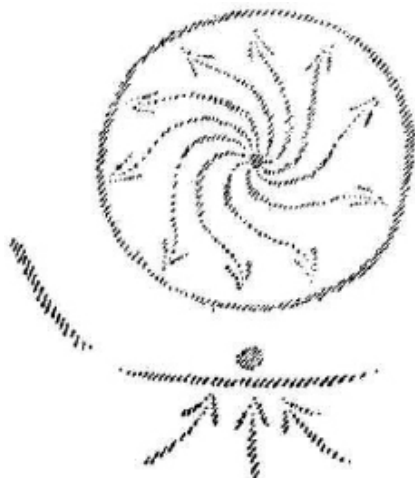
Всичко това може да ни подсказва в каква бездна от премъдрост надникваме в смътното предчувствие, което изразяваме чрез простото изречение: човешкият микрокосмос е своего рода отражение на Макрокосмоса. Такива думи ни показват, че тази фраза непосредствено се докосва до най-дълбоката мъдрост, защото думите „човек е микрокосмос по отношение на Макрокосмоса“ могат да бъдат действително просто тривиална фраза – правилно разбрани, те могат да представляват за нас съвкупност от милиони и милиони отделни конкретни истини. И това трябва да се подчертае, за да ви се покаже каква е била конфигурацията на душата на хората от древноперсийската култура. Тогава е имало, особено при водещите личности, живо усещане за тази връзка на човека с Макрокосмоса.

След като до вавилонско-халдейската култура включително са действали тези същности, които ние обозначихме по ред като ангели, архангели и духове на Личността, последвала забележителната гръко-римска култура, която особено дала израз на личността като такава, на действието на „аз“ с „аз“. И тук се проявили определени същности, които се намират на една степен по-високо от духовете на Личността, тук се проявили духовете на Формата. Но откровението на духовете на Формата ставало по друг начин от откровението на духовете на Личността, архангелите и ангелите. Как се проявяват ангелите, архангелите и духовете на Личността в нашата следатлантска епоха? Те действат на вътрешното у човека: ангелите – инспирирайки индицеа, архангелите по сходен начин дейст-

ват върху древния персиец, но така, че човешкото придобива вече малко по-голямо значение, духът на Личността е стоял като че зад душата на египтянина, подбуждайки я да изнесе духовното на физическия план. По друг начин се проявяват духовете на Формата. Те се проявяват действайки отдолу нагоре, като много по-мощни духове, които нямат необходимост да ползват човека само като инструмент. Те се проявяват в природните царства, които са около нас, в конфигурациите на съществата от минералното, растителното, животинското царства. И ако човек иска да познае духовете на Формата по тяхното проявление, той трябва да насочи своя поглед навън, трябва да наблюдава природата, трябва да вникне в това, което са внесли в природата духовете на Формата. Затова в гръцката епоха, когато преимуществено са се проявявали духовете на Формата, човек не получава непосредствено влияние, което би действало инспириращо. Въздействието на духовете на Формата става по-скоро така, че външната страна на сетивния свят привлича човека, че неговите чувства с радост, с въодушевление се насочват към това, което се простира наоколо, че той се опитва да придаде идеален образ на това, което се простира наоколо.

Така отвън очароват духовете на Формата и един от главните духове на Формата е този, който се крие зад Яхве или Йехова. И макар че по брой духовете на Формата са седем и те действат в различни царства на природата, съвременният човек има способност да чувства, собствено, само един от тях, когото ние наричаме Яхве. Ако ние премислим всичко това, ще ни стане понятно, че по същество в четвъртия период човек повече или по-малко е изоставен като цяло от тези направляващи сили – ангели, архангели и духове на Личността – и че той окончателно обръща своя поглед към външния свят, към физическия хоризонт, където се намират духовете на Формата. Те, собствено, са се намирали зад този физически свят още и по-рано, но, така да се каже, не са давали на човешкото познание да ги разпознае. В епохата, която непосредствено е

следвала след атлантската катастрофа, са действали духовете на Формата. Те са действали в царствата на природата, в законите на времето (климата), в законите на растенията, животните и минералите. Те са действали и в по-древни времена. Но човек не е отправял своя поглед към това, което се изправяло пред него външно, защото вътрешно той е бил инспириран от други. Той е бил откъснат от външния свят.

Защо е било така? Как трябва да разбираме факта, че другите йерархии, стоящи, както знаем, по-долу от духовете на Формата, при тогава вече съществуващото действие на духовете на Формата по такъв властен начин използват своето влияние? Това е свързано с точно определено периодично развитие на цялата наша Земя. Тези неща за ясновидския поглед, който с помощта на Хрониката Акаша се обръща назад, са съвсем различни, отколкото изглеждат в спекулациите, които се градят на основата на съвременните геологически данни.

Ако тръгнем назад във времената, лежащи преди дейтелността на духовете на Личността в халдейския период, преди дейтелността на архангелите в персийския и ангелите в древноиндийския период, ще дойдем до този период в историята на нашата Земя, когато най-ужасно е бушувала атлантската

катастрофа. Постепенно ние съвсем се потапяме в атлантската катастрофа. Това е времето, което посочват сказанията на различните народи като потоп и тогава всичко е изглеждало всъщност по друг начин от това, което казват съвременните геологически хипотези. В още по-ранната, атлантска епоха всичко е имало пак съвсем различен вид. Човек е бил изменящо се същество. До тази катастрофа целият облик на Земята е бил съвсем различен, отколкото това сега се струва на хората. И вие можете да си представите, че духовните йерархии са въздействали върху Земята тогава в още по-голяма степен.

Ние имаме нещо като граница между древните въздействия в атлантската епоха и въздействията в следатлантската епоха, граница, която е заета от атлантската катастрофа, от тези процеси, които тотално са изменили облика на нашата Земя в аспекта на разпределение на вода и суша. Такива епохи и измененията в тях са свързани, скъпи приятели, с великите процеси в констелациите, в положението и движението на свързаните със Слънцето мирови тела. И действително, от макрокосмическото пространство се ръководи това, което се разиграва на Земята като такива периоди. Днес бихме отишли твърде далеко, ако бих почнал да ви излагам как тези следващи един след друг периоди се ръководят, подразделят се от това, което сега в астрономията се нарича преместване на точката на равноденствие. Това е свързано с положението на земната ос спрямо оста на еклиптиката, това е свързано с великите процеси в констелациите на съседните ни мирови тела и действително има напълно определени епохи, когато, вследствие на особеното положение на оста на Земята по отношение на другите тела от нейната система, съществува напълно различно разпределение на топлината и студа на нашата Земя. Благодарение на това положение на земната ос по отношение на съседните светила се изменят климатичните условия. И действително в течение на малко повече от 25000 години нашата земна ос описва нещо като конус или кръгово движение, така щото известни състояния, които нашата Земя

преживява в определено време, тя ги преживява отново след 25–26 хиляди години в друга форма, а именно на по-висока степен. Но винаги между тези големи промеждутъци от време лежат по-малки промеждутъци.

Всичко това става не непрекъснато, но така, че определени години образуват възлови пунктове, дълбоки разломи, когато стават важни неща. И тук можем преди всичко да кажем – тъй като това е съществено важно за цялото историческо развитие на нашето земно човечество, – че в VII хилядолетие пр. Хр. настъпил особено важен астрономически момент, важен, защото благодарение на положението на земната ос по отношение на съседните небесни светила той се изразил в такова разпределение на климатичните условия на Земята, че именно тогава, шест, седем, осем хиляди години преди нашето летоброене, станала атлантската катастрофа (тя е протичала в течение на дълго време). Тук можем да подчертаем само това, което е вярно, а не тези фантастични промеждутъци от време, които се посочват, понеже това лежи в миналото много по-близо до нас, отколкото обикновено се мисли.

В този период макрокосмическите отношения са въздействали върху физическия свят така, че това действие се отразявало в тези мощни физически катаклизми на нашата Земя, които застават пред нас като атлантска катастрофа и напълно изменят облика на Земята. Това е било най-силното физическо преобразуване, това е било най-силното въздействие от Макрокосмоса към Земята. Затова пък влиянието върху духа на човека от тази страна е било тогава най-малко. Затова в този период по-малко значителни сили от йерархиите започват да оказват силно влияние върху човека, което по-късно постепенно намалява. Така че там, където духовете на Формата са оказвали мощно разтърсващо въздействие върху физическия свят, те не са имали толкова много време, за да въздействат и на духа на човека, вследствие на което физическото като че ли избягало изпод краката на човека. Но затова пък по време на атлантската катастрофа човекът е бил особено потопен в духа

и постепенно навлязъл пак във физическия свят в следатлантското време.

Сега няма да ви бъде трудно да си представите, че ако приблизително шест, седем, осем хиляди години преди нашето християнско летоброене е имало място най-малкото влияние върху човешкия дух и най-голямото влияние върху физическите условия на Земята, тогава може да съществува все пак друг момент, когато ще има място обратното, когато тези, които могат да знаят тези неща, ще почувстват обратното – най-малко влияние върху физическото, но затова пък най-голямо влияние на духовете на Формата върху човешкия дух. Вие можете, отначало хипотетично, да изградите в душата си представата, че в историята може да съществува такъв пункт, когато ще има място обратното на великата атлантска катастрофа. Разбира се, това ще бъде не толкова лесно да се забележи, защото в нашата следатлантска епоха на човек, предразположен към всичко физическо, силно се набива на очи атлантската катастрофа, когато загиват цели части на света. По-малко забележимо ще бъде за него, ако духовете на Формата имат силно влияние върху човешката личност и само незначително влияние върху това, което протича външно. Този момент, когато настъпило това, което хората, естествено, забелязват по-малко, е 1250-тата година⁵⁹ от християнската ера. И тази 1250 година действително е исторически необичайно важна година. Тя съвпада с епохата, която приблизително можем да охарактеризираме така: духовете се чувствали, така да се каже, принудени най-точно да изявят това, по какъв начин погледът на човека може да се издига към стоящите над другите йерархии висши божествени същности, как да намери отношение към тези същности, които те усещат преди всичко като единство отначало чрез Яхве, после чрез Христос, и да приложат цялото човешко знание за разкриване на мистериата на Христос Исус. Това е бил момент особено благоприятен да се предадат на човечеството мистериите, които непосредствено се изразяват във връзката на духовното с природните

процеси. Затова виждаме как тази година е изходен пункт за великото преобразуване на това, в което по-рано само вярвали, което само предугаждали, изходен пункт на сега твърде малко ценената схоластика. Но това е бил също изходен пункт за откровението, което намерило израз в такива умове, като например Агрипа Нетесхаймски⁶⁰, и което се изразило най-дълбоко в цялото розенкройцерство. Това ни показва, че ако искаме да търсим по-дълбоките сили на историческото развитие, ще трябва да вникваме в свършено други отношения от тези, които са очевидни външно. Да, зад това, което току-що казах, се крият например и тези сили, които са действали във вече състоялите се и завършили кръстоносни походи⁶¹. Цялата европейска история, особено разиграващото се между Изтока и Запада, станала възможна само благодарение на това, че зад нея стоят сили така, както сега ви го описах.

Така че можем да кажем: съществуват два пункта във времето, от които един може да бъде обозначен като Велик поврат на външен физически план, другият пък – като преходен момент за всичко това, което е трябвало да се изяви в мистериите. Но ние трябва твърдо да помним, че в действителност за всички тези неща съществуват и други закони, които се пресичат с главните закони. И по такъв начин разбираме, че в това време се пада изходният пункт на велики откровения, че това време е било най-благоприятно за появяването на такъв човек, който, като Юлиан Отстъпник, е бил някога посветен в Елевзинските мистерии. След това той позволил да действа върху душата му това, което се проявявало като откровение на духовете на Формата. Но винаги са необходими приблизително четиристотин години, докато действа първата вълна на кое да е мощно влияние, след това започва отлив. После теченията започват, така да се каже, да се разделят. Затова това, което са виждали тогава като духовно зад явленията от природата, действало така, че духовното го забравили и останали само явленията от природата. Такава е и нашата съвременност, а Тихо Брахе в същото време е един от последните, който ула-

вя духовното зад външното естествознание. И Тихо Брахе е такава удивителна личност, защото той владее външната астрономия в такава висока степен, че открива хиляди звезди и много друго, но при това носи в душата си духовното действие на великите сили, така че може действително да поразии цяла Европа, смело и решително предсказвайки смъртта на султан Сюлейман. Ние виждаме как от спиритуалното природознание, което започва от 1250 година и което външно застава пред нас в такива умове, като Агрипа Нетесхаймски, постепенно се отделя това, което по-късно се превръща само във външно природно явление тогава, когато вътрешното, духовното присъства в това тайнствено течение, което ни е известно като розенкройцерство. След това двата потока текат по-нататък.

Забележително е, че това разделяне се открива даже вътре в личността. Веднъж вече, приблизително в началото на нашето немско движение, аз привлякох вниманието към една личност от XV век, в която се проявява това, което тук продължава като спиритуално движение, все още свързано с определено природознание, но как после спиритуалното се отхвърля и по-нататък продължава да живее чисто външното. Ние можем да проследим това чрез единична личност, чрез личността на Николай Кузански⁶². Ако само го четем – а него можем не само да го четем, – след прочитането се изяснява, че дълбокото духовно съзерцание при него е било свързано с външно познаване на природата, особено когато то се облича в математически форми. И тъй като разбираше колко трудно е да се достигне това в такова време, което все повече и повече се движи в направление на външната ученост, от световноисторическа скромност той нареклъ своето произведение „Ученото незнание“, „Docta ignorantia“. Разбира се, с това не искал да каже, че той е особено глупав човек, но искал да изрази, че всичко, което може да каже, лежи по-високо от това, което тепърва ще се развива като чисто външна ученост. Ако искаме да изразим това с една станала предпочитана дума, можем да

кажем, че „ученото незнание“ е свръхученост.

След това, както знаете, той се родил отново – при това в този случай много скоро – като Николай Коперник. Същата тази същност, която е била в Николай Кузански, действала по-нататък в Николай Коперник. Но се оказва, че междувременно човешката организация така се е придвижила в посока на физическото, че цялата дълбочина на Николай Кузански е могла да действа в Коперник само така, че възникнала именно (концепцията за) външната физическа мирова система. Каквото живяло в Николай Кузански, било някак си филтрирано, духовното отхвърлено и превърнато във външно знание. Тук нагледно виждаме колко малко време е трябвало да действа мощният импулс от 1250 година, където той е имал средоточие във времето. Каквото се вляло в нашата Земя в този пункт, на свой ред продължило да действа и по-нататък. То продължило да действа в тези две течения, от които едното е материалистично и ще става все по-материалистично, другото жадува духовното и особено се изразило в това, което ние знаем като откровение на розенкройцерството, което е текло най-интензивно, именно започвайки от този изходен пункт, макар че се е подготвяло и по-рано.

Така виждате, че имаме, така да се каже, период от време с продължителност шест, седем, осем хиляди години, когато земното развитие преминава важен цикъл от исторически факти, с които тясно е свързано човешкото развитие. Такива цикли пък се пресичат с други, защото върху земното ни развитие въздействат периодически най-различни сили. Само тогава, когато отделим една от друга тези сили, когато опознаем отблизо отделните сили и, така да се каже, проконтролираме как те се съчетават, само тогава ще можем постепенно да разберем как стават събитията на земята. Съвкупността от такива сили и закономерности води човечеството напред, обуславя човешкото движение напред.

Вие знаете, че в нашето столетие е разположен важен възлов пункт на друго течение, за който се говори в розенкройцер-

ската мистерийна драма „Портата на посвещението“⁶³: новото виждане в етерния свят и откровението на Христос в етерния свят. Но това принадлежи към друго течение⁶⁴. Сега аз говоря повече за силите, които въздействат на широка основа на историческия процес. Ако искаме напълно да разберем историческия процес, трябва да отчетем, че такива възлови пунктове на развитието винаги са свързани с определено положение на небесните светила и че в 1250 година нашата земна ос е заемала също определено положение, така че тъй наречената малка ос на еклиптиката е имала съвсем особено положение по отношение на земната ос. Ако вземем под внимание, че това, което става на Земята, се обуславя от великите небесни съотношения, вече във външните климатични условия можем да видим, че то се специализира и диференцира в пределите на Земята. Не е ли вярно, че благодарение на действащите от космоса по определен начин сили се обуславя това, че около Земята имаме горещ пояс, после умерен и след това студен. Това можем да вземем в качеството на пример как на физическия план разбираме за нещата, които стават благодарение на духовния процес, изхождайки от Слънцето и другите условия, но те още се диференцират в пределите на самата Земя: климатът се променя, когато в горещата зона имаме работа с равнини или височини, на височините без значение на всичко друго може да бъде много студено. Затова на едни и същи географски ширини климатичните условия са разпределени напълно различно, ако разглеждаме тези неща в Африка или в Америка. Но и в духовното развитие съществува нещо такова, което позволява да го сравняваме с такъв род диференциации така, че в действителност в периоди, когато благодарение на констелациите на звездите по цялата Земя царят може би съвсем определен характер, настъпват модификации в духа и в душите на хората. Това е особено важно, защото действително така и трябва понякога да бъде, за да могат да се погрижат за определени неща. Представете си, че мъдрото мирово ръководство – това се казва, разбира се, само за сравнение –

трябва, така да се каже, да помисли за хилядолетия напред за следното: ето, има група души, аз трябва да ги подготвя, че да могат в следващата си инкарнация да изпълнят тази или онази задача; тук трябва да се създадат взаимовръзки така, че тази, може би малка група от хора, които са изпитали нещо напълно определено и които са въплътени заедно на малък къс земя, да може да преживее нещо такова, което за това време се струва незначително. Но когато отправиш поглед към това, как тези хора, събрани на ограничено пространство, в своето следващо въплъщение се пръскат на различни страни и как това, което са получили на тясното пространство, по-късно те правят за цялото човечество, тогава всичко придобива друг вид. По такъв начин можем да разберем, че във времена, когато общият характер на човечеството е напълно определен, в отделни части на културата излиза нещо такова, което изглежда удивително, което напълно се отличава от този общ характер. Искам да спомена нещо от този род, тъй като то е съвсем близо до нашето време.

В Щайнтал, близо до Страсбург, живял Оберлин⁶⁵. Него постоянно посочвал дълбокият немски психолог и изследовател Шуберт⁶⁶. Този Оберлин бил своеобразна личност и действал своеобразно на душите. Той бил ясновидец – това само го споменавам – и след като сравнително рано загубил жена си, бил в състояние в крайна сметка да живее с индивидуалността на тази жена така, както се живее с живите. И ето, ден след ден отбелязвал какво се случвало там горе, където живеела жена му. Нанасял това на картата на звездното небе и го показвал на хората, които били около него, така че съществувало действително цяло съобщество, което вземало участие в живота на Оберлин с неговата умряла жена. Странно и неуместно е, че на границата на XVIII и XIX век става нещо подобно. Но ако вземете под внимание това, което ви казах, ще видите смисъла. А нещата, които се откривали на Оберлин, се отнасят към най-значителното от всичко, което ставало в тази област в най-новото време. Позволявам си да

ви обърна внимание върху това, че сега имаме прекрасен културно-исторически труд, осветяващ тези обстоятелства около Оберлин – романа на Фриц Линхард. Вие ще намерите в него твърде увлекателно четиво, касаещо не само личността на този пастор, но и други тогавашни културни условия. От такива неща, които леко се недооценяват и се считат за случайни, можем да видим как се включва в нашето развитие подобно събитие, как то може да действа в общия план на човешкото развитие. Защото хора, които са събрани заедно така, които кръжат около една личност, действаща като техен ръководител, такива хора в последващите инкарнации са призвани да поемат определени задачи.

По такъв начин виждаме – и днес аз искам да предложа това на вашите души – как, така да се каже, най-великото макрокосмическо въздействие от мировите далечини върху човешките души е свързано с това, което може да стане на най-малкото пространство. Но особено интересни тези неща стават, когато ги навържем с другите закони, с такива велики възлови пунктове на развитието, каквато беше 1250 година. Тогаво въздействието върху човешката душа беше най-силно, а това е по-трудно да се забележи, от катаклизма на континентите. По време на атлантската катастрофа духовете на Формата действаха върху човешките души най-малко. Затова, така да се каже, полето за действие владееха тогава младшите йерархии. В общи линии така е разпределена дейността на различните класове йерархически същества. Важно е ние да разбираме, че в тези циклични движения освен това са скрити определени закони на възход и падение. Нещо подобно имах предвид, като казах, че през 1250 година се осъществил натиск, че след това настанал спад, проявил се в чисто материалистичното течение. Ние често можем да забележим нещо подобно. И е интересно да се види как се редуват цикли на подем и спад в това, което се случва като история на човечеството.

ШЕСТА ЛЕКЦИЯ

Щутгарт, 1 януари, 1911 г.

Скъпи приятели! Вчера ви обърнах внимание върху това как в хода на човешкото развитие се включват най-различни исторически сили. Благодарение на това, а също благодарение на пресичането на едно мощно течение с друго, възникват периоди – в определено културно отношение – на подем, а също така периоди на спад. И това става така, че когато старата култура още се оттича, когато старата култура, така да се каже, преминава във външното, бавно и постепенно се подготвя това, което трябва да вкара в действие по-късната култура, което трябва, собствено, да оживи, да породи по-късната култура. Оттук, като правило, ние можем да си представим хода на човешкия културен живот схематично така: отначало виждаме как от неопределените дълбини се извършва подем на човешката култура до някаква връхна точка, след това виждаме как този културен живот се отдръпва и при това по-бавно, отколкото е придошъл. Това, което е донесла дадена културна епоха, дълго живее после, вплита се в различни последващи течения и народни култури и се изгубва, както би се изгубил поток, вливащ се не в морето, а разливащ се по равнината. Но докато се разлива, се подготвя нова култура, която, така да се каже, при залеза на старата култура е била още незабележима, за да започне от своя страна после собствено развитие, свой подем и да способства по такъв или сходен начин за придвижването на човечеството напред.

Ако искаме да си представим културно развитие, характерно в най-значителен смисъл, можем да почувстваме, че такава трябва да бъде развитието, в което общочовешкото, действието на „аз“ с „аз“ присъства по най-забележим начин. Това е имало място в древна Гърция, както показахме. И ето, ако ние го разгледаме, тук особено може да ни се открие колко характерно протича културата. Защото това, което е ставало

в трите предидущи култури, и това, което следва, се модифицират по съвършено различен начин от намиращото се във човека. Защото това, което се съдържа в самия човек, с което човек, така да се каже, въздейства върху света, от всичко, което от свръхсетивните сили най-човешки се проявява в него – това ни е дадено в средния, в четвъртия културен период. Но за Гърция трябва да кажем още и следното.

Тя е предшествана от третия период, той затихнал и докато се отдръпвал, се подготвяла Гърция. Така по време на отлива на вавилонската култура, която е текла от изток на запад, на този малък южен полуостров на Европа, наричан от нас Гърция, е било посято семето на това, което трябвало да избликне в човечеството като поток на новия живот. И макар че трябва да кажем, че този гръцки живот изразил чисто човешкото, това, което човек може да намери изцяло в себе си, изразил го в най-силния смисъл на думата, не трябва да мислим, че такива неща не се нуждаят от подготовка. Също и това, което назоваваме чисто човешко, отначало е трябвало да бъде преподадено на хората от свръхсетивните сили в мистериите, подобно на още по-голямата свобода, която трябва да бъде подготвена за шестата културна епоха и която носят в себе си и преподават в свръхсетивните светове съответстващите водачи на човешкото развитие. И трябва да кажем: там, където Гърция изглежда за външния наблюдател по такъв начин, че все едно при нея всичко възниква само от чисто човешкото, там Гърция има вече зад гърба си тази епоха, когато тя се е намирала под влияние на ученията на висшите духовни същества. Тези духовни същества са й дали възможността да се издигне до чисто човешката висота. И ето защо това, което наричаме днес гръцка култура, ако го проследим в обратно направление, се губи в бездните на доисторическите времена, когато като основа на гръцката култура се създавало в храмовите мистерии това, което после, като наследство от древната мъдрост на храмовете, по грандиозен начин било изразено в поетическа форма от Омир и Есхил⁶⁷. Значи това, което в

тези недостижими образи така величествено застава пред нас, трябва да го разглеждаме така, сякаш тези хора наистина преработвали в своята душа нещо такова, което е било напълно тяхно душевно съдържание, непрекъснато действие на „аз“ с „аз“, но което отначало е било внесено в тези души в свещените храмови центрове от висшите същества. Затова толкова непостижимо дълбоко и толкова непостижимо велико е това, което живее в произведенията на Омир и Есхил. Само не и Есхил в превод на Виламовиц⁶⁸. Трябва да разберем, че цялото величие на това, което е живяло в Есхил, още не е показано в ни един от съвременните езици и че най-лош път за разбирането на Есхил е този, по който е вървял един от най-новите преводачи.

Предчувствие за същността на гръцката култура ние можем да получим, разглеждайки тази гръцка култура на основата на дълбоките мистерийни светини. И поради това, че тайните на живота в свръхсетивния свят по някакъв човешки начин се предавали от гръцките художници, гръцката пластика е могла да възплъти в мрамор или бронз това, което било първоначално храмова тайна. Също и това, което намираме в гръцката философия, ясно ни показва, че най-доброто, което гръцката философия е могла да даде, е била само пренесената в интелекта, в разбирането от разсъдъка древна мистерийна мъдрост. Нещо в този род символично се изразява, когато ни се говори, че великият Хераклит⁶⁹ принесъл в дар на храма на Диана Ефеска своя труд за природата. Това значи не нещо друго, а следното: това, което той могъл да каже, изхождайки от собствената си дейност „аз“ с „аз“, той изложил така, че бил длъжен да го принесе в жертва на духовните, спиритуални сили на предшестващата епоха, за връзката си с които знаел. И от такава гледна точка ще разберем дълбокото изречение на Платон, който дал на гръците толкова дълбока философия и въпреки това бил принуден да каже, че цялата философия по негово време е нищо в сравнение с древната мъдрост, която е била получена от предците от царствата на духовните светове.

А при Аристотел всичко ни се представя в логическа форма и в този случай можем само да кажем: абстрактното достойствие на древната мъдрост са преведените в понятия цели живи светове.

Без значение на факта, че Аристотел стои, така да се каже, в последния вагон на древния поток, в Аристотел още диша нещо от това, което е било достойствие на древната мъдрост. В неговите понятия, в неговите идеи, макар и абстрактни, още може да се различи отглас от това съвършено звучене, което се разнасяло от храмовете и истински инспирирало не само гръцката мъдрост, но и гръцкото изкуство, целия гръцки народностен характер. Защото това е особеност на всяка такава възходяща култура, че тя обхваща не само знание, не само изкуство, но и целия човек, така че целият човек се явява израз на това, което като мъдрост, като духовно живее в него. И ако ние си представим как от неведомите дълбини – докато вавилонската култура все още само се оттича – се надига гръцката култура, тогава можем да разберем пълното действие на всичко това, което древните храмове са дали на гръцкия характер в епохата на войната с персите. Понеже виждаме в тези войни с персите как героите на Гърция, пламенно въодушевени от всичко това, което те получили от своите бащи, се хвърлят срещу потока, който, така да се каже, като течение от упадъчния Изток се носи към тях. И какво означава този тогавашен отпор на гърците, когато мъдростта на гръцките храмове, когато учителите от древните гръцки мистерии в душите на героите от войните с персите⁷⁰ се борили срещу оттеглящата се култура на Изтока, срещу вавилонската култура в този вид, който ѝ придали късните перси – човешката душа, скъпи приятели, ще може да разбере само тогава, когато тази душа си постави въпроса: какво би станало с Южна Европа и заедно с това и с цяла по-късна Европа, ако малкият народ на Гърция не бе отразил тогава натиска на големите физически маси от Изток?

В това, което направили гърците тогава, било заложено

семето на всичко следващо, което се развивало в европейската култура чак до наши дни. И даже онова, което на Изток се развило от това, което после обратно от Запад на Изток – макар и по такъв начин, който в определено отношение не може да бъде оправдан – донесъл Александър, даже онова е могло да се развие само след като обреченото на упадък – даже по отношение на своята физическа сила – било отхвърлено чрез живеещия в душите на гърците пламенен ентузиазъм по отношение на съкровищата на храмовете. Ако разберем това, ще видим как в последствие са действали не само учението на Хераклит за огъня, великите идеи на Анаксагор⁷¹, всеобхватните идеи на Талес, но и истинските учения на пазителите на храмовата мъдрост в доисторическа Гърция. Ние ще усещаме това като достижение на духовното ръководство, което донесло на Гърция това, което е трябвало да ѝ бъде донесено. Ние ще почувстваме всичко това в душите на гръцките герои, противостояли в различни битки на персите. Така трябва да се учим да чувстваме историята, скъпи приятели, защото това, което обикновено ни се дава като история, е само празна идейна абстракция и то в най-добрия случай. Това, което действа в по-късното от по-ранното, може да се наблюдава само тогава, когато се върнем към това, което може би в течение на хилядолетия се давало на човешките души и което след това в определено време приело реални форми. В какво е била причината на това, че при този подем древните съкровища на храмовете са могли да дадат нещо толкова велико на гърците? Това се криело в универсалния, във всеобемащия, с нищо друго незаsegnат характер на тези съкровища на храмовете. Това е било нещо, което е било дадено като изначално, което е могло да изпълни изцяло човека, което е притежавало, така да се каже, непосредствена направляваща сила.

И тук ние идваме, скъпи приятели, до най-същественото за тези култури, които се намират в състояние на подем към своята връхна точка. В тези култури всичко, което действа в човека – красота, добродетел, полезност, целесъобразност, всичко,

което човек иска да извърши и реализира в живота, – всичко изглежда като възникващо непосредствено от мъдростта, от духовното. И мъдростта съдържа в себе си добродетел, красота, всичко останало. Когато човек е проникнат, инспириран от мъдростта на храмовете, тогава всичко останало става от само себе си. Такова било чувството във възходящите епохи. А в моменти, когато въпросите, когато усещанията се разделят, когато например въпросът за доброто или за прекрасното стават самостоятелни спрямо въпроса за божествената праоснова, тогава започват времена на упадък. Затова ако се подчертава, че наред с изконно духовното е належащо да се грижим за това или онова, че това или онова е главното, ние можем да бъдем уверени, че живеем във времена на упадък. Когато няма доверие в духовното, към това, че то може да породи от себе си всичко необходимо за човешкия живот, тогава общите културни потоци, които при подем образуват единство, се разделят на отделни течения. И ние виждаме това, когато към гръцкия живот се намесват интереси, излизащи извън границите на мъдростта, извън пределите на духовното въодушевление, виждаме това в държавния живот, виждаме това също в тази част от гръцкия живот, която нас особено ни интересува, в духовния живот непосредствено след Аристотел. Тогава наред с въпроса „кое е истинно?“ в който се съдържа въпросът „какво е добро, какво е целесъобразно?“, последният въпрос започва да става самостоятелен. Тогава питат: „какво трябва да бъде нашето знание, за да можем да станем хора, които достигат практически цели в живота?“. И ние виждаме как в епохата на упадък се развива течение, което наричаме стоицизъм. У Платон и у Аристотел в мъдростта се съдържа заедно и доброто, всеки порив към добро могъл да възникне само от мъдростта. Стоиците питат какво човек трябва да прави, за да стане в живота, в житейската практика човек мъдър, целесъобразно и правилно живеещ. Практическите житейски цели се прибавят към това, което някога е било универсална въодушевяваща истина. В епикурейството се намесва още нещо,

проявяващо се в това, което хората питат: как следва да се изгради интелектуално, че животът да протече най-удовлетворително, вътрешно хармонично? На този въпрос Талес, Платон, та чак до Аристотел, биха отговорили: търси истината и тя ще ти даде велико блаженство, семето на всяка любов. Но сега този въпрос го отделят от въпроса за истината и възниква течение на упадък. Тава е то, което наричат стоицизъм и епикурейство – това са течения на упадъка. За свое следствие това винаги има, че истината става съмнителна за хората, че тя губи всякаква сила. Затова едновременно със стоицизма и епикурейството се появява в епохата на упадък и скептицизмът, склонността към съмнение в истината. И ако скептицизмът, склонността към съмнение, стоицизмът и епикурейството известно време са поработили, тогава човек, който изцяло се стреми към истината, се чувства, така да се каже, откъснат от мировата душа и отблъснат в своята собствена душа. Тогава той се оглежда наоколо и казва: сега не е тази мирова епоха, когато в човечеството, благодарение на непрестанно действащия поток на самите духовни сили, се вливат импулси. Тогава човек е отвлечен от своя собствен вътрешен живот, от своя субект. Това ни посреща в по-нататъшното протичане на гръцкия живот в неоплатонизма, в тази философия, която няма повече връзка с външния живот, която се вглежда вътре в себе си и в мистичното издигане на отделния човек е устремена към истинския. Така имаме възходяща, така имаме и стъпалообразно низходяща култура. И това, което се е изработило по време на подема, се разтича и изчезва бавно и постепенно, докато с приближаването на 1250 година не започва, разбира се, не лесно забележима, но от това не по-малко велика инспирация на човечеството, която донякъде охарактеризирах вчера, а после и отлив, който сега ние имаме от XVI век. Понеже от това време в същност отново, наред с въпроса за истината, възникват всичките специални въпроси. Тогава пак се формира гледна точка, която иска да отдели въпроса за доброто, въпроса за външно целесъобразното от единния велик въпрос

за истината. И в същото време, когато духовно водещите личности, които се намирали под влияние на импулсите от 1250 година, проследявали всички човешки течения (Strömungen) в пределите на (търсене на) истината, сега ние виждаме, как в най-значителен смисъл настъпва принципно отделяне на практическите въпроси за живота от въпросите за истината. И пред вратите на епохата на новия упадък, на тази епоха, която означава за духовния живот устремяване надолу, пред вратите на тази епоха стои Кант. В своето предисловие към второто издание на „Критика на чистия разум“ той определено говори, че бил длъжен да постави стремежа към истината в неговите граници, за да освободи място за това, което иска практическата религия. И оттук такова строго разделение на практическия разум и теоретическия разум. В практическия разум постулатите за Бог, свобода, безсмъртие са сведени изцяло до доброто; в теоретическия разум – разрушаване на всяка възможност за познание да попаднеш в какъв да е духовен свят. Така се установяват нещата в световната история. И разбира се, стремежът на нашето време към истината още дълго ще блуждае по следите на Кант. А когато от страна на нашето действително духовно течения се посочва разширението на способността за познание, повдигането на способността за познание над самото себе си, благодарение на което познание може да се проникне в свръхсетивните светове, тогава би могло още дълго да чуваме от всички страни: „Да, но Кант казва...“. В такива антитези действително преминава историческото развитие на човека. А в това, което инстинктивно се проявява като предчувствие, се показва, че под това, което е само майя, но което се приема за истина, че под тези потоци майя тече за човешкия инстинкт все пак в голямата си част нещо правилно. Защото необичайно интересно е, че и низходящият ход на човешкото развитие чак до гръко-римската епоха и поддържаното от нас ново възкачване ние виждаме в някои предчувствия, които изхождайки от народните инстинкти, се давали на практическия живот.

Как е трябвало да мислят хората, които са чувствали това? Когато се оглеждали във великите водещи фигури от човешката история в дохристиянската епоха, или по-добре да кажем в догръцката епоха, как е трябвало да гледат те на всички тези, които ние охарактеризирахме като инструменти на съществата от висшите йерархии? Даже гърците още е трябвало да си кажат: „при нас това е дошло чрез хора, в които са се вливали свръхчовешки божествени сили“. И виждаме, че в съзнанието на всички древни епохи живее това: водещите личности чак до фигурите на героите, чак даже до Платон, се считали за синове на боговете. Това значи, че зад личностите, които се проявяват в историята, хората виждали божественото, ако обръщали поглед в дълбокото минало, ако обръщали поглед все по-далеко и по-далеко. А в това, което се проявява в Платон и във фигурите на героите, те виждали спуснали се (на земята) божествени същества. Тогава си представяли, че синовете на боговете се съединили с човешките дъщери, за да доведат духовното до физическия план. Синовете на боговете, богочовеците, тоест такива, които са били свързани със своето същество с божественото, са виждали хората в тези древни времена. Обратно, в този момент, когато гърците почувствали, че сега могат да говорят за действие на „аз“ с „аз“, за това, което е скрито в пределите на човешката личност, те започнали да говорят за своите висши водачи като за седем мъдречи, обозначавайки с това нещото, което от синовете на боговете станало чисто човешко.

Какво е трябвало да стане с това по-нататък в следгръцкото време в инстинкта на народите? Тогава е трябвало да изобразят това, което човек изработвал тук на физическия план и това как той го възнасял заедно с всички свои плодове в духовния свят. И така по-рано усещали: необходимо е да се види духовното по-рано от физическото, а физическият човек е като негова сянка. Ако в гръцката епоха мъдреците виждали живеещите, така да се каже, като „аз“ с друг „аз“, в следгръцката епоха е трябвало да се видят личностите, които живеят

на физическия план и вече след това да се вживеят в духовното чрез това, което живее във физическото. Това разбиране се развило от някакво инстинктивно знание. Както догръцката епоха имала синове на богове, а гърците – мъдrecи, така следгръцките народи имат светци, които се издигат до духовния живот чрез това, което постигат на физическия план. Тук в народния инстинкт живее нещо и ние можем да видим как зад майя се намира нещо такова, което исторически все пак движи човечеството напред.

И ако разберем това, скъпи приятели, тогава живеещото в тези епохи ще свети в отделната човешка душа и ще разберам как груповата карма трябва да се модифицира благодарение на това, че хората в същото време са и инструменти в хода на историческото развитие. И тогава ще можем да разберем, когато Хрониката Акаша показва, че в Новалис например трябва да виждаме нещо водещо към древния Илия. Това е необикновено интересна последователност на инкарнации. Тук виждаме как в Илия изплува пророческият елемент, понеже евреите са имали мисия да подготвят това, което трябвало да дойде по-късно. Те подготвяли това посредством прехода от патриарсите към пророците чрез фигурата на Мойсей. В същото време, когато в Авраам все още виждаме, че израилтяните чувстват действието на Бога в себе си, в своята кръв, в Илия виждаме прехода към духовните светове.

Всичко се подготвя постепенно. В Илия живее индивидуалност, която още в древни времена се изпълва с това, което трябва да дойде в бъдеще. След това виждаме, че тази индивидуалност трябва да служи като инструмент за подготовката за разбирането на Христовия Импулс. Виждаме, че индивидуалността на Илия отново се ражда в Йоан Кръстител⁷². Той е инструмент на висшето. В него живее индивидуалността, правеща инструмент Йоан Кръстител, но е била необходима издигнатата индивидуалност на Илия, която после да служи като инструмент.

По-късно виждаме, че тази индивидуалност се оказала

пригодна за това, във формите, които били възможни едва под влияние на четвъртия следатлантски културен период, да се влее това, което би трябвало да действа в бъдеще. Колкото и удивително да ни се струва, тази индивидуалност се появява отново в Рафаело и обединява в живописата това, което във всички времена трябва да действа като християнски импулс с чудесните форми на Гърция. И тук можем да разберем как се отнася индивидуалната карма на тази ентелехия* към външната инкарнация. От външното въплъщение се изисква в Рафаело да може да се прояви някаква сила на това време. За тази сила на времето е подходяща индивидуалността на Илия – Йоан. Но епохата може да даде такава сила само в крехко физическо тяло, затова Рафаело умира така рано.

Друга страна на своето същество тази индивидуалност трябва да прояви в такова време, когато отделните течения вече пак са се разделили. Там тя се появява отново като Новалис. Ние виждаме тогава, че в Новалис в своеобразен вид вече действително живее всичко това, което ни се дава сега от духовната наука. Защото такива точни съждения за отношението на астралното към етерното и физическото тела, за бодърстването и съня не са се давали, с изключение на духовната наука, на никого, освен на Новалис, отново появилия се Рафаело. Всичко това са неща, които ни показват, че индивидуалностите са инструменти на бързо течащия поток на развитие на човечеството. И гледайки човешкото развитие, гледайки към тази загадъчна смяна на това, което става в историята, ние можем да предусетим какво живее в него от дълбоките духовни сили.

По забележителен начин преминава по-ранното в по-късното. На някои от вас вече казах⁷³, че може да се констатира удивителна историческа перспектива в прехода от Микеланджело към Галилей. И един много умен човек – забележете,

* при Аристотел нематериално дейно начало, което формира материята и я докарва до съвършенство – б. пр.

аз не говоря, че тук става дума за реинкарнация, тук имаме ход на историята, – една много умна личност обърнала внимание на това, колко все пак е удивително, че при поглед върху чудесната архитектуроника на катедралата Св. Петър виждаме как човешкият дух (вече) е внесъл в нея това, което той нарича наука за механиката. О, в тези грандиозни форми на катедралата Св. Петър, скъпи приятели, ние виждаме изпълтени идеите на механиката, които може да обхване човешкият разум, при това пренесени в прекрасното, във величественото – идеите на Микеланджело⁷⁴! Как може да въздейства обликът на катедралата Св. Петър, скъпи приятели, това се вижда от най-разнообразните описания и може би всеки поне малко е преживял това, което е преживял виенският скулптор Натер⁷⁵. Той пътувал към катедралата Св. Петър с един приятел. Те още не виждали катедралата, но изведнъж неговият приятел чува как Натер извън себе си, скачайки от мястото си, казва „страх ме е“, защото в тази минута той видял катедралата. След това той съвсем не си спомнил за това. А нещо подобно може да преживее, в края на краищата, всеки, ако види нещо толкова грандиозно. И ето, един много умен човек, професор Мюлнер, в ректорска реч⁷⁶ обърнал внимание върху това, че великият създател на идеите на механиката, Галилей⁷⁷, интелектуално учил човечеството на това, което (вече) вложил в построяването на пространствените форми на катедралата Св. Петър Микеланджело. Така че в идеите на Галилей пред нас интелектуално застава това, което като механика, като човешка механика е изкристализирало в катедралата Св. Петър. Но при това е удивително, че този човек в тази лекция обърнал внимание върху факта, че денят на смъртта на Микеланджело е бил рожден ден за Галилей. Това значи, че интелектуалното, идеите, които Галилей изразил интелектуално като механика, изплували в личността, родила се в деня на смъртта на този, който ги внесъл в пространството. И така трябва да се запитаме: кой вградил чрез Микеланджело в катедралата Св. Петър механиката, получена от човечеството чак впоследствие чрез

Галилей? Ако, скъпи приятели, чрез тези афористични и разхвърляни мисли, изложени тук по отношение на историческото развитие на човечеството, ако чрез тях в съвкупността им във вашите сърца възникне чувство за това как истинските, реални духовни сили действат в историята посредством своите инструменти, тогава вие по правилен начин сте възприели изложеното. И тогава това чувство може да бъде назовано истинно, произтичащо от окултно-историческото разглеждане, чувство за ставане във времето, движение напред във времето, което може да възникне в нашите сърца. И днес, в един от малките повратни пунктове във времето, ще бъде уместно да медитираме върху това чувство на човешко и божествено постъпателно движение във времето. И ако сърцето на всеки от вас, скъпи приятели, би искало да приеме в усещанията си това чувство на претворяване на науката за окултното постъпателно движение във времето, приемайки го заради участието в развитието, в човешкото постъпателно движение напред, в което сме включени, ако душата на всеки от вас би поискала да приеме това като живо чувство, в това чувство би могло да живее в душите на всички ви пожелание за Новата година.

Това новогодишно пожелание аз бих искал да потопя във вашите души в заключение на този цикъл. Гледайте на това, за което тук се говори, като на нещо, което трябва да послужи за изходен пункт за (развитие на) чувството за време. И в определен смисъл нека бъде символ на това, което в малкия преход от един отрязък от време към друг ние можем да употребим така, че да дадем да действат в душите ни идеите, които обхващат такива периоди.

ИМПУЛСИРАНЕ НА СВЕТОВНО-ИСТОРИЧЕСКИТЕ СЪБИТИЯ ОТ ДУХОВНИТЕ СИЛИ

Седем лекции, държани в Дорнах
от 11 до 23 март, 1923 г.

ПЪРВА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 11 март, 1923 г.

От проведените от нас по-рано разглеждания знаете, че започвайки от 15-то столетие, човечеството встъпи в епохата на развитие на съзнателната душа. И в сегашно време човек, ако действително би искал да участва в развитието на човечеството, следва да си изясни някои работи. Защото иначе той не може да заеме правилна позиция към цялото социално устройство на съвременния живот. Той ще преживява при своето общуване с другите хора с различно положение в живота, особено при срещи с неравностойни на себе си, например с по-млади, или наопаки, ако той сам е млад, с по-стари, ще преживява нещо, което ще остане необяснимо, ако не вникне в това, което може да бъде дадено от духовно-научното познание за разбирането на всичко човешко тук на Земята.

Ние ще разгледаме днес отблизо отдавна известния ни факт от живота на човека, а именно това, че човек само в будно състояние има непосредствено съединени един с друг своите, набиващи се преди всичко на очи при обичайно разглеждане, четири члена: физическо, етерно, астрално тяло и Аз. Спящият човек има, от една страна, по-тясно съединени физическо и етерно тяло, а от друга страна, отделените от тях Аз и астрално тяло.

Ако разглеждаме човека външно, той застава пред нас в своето физическо тяло, в което обаче са отпечатани въздействията на етерното тяло. Можем да употребим този израз – „отпечатани“, – защото всичко това, което външно човек възприема от другия човек, е не само проявление на силите на неговото физическо тяло, но и резултат на дейността на неговото етерно тяло, или тялото на формообразуващите сили в това физическо тяло. Така че това, което иска да се изяви тук на Земята непосредствено от човек към друг човек, е живеещото в етерното и физическо тяло. А това, което е заключено

в дълбините на Аза и това, което живее в астралното тяло, е скрито от външно наблюдение и само във времето между заспиването и събуждането застава пред самия човек незамъглено. А за външно наблюдение си остава скрито в това, което се проявява чрез физическото и етерното тяло.

Това разделение на човешкото същество, което се проявява в него в ежедневието поне веднъж в денонощието, има дълбоко значение за целия му живот. Това, което се представя като физическо тяло и като етерно тяло, разглеждано с външните сетива и външния разсъдък, се намира в определено развитие от раждането до смъртта.

От това, което се проявява в детето отначало като инстинктивен живот, като детски подражателен живот, а после от това, което впоследствие се създава под въздействие на авторитета на възрастните, от това после човек преминава към развитие на по-самостоятелен живот. По такъв начин виждаме различните стадии на неговия растеж, външното формиране на неговото физическо тяло и това, което се проявява в говора, в мисленето, тоест все неща, проявяващи се чрез физическото тяло. Макар и отнасящи се по-скоро към областта на душевната дейност, във всичко това ние виждаме развитие, вървящо от раждане към смърт.

Но не така изглежда другият ход на развитие, който също обаче го има: ходът на развитие на Аза и астралното тяло между раждането и смъртта. По отношение на Аза и астралното тяло работата стои така, че отначало, когато човек навлиза от духовния свят в земния живот, той има още в себе си действащи много от тези сили, които работят в него от духовния свят. В стадия на детския растеж, в образуването на това, което така ясно се развива в тялото на детето, все още навсякъде действат тези сили, които в своето пълно значение, в своя истински вид са действали по време на доземния живот върху неговата душа и в духа на този човек. В течение на живота на детето тях ги има, но вече в отслабено състояние. Те участват в неговия растеж, участват във всичко това, което постепенно

се развива в човека, като проявление на душевното в телесното. Такова телесно проявление на душевното се явява и това, което е дълбоко скрито вътре в телесното: образуването на мозъка, като съвършен орган на мисленето, образуването на съдовата система, стояща в основата на развитието на чувстването и т.н.

Но това, което действа в човека като някакъв отзвук на силите от неговия доземен живот, става все по-слабо и по-слабо и накрая достига такова ниско равнище, при което човек по отношение на своя доземен живот си остава по-нататък в течение на своя живот на Земята. До това ниско равнище човек достига през двадесетте години на своя живот и там то именно присъства. И тогава душата на човека обхващат главно тези сили, които произлизат от вече формираното физическо тяло; тогава човек става не така податлив на това, което действа като отзвук от доземния живот, но по-склонен към всичко това, което е усвоило физическото тяло и което обратно въздейства от това физическо тяло върху душата.

Но ако сега пак така внимателно проведем наблюдение на развитието на Аза и астралното тяло, бихме стигнали до толкова конкретни изводи за това развитие, като тези, до които стигаме при наблюдение на развитието на физическото и етерно тяло за времето от раждането до смъртта. Тогава бихме си казали: човек в детска възраст има астрално тяло, което изглежда така и така, и Аз, който изглежда така и така, който после в течение на неговия земен живот с годините е подложен на изменения. Но тук ще се наложи да разгледаме как се променя това, което човек отделя по време на сън от своето физическо и етерно тяло като свое собствено душевно-духовно. Ако проведем наред с наблюдението на човека между пробуждането и заспиването му също и друго наблюдение, а именно наблюдение на Аза и астралното тяло за времето между заспиването и пробуждането, тогава биха се получили, така да се каже, две биографии на човека. И двете биографии са еднакво важни за характеристиката на неговия живот. Да,

развитието му по време на сън е даже по-важно за някои, имащи по-широко значение сили на човешкото същество, отколкото при будърстването, но с помощта на обичайните способности на възприятие такова наблюдение над Аза и астралното тяло не могат да се проведат.

Днес ще разгледаме особено внимателно един от моментите в развитието на Аза и астралното тяло. Този момент се определя от това особено положение, което в живота на човека заема речта – не този или онзи език, а речта изобщо, способността за говор.

Разбира се, когато човек говори, в речта взема участие целият човек. Физическото тяло участва с това, че предоставя за съответната вибрация своите гласни връзки и изобщо целия апарат на говора; в речта участват и етерното тяло на човека, и астралното, и Азът. Но физическото тяло и Азът вземат сравнително по-малко участие в процеса на говора. Най-голямо участие в този процес вземат етерното тяло и астралното тяло.

Може да предизвика учудване фактът, че етерното тяло взема по-голямо участие в процеса на речта от физическото тяло. Но трябва да се каже, че човек не е способен да наблюдава с помощта на своите обичайни сетивни органи това, което става в етерното тяло, и традиционната наука също нищо не му казва за това. Затова човек в този случай обикновено обръща внимание само на това, което външно се случва във физическото тяло при процеса на речта, когато цялата тази много по-разнообразна и формираща дейност на етерното тяло при речта, която се разпростира после и върху астралното тяло, не се улавя от обичайното сетивно възприятие. Но ако искаме да разберем мястото, което речта заема в живота, преди всичко важно е да се разбере това, което става в процеса на речта в етерното тяло и в астралното тяло.

Но сега помислете за следното: благодарение на факта, че в процеса на речта главно участие вземат етерното и астралното тяло, процесът на речта има две страни: преди всич-

ко това, чрез което етерното тяло, намирайки се във връзка с физическото тяло, осъществява говоримата, външно възприемаема реч. Но когато говорим, нещо винаги оказва обратно въздействие и върху нашата душа. Ние сами усещаме казаното от нас, преживяваме казаното. Тогава когато на всеки друг човек, за да се запознае с нашия душевен живот, е необходимо да възприеме физическите звуци на нашата реч, ние при произнасяне на думи сами вътрешно живеем в нашето астрално тяло заедно с това, което влагаме в думите. А чрез това, че по време на сън отделяме нашето астрално тяло от физическото и етерно тяло, пренасяме със себе си в състоянието на сън нещо от нашите думи, нещо много важно.

Да, работата стои така: душевното съдържание, което влагаме в нашите думи, произнасяни от нас от сутрин до вечер, продължава да вибрира, неговият отзвук остава в душата и след заспиването чак до пробуждането. То остава неосъзнато, но все пак можем да кажем, че всичко казано през деня продължава да вибрира, наистина, в образен вид, по време на съня. Но не така, като че самите думи отново звучат по същия начин, както са звучали, когато сме ги произнасяли с устата си през деня. В съня продължава да живее звучалото в тези думи като заложен в тях чувства на душевен подем или спад, като вложени в тях волеви импулси, веселост или печал, радост или тъга, изразени в нашата реч и придали ѝ съответната окраска.

Но всичко това звучи в съня не като нещо неопределено, а то звучи така, че фактически всичко, което душата е преживяла, чак даже до преживяване на последователността на отделните звуци на речта, всичко това отново звучи в това безсъзнателно състояние на човека, което той преживява при степента на съзнание, свойствена му между заспиването и пробуждането.

При това трябва да обърнем внимание на следното: това, което звучи в душата на спящото дете на възраст до 7 години, за времето между неговото заспиване и пробуждане, се нами-

ра в голяма зависимост от заобикалящите го хора. Това, което се съдържа в думите на майката и бащата и другите заобикалящи го хора, в живота на техните чувства, воля и мисли, в тези думи, които детето чува, продължава да звучи в душата на детето по време на съня му, от заспиването до пробуждането, и душата на детето се отдава напълно на това, което се влага от заобикалящите го като съдържание в техните думи от техните сърца, от техните души. И много по-дълбоко се свързват тогава тези чувства, които детето преживява при слушане на речта на родителите, много по-дълбоко тези чувства, тези волеви импулси и мисли се свързват със звуците. Детето се отдава тогава на всичко това, което то преживява в своето обкръжение.

В малко по-малка степен това има място в течение на следващия период от живота на човека: от 7 до 14 години. Но все пак и тук това има място в достатъчно силна степен. Но с настъпване на половата зрелост, от 14-та година, започва нещо ново. Тогава този отзвук на речта, който продължава да живее в спящата душа, става такъв, че той, изхождайки от своето собствено същество, започва да иска да встъпи във взаимоотношения с духовния свят.

Това е нещо, във висша степен заслужаващо внимание. Можем да кажем: до 7 годишна възраст детето иска и в съня да остава във вътрешна връзка с това, което слуша от обкръжаващите го хора. До известна степен това се отнася и за възрастта от 7 до 14 години, с тази разлика само, че тук детето вниква повече в самия душевен живот на своето обкръжение, докато до 7 годишна възраст то се свързва повече с външната страна на живота. След достигане на 14 години, след достигане на полова зрялост, за спящата душа на човека възниква необходимостта посредством това, което в съня продължава да живее като отзвуци на речта, да встъпи в обяснение със съществата от духовния свят. Този факт е много знаменателен. В своето обичайно съзнание човек не осъзнава това, но в съня у него възниква необходимостта душевният живот да направи

земната реч да прозвучи така, че светът на Архангелите да може да намери за себе си нещо, даващо му удовлетворение в тези отзвуци на живата реч.

Можем вече да кажем: за човека настъпва необходимост да напасне разбирателството със света на Архангелите чрез отзвучите на земната реч, които остават в душата му по време на съня. Думите, произнесени през деня, продължават да звучат по наистина забележителен начин: всички гласни звуци се проявяват тогава вътрешно задълбочени, а всички съгласни преминават в подвижните форми на света на предметите. Така се преживява това. И спящите души биха се почувствали нещастни, ако тези отзвуци не биха станали подобни по звучене на речта на Архангелите, която им звучи насреща от другата страна. Така може да възникне хармония между това, което се явява в съня като отзвук на земната реч, и това, което от всички страни на Вселената, от астралния свят, звучи като говор на света на Архангелите. Човек се развива в своя Аз и в своето астрално тяло така, че той, приблизително започвайки от 14 годишна възраст, встъпва по време на сън, ако можем така да се изразим, в общение с Ангелите и Архангелите. Това е дълбока тайна от живота на човека. И ето, характерно за нашата съвременна епоха е, че все повече и повече хора губят способността за взаимно разбирателство със света на Архангелите по време на сън. Те донасят със себе си в своя сън от дневната реч нещо такова, което преобразува тяхната душа така, че вече не разбират речта на Архангелите и че Архангелите вече не намират удовлетворение от тази човешка реч, чиито отзвуци проникват в живота по време на сън. Настъпи такава епоха в живота (тук се налага употребата на земни изрази, с помощта на които, разбира се, е трудно да се изрази истинското положение на нещата), настъпи такава епоха, в която съществата от духовния свят не могат вече да влязат в необходимото разбирателство с душите на хората по време на техния сън, и постоянно има взаимно неразбиране на това, което си говорят едни на други съществата от духовните йерархии и душите на

хората по време на сън. Настъпва раздор, дисхармония. Виждате ли, това е аспект, характеризиращ нашата епоха, представящ ни се при поглед върху нея от друг ъгъл. Настъпи мъчително състояние на неразбиране, пълно отсъствие на взаимно разбирателство по време на сън между душите на хората и духовните същества. И пред тези, които осъзнават този факт на съвременния духовен живот, стои тежкия въпрос: от какво е предизвикано това състояние? Нашите думи, които избираме от цялото богатство на езика, с който свикваме, когато го изучаваме от детството си, ние можем да образуваме така, че тези думи да бъдат насочени само към физическия свят. И това става все повече и повече в нашия материалистически век. Хората имат думи, но тези думи изразяват само нещо физическо. А да помислим за това как е било по-рано. Тогава човек усвояваше речта, езика така, че той имаше много думи, които вече със самото свое съдържание го издигаха в духовните светове на идеите. Налага се вече да кажа, че реалният идеализъм в наше време стана слаб. И особено слаб той стана при тези, които възприеха в себе си нашата съвременна интелектуална образование.

Да, това е много различно, възплъщава ли човек в своята реч, която усвоява, също и идеали или не. Днес ни се налага да преживеем това, че хора, на които им предстои да станат студенти, имат все още някакво чувство по отношение на тези думи, които се отнасят за външното, така да се каже, грубо-конкретното, но които веднага престават да мислят, при които се къса нишката на мисълта в момента, когато трябва да се издигнат до чистото мислене, до мислите, отразяващи нещо духовно. По-често при хората със съвременен образование се случва така, че при тях се прекъсва нишката на мисълта, когато им се налага да възприемат значими идеи на чистото мислене. Тук думите стават за тях само нещо външно. Да, в наше време децата усвояват такъв език, чиито думи вече нямат крила, способни да издигат над земния живот. В първия период от своя живот, до 7 годишна възраст, човек все още

се намира в състояние, даващо му възможност да има някакви преживявания на духовното по време на сън чрез отзвучите на речта, когато преживява своето човешко обкръжение. Ако това обкръжение, изхождайки от материализма, отрича духовното, тогава то отрича и самото себе си. Та нали то самото е душа – дух. Така че в този период човек има по време на своя сън все още нещо духовно. Той го има и във втория период на своя живот, от 7 до 14 години. Но ако в думите, които човек възприема, не се съдържа вече съвсем никакво идеалистическо, спиритуално значение, както е в този материалистически век, в който така също и религиозните представи загубиха своето силно спиритуално влияние върху душите на хората, тогава човек при достигане на 14 години, при достигане на полова зрялост, навлиза в такъв душевен живот, който го приковава и по време на сън към физическия свят, душата не може повече да се освободи от физическото и във времето между заспиването и пробуждането. Думите, отзвучите на думите стават такива, които го принуждават, които го приковават към физическото. И в това, което човек преживява между заспиването и пробуждането, проникват от всички страни вибрациите от бученето на минералния свят, а също шумоленето на вибрациите на растителния свят в тяхната физическа значимост. Това дисхармонично пронизва през времето между заспиването и пробуждането отзвучите на речта и тогава не е в състояние да изработи това, което Геният на езика иначе би могъл да вложи в човешката реч и което би могло да доведе до взаимно разбиране между душата на човека и съществата от висшите йерархии. И тогава настъпва своеобразното състояние, при което душата, преживявайки нещо, няма да може да го изрази, защото тя го преживява в безсъзнателно състояние, но преживяването е такова, че може да се охарактеризира по следния начин: човек, достигнал полова зрялост, преминава в състояние на сън и в духовния свят пред него се открива светът на Архангелите. Той усеща този свят на Архангелите. Но при това не се осъществяват никакви свързващи мисловни

нишки от света на Архангелите към неговата душа и от неговата душа към света на Архангелите. И при пробуждането той се връща в своето физическо тяло под впечатлението на това ужасно лишение. И това състояние действително настъпи за голяма част от човечеството, започвайки от времето на последната третина на 19-то столетие. И зад прага на това, което човек осъзнава, в подсъзнателното на човешката душа, у много човешки души се намира нещо, което при пробуждане ги кара несъзнателно да си кажат: ето, ние сме се родили в някакъв свят, в някаква обстановка, която не ни дава възможност по правилен начин да навлезем по време на сън в духовното битие. И такива души, преживяващи това състояние, искат да кажат: нас, като свои деца, ни е приел в себе си някакъв свят на хората, но този свят в своите думи ни е лишил от духовното. Всичко това живее в тези усещания, които младежта често противопоставя на възрастните. Такава е духовната подоснова на тези усещания, които се проявяват благодарение на движението на младите. Какво иска днес младият човек от по-възрастните? Той не може да изкаже това сам, защото неговото съзнание, благодарение на образованието, което е получил като наследство от по-възрастните, по-скоро се задържа, а не се развива. Той не може да го изкаже, но усеща, преживява това в помръкването на своя душевен живот: аз съм длъжен, бидейки млад, да се ориентирам в това, което ми е дадено от по-старото поколение, и да намеря правилния път. Това по-старо поколение е длъжно още да ме възпитава, но ме лишава от възможността там, където е нужно, да намеря взаимно разбиране с духовния свят.

В зависимост от това как материализмът ще се формира във всички области на живота – в областта на познанието, в областта на изкуството, в областта на религията, – дотолкова младите и старите все по-трудно ще могат да се разбират едни с други, защото младежта усеща: на нея ѝ се налага да има по отношение на старите чувството, че старите са я лишили от идеализма на речта, от това значение на думите, което сочи

към духовния живот. Материализмът на съвременната цивилизация разделя младото и старото поколение. И основният източник, предизвикващ неразбиране между младостта и старостта, е заложен в това, че в следствие от поглъщането на човешката реч от материализма, възниква нездраво състояние на душевния живот на спящия млад човек.

Известни явления на съвременната цивилизация не могат да се разберат, без да се обърнем към духовната страна на живота, защото ние живеем в епохата на съзнателната душа и затова трябва да бъде осъзнато какво именно образува човек в духовното и кое способства развитието му. И взаимното разбиране между младостта и старостта може отново да бъде достигнато само тогава, когато нашата човешка реч стане такава, че думите отново да получат крилата, които загубиха и с които могат да се издигнат от областта на грубо материалната конкретност до преживяване на идеалите.

Човечеството на Средна Европа отпразнува през 1859 година юбилей на Шилер¹, но това беше в същото време по някакъв начин и година на смъртта на истинския идеализъм. И това, което младежта сега преживява във връзка с Шилер и към което тя често се отнася с презрение, тъй като не преживява истинския Шилер, е само външното звучене на думите и съчетанието от думи, това не е което в действителност е живяло в самия Шилер, защото думите нямат вече тези крила, които имаха във времената на Шилер и които възнасяха в царството на идеалите. И когато сега ние угощаваме младежите с нашите изпълнени с филистерско-прозаично значение слова на Шилер, това става по-скоро баласт за душата, а не освобождение на душевния живот.

И е невъзможно по какъв да е външен начин пак да дадем на душата това, което ѝ е нужно, във всеки случай не с помощта на мъгляви, тъй наречени идеализми, които по същество само приличат на идеализми, които възникват от време на време от средите на материализма на нашето време, вярно, с добри намерения, но които, по същество, по отношение на

мислите, са фалшиви. Това, което е нужно на душата, може да се даде само ако чрез действително духовно познание отново се върне на речта нейния размах, нейния полет, така че тя отново да доведе до Гения на езика. Речта, каквато е днес, е пригодна само повече или по-малко за средство за изясняване на физическия план. Даже по отношение на декламирането и речитатива ние го докарахме дотам, че и в тях започнахме да подчертаваме прозаическото съдържание. Това, което води до образността на речта, което води до ритъма, до такта, до мелодично-драматичното, тоест всичко това, което ни води до душевното, а в душевното чрез музикално-имагинативното то ни възнася в духовния свят – да, ние го докарахме дотам, че всичко това е отхвърлено, и може да се каже, че така предоставихме далечна перспектива за материализацията на речта.

Речта, такава, каквато е създадена днес при всички цивилизовани народи, приковава душата за времето от заспиването до пробуждането само към физическия грохот на материалния свят и към шепота само на физическото съдържание на растителния свят и не открива на душата по време на сън светлите речи на Ангелите и гърмящите тръбни звуци на езика на Архангелския свят с тяхното дълбоко космическо значение. Човек, след достигане на полова зрялост, би бил длъжен да черпи за себе си от речта нещо такова, което за времето на бодърстването му би подготвило неговия мозък така, че в своя нормален физически живот той би могъл с помощта на думите да достига до съдържащите се в нещата идеи. А тъй като речта на Архангелите може да говори на неговата душа през времето от заспиването до пробуждането, той би бил длъжен, потапяйки се в съня, да донася със себе си нещо такова, което би дало възможността на кръвообращението му да предчувства спиритуалните дълбочини на мировия замисъл. Но сега, ако не може да възприеме духовното познание, ако нашето училищно преподаване не бъде достатъчно духовно задълбочено, той донася със себе си вместо това скърцащите и свистящи звуци на физическо-минералния свят, тяхното

стържени и грохот; той донася в своята кръв звуците на триенето, наподобяващи капенето на водни капки, пораждани от физическия компонент на растителния свят.

По този начин неговият мозък, вследствие бичуването му по време на сън само с минералното, докато кръвоносната му система е пронизвана с току-що описаната какафония, става пригоден само за условен език и чрез този език човек е способен да живее само в пределите на земната сфера; тогава, когато езикът би могъл да го издигне от земното изживяване до висшите изживявания.

Как биха могли хора, преминали през съвременното материалистическо образование, да кажат от дълбините на своята душа такива думи: „Мисълта – това е моето безпределно царство, а словото – мое крилато оръдие!“⁴² За хората със съвременно образование мисълта вече не е безпределно царство, а съвсем малка област, обхващаща само физическо-сетивните неща, които са непосредствено видими в най-близкото обкръжение на хората, възприемаемо от тях с външните сетива. И словото не е вече крилато оръдие, а някакво оръдие, с помощта на което ние мрънкаме нещо неопределено с нашите уста за душевния живот, но така, че в това мрънкане не се съдържа много от спиритуално-свръхсетивното. И тогава, когато речта, произлизаща от духовен мироглед, би могла да стане някакво душевно море, в което би могло да се потопи вътрешното същество на човека и което би издигало душата на човека все по-високо и по-високо, сега тя става такава, че приковава човека към Земята и го привързва само към ограничени, земни интереси.

Но това преминава сега в съдбата на целия човешки род. Ние виждаме как съвременният цивилизован живот се опира на това, което е дадено като разделение на хората на Земята по техния език, по тяхната реч. Искат да организират нова култура в съответствие с разделението ѝ по отделни езици. Но знаейки в какво се превърна сегашната реч, ние сме наясно, че такива тенденции към разделение на култури, такива идеи за

култура са живи само в чисто материалната сфера, че се стремят да хвърлят покривало над цивилизациите на народите по Земята, което би ги разделило от духовното, от духовния свят. И това материалистическо затваряне на пътищата на живота на душата нагоре ние виждаме днес навсякъде. Това е нещото, което материализмът на съзнанието, материализмът на мисленето и материализмът на чувстването внасят във външния живот на хората. Това е нещото, което постепенно заставя да се забравя човекът, да се забравя за това, че той, бидейки член на човешкия род, живее в това, което се управлява от Висшите сфери. Ако хората бъдат разделени на нации, на народи и т.н., това ще ги води все повече и повече към сляпа вяра в това, че така и трябва да пребивават в чисто материалното.

Така ние виждаме: в земния живот въобще, в културния живот като цивилизован живот прониква този елемент, който като вътрешен материализъм е обхванал живота на познанието, художествения и религиозния живот. Ние можем днес наистина да видим как върху различните народности, които се формират на Земята, не действа вече, както беше преди, това, което творчески е формирало хората от дълбините на Вселената, а действа това, което израства само от дълбините на самата Земя. Ние наистина виждаме как човек и вътре в своята народност все повече и повече се среща със само материалното на земното битие.

Ако хората решат да обърнат внимание на това, което, наистина, в нашия век звучи малко парадоксално, а именно, че човек притежава също някаква автобиография и за своя Аз и астрално тяло, която се проявява в различни свои фази през времето между заспиването и пробуждането също така, както външният физически живот се проявява в своето развитие от раждането до смъртта в периода между пробуждането и заспиването, тогава биха видели откъде произлиза много от това, което има място в нашата съвременна цивилизация и за което трябва да кажем: така повече не може да продължава. Ако останат само при наблюдението на външното, давано от орга-

ните на външните сетива, те няма да забележат най-главното, няма да забележат това, което трябва да направят, за да превърнат днешния процес на упадък в бъдещ процес на подем.

Ако човек действително поиска да погледне живота така, че да може в резултат да започне да прави нещо и този поглед да доведе до практически резултати в живота, той трябва да пристъпи към духовното познание за живота на човека и тогава ще му е нужна духовнонаучна гледна точка.

И тази духовнонаучна гледна точка трябва да прониже цялото образование, целия му живот, подобно на това как днес детето получава например някакъв запас от думи, в който се съдържа всъщност цяло съкровище, но днес на тези думи са прекършени крилата. Но ако той възприеме духовното и бъде ръководен от духовното, така ще възприеме отново цялото богатство на думите и с негова помощ ще бъде отново издигнат в духовните светове, от които произхожда в своята истинска същност. Със своя физически живот от пробуждането до заспиването можем и да отричаме съществуването на духа, но с нашата духовна част, която за времето от заспиването до пробуждането отхвърля етерното и физическото тяло, ние не можем да отричаме духа. А ако изхождайки от своята физическа част, отричаме духа, тогава всяко утро ще се пробуждаме с това, че ние, бидейки възрастни, не разбираме повече живота и това неразбиране на живота ще се намесва в цялото ни мислене, чувства и воля. И ето, младото поколение израства така, че му се налага да среща това наследство, което са му завещали по-възрастните, с чувство на упрек, защото в това наследство то получават нещо такова, което го тласка в пропаст. Младото поколение е тласкано в областта на материализъм, в която то не иска да бъде, а желае да стане духовно, когато се намира само в своя Аз и в своето астрално тяло.

По-древните езици на човечеството бяха такива, че тяхната друга, вътрешна страна можеше да бъде взета от хората в духовния свят, за да се осъществи взаимно разбиране с духовните Същества, с които човек трябва да има работа, когато

се намира извън тялото. По-нататъшното развитие на речта до съвременното ѝ състояние доведе до това, че човек, когато му се налага да общува с духовния свят, става духовно нем и духовно глух по отношение на духовния свят и може да възприема само това, което го смъква до това, което живее във физическото на минералното и растителното царства.

Така че, за да разбираме днес живота, трябва, ако използваме тривиалния израз, да виждаме това, което става зад кулисите на този живот. Но това е възможно само с помощта на действителната и истинска духовна наука.

ВТОРА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 12 март, 1923 г.

От вчерашните разглеждания можахте да видите, че ако искаме да разберем човешките съдби, а също съвместния живот на хората, ние не трябва да се занимаваме с разглеждане на абстрактните природни сили (за които се говори в обичайната наука), а трябва, както видяхте вчера, да се обръщаме към тези духовни сили, към тези духовни същества, които в някакъв смисъл образуват продължение на това, което наричаме в света на външните сетива природни царства. Ние говорим за природните царства – за минералното царство, за растителното царство, за животинското царство – и трябва да причислим към тях като четвърто царство също и човека, доколкото той се явява физическо същество. Но ние трябва да се издигнем още по-високо и над човека да признаем царството на Ангелите, а над него и царството на Архангелите, царството на Началата и т.н.

Тези последни царства, макар и недостижими за възприятие с външните сетива и разсъдък, вземат значително участие в живота на хората. Вчера аз ви разказах за тяхното участие в живота на човека, ставащо при смяната на неговите

състояния на бодърстване и сън. Днес бих искал да добавя към това още едно разглеждане, а именно разглеждането на човека, доколкото той се явява същество, прекарващо част от целия си земен живот вътре в духовния свят, от който то слиза в своето земно съществуване и в който отново се издига, когато премине през портата на смъртта.

Вие вече знаете от курса лекции, който изнесох тук³ миналата година за философията, космологията и религиозното познание, че човек, преди да се спусне на Земята, вече е напълно определено формирано същество, само не е облечено във физическо тяло, не е свързано още с физическите сили на Земята, но което, може да се каже, е облечено с душевно-духовното, свързано е с душевно-духовните сили също така, както сме свързани чрез своето физическо тяло и с физическите природни сили. И ето, човек, когато се спуска във физическо-земното съществуване от своето доземно битие, донася със себе си до известна степен също и отзвуци на тези сили, които е носил в себе си по времето на доземното си битие. Защото в детето действа още духовното, явяващо се като отзвук на силите, пребивавали в нас до момента на слизането ни на Земята.

Докато детето расте, докато детето образува от неопределените форми своите определени човешки форми, то все още се намира под влияние на свръхземните сили, сред които е било, докато се е спуснало на Земята. И това продължава до времето на половата му зрялост, макар и от смяната на зъбите нататък да отслабва.

Защото човек формира своето физическо тяло в първите 7 години на своя живот, а своето етерно тяло, или тялото на формообразуващите сили, в течение на вторите 7 години. И в същото време, когато той изработва тези два инструмента на своето земно битие, върху него продължават да въздействат охарактеризираните от нас сили на духовния свят.

Но аз вчера още казах, че човек е не само това същество, каквото се явява за възприятията на външните сетива

и разсъдъчните представи, но че той и по време на земното си битие е свръхсетивно невидимо същество, състоящо се от Аз и астрално тяло, които по време на сън са отделени от физическото и етерното тяло. Всяка нощ при възрастния човек неговият Аз и астралното тяло изоставят физическото и етерното тяло. При детето, особено пък в началото на неговото земно съществуване, това съединяване и разединяване на четирите члена на неговото същество има много неопределен характер. В началото на своето съществуване детето съвсем малко бодърства, тоест здравето съединение на Аза, астралното тяло, етерното тяло и физическото тяло продължава само кратко време. При детето това съединение е много по-малко здраво, отколкото при възрастен човек. И така ние определено трябва да обърнем внимание не само на този външен живот на човека, който се разиграва пред нашите външни очи, пред нашия пресмятащ разсъдък, но трябва да изследваме и този друг живот, който водят Азът и астралното тяло по време на сън. И макар че при възрастния продължителността на съня е по-кратка от времето на бодърстване, но тя по своята значимост за цялостния комплекс на човешкото същество и на първо място за оздравяването и здравето на цялото човешко същество, а с това въобще за целия земен живот, както и за целия космически ред, има много по-голямо значение, отколкото външният физически живот.

Благодарение на своя външен физически живот човек живее на Земята заедно с трите видими царства на външната природа и нейните сили. Когато той спи, неговият Аз и неговото астрално тяло се намират извън въздействието на тези сили, но неговият Аз и астралното тяло се намират тогава, до известна степен, в свръхсетивния свят, който обаче, пронизва земния свят на външните сетива и е във връзка с този земен свят. Така че нека ясно да разграничим следното: преди всичко съществува някакъв свръхсетивен свят, в който човек се намира между своята смърт и новото раждане. Тогава той преминава през него. Може да се опише като свят на дозем-

ното или следземното битие. Човек запазва някакъв остатък от неговите сили за своето земно съществуване. Тези сили действат все още силно върху детето, а после все по-слабо и по-слабо. По време на сън Азът и астралното тяло се намират също в свръхсетивен свят, но този свръхсетивен свят е различен от свръхсетивния свят на доземното битие. Свръхсетивният свят на доземното битие е малко свързан непосредствено със земния свят, с неговите външни проявления. Докато този свръхсетивен свят, в който пребивават Азът и астралното тяло от заспиването до пробуждането, е в жива връзка със земния свят, с трите му царства, в които се намира човек на Земята. Този свръхсетивен свят е този свят, който аз описях в моята книга „Теософия“ като три така наречени елементарни царства. Когато човек бодърства, живее съвместно с това, което изявява себе си от земните царства навън; когато спи, той живее в отношенията на своя Аз и астрално тяло съвместно с невидимите свръхприродни същества на елементарните царства. Възприемаемото от човек обкръжение в двата случая е различно, но и в двата случая е, преди всичко, земно. А това, което описях вчера като отношение, в което човек влиза по време на сън към Ангелите, а особено към Архангелите, това се присъединява към, може да се каже, повече свръхприродно отношение към елементарните царства. Точно така, както човек, намирайки се във физическия свят в бодърстващо състояние, приема хранителните вещества от природните царства за поддържане на своето физическо и етерно тяло, така и през времето между заспиването и пробуждането в него се вливат силите на трите елементарни царства. Това е неговото обкръжение. В тези три елементарни царства, както знаете, ние имаме работа с живи творчески цветови потоци, с творческия свят на музикалните тонове. Там ние имаме работа с това, което тук във физическия свят действа само като приковано към твърдите материални предмети; в елементарния свят то свободно се извисява и свободно твори, защото в това свободно извисяване и творене, в тези потоци и течения из-

разява себе си духовното, както тук веществото изразява себе си във физическия цвят, във физическия звук. И подобно на това, както физическото вещество, можем да кажем, удържа в своите твърди външни контури цвета, така духовното на елементарните царства носи в потоците и вълните свободно преливащите се цветове с тяхната многообразна игра.

Този живот засега остава за земния човек, намиращ се на съвременния стадий на развитие, неосъзнат или подсъзнателен. Но все пак работата стои така, че в това отношение е напълно възможно да съставим биография на Аза и астралното тяло на човека за времето между заспиването и пробуждането също така, както можем да съставим външна физическа биография на човека за времето на неговия живот между пробуждането и заспиването, тъй като той живее във физическото и етерното тяло.

Но ето, по време на земния живот между раждането и смъртта за този Аз и за това астрално тяло можем да отбележим нещо напълно определено. И това определено нещо претърпява изменение към времето на достигане от човека на полова зрялост. Също както, намирайки се в земния физически свят, стойки на Земята и възприемайки около себе си царствата на природата, човек може все пак да вдигне погледа си към космическите дълбини, към небесните светила, тоест да възприема и това извънземно, което му се открива физически, също така и Азът и астралното тяло преживяват в елементарния свят преди всичко това, което ги обкръжава в качеството на елементарни царства от заспиването до пробуждането. Но човек, намирайки се в елементарния свят, вижда и това, което стои над него. И той вижда при това не просто сияещи, мъртви небесни светила, а вижда същества от висшите йерархии. И той влиза във взаимоотношения с тези същества от висшите йерархии. За единия вид на тези взаимоотношения, за беседването с тях, вече говорих вчера. Така че човек от заспиването до пробуждането се намира в елементарния свят, преживява там това, за което вече съм говорил във вече упоменатия курс

лекции, но той се визира от този елементарен свят в далечината на наделементарния свят и възприема Ангелите, Архангелите и Началата. Но в това отношение човек доста съществено се измени, особено оттогава, когато встъпи в Петия следатлантски културен период, тоест от 15-то столетие. От времето, откакто човек си изработи интензивна интелектуалност, която по-рано не притежаваше, му стана не така леко, както преди по време на сън, да намира правилното съотношение между сън и бодърстване.

За хората, живели до 15-то столетие, а значи и за нас, за нашите предишни земни животи, за всички тези хора, живели до 15-то столетие, работата стояла така, че те не са били още пронизани в будно състояние от абстрактната интелектуалност. Благодарение на това човек тогава при бодърстването живеел по-интензивно в своето физическо и в своето етерно тяло и донасял известна сила от тях със себе си в състоянието на сън, интензивно преживявал елементарния свят, а също така интензивно преживявал и това, което можел да възприема и вижда в царството на Ангелите, Архангелите и Началата. В тези по-ранни времена от своето развитие човек получавал от доземното битие нещо такова, което го правило по-силен през времето между заспиването и пробуждането, отколкото днес. И затова човек при пробуждането е могъл да пренася от преживяванията на елементарния и наделементарен свят, които имал по време на сън, нещо такова, което укрепвало неговото етерно и неговото физическо тяло. До 15-то столетие човек е бил по-съединено същество, отколкото днес. Сега работата с човека стои така: благодарение на наследството, което донася от доземното битие в земния живот, той има все още достатъчно сили, произлизащи от духовния свят, да може в детството да расте, а също и чак до достигане на полова зрялост да възприема в себе си и други, нужни му за развитието фактори. Обаче човек днес, на сегашния стадии на своето развитие, няма вече непосредствено достатъчно сили за това, че по време на сън по правилен начин да въведе и постави

своя Аз и своето астрално тяло в елементарния свят, ако не е възприел в будно състояние духовни познания.

Работата стои определено така, че това, което човек получаваше натурално от духовния свят, и това, което му оказваше помощ в елементарния свят по време на сън, след достигане на полова зрялост той днес вече не получава. Това е свързано с необходимостта му да стане свободно същество. Ако той в своето детство не е получил при възпитанието и обучението си познания за духовния свят, по време на сън се чувства хилав. И при това настъпва не само това, за което ви говорих вчера по отношение на речта, но настъпва още нещо съвсем друго. Настъпва това, че човек, макар и да преживява в наделементарния свят Архангелите, е лишен от възможността да се обяснява с тях. Но това, което той повече не може да преживява, или е способен съвсем оскъдно да преживява, е светът на Началата. И започвайки от 15-то столетие, това стана особеност на човека, особеност на човешкото развитие, че Азът и астралното тяло по време на съня на човека жадно се стремят към установяване на връзки с Началата (Архаите), но не могат да ги достигнат, чувстват се по отношение на тях безсилни, като че в омагьосано състояние. А Началата (Архаите) са нужни за това, за да може човек при пробуждането си достатъчно интензивно да се потопи в своето етерно тяло. Разберете ме правилно. Вчера аз ви разясних, че ако човек не възприеме никакви духовни познания, по време на сън той не може да види Архаите, когато има жизнена потребност да достигне в състояние на сън по отношение на Архаите такава жива връзка с тях, каквато той има тук, на Земята, във физическо състояние, по отношение на Слънцето. Това е извънредно важно. И ако достатъчно внимателно и честно разгледаме хода на нещата, можем да забележим това в характерни исторически събития.

С хората, родили се в нашата интелектуална епоха и възприели напълно характерните ѝ сили за човешкото развитие, може да се случи под влияние на това, което ви описах, напри-

мер така, като при Гьоте. На него му се наложило да попадне в своеобразна обстановка. Неговият баща бил истински представител на тази интелектуална епоха. По отношение на такъв баща, който много се е занимавал с неговото възпитание, при Гьоте, разбира се, се породило чувство: от него не се излъчва нищо духовно, тук нищо духовно не получавам. Майка му – вие можете да почувствате това, ако се запознаете с биографията ѝ⁴ – все още не се била сраснала така с тази интелектуална епоха. От нея Гьоте взел, както сам се изразява, „радостта от съчинителството“. Да, тя не се била сраснала така с интелектуалното, но, от друга страна, все пак не могла да му даде толкова много от това, от което се е нуждаел.

И така той растял, имайки безсъзнателно следното чувство: ти би трябвало да се родиш в друго семейство, да имаш други родители. Не разбирайте моите думи погрешно, Гьоте изобщо не е бил лош син или нещо от този род. В своя съзнателен живот той бил напълно порядъчен. Но в неговото подсъзнание живеело нещо такова, сякаш душата му си казвала: ти трябва да имаш други родители. Ако Гьоте би имал тогава възможността по външен начин да се запознае с духовната наука, тогава е възможно да не би имал така живо това чувство. Но тогава все още духовната наука я е нямало. Затова в неговото подсъзнание това се оформило като такова чувство: аз би трябвало да имам такива родители, които са живели по-рано, които са живели много по-рано, а не сега. В тези по-ранни времена родителите все още са можели, благодарение на тази жизнена атмосфера, в която е била потопена тяхната реч и целия начин на живот, да предават на децата това, което е необходимо, за да се живее по време на сън в елементарния свят така, че после правилно да се владее етерното тяло.

Гьоте се е опитвал да постигне това. Има цели папки с негови рисунки, а освен това той е правил всевъзможни опити, но не му се е отдало напълно да обхване със своя Аз и своето астрално тяло етерното тяло и по правилен начин да се ползва от него. Разгледайте рисунките на Гьоте и във вас ще възник-

не непосредственото чувство: това го рисуват някакъв Аз и някакво астрално тяло и то е гениално, но в него няма нищо от правилния рисунък, от това, което се достига с правилно използвани физическо и етерно тяло. И този, който не е филистерски почитател на Гьоте, а който свободно и открито се отнася към това, запознавайки се с ранните, младежки стихове на Гьоте, ще почувства, че Гьоте не е могъл все още по подходящ начин да подходи със своя Аз и своето астрално тяло към етерното и физическото тяло. Той не е могъл това. Особено силно се проявява това в неговата младост. А лайпцигските професори вече, разбира се, съвсем пък не могли да му дадат нещо такова, което би му позволило да вземе от физическия свят в елементарния свят това, което би му помогнало после по правилен начин да овладее своето етерно тяло.

И така продължило да живее това неопределено чувство, това неосъзнато чувство: ти би трябвало да се родиш при съвсем други родители, съвсем в друго време, в съвсем друга обстановка. И тъй като това неопределено чувство продължавало да живее в неговата душа, той започнал да не издържа повече. И ето, в един прекрасен ден той почувствал, също не съвсем съзнателно, но затова пък много интензивно: да, ако ти би се родил в Гърция, ако твоят баща и твоята майка бяха гърци, тогава ти би станал истински герой.

И това послужило като подтик за негово пътуване до Италия, за да може поне в Италия да намери живо отношение към други родители, към други предци, различни от тези, които той е имал в своето обкръжение. Той търсил в себе си, така да се каже, по съвършено неестествен начин други предци. Той търсил своите гръцки предци. Защото не му действало добре това, което след гръцката епоха постепенно проникнало в интелектуалния свят. И когато пристигнал в Италия, той действително получил такова усещане, като че ли гърците са го породили. И това, което той видял тук, го довело до прознасянето на тези думи, които аз често съм цитирал: „След това, което виждам тук, аз се чувствам така, сякаш съм раз-

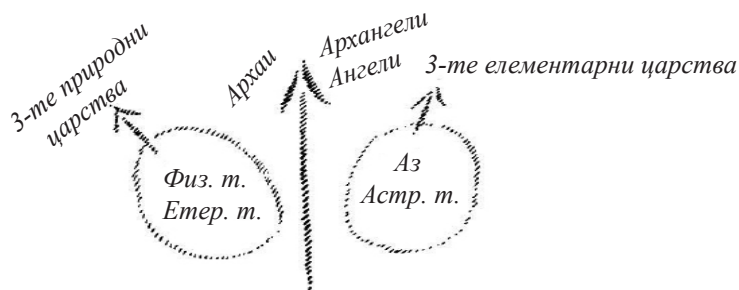
гадал загадките на гръцкото изкуство: гърците творят по същите закони, по които твори и природата и които аз сега проследих...” и т.н. Тук той почувствал, че е получил тази сила, която му е била нужна, за да може правилно да овладее своето етерно тяло. И тогава се заел да преработи „Ифигения“, която бил написал по-рано, но не бил доволен от нея, защото е била написана изхождайки само от Аза и астралното тяло, но не и от етерното тяло. И той преработил „Ифигения“ в Италия⁵.

В нашите лекции⁶ ние вече често сме ви демонстрирали тези „Ифигении“ – немската и италианската, – за да покажем как Гьоте е извършил тук определен скок в своята еволюция. Този скок се състои в това, че благодарение на впечатлението, което му произвели отзвучите на гръцкото изкуство в италианското изкуство, той възприел в себе си тази сила, която му дала възможност по правилен начин да встъпи по време на сън във взаимоотношения с Началата, така че тези Начала, като изначални сили, са могли да му дадат това, което по правилен начин го съединило с етерното му и физическото му тяло.

Благодарение на това Гьоте станал различен от останалите хора на материалистичната епоха. Забележително е това, че тези хора на материалистичната епоха говорят за материя, говорят за физически свят, когато тяхната болест се състои в това, че физическо им и етерното им тяло не са в ред. Те стават материалисти, защото не могат да пристъпят към разглеждане на физическото и етерното тяло, защото духът е твърде слаб за това, по правилен начин да овладее тялото.

Гьоте работи в течение на цялата първа половина на своя живот над това, по правилен начин да овладее етерното си тяло. И ако ние можем да водим, така да се каже, повече или по-малко основния си живот, когато по време на сън имаме възможност да встъпим в известни отношения със света на Ангелите и Архангелите, Архаите трябва да ни помогнат правилно да координираме живота в съня и бодърстването. Живота по време на бодърстването физическото и етерното тяло водят благодарение на природните сили, външно възприемани

и намиращи се в трите природни царства. А животът по време на сън протича по правилен начин, когато човек живее по правилен начин в елементарните царства през времето между заспиването и пробуждането и достига, изхождайки от тези елементарни царства, взаимоотношения с Ангелите и Архангелите. Но на човек му е необходимо и нещо повече. Виждате ли, схематично можем да го нарисуваме така: в будно състояние физическото и етерното тяло трябва да установят правилно отношение към трите природни царства .

Спящият човек, неговият Аз и етерното му тяло трябва да установят правилно отношение към трите елементарни царства, но също и към царствата на Ангелите и Архангелите. Но ако се ограничи само до правилните отношения с всички тези царства, той няма да намери правилно себе си вътре в тях. С това още не се постига правилното съотношение между сън и будърстване. За това, Азът и астралното тяло по правилен начин да могат да излизат от физическото и етерното тяло и обратно да влизат в тях, човек освен това трябва да има правилно отношение и към царството на Архаите, царството на Началата и царството на Изначалните сили.

Привличането на Гьоте към Италия е било обусловено от стремежа за установяване на правилно отношение към Архаите, към Началата. Тези Начала имат работа с цялото човечество, доколкото му се налага да бъде ту в будно, ту в спящо състояние. И сънят не носи нужното укрепване, а животът на

Земята не носи тези плодове, които би трябвало да донесе, ако не е установено правилното отношение с Началата, което настъпва благодарение на развитието от човека в себе си на тези мощни вътрешни сили, които са необходими за разбирането на духовната спиритуална наука.

За да разбираме днешната официална наука не е необходимо установяване на отношения с Началата, защото тя се разбира само с главата. За това не е необходимо етерното тяло да е обхванало целия останал организъм. Ако искаме да изпълним целия човек с неговото духовно човешко същество, тогава е необходимо да имаме взаимно разбиране с Началата.

Тези взаимоотношения с Началата са имали в старите времена атавистичен вид. Тогава Началата все още така силно са въздействали на човека в неговото доземно битие, че той донасял и на Земята силите, необходими за неговия живот. Но нашата съвременна епоха се характеризира с това, че Началата повече или по-малко отстъпват, повече или по-малко се въздържат от въздействия върху човека при прехода му от духовния свят в земния свят, което оставя човека при слизването му на Земята по-слаб, отколкото това е било преди, и че човек сега трябва сам да търси спиритуалното, изхождайки от собствените си сили, тук, на Земята, за това, отново да намери правилните взаимоотношения с Началата.

Вие можете, ако имате, разбира се, нужното чувство към такива неща, като духовните откровения на Гьоте, много лесно да видите разликата между Гьоте и просто човека-глава. Този просто човек-глава може да изложи пред вас всевъзможни съображения, всичко, което той говори, може да бъде много логично. Ако му се наложи да излезе извън пределите на това, което може да обхване със своята логика, той се връща към своите инстинкти, тоест към животното в себе си, и тогава става понякога крайно нелогичен. Вие може би сами сте се сблъскали с това. Днес съществуват хора, които могат да пишат напълно логични книги, но когато ги срещнеш във всекидневието и когато те не говорят за наука, където могат

логически да разсъждават, но когато се касае за ежедневни въпроси, тогава можем да дойдем до отчаяние от тях, тъй като тогава се разкъсват от най-обикновени емоции, лишени от всякаква логика, от най-обикновени инстинкти. Може да се каже: изхождайки само от съображения на главата, е възможно да се градят необичайно красиви теории, но те не се намират в никаква връзка с целия човек. Вие може да си спомните известната история, много типична, тя постоянно се среща, за това, че някакъв училищен преподавател, имащ необичайно хубави педагогически теории за това как трябва да се възпитават децата, как трябва да се приучават да сдържат емоциите си и страстите си и т.н., проповядва за това на учениците, но се случва така, че един от учениците, шегувайки се, обръща мастилницата... И ето, учителят крещи във от себе си на ученика: „Ето до какво води това, че ти даваш воля на страстите си! Ако ти беше логичен, разумен, не би обърнал мастилницата! Аз!...“ И тук той хваща стола и силно го стоварва върху пода... Теоретически той много добре обяснява, изхождайки от понятията на главата, как трябва да потушаваме страстите, но ето, той блъска стола, може би му чупи крака или още нещо от този род. Това, разбира се, е краен случай, но подобни неща стават постоянно.

Така че да вземем, от една страна, такъв човек-глава, а от друга страна, Гьоте, и навсякъде ще видите, във всички подробности на неговия живот, но също и във всички негови висши духовни дейности, че той е цялостен човек, че не е просто Гьоте-глава, а в него живее цялостен човек, наречен Гьоте.

Виждате ли, при много велики умове от световната история, при запознаване с тях, можем въобще да забравим за човека. Получаваш впечатление, че тук има само глава. Не е ли така, какъв интерес представлява за хората Нютон, освен неговата глава? В историята Нютон продължава да живее само като глава. А ето, Гьоте е немислим като просто глава. За Гьоте знаеш, че той навсякъде, даже в своите най-малки

подробности си остава цялостен човек. Това е видно особено ясно във втората част на „Фауст“, но така също и във „Вилхелм Майстер“, в тези двете, можем да кажем, най-интересни произведения на Гьоте. Ако има за това достатъчно усет, ще се види, че в произведенията на своя дух той винаги остава цялостен човек.

И това е, от което се нуждае нашият век: от глави отново да се направят цялостни хора. Съвременният човек, и това е точно така, е нещо пришито към главата. Защото това, което правят за външния живот, хората го вършат, ръководейки се само от главата. А например ръцете са просто инструмент. Помислете за това, че много хора имат днес такъв почерк, който би могъл лесно да бъде заменен от някакви прикрепени към главата пишещи прибори. Ако човек почувства, че в ръцете му живее духовното, а нали писането се осъществява от ръцете, ако хората биха почувствали това, тогава би станало въобще невъзможно да се води обучение по писане така, както се води сега, защото това обучение по писане е само обучение на главата, при което ръцете се използват само като външни инструменти, като машини.

И действително това, което е окачено към главата, се превърна при съвременния човек в по-голяма или по-малка степен в машина. Това стана възможно в следствие на факта, че – ако можем така да се изразим – този флуид или флуидна сила, с помощта на която душевно-духовното на човека овладява своите физическо и етерно тяло, може правилно да се развива само тогава, когато човек установи правилно отношение с Началата. Ако прочетете моето „Въведение в тайната наука“, вие ще намерите там, че Архаите са били първите от свръхземните същества, пристъпили към развитието на човека още във времената на стария Сатурн. След това към тях се присъединяват Архангелите и едва тогава се образува човекът. И те все пак са първите от тези, които трябваше да напуснат подсъзнанието на човека, а за да ги достигне пак, човек трябва да изходи от своето съзнание.

Но това ние ще можем, ако по време на бодърстването си развием достатъчно здрави сили, нужни за разбирането на духовното познание. Тогава ще стигнем дотам, че у нас ще се окажат сърце и способност за възприятие и постигане на това, че там, във външната природа, в която живеем като физически земни хора, има и още нещо друго освен това, което преживяваме в будно състояние със своето нормално съзнание.

Да се върнем към времената на старата медицина. Тогава никой от хората, занимаващи се с медицина, не си е и помислял да се занимава с лечение само изучавайки външните абстрактни природни сили и природни вещества. Тогава хората са работели в своите лаборатории, ако могат така да се нарекат тези места, по такъв начин, че от всички природни процеси насреща им просветвали делата на елементарните сили. Хората винаги са питали: какво се случва зад външните процеси, такива например, като взаимодействието на сярата с другите вещества, какво става зад тези външни процеси? Как действат в тези процеси съществата от елементарните царства? Хората провеждали своите експерименти след това, за да , така да се каже, подслушат как се изразяват съществата от елементарните царства, как се откриват в света на външните сетива при такива например процеси, като при превръщане на едно вещество в друго, когато едно вещество се съединява с друго или се отделя от друго, обръщали особено внимание на произтичащото при това изменение на цвета. Още Парацелз⁷, когато описвал сярата, солта или живака, е говорил не за обикновени физически вещества, а за това, което е могъл да забележи като проявление на елементарните царства при метаморфозите, които претърпявали тези вещества. Затова е невъзможно правилно да разберем Парацелз, ако приемаме неговите изрази така, както се използват в съвременния език, защото той навсякъде има предвид това, което се изразява от елементарния свят. Но в това и са заключени целителните сили. Там се намират действителните целителни сили. В това, което вие само външно виждате в кое да е растение, в

това, което ви показва например външният вид на такова растение като есенния минзухар, вие няма да видите характеристиките за минзухара целителни сили. Ако поискате да видите характеристиките за минзухара целителни сили, тогава трябва да наблюдавате минзухара при неговия цъфтеж, когато той прави това свое, толкова нахално изменение на цвета. Защото тогава елементарното същество го оставя, маха се от него и предизвиква изменение на окраската чрез съответстващия процес. Е, вие знаете, че когато дяволът се омита, той оставя след себе си зловоние. Елементарните същности изявяват себе си също и чрез наглостта си в изменението на цвета.

В такъв род изменения трябва да се види как в основата им се намират процеси от елементарния свят. Но в тези елементарни процеси живее и душата на човека по времето между заспиването и пробуждането: неговият „Аз“ и астралното му тяло. Тя живее тогава там. И ако вие някога искате да подпомогнете какъв да е природен процес, протичащ в човека така, че да предизвикате нужния оздравителен процес, трябва да имате предвид следното. Ако вие оставите болния човек в това състояние, в което се намира, той преминава от състояние на сън в будно състояние и обратно безредно. Ако му дадете някакво вещество, да кажем от растителния свят, имащо отношение към някакво съвсем определено същество, човек ще възприеме в своето тяло нещо такова, което ще даде като напътствие на астралното му тяло определена сила при неговото навлизане в елементарния свят, така че там то, като душевно-духовно същество, да може да установи необходимото отношение с определени елементарни същества. При пробуждане човек внася това в себе си и то действа оздравяващо. Оздравяващо действа не самото вещество, а оздравяващо действа състоянието, в което тези елементарни същества довеждат човека под влияние на това вещество, стоящо във връзка с елементарния свят и тази негова връзка с елементарния свят се пренася върху човека. Всъщност при много болести вие може да попитате: какво трябва да се промени у

човека, за да може той по друг начин, освен по привичния му като болен, да извършва своя преход към сън и да се връща в състояние на будност така, че да може да оздравее? В по-голямата си част изучаването на процесите на лечение е изучаване на тези необходими изменения в състоянието на човека, които свързват неговото проявление във физическия сетивен свят с проявлението му в елементарния свят.

Такива проявления, такава деятелност в елементарния свят можеше още да се показва преди в тези времена, когато Архаите, Началата се намираха още в живо общение с човека. Днес това вече е невъзможно, ако се ползваме само от обикновеното съзнание, а не прибъгваме до духовното познание. Трябва да се обърнем към духовното познание. И тогава ще получим постепенно отново някакво разбиране, отначало просто с помощта на здравия разсъдък, как трябва да организираме тази смяна на състоянията на будност и сън, между пребиваването във физическия свят и в елементарния свят, за да предизвикаме оздравителни процеси.

Така че вие виждате: необходимо е не само човек да установи правилно взаимоотношение, взаимно разбиране с Архангелите, както вчера говорих за това, но е необходимо човек с помощта на това по-силно развитие на волята, която е необходима, за да се разбере духовната наука, пак да встъпи в по-интензивни взаимоотношения с Архаите. Тогава за него ще стане самопонятен съвсем друг начин за познание от този, който днес му се преподава. Това е, от което хората днес така се плашат. За да изучаваш духовната наука, е нужно развитие на волята. Тези понятия, тези идеи, които се получават в духовната наука – те трябва да се възприемат с вътрешно развита воля, с вътрешна активност. А това сега хората не обичат. На тях им се иска да оставят волята си в пълен покой и да предоставят на познанията спокойно да се демонстрират, без самите те активно да реагират на това, а после да приведат своя мозък в колебателно движение и всичко от само себе си да улегне. И повече от всичко на хората им се иска, вместо лекции да им

пуснат някакъв филм, при който просто не би трябвало да мислят за това, какво се прави, а при който би могло без всякаква вътрешна активност да се отдадат на това и просто да зяпат: тогава от това остават впечатления в очите, тези образи по-натък дават отпечатъци в мозъка... Това се повтаря възможно по-често, така че то накрая интензивно се запечатва и ето сега, то е усвоено! Но тогава хората се превръщат в истински автомати, духовни автомати, при това не превръщат във вътрешна активност духовното, което са получили, а се ограничават само до неговото запечатване, стават духовни автомати... Не искат например да опознаят човешкия организъм, защото за да го опознаят, е съвършено необходима вътрешна активност. Невъзможно е да се разбере човекът, ако не се подходи към човека с вътрешна активност, ако не се възприемат също и такива идеи, като тези, които днес бяха развити пред нас. Но, разбира се, може и без вътрешна активност да се пробва да се направи например антипирин и да се види как действа на човешкия организъм, как действа, ако се приеме. Пробват го и тук не е нужно никакво разбиране на човешкия организъм, а само гледат как действа външно. И запомнят това. И ако го повторят достатъчно пъти, тогава може и рецепта да напишат. И по такъв начин, без познаване на човека, стават автомати. И по-голямата част от сегашния живот протича именно така.

Но животът ни призовава отново към вътрешна активност, към вътрешно развитие на волята. Това е, което младостта иска от старостта. Младежта иска: по-старото поколение трябва да ни даде това, което би ни помогнало по правилен начин да встъпим в диалог с Архангелите. И по-старото поколение трябва да ни възпита така, че да установим правилно отношение с Архаите. Защото младежта говори така: докато не станем възрастни, ние трябва да оставаме под попечителството на възрастните. Но във възпитанието на по-старото поколение е заложена склонност към пасивността, към филма.

Това е другата страна на младежта, нейният повече вътрешен аспект, както го показах вчера. Всичко призовава съвре-

менния човек да стане цялостен, да не се отдава само пасивно на идеите, прииждащи към него отвън, а да развива вътрешна активност, да преживява с вътрешна активност също живота на мислите, идеите, да ги преживява, пронизвайки ги с воля. Но за това човешката природа днес в много отношения е твърде слаба, да не кажа, твърде плаха, защото човек веднага след като насочи своята воля към някакъв комплекс идеи, започва да се опасява, няма ли да бъде това необективно? Та нали аз сам си създавам тези идеи. Човек се бои първо да формира своята воля така, че волята му да може да преживява в духовния свят, следователно е невъзможно да преживее и обективното. Защото без воля е невъзможно да се преживее нещо в духовния свят. Разбира се, воля, обусловена от емоциите, воля, зависеща само от физическото тяло, или най-много от етерното тяло, такава воля въобще няма да може да проникне в духовния свят. Тя ще направи човека само човек-глава. Главата е пасивна: така, както тя сама не може да ходи, а само може да се носи, тя може само пасивно да се отдава на това, което като филм се разгръща пред нея.

За да премине към спиритуалното, човек трябва да бъде изцяло деен участник в работите на света. Това произтича от всички наши разглеждания отново и отново. И това трябва да стане днес вътрешен стимул на нашето духовно око. За това ще говоря следващия петък.

ТРЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 16 март, 1923 г.

В последно време аз нееднократно обръщам внимание върху факта, че също така добре може да се направи живоописание на човека за времето, което прекарва между заспиването и пробуждането, както това се прави за времето между пробуждането и заспиването. Всичко, което човек преживява между

пробуждането и заспиването, той го преживява с помощта на своето физическо и своето етерно тяло. Благодарение на това, че във физическото си и етерното си тяло притежава съответно изработени сетивни органи, се достига до това, че той получава съзнание за този свят, който обкръжавайки го, е свързан с неговите физическо и етерно тяло и, така да се каже, се намира в единение с него. Но тъй като, намирайки се на съвременния стадий на развитие, не е изработил още по подобен начин духовно-душевени органи в своя Аз и в астралното си тяло, които биха могли да станат – тук ще употребя парадоксален израз – свръхсетивни органи, той и не може да осъзнае това, което преживява между заспиването и пробуждането. И така само с помощта на духовното възприятие може да се обхване това, което съдържа в себе си биографията на този Аз и на това астрално тяло, паралелно на тази биография, която се осъществява чрез физическото и етерното тяло на човека.

Ако говорим за преживяванията на човека между пробуждането и заспиването, към тези преживявания естествено принадлежи всичко, което е свързано с нас, което става във физическо-етерния свят, обкръжаващ човека, което се преживява от него и му въздейства. Затова и трябва да говорим за обкръжаващия физическо-етерен свят, в който човек се намира между пробуждането и заспиването. Но между заспиването и пробуждането той също така се намира в някакъв свят, само че този свят е от съвсем различен вид, отколкото физическо-етерния свят. И свръхсетивното възприятие има възможност да говори за този свят като за свят, обкръжаващ ни, докато спим, подобно на това, както физическият свят се явява наше обкръжение през времето на будност. И в тези лекции ние ще дадем възможност пред нашата душа да застане нещо от това, което може да освети този свят. Някои елементи за това вече са дадени, например в описанията, които се привеждат в моята книга „Въведение в тайната наука“. Там вие ще намерите някои описания, макар и само скицирани, за това как царствата на физическо-етерния свят – минералното, растителното,

животинското и човешкото – имат своето продължение в царствата на висшите духовни йерархии. Да разгледаме днес това накратко още веднъж.

И така можем да кажем: ако в будно състояние обърнем очите си или другите сетивни органи към външния, обкръжаващ ни физическо-етерен свят, ще възприемем три или всъщност четири природни царства – минерално, растително, животинско и човешко. Ако се издигнем в областите, достъпни само за свръхсетивното възприятие, ще намерим нещо като продължение на тези царства: царството на Ангелите, Архангелите, Началата, Властите, Силите, Господствата и т.н. Следователно имаме два свята, проникващи един в друг, физическо-етерен свят и свръхсетивен свят. И знаем, че във времето между заспиването и пробуждането действително се намираме там и имаме в него преживявания, макар и тези преживявания да не достигат до нашето обикновено съзнание вследствие на липсата у нас на съответстващи духовно-душевени органи.

За да разберем по-точно какво преживява човек в свръхсетивния свят, ще се опитаме да направим своего рода описание на този свят, ще направим такова описание, както го правят естествознанието или историята в областта на физическо-етерния свят. В началото ще трябва да се задоволим, разбира се, само с отделни факти от тази, така да се каже, свръхсетивна наука за истинското извършване на мировите процеси в този свят, в който се намираме между заспиването и пробуждането. И аз ще избира днес, преди всичко, едно събитие, което има дълбоко значение за целия ход на развитието на човечеството през последните хилядолетия. От една страна, а именно от страната на физическо-етерния свят и неговата история, ние вече нееднократно сме описвали това събитие. Днес ще разгледаме това събитие от друга страна, от гледна точка не на физическо-етерния свят, а от гледна точка на свръхсетивния свят. Събитието, което имам предвид и за което нееднократно съм говорил, е станало в четвъртото столетие на християнската ера. Вече съм описвал, че цялото устройство на човешката

душа на хората от западните страни става съвсем различно в това четвърто столетие и че без прилагане на духовно-научното разглеждане сме престанали да разбираме как именно във времето, предшестващо това четвърто столетие, са чувствали и усещали хората. Ние вече нееднократно сме описвали характера на тогавашното душевно устройство и усещания. Друго е да се докоснем до това, което са преживявали в това време тези същества, които принадлежат на наречения от нас свръхсетивен свят. Сега ще се обърнем към другата страна на живота и ще хвърлим поглед от гледна точка на свръхсетивния свят.

Предразсъдък на съвременното, така наречено просветено човечество е мнението, че мислите на човека се намират само в неговата глава. Ние нищо не бихме узнали за нещата с помощта на мислите, ако тези мисли биха били само в главата на човека. Този, който предполага, че мислите се намират само в главите на хората, прилича, колкото и парадоксално да звучи, на такъв човек, който би счел, че глътката вода, с която той утолява жаждата си, е възникнала върху езика му, а не е попаднала в устата му от чашата с вода. Всъщност, също така смехотворно е да се твърди, че мислите възникват в човешката глава, както е смешно да се говори, че водата, с която аз утолявам жаждата си, водата, намираща се в чашата, е възникнала в устата ми.

Мислите са разпространени из цялата Вселена. Мислите – това са тези сили, които управляват хода на нещата. И нашият мисловен орган е само нещо такова, което черпи от космическия резервоар с мисловни сили, което приема в себе си мислите. Така че не трябва да говорим за мислите така, че те са нещо, принадлежащо само на човека. За мислите ние трябва да говорим, изхождайки от съзнанието за това, че мислите са мирови сили, господстващи във Вселената и разпространени из целия Космос. Но това не значи, че мислите витаят наоколо просто така; те винаги са носени от някакви същества, които ги изработват. И което е най-важното, е, че те биват носени не

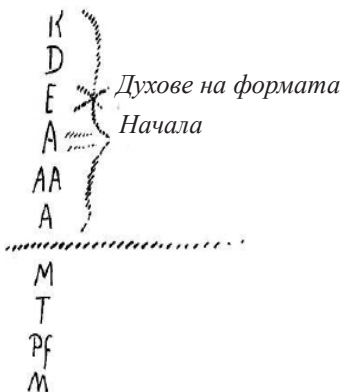
винаги от едни и същи същества, не винаги от еднакви същества.

Ако се обърнем към свръхсетивните светове, ще открием чрез свръхсетивното изследване, че мислите, с помощта на които хората си обясняват света, се намират навън, в космоса, че те се носят там и, бих могъл да кажа, са излети там (земните изрази са малко пригодни за тези възвишени осъществени замисли и същества). И че тези мисли до 4-то столетие от християнската ера са били носени, са се изливали от съществата от тази йерархическа степен, която ние обозначаваме като Власти или Духове на формата. Според Библията – Елохимите.

Когато античният грък, изхождайки от дадената му от мистериите наука, е желаел да си даде сметка за това, откъде получава своите мисли, му се налагало да прави това по такъв начин, че си е казвал: аз обръщам своя духовен поглед във висините към тези същества, които ми се откриват чрез мистериите наука като Духове на формата, като формиращи сили, като Същности на Формата. Те са носители на Космическия Разум, те са носители на Космическите мисли, те изливат тези мисли в душите на хората, които, преживявайки тези мисли, извикват тяхното присъствие в своето съзнание.

Този, който в древните времена на гръцкия живот е тръгвал да овладява с помощта на особено посвещение свръхсетивните светове, е достигал преживяване на тези Духове на Формата, той е съзерцавал тези Духове на Формата и за да създаде за тях верен образ, вярна имагинация, е трябвало да им придаде в качеството на атрибут излизащите от тях в света потоци от сияещи мисли. Такъв античен грък е съзерцавал тези Духове на Формата с като че излизащи от тях мисловни сили, проникващи по-нататък в мировите процеси, действащи като създаващи света сили на космическия Разум. При това той е казвал: Властите, Духовете на Формата, имат във Вселената, в Космоса предназначение да изливат мисли, пронизващи процесите, извършващи се в света. И както науката за света на външните сетива описва делата на хората, отбелязвайки

едно или друго от това, което правят хората заедно и поотделно, така и свръхсетивната наука, ако обърне своя поглед върху дейността на Властите в тази епоха, трябва да описва как тези свръхсетивни същества отправят едно към друго потоци от мисловни сили, как ги възприемат едно от друго и как от взаимодействието на тези потоци и характера на приемането им следват тези мирови процеси, които след това се проявяват за човека като явления от света на природата.

Но ето, в развитието на човечеството настъпи времето на четвъртото столетие от християнската ера и то донесе на този свръхсетивен свят събитие от необичайна важност, а именно това, че Духовете на Формата предадоха тези свои мисловни сили на Архаите.

И Архаите пристъпиха тогава към изпълнение на задълженията, които преди принадлежах на Духовете на Формата. Такива събития стават в свръхсетивните светове. Това е било забележително по своето значение космическо събитие. Духовете на Формата оставиха за себе си след това време само изпълнението на задачи по подреждане на възприятията на външните сетива, тоест управление с помощта на особени космически сили на всичко това, което се съдържа в света на цветовете, звуците и т.н. Така че този, който би могъл да погледне в това, което е станало във времето, последвало след

4-то столетие от християнската ера, би трябвало да каже: като управляващи Вселената, Космическите мисли се оказват предадени на Архаите, а всичко това, което виждат очите, което чуват ушите в цялото му многообразие, във всичките му метаморфози, става поле на творящата деятелност на Духовете на Формата, които преди даваха мислите на хората, а сега дават възприятията на външните им сетива; отсега нататък мислите им дават Началата. И този факт от свръхсетивния свят се отрази тук в сетивния свят по такъв начин, че в това древно време, когато например живееха древните гърци, мислите се възприемаха обективно съдържащи се в нещата. Подобно на това как ние днес смятаме, че възприемаме червения или синия цвят на предметите, така древният грък е усещал тогава, че мисълта не е създадена от неговата глава, а се излъчва от самите неща така, както днес смятаме, че червеното или синьото се излъчват от предметите.

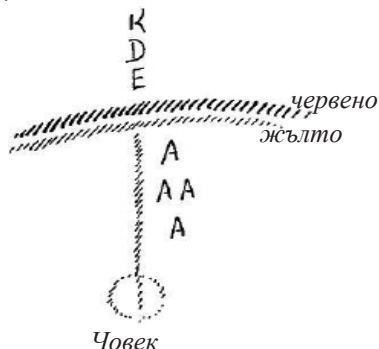
В книгата ми „Загадките на философията“ описвах какво представлява другата страна на тази работа, тъй да се каже, човешката. Как този важен процес, станал в свръхсетивния свят, се е отразил във физическия сетивен свят, това ще намерите описано в моята книга „Загадките на философията“. Там аз използвам философската терминология, защото езикът на философията е език приспособен за материалния свят, докато ако говорим от гледна точка на свръхсетивното, ще се наложи да се говори за свръхсетивни факти, а именно за това, че задълженията на Духовете на Формата, Властите, преминаха към Началата. Такива неща се подготвят в течение на цели епохи. И такива неща са свързани с дълбоки промени в живота на човешките души. Аз казах, че това свръхсетивно събитие е станало в 4-то столетие от християнската ера. Но това е само приблизително така, защото това, така да се каже, е само някаква средна точка, тъй като процесът на предаване то на пълномощия е протичал дълго време. Това се е подготвяло още в дохристиянските времена и е завършило едва в 12-то, 13-то, 14-то столетие. Четвъртото столетие – това е, така да се

каже, някаква средна точка и то е назовано тук, за да се обозначи някакъв определен момент от историческото развитие на човечеството.

Заедно с това ние идваме и към точката от развитието на човечеството, от която за човека въобще започва напълно да се затъмнява всякакъв поглед в свръхсетивния свят. Прекрасно е това съзнание на душата, което ѝ е давало възможност за свръхсетивно зрение, за възприемане на свръхсетивното; душата се отдава на светското. Възможно е това да се представи по-интензивно пред душата ви, ако го осветим и от друга страна. В какво именно се състои това, на което искам да наблегна? То се състои в това, че хората все повече и повече започнали да се чувстват като индивидуалности. Доколкото светът на мислите преминава от Духовете на Формата към Архаите, от Властите към Началата, човек усеща мислите да стават по-близки на съществото му, защото Началата пребивават с една степен по-близо до човека от Властите. И когато човек започва да вижда свръхсетивното, той получава следното впечатление, тогава си казва: да, ето този свят, този сетивен свят, който аз виждам. Жълтото, това е страната, обърната към външните ми сетива, а червеното – това е вече скрита, недостъпна за външните ми сетива страна.

Обикновено съзнанието изобщо нищо не знае за имащите място тук съотношения. А свръхсетивното съзнание има тук напълно определеното възприятие: ако човек е тук, между него и възприятията на външните сетива се намират Ангелите, Архангелите и Началата. Те всъщност са по цялата граница на свръхсетивния свят. Те са невидими за нормалното зрение, но се намират навсякъде между човека и покривалото, изтъкано от възприятията на външните сетива. Властите, Силите и Господствата се намират от другата страна. Те са скрити от това покривало. Така че човек, притежаващ свръхсетивно съзнание, усеща мислите като приближили се към него, след като са били предадени на Началата. Той ги усеща така, като че ли се намират в по-голяма степен в неговия собствен свят, от-

колкото преди, когато са били скрити от цветовете, намирали са се зад тези сини или червени цветове на предметите и са идвали при него чрез това червено или синьо или пък са се приближавали чрез музикалните тонове до-диез или сол. От времето на извършване на тази промяна той се чувства по-свободно при общуването със света на мислите. Това предизвиква илюзията, че човек като че ли сам създава мислите.

С течение на времето човек се е развил до там, че да възприеме вътре в себе си това, което преди му е предоставял обективният външен свят. Това е станало постепенно в хода на развитие на човечеството. Ако днес се върнем далеч назад към времената, предшествали атлантската катастрофа, към атлантския период, аз ще ви помоля да си представите образа на човека, както съм го описал в моите книги „Въведение в тайната наука“ или „Из Хрониката Акаша“. Както знаете, тези хора са имали съвсем различен облик и веществото, съставляващо тяхната телесност, е било по-fino от това, което е станало по-късно, в следатлантския период. А вследствие на това и душевното се е намирало в различни взаимоотношения с външния свят – всичко това е описано в упоменатите книги. Атлантите са преживявали света по съвсем друг начин. Искам да ви приведа само един пример за това, какъв род преживявания са имали те. Атлантите не са могли да имат преживяване на терци и даже на квинти. Музикалното преживяване при тях е започвало едва с възприемане на септими. И след това те

възприемали по-големи интервали; най-малкият интервал за тях е бил септимата. А терци и квинти те въобще не чували, те не са съществували за атлантите.

Но вследствие на това преживяването на музикалните тонове въобще е било свършено друго, душата е имала свършено друго отношение към съчетанието на тоновете. Ако музикално се изживява само в септими, без да се ползват промеждутъчни интервали, при това да се живее в септими по такъв естествен начин, както са живели в септими атлантите, тогава музикалното се възприема по съвсем друг начин: възприема се не като нещо, отнасящо се до човека или ставащо в човека, но в момент на такова музикално възприятие човек се усеща извън тялото, живее навън, в космоса.

Така е било при атлантите. При тях музикалното преживяване е съвпадало с непосредственото религиозно преживяване. Тяхното преживяване на септимите е било такова, че не са можели да кажат, че те самите имат каквото и да е участие при образуването на септимните интервали, но усещали как Божествата, които управляват света и мировите процеси, се изявяват в септимите.

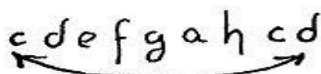
За тях не е имало никакъв смисъл в думите: „Аз създавам музика“, те са можели да усетят смисъл само в думите: „Аз живея в създадената от Божествата музика“. Макар и в доста отслабена степен, подобно преживяване на музиката се е съхранило и в следатлантското време, в тези времена, когато са живели все още основно в интервалите на квинтите. Ние не трябва да сравняваме това със съвременното усещане на хората на квинтите. Днес човек усеща квинтата например като впечатление от нещо външно, с нищо незапълнено. Квинтата за него е някаква празнота. Макар и в най-добрия смисъл на тази дума, но все пак – празнота. Квинтата е станала празна, защото Боговете са отстъпили от човека.

Все още и в следатлантското време човек отначало е преживявал при възприятието на квинти, че в тези квинти живеят Божествени същества. И едва по-късно, когато в музиката се

появила терцата, голямата и малка терца, тогава става така, че музикалното като че се потапя в човешкото сърце и човек при музикалното си преживяване вече не се чувства витаещ навън. В епохата на квинтите човек при своето музикално преживяване се оказвал с душата си съвсем навън, извън самия себе си. С настъпване на епохата на терците, която, както знаете, е настъпила сравнително късно, човек при музикалното преживяване започнал да усеща себе си в самия себе си. Той приема музикалното в своята телесност, вплита музикалното в своята телесност. Затова заедно с възприятието на терците настъпва и различаването на мажор и минор и хората започват да преживяват, от една страна това, това, което може да се преживее при мажора, а от друга – това, което може да се преживее при минора. С възникване на терците, с идването на мажора и минора, музикалното преживяване се свързва ту с повишеното, радостно настроение на човека, ту с потиснатото, печалното и мъчителното, тоест с настроенията, които човек преживява, бидейки носител на своето физическо и етерно тяло. Човек като че увлича от Космоса своето преживяване на Вселената и свързва самия себе си със своето преживяване на света. В древните времена той е имал своето най-важно преживяване на света такова, че то е освобождавало неговото душевно така, че е можел да каже: светът на музикалните тонове извлича моя Аз и моето астрално тяло от моите физическо и етерно тяло. Аз сплитам моето земно съществуване с Божествено-духовния свят и образите на музикалните тонове звучат като нещо такова, на крилете на което Боговете се носят през Вселената, движат я, и преживявам това, когато възприемам музикалните тонове. Това е ставало във времена, които аз ще си позволя да нарека епоха на квинтите, а в още по-силна степен във времената на септимите. С този частен пример, отнасящ се за определена област, вие виждате как космическото преживяване се спуска към човека и как Космосът се внедрява в човека. И когато се връщаме към древните времена, трябва да търсим главните преживявания на човек в свръхсетивното, а

след това идва времето, когато човек, като (ако може така да се изразим) сетивно-земно явление, вече трябва да бъде взет под внимание при описание на най-важните мирови събития. Това става във времето, което настъпва след като се е извършило предаването на мислите от Духовете на Формата към Началата. Това се изразява и в преминаването от предната епоха на квинтите, съществувала до това предаване, към епохата на терците, към епохата на преживяване на мажора и минора.

Но особено интересно ще бъде, ако се обърнем към разглеждане на тези преживявания в още по-ранните времена от атлантските, във времената на човешкото земно развитие, чезнеци в тъмното минало, но в което все пак можем да надникнем с помощта на свръхсетивното виждане. Ние стигаме тогава до периода, описан от мен във „Въведение в тайната наука“ като Лемурийски период. В тези времена човек въобще не е можел да възприема музикалното така, че да може вътре в една октава да осъзнае какъвто и да е интервал; ние идваме до времената, в които човек е могъл да възприема интервал само тогава, когато този интервал е излизал от пределите на октавата. Така например човек възприема едва този интервал „до“, „ре“, тоест „ре“ от следващата октава.

По такъв начин в Лемурийския период ние имаме такова музикално преживяване, което няма място при слушане на интервали в пределите само на една октава, а интервалът трябва да излезе извън пределите на октавата до следващия тон на съседната октава, а след това и зад пределите ѝ чак до следващия тон на по-далечната октава. И тогава човек преживява нещо такова, за което е трудно да се намери наименование. Но можем да си съставим за това някаква престава, ако си кажем следното: човек преживява секунда от близката октава и терца от втората, следваща октава. Той преживява нещо като обективна терца, при това две терци – голяма и малка. Но, разбира

се, терцата, която той преживява, не е терца, както я разбираме ние. Но доколкото тогава човек е могъл да изживява такива интервали, които ние сега наричаме прима от една октава, секунда от следващата и терца от по-следващата октава, този човек от древността ги е възприемал като някакъв вид обективен мажор и обективен минор. Това са били не преживявания вътре в него мажор и минор, а мажор и минор, възприемани като израз на душевните преживявания на Боговете. Хората от Лемурийския период са преживявали не свои радости и страдания, ликуване и униение, а трябва да кажем: хората преживявали тогава в тези интервали, чрез тези особени музикални усещания, бидейки съвсем не в самите себе си, космическите, ликуващи възгласи на Боговете и техните космически жални викове. И ние можем да се огледаме в тази земна, действително преживяна епоха, по време на която е било навън, можем да кажем: изявявало се е във Вселената това, което сега човек преживява при мажора и минора. Това, което той сега преживява вътрешно, тогава се е изявявало външно, в цялата Вселена. Това, което днес го вълнува във вътрешните му преживявания, в неговата душа, това той е усещал при излизането си от своето физическо тяло навън като преживяване на Боговете във Вселената. Това, което можем да охарактеризираме днес като вътрешно преживяване на мажора, това той възприемал при своето излизане от тялото си навън като космическо ликуващо пеене, като космическа ликуваща музика на Боговете, като израз на тяхната радост от творческото съзидание на космоса. А това, което имаме днес като вътрешно преживяване на минора, това човекът в Лемурийското време е възприемал като израз на необичайната скръб на Боговете за възможното изпадане на човека в това, което по-късно в библейската история е наречено първороден грях, което е отпадане на човека от Божествено-духовните, от благите Власти.

И това е, което ни се явява като отзвук от тези чудесни познания на древните мистерии, преминали непосредствено в художествените образи, като при това ни се дават не аб-

страктни съобщения за това, че хората са попаднали някога под луциферическо и ариманическо изкушение и съблазън и са научили при това едно или друго, но ние преживяваме как хората в прадревните земни времена са слушали музиката на Боговете, тяхното ликуване в космоса от радостта от сътворяването на света, а така също как те пророчески са провидяли отпадането на хората от Божествено-духовните Власти и как това тяхно прозрение се е изразило в космически стенания.

Такова художествено постигане на това, което впоследствие е приемало все повече интелектуални форми, е произтичало от древните мистерии. И от това ние можем да получим дълбокото убеждение, че познанието, изкуството и религията произхождат от един и същи източник. И от това у нас трябва да възникне убеждението, че ние трябва да се върнем към такова душевно устройство, което възниква, когато цялата душа е развълнувана от религиозното и пронизана от художественото. Към това душевно устройство, което отново дълбоко ще разбере и претвори в живота това, което още Гьоте е подразбирал в следващите думи⁸: „Прекрасното е манифестация на тайните закони на природата, които без това проявление биха останали завинаги скрити“. Тайната на развитието на човечеството вътре в земното битие и във връзка с образуването на Земята ни издава вече вътрешното единство на всичко това, което човек, познаващ религиозното и художественото, трябва да направи съвместно с целия свят, за да може, съвместно с този свят, да преживее своето пълно разкриване.

И работата стои така, че сега е настъпило време, когато тези неща отново трябва да бъдат осъзнати от хората, защото в противен случай същността на човека в своята душевност би стигнала до упадък. И човек би трябвало в близко бъдеще вследствие на ставащото все по-интелектуално едностранчиво познание душевно да изсъхне, а вследствие на ставащото едностранно изкуство душевно да затъпее, вследствие на станалата едностранна религиозност да стане бездуховен, ако не открие този път, който би могъл да го доведе до вътрешна хар-

мония и обединение на тези три страни на живота на душата, ако не намери пътя за излизане от самия себе си, но сега по вече по-съзнателен начин, отколкото в предишни времена, за да вижда и чува свръхсетивното съвместно със света на външните сетива.

Когато ползвайки се от духовно-научните данни, хората се взрат към по-древни, значителни личности, изграждали гръцката култура, към тези личности, чиито наследници са били Есхил и Хераклит, тогава намират, че тези личности, доколкото те са били посветени в мистериите, всички са имали еднакво чувство, изхождайки от своите достижения и от своите художествени творчески сили. Всички те все още са чувствали така, както и Омир, говорейки: „Музо, възпей оня гибелен гняв на Ахила Пелеев...“. Те са чувствали това не като нещо станало лично в тях самите, а като нещо такова, което при тяхното религиозно усещане са осъществявали съвместно с духовния свят и за което са можели да кажат: човек е преживявал себе си в прадревните времена като човек тогава, когато осъществявайки своите най-главни видове дейности, е излизал от своето тяло навън и е имал преживявания съвместно с Боговете. Аз ви показах как е ставало това с музиката, но и при постигане на мислите е било същото. И тези преживявания след това хората ги изгубили. Това настроение на загуба на прадревното познавателно, художествено и религиозно достойние на човечеството като тежък гнет е паднало върху по-задълбочените души на антична Гърция.

За човека от новото време трябваше да дойде нещо друго: новият човек трябваше да го осени нещо такова, че той, чрез разкриване на добрите сили на своето душевно преживяване, да придобие това, което е било някога загубено. Аз искам да кажа: човек трябва да развие съзнание за това, че ние живеем в епохата на съзнателната душа, и това, което сега е станало само вътрешно преживяване, отново намира път навън към Божествено-духовното. И това ще стане. Един път, при отговор на въпрос⁹, зададен ми при четенето на курс лекции във

Висшата школа при Гьотеанума, аз споменах мимоходом как това става например в една област, а именно тогава, когато това вътрешно богатство на усещания, което се преживява в мелодията, ще премине в бъдеще към отделния музикален тон, когато човек ще разбере тайната на всеки отделен тон, когато, с други думи, човек ще може да преживява не само интервалите, но ще може в цялото му вътрешно богатство, в цялото му вътрешно многообразие, да преживее отделния тон като мелодия. Днес за това хората си нямат и понятие. Но виждате тенденцията, виждате как протича движението от септими към квинти, от квинти към терци, от терци – към прима, надолу към единичния музикален тон, и след това – по-нататък. По такъв начин това, което е повлякло някога към загуба на Божественото, трябва в хода на развитие на човечеството да се преобрази. Ако човечеството иска и занаят да живее на земята творчески, а не да загине, музикалното трябва да се преобрази за земните хора в ново намиране на Божественото. Ще разберем истински миналото само когато съумеем да му противопоставим истинска перспектива за нашето бъдещо развитие, ако дълбоко, потресаващо дълбоко почувстваме това, което още в антична Гърция е усещал дълбоко сетивният човек: „Загубих присъствието на Бога“, и ако съумеем да противопоставим на това от потресената си, но дълбоко, интензивно стремяща се душа: „Искаме да доведем до разцвет и плодотворност този дух, чиито зачатък е заложен в нас, за да можем по такъв начин отново да намерим Божественото“.

ЧЕТВЪРТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 17 март, 1923 г.

Вчера аз се опитах да ви покажа при разглеждането на четвъртото столетие след Рождество Христово как много важен момент от всемирно-историческото развитие, с чието значе-

нието вече се запознахме, може да бъде разбран напълно само тогава, когато обърнем внимание не само на това, което се разиграва на сцената на световната история, но и на това, което се намира зад кулисите ѝ. Вчера говорих, че можем да отбележим четвъртото столетие, приблизително четвъртото столетие, защото това продължава в течение на няколко столетия, като средна точка на този процес, когато е ставало предаването на космическия свят на мислите от Духовете на Формата към така наречените Начала, Архаите. И с това е свързано, че при човека, доколкото той в своите мисли става зависим от съвсем други духовни Същества, дотолкова и отношението му към собствените му мисли става зависимо от съвсем други Духовни Същества, дотолкова и отношението му към собствените му мисли става съвсем различно от преди. Вие трябва сега да си изясните как се разиграват в това столетие събитията от световната история, както външните исторически събития, така и духовната история на човечеството, и как в тези исторически процеси се намесват импулсите, произтичащи от упоменатия свръхсетивен факт. Защото преди мировите мисли се управляваха от Духовете на Формата, тоест от Духовете, които се именуват в Библията Елохими, така че човек е трябвало безсъзнателно да се обръща към тези Духове на Формата, ако е искал да обхване, да постигне мисли за нещата. Сега животът на мислите премина към Началата, които стоят значително по-близо до човека. Вчера се постарях да ви представя това нагледно, казвайки: да си представим, че тук се намира границата на сетивно възприемаемия свят. Тоест всичко това, което ние виждаме и възприемаме като цветове, звуци, топлина, се ограничава от тази червена линия. Това, което се намира зад или над възприятията на външните сетива, е област, в която, както вече вчера казах, се намират Духовете на Формата, които Библията именува Елохими; след тях са така наречените Сили, като по-висши Духове, а след тях са Господствата и т.н. Това са три царства, стоящи зад възприемаемия от външните сетива свят.

Съвременната физика, когато иска да стане натурфилософия, фантазира, че зад сетивния свят седят вихрообразни атоми. Но това са фантастични материалистични представи. В действителност там се разиграват цветни, звучащи процеси. Те се разиграват там вследствие на факта, че Духовете от Висшите Йерархии управляват в цветовете, в музикалните тонове и т.н.

До 4-то столетие след Хр. Духовете на Формата управляваха не само във впечатленията от света на външните сетива, но преди всичко и в мислите. Сега тези мисли преминаха към Началата. Те стоят по-близо до човека от Духовете на Формата, защото се намират пред границата на света на външните сетива. Те са разположени между човека и това, което човек възприема със своите външни сетивни органи. Човек не ги забелязва само затова, че те са със свръхсетивна природа. После следват Архангели, Ангелите и след това самият човек, а след него животните, растенията, минералите.

Така че във времето, което посочих, зад кулисите на световната история стана това велико, извънредно значително, могъщо събитие, а именно че мислите, чиято същност е в нещата и които човек черпи от самите неща, престанаха, може да се каже, да бъдат собственост само на Елохимите, а станаха собственост на Началата.

Но в развитието на Вселената винаги става така, че на-

ред с правилното развитие на Духовните същества, отделни духовно-космически същества изостават. Тоест наред с това, че общо взето Духовните същества се придвижват напред, някои Духовни същества изостават. Така станало и в тази епоха, тоест в 4-ти век от християнската ера, някои Духове на Формата изостанали.

Какво означава, че тогава изостанали тези Духове на Формата? Това означава, че някои от Духовете на Формата не могли да вземат решение да предадат света на мислите на Началата, те го запазили за себе си. И така имаме сред духовните същества, стоящи над човека, както намиращи се в правилно развитие Начала, имащи на свое разпореждане света на мислите, така и изостанали Духове на Формата, изостанали Елохими, които също продължават да управляват мислите. Вследствие на това в духовния поток, управляващ човечеството, възниква някакво взаимодействие между Началата и Духовете на Формата, Елохимите. И хората тогава са подложени на следното: едни, правилно подготвени за това от своята карма, възприемат импулси за своето мислене от Началата. Така мисленето на човек, оставайки обективно, става негова лична собственост. Другите не достигат до изработването на мисли като свои собствени. Те възприемат мислите или като унаследени от техните родители или прародители, или ги възприемат като общоприети мисли, господстващи в обкръжаващата среда – в тяхната народност, в тяхното племе и т.н.

Следствие на този свръхсетивен факт, който ви описах, се явяват всички тези стълкновения на отделни индивидуални личности, възникващи по това време, в края на античността и започващото Средновековие, а също и теченията от мисли, които обхващали цели групи хора. Това, освен другото, се разпределя по Земята, можем да кажем, в известен смисъл географски. Импулсите, излизащи от Началата, като мисловни импулси, са били отначало прихванати от известните духовни личности на предна Азия, принадлежащи към арабската култура. И съдържащото се в тези мисловни импулси се раз-

пространило през Африка и по-нататък през Испания по цяла Западна Европа. Ние виждаме как това велико движение на мисли като че ли върви по Африка, през Испания, завземайки също така Южна Италия и пристига в Западна Европа. Ние имаме тук силно течение, възбуждащо мисъл и извикващо импулси, охарактеризирани по-горе. Този мисловен поток обхваща това, което се развива като арабско-испанска култура; това, което значително по-късно оказва голямо влияние на такива умове като Спиноза¹⁰, което след това продължава да живее и в естествознанието, което можем да проследим още и в мислите, инспириращи Галилей¹¹, Коперник¹² и др. Тогава, когато в такива движения на мисли и в това, което възниква от тях в мировата история, живеят импулси на Началата, ние виждаме как навсякъде в мировите процеси се намесва намиращото се повече под влияние на изостаналите Духове на Формата, които от своя страна отправят към хората свой импулс. И ние пак виждаме как някакъв друг поток от живота на мислите и мировите събития се надига малко по-северно откъм Азия по направление на Европа. Този поток намерил своя краен израз едва по-късно, когато от Азия се задвижили турските маси.

Така че можем да видим европейските исторически събития от това време, започвайки от 4-то столетие, така да се каже, пронизани от непрекъснати духовни битки. Намиращите се в правилно развитие Начала водят борба за полагащото им се по право съкровище с изостаналите Власти, с Духовете на Формата. Случващото се в Средните векове като движение от Запад на Изток и от Изток на Запад, проявяващото се във вълните на преселения на народите, намиращото се в постоянните боеве, в боевете с хуните и в боевете с турците, в преселението на народите и в кръстоносните походи, всичко, което има насоченост от Запад на Изток и от Изток на Запад, всичко това е сетивно-физическо, външно-историческо отражение на тази духовна битка, която, както по-горе казах, се разиграва зад кулисите на световната история. Историческите процеси, протичащи на Земята, ще бъдат разбрани в тяхната същина

само тогава, когато в тях се види отражение на разиграващото се в свръхсетивния духовен свят между съществата от висшите духовни Йерархии.

Ние можем отначало, ако разглеждаме едната страна на този факт, да кажем, че имаме две течения: едно, което на схемата отбелязах с жълта линия, което предизвиква редица разнообразни движения от Запад на Изток, другото течение се движи напред, а след това се обръща назад. Така че тези две течения през цялото време преминават едно в друго. Ние виждаме случващото се в духовния свят, отразено в тези боеве, които стават при преселението на народите, в които старите култури частично се разрушават, но при които също и старата култура се прониква от човешката индивидуалност.

Можем да се отдадем на следния размисъл. Можем да се запитаме: Какво би станало с живота в Европа, с нейната цивилизация, ако различните народности не бяха започнали своето странстване от Азия към Европа, не се бяха преместили тук и не се бяха разселили по различни места и при това преселение не бяха проявявали доста често по един див начин своята човешка индивидуалност?

Ние виждаме как при това преселение на народите цели племена се обхващат от един общ дух. Но ако погледнем към хода на историята, навсякъде ще видим как във всички тези племена, обединени от един общ дух, в остготите, вестготите, лангобардите, херулите, франките, маркоманите и т.н., се появяват отделни личности, пронизани от индивидуални импулси. Можем да кажем: навсякъде се разиграва срещата на това, което, от една страна, представлява продължаващия поток импулси на остарелите, вече неправомерни Духове на Формата, а от друга – правомерната изява на Духовете на Личността (или Начала).

Ако историята изобразяваше по-точно това, което е ставало в битките на народите при преселенията им, ако обръщаше повече внимание на тези духовни сили, които са действали там, тогава бихме видели как двойственото разделение на

мисловните импулси сред човечеството е било това, което е господствало в живота на Европа по време на „великото преселение на народите“.

Би могло, както вече казах, да се постави въпрос за това, какво би станало с европейската цивилизация, ако не бяха нахлули от Изток на Запад тези, често твърде варварски народи и не бяха се излели чрез своите, изпълнени с младежки свежи сили отделни представители, върху остарялата гръко-римска цивилизация?

Но, от друга страна, би могло да се попита и какво биха могли да дадат тези полуварварски народи на европейската цивилизация, ако не бяха възприели нещото, което го имаше в гръко-римската цивилизация и което беше прието от Духовете на Личността, Архаите.

Това е необичайно интересно. Ако разгледаме античните гърци, та даже и римляните, ще видим съвършено ясно, че те са получавали своите мисли, своите научни, своите художествени, своите политически и социални мисли именно като дошли от Духовете на Формата, от Властите. Достатъчно е да хвърлим поглед, но не този груб поглед, който ползват съвременните исторически описания, а по-проницателен, към такива хора като Перикъл или Сула, дори и Ханибал, макар последният да носи в себе си чертите на силната личност, но даже и към Цезар, към всички тези личности, и ще намерим, че в техните мисли управляват все още Космическите Власти като нещо инстинктивно.

Това произтича от обстоятелството, че те имат своите мисли от Духовете на Формата. А след това ги сменя една личност, която стои сред обкръжаващите я битки между стъпилите на правилния път Духове на Личността и станалите неправомерни Духове на Формата. Личността, въввлечена с душата си в тази битка, е Августин¹³, католическият църковен отец. Вече съм ви описвал неговата душевна борба от различни гледни точки. Но ако разглеждаме тази душевна борба като земно отражение на някакво космическо свръхсетивно дейст-

вие, може да се забележи в неговия дух, клонящ в младостта към манихейството, а след това станал вярващ в най-строгия римо-католически смисъл, земен отзвук, земен отблясък на това, което космически се разиграва зад развитието на човечеството. Августин клони към манихейството по времето, когато е бил още свързан с душата си с импулсите, излизаци от Духовете на Формата. Те носеха за душата му всичкото добро от изминалите времена, но това вече не подходеше за ново време. Но всички забележителни съкровища на културата, които получил от изостаналите Духове на Формата, станали препятствие да може с пълно разкриване на своята личност да се отдаде на новата форма на мислене, която би могла да бъде предадена от Духовете на Личността, Началата, намиращи се в правилно отношение към мислите. И той могъл напълно да се отдаде само на църковните догми.

Такава личност като Августин може да се охарактеризира от две страни. Може да се застане само на гледната точка на земното битие и да се разглежда тази отделна личност и това как в нея се борят душевните сили, но може се разглежда този случай и от отвъдземна гледна точка и да се обърне внимание на това как тази личност е ръководена и я водят Божествено-духовните Същества от висшите Йерархии. Тогава, в първия случай, при разглеждане от земна гледна точка, се запознаваме с човешката личност и с това как тя живее в земните условия. Ако се застане на втората гледна точка, тогава се научава, че тази личност се явява някакъв посланик, изпратен от духовния свят. Човек впрочем винаги е такъв. Тук, на Земята, човек е земно същество и напълно може да се счита за такова. А че в същото време той е подложен на импулсите на силите от надземния свят, без да е подложен на ръководене и водене от тях, и става едновременно посланик на свръхсетивни Същества, не възпрепятства съхраняването на свободата на земното му съществуване.

И отново в различни форми се срещаме с въздействията на изостаналите Духове на Формата, които, преимуществено

в Азия, така да се каже, формират своите основни войнства. Оттук те ги движат срещу Европа и срещу стъпилите на правилния път Духове на Личността, Началата, които се обръщат повече към Запада и искат да отразят идващото от изостаналите Духове на Формата.

В по-късно време се срещаме в кръстоносните походи с този кръгооборот на силите, насочени от Запад на Изток и обратно, от Изток на Запад, като със земни отражения на висши духовни импулси. Изучете кръстоносните походи. Обърнете внимание на това как в началото от известен импулс, който определено е свързан със същността на Духовете на Личността, Архаите, започва развитието на кръстоносните походи, как в основата на кръстоносните походи се залагат грандиозни замисли. По-нататък обърнете внимание на това как кръстоносците все повече и повече попадат под влияние на масовите съждения на тълпите, как тези съждения на масите действат все повече сугестивно. Може да се каже: колкото по-нататък се движат кръстоносците на Изток, толкова повече отделните хора попадат под властта на съжденията на човешките маси. И когато кръстоносците достигат сферата на азиатския живот, тогава над това, което се е съдържало в отделните личности, индивидуалности, се разпростират импулсите от масов характер.

Виждаме как хората губят своята личност. Виждаме как европейските кръстоносци, отивайки на Изток, попадат под влияние на упадъчни сили. Намирайки се под натиска на масовите съждения, под които попаднали, те вече не са могли повече да осъществяват и развиват добрите морални импулси, които са имали. Те изпадат в морален упадък. И вследствие на този морален упадък на хората, изпълнени с добри намерения, дошли от Запад на Изток, в борбата получават превес импулсите, произлизащи от Изтока, които живеят в мюсюлманите, в турците.

Така в кръстоносните походи виждаме вторично как във всемирното развитие като че се пресичат вълни от Запад на

Изток и от Изток на Запад, виждаме битката, отражение на друга духовна битка между изостаналите Духове на Формата и правилно шестващите напред Духове на Личността.

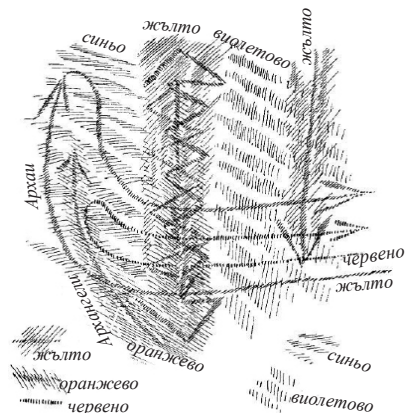
С течение на времето всичко приело такъв вид, че ако погледнем към Европа, на Запад, макар и едностранчиво, все повече и повече се разпространявали импулсите на Духовите на Личността, а на Изток – все повече и повече импулсите на изостаналите Духове на Формата. Можете да съпоставите описваното днес с това, което съм ви говорил по-рано¹⁴ за тези културни течения, изхождайки от други отправни гледни точки, защото в свръхсетивното всичко взаимно се преплита и да се разберат нещата е възможно само постепенно, подлагайки на разглеждане най-различни импулси.

Но това не е останало в такъв вид. Ако, разбира се, се обърнем към началото на Средните векове, към времената до кръстоносните походи, можем да кажем: за това време нарисваната от мен схема е приложима. Но с течение на времето влизат в действие нови моменти от свръхсетивните светове, а именно: работата не се ограничава само до изостаналите Духове на Формата и вървящите по правилния път напред Начала. Сред йерархиите от Духовния свят винаги става така, че някои Духовни Същества изостават, други вървят нормално, а някои Духовни Същества отиват твърде далеч в осъществяването на целите си.

И ето, виждаме как на Запад в духовното движение се намесват от юг изостанали Архангелски Същества. Така че тук имаме правомерни Начала, а отдолу Архангели, изостанали на по-ранни етапи, тоест същества, които е трябвало вече да станат Начала, но са останали Архангели. Такава е същността на тези Духове. Виждаме как в Западна Европа все повече и повече започват съвместно да действат, простете за педантично-филистерския израз, нормалните Начала и ненормалните Архангели.

Географският аспект при това е такъв, че Архангелите действат от юг на север, а Началата и изостаналите Власти –

от Запад на Изток и от Изток на Запад. Оттук получаваме историко-географските взаимоотношения, които се разиграват на Земята, като отражение на битките и взаимодействията на висшите духовни Същества.

Всичко, което се случва в западните части на Европа, може да се каже, че се случва и до днес и може да бъде разбрано като отражение на взаимодействието на нормалните Начала с ненормалните Архангели, тоест с ненормалните Начала. Доколкото последните стоят особено близко до човека, те могат силно да го импулсират и преди всичко да дават на хората емоционално отношение към своя език, което има за тях особено голямо значение, както неотдавна казах тук в една от моите лекции, (лекция 1-ва, 11-ти март, 1923 г.). Влиянието на тези Архангелски Същества, имащи такова важно значение за връзката на човека с неговия език, е необичайно голямо върху цялото същество на човека. Това, което обединява хората чрез общия им език, което фанатично ги свързва в този общ език, може да бъде разбрано, когато се знаят стоящите зад това свръхсетивни факти, като тяхно земно отражение.

В различните епохи се е усилвало действието ту на едната, ту на другата страна. Така на Запад имаме превес на силите на нормалните Начала, а на юг – превес на импулсите на ненормалните Архангели. Напълно възможно е да се ха-

рактеризира историческия живот на народите и хората, като изхождаме от знанията за свърхсетивния свят.

По-нататък трябва да кажем, че това, което би могло да стане на Изток, е подложено на значителна модификация, а именно изостаналите Духове на Формата, притежаващи твърде голяма сила, могат да бъдат повлияни от страна на действащите от север на юг нормално развили се Архангелски Същества. В дивия натиск, възниквал под въздействие на изостаналите Духове на Формата в тези монголо-татарски орди и т.н., управлявани от изостаналите Духове на Формата, Елохимите, се намесва от север нещо, произлизащо от – ако мога да употребя този термин – „благ“ Архангелски Същества, стоящи много близко до човека и внасящи във всяка отделна душа нещо, което приглушава въздействието на този обществен дух, който произлиза от Духовете на Формата.

Но все пак работата стои така, че в разни епохи на мировата история превес имат въздействията на някой страшен общоплеменен дух, въздействащ не на отделни личности или индивидуалности, а на цялата маса от хора като общност. В други епохи преобладаващо значение получават отделните индивидуалности. Ако някой би се заел да разгледа толкова удивителната руска история като отражение на взаимодействията на духовни същества от висшите Йерархии, биха паднали ярки лъчи върху случващото се в различните епохи на тази история.

И така имаме тук, на Запад, течение, вървящо от юг на север и смесващо се с потока, вървящ в западно-източно направление, а тук (тоест на Изток) – течение, вървящо от север на юг, което също се смесва със западно-източния поток. Но тези потоци все пак се разширяват и ние имаме за по-късните времена възникването на потока, насочен от юг на север, който под влияние на западно-източните импулси, преминава, може да се каже, в зигзагообразни колебания. И имаме още взаимодействащия с тях, въздействащия им поток, насочен от север на юг, който също, подлагайки се на въздействието

на западно-източните импулси, се привежда в зигзагообразни колебания. Резултатът на това взаимодействие на двете и без това сложни движения се проявява в по-късен период от развитието на Европа, а именно във времето, когато започват битките, свързани с реформацията.

Там виждаме как потокът, насочен от север на юг, смесен със западно-източния поток и носещ в себе си силите на нормалните Начала, се устремява в това, което е останало от предишните, донесени от Азия импулси на изостаналите Духове на Формата. И ето, възниква нещо, доколкото е свързано с Духовите на Формата, носещо стихийен характер, но в същото време проникнато и от нормални импулси на развитие на човечеството. Изследвайте това, което, от една страна, се спуска от север на юг като чисти мисли на евангелско-протестантското движение, което довежда обаче до диви, кървави, военни схватки, и изследвайте това, което като противоположно течение се надига от юг на север и което пак довежда до военни стълкновения. Изследвайте например евангелско-протестантското движение с неговото главно направление от север на юг и католическо-йезуитското движение с неговото главно направление от юг на север и тогава ще съумеете да разберете цялата сложност на взаимодействието на случващото се на Земята като отражение на битките в свръхсетивния свят.

И ще стигнете дотам, че и от тази страна да оцените значението на антропософията. От съвременните описания на тридесетгодишната война (по отношение събитията от нейното начало само Шилер е изказал няколко верни съждения¹⁴), от тези описания знаем как религиозната борба в Прага се изляла в следното събитие: разярената тълпа проникнала в Пражкото кметство и изхвърлила през прозореца двама държавни деятели, Мартинц и Слават, а също и деловодителя Фабриций, с които, впрочем, както знаете, нищо лошо не се случило, защото те паднали върху купчина боклук, по-точно, върху купчина книжни обрезки, защото в онези времена било обичайно да

се изхвърлят ненужните хартии направо през прозореца. А след това подир тях разярената тълпа изхвърлила още един политически деец. Ако сега проследим по-нататък развитието на събитията, се наблюдава хаотично движение на картата на Европа... Ту побеждава един, ту друг, ту на някакъв курфюрст му идва нещо в главата, ту този или онзи пълководец застава на тази или онази страна и т.н. Получава се някакво хаотично движение по картата на Европа (независимо дали рисуват това движение или само разказват за него). В училище, при описване на тези толкова значителни събития от тридесетгодишната война, изпадат в обърканост, защото при обичайно практикуваното описание тези събития се разказват така, че ученикът скоро забравя всичко това, защото се получава някаква неразбория. Но ето, ако се разбере истинският ход на нещата, може да се види как зад външните събития действат духовни течения, насочени от север на юг и от юг на север, които освен това се пресичат с източно-западните.

Във всичко това, което се проявява във Валенщайн, в това, което се надига от север, от Густав Адолф и т.н., във всичко ние можем да видим, че случващото се външно в историята, се импулсира (не казвам, че се води на повод, а че се импулсира) от свръхсетивните сили, стоящи зад него. Хората остават при това свободни същества. Човек е свободно същество, макар и природните импулси да ръководят неговите постъпки. И не е ли така – не можем да говорим, че ставаш несвободен вследствие на това, че като погледнеш през прозореца и видиш, че вали дъжд, взимаш чадъра и на улицата го отваряш. Просто се налага да се съобразяваме с природните сили. Така че човек със своите душевно-духовни възможности, макар и да стои сред духовни импулси, сред духовни сили и закономерности, все пак остава свободно същество.

Но това, което се разиграва в мировата история, може да ни стане разбираемо само тогава, когато се изхожда от разбирането на свръхсетивните действия, стоящи в неговата основа. И благодарение на това се стига до изясняване на конкретни

импулси от мировата история, произлизащи от Духовни Същества. Ако се говори само за някакво абстрактно-Божествено, няма да може да се стигне в този смисъл до нещо ясно.

Този, който говори абстрактно за Божественото, би трябвало, защото той схваща Божеството действащо навсякъде, при някаква битка с турците в Средните векове да търси абстрактно-Божественото при турците, а след това при тези, които са се били с турците, тоест би се получило, че абстрактно-Божественото се е намирало в битка със самото себе си, било е в конфликт със самото себе си.

От момента, в който се обръщаме към конкретни Духовни Същества, които се намират в такива взаимоотношения, че например известни задачи се предават от една група на друга, при това известни групи изостават, други вървят по пътя на нормалното развитие, а сега обратно, стремят се напред бурно, твърде бързо, от момента, в който научаваме, че в духовния свят има многообразие от различни същества, които често се борят едни с други, а често си и помагат едни на други, едва от този момент получаваме възможност да схванем с помощта на човешки понятия случващото се зад кулисите на мировата история в свръхсетивния Космос, без да изпадаме в недопустими противоречия.

Защото тогава възникват конкретни понятия. Тогава виждаме как на Запад неправомерните Архангели се намесват в правомерната дейност на Началата, оказвайки вредно влияние, което влошава и отслабва доброто, което се намира в случващото се там по време на борбата. И виждаме как на Изток носещите добро Архангели направляват, като помощници и защитници, това, което формират не съвсем правилно, не съвсем съответстващо на човечността изостаналите Духове на Формата. И тогава виждаме как в следствие на сблъсъка на тези двете течения в Средна Европа се образува непрекъснатата бъркотия, възникват стълкновения между реформацията и нейните противници, приели такива размери по време на Тридесетгодишната война.

Трябва да поставим две неща пред своята душа. Първо, ние разглеждаме отделния човек, но го разглеждаме не така, както го разглежда съвременната наука, която казва: ето тук той има такива мускули, а там такива, там се намират такива кости, а там такъв нерв и т.н. Ние разглеждаме целия човек, целия му физически облик като отражение на свръхсетивното и знаем, че физическият човек във вида, в който се намира на Земята, се изгражда, както е замислен по време на пребиваването му между смъртта и новото раждане от самия човек съвместно с Духовите от висшите Йерархии. Така че ние разглеждаме отделния човек като отражение на някаква свръхсетивна форма на човека, заложена първично в духовния свят. И второ, ние разглеждаме случващото се в историята на човечеството като отражение на тези процеси, които стават зад кулисите на историята, тези процеси, които се разиграват в свръхсетивния свят, в този свят, където, може да се каже, цели войнства свръхсетивни същества се стремят да установят помежду си, тук употребявам земен израз, съответстващи социални взаимоотношения, както и хората на Земята, но така, че при това действията на тези надземни социални същества са такива, че произлизащите от тях импулси слизат на Земята и намират своя израз в действията на хората.

За човека на съвременното е особено важно да разбере в детайли, че отделният човек е отражение на свръхсетивното и че, от друга страна, историческите събития са също отражения на свръхсетивното. И по никакъв друг начин, освен по този, човек няма да намери обратния път към Божествено-духовния свят. Само с едни голи абстракции за нещо Божествено днес може да се обръщаме само към тези, които не искат още да започнат да учат и мислят в съответствие със съвременния духовен живот. Но техният брой постоянно ще намалява, а числото на тези, които ще искат да учат и мислят така, постоянно ще нараства. И те трябва отново да бъдат доведени до религиозния живот. Но ще могат да дойдат до него само тогава, когато пред душевния им взор бъдат поставени

конкретни реални събития от Духовния свят и те няма да се ограничават само с абстрактни общи мисли за Божеството, за което ние, собствено, нищо не можем да кажем, което можем само да именуваме като нещо всеобемащо. С това пак се посочва, скъпи мои приятели, от друга гледна точка, една от задачите, които сега стоят и трябва да стоят пред антропософското познание.

ПЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 18 март, 1923 г.

Ако още веднъж погледнем към всичко, което ви беше представено в последните наши лекции относно осъществените замисли, събития и действия в свръхсетивния свят (всичко това беше повече или по-малко разширено допълнение към моята книжка „Духовното водачество на човека и човечеството“), ако си спомним всичко това, ще ви стане ясно, че сега, в наше време трябва преди всичко да се осъзнае, че тук ние имаме работа с последствията на това велико, грандиозно събитие, за което ви казах, че е станало в основни линии в 4-то столетие след Рождество Христово, предаването на управлението на мировите мисли от Духовете на Формата на Духовете на Личността (или Началата). Ако оценим цялото значение, цялото космическо значение на това събитие, можем да кажем: смисълът му е да се даде на човечеството в хода на развитието му това, което то трябва да получи в течение на нашата сегашна пета следатлантска епоха, епохата на развитие на съзнателната душа. А именно: вътрешната човешка свобода, възможността за действие на отделния човек върху самия себе си. Ние знаем, че човешкото земно развитие е било като подготовка за тази епоха, че отначало е трябвало да бъде заложена природната основа, така че човек вътре в това, в което се е превърнал благодарение на тази природна основа, да може

да развие в себе си стремеж към свобода на своето душевно същество. Как е свързано това с гореописаното от нас свръхсетивно събитие? Ако в общи линии си представим това събитие, можем да кажем: при поглед към духовния свят виждаме, че от една страна главни духовни ръководители на човечеството са тези същества, които наричаме Духове на Личността или Начала, именно такива Духове на Личността, такива Начала, които получиха от ръцете на Духовете на Формата, Властите, управлението на мировите мисли. Тези Начала, тези Архаи, на които човечеството е задължено за възможността при своето развитие да дойде до мислите чрез собствена вътрешна работа, тези Начала са подложени в своята дейност на пречки от страна на същества, които бидейки Власти, Духове на Формата, са изостанали на предишната степен на развитие; оставайки Духове на Формата, те не отстъпили управлението на космическите мисли. И човек е поставен сега в нашата епоха на съзнателната душа, в която живеем, започвайки от 15-то столетие, поставен е пред велик отговорен избор в една от своите инкарнации действително да се реши за истинската свобода и което е същото, да получи възможност за тази свобода, благодарение на обръщането към правилните Архаи.

Виждаме обаче как в наше време хората често се противят на освобождаването от въздействията на тези духовни същества, тези Власти, които не искат да се откажат от ръководството на развитието на мисленето, за да разберат каква роля играят тези същества в съвременната епоха на човешкото развитие. Следва да си изясним каква роля с пълно право са играли в по-ранните времена такива, намиращи се в нормално развитие Власти.

В предишните времена хората не са развивали така свои собствени мисли, както го правят сега. Те не са ги развивали с помощта на вътрешна активност, използвайки вътрешна работа. Те образували свои мисли, отдавайки се на възприятия на външната природа и подобно на това как ние днес възприемаме цветовете и звуците, така те възприемали мислите. А

в още по-древни времена, в тези времена, когато хората се отдавали на инстинктивното, безсъзнателно ясновиждане, едновременно с възприемането на образите от безсъзнателното ясновиждане те възприемали и мисли, възприемали ги като дар от Божествено-духовните светове. Значи хората не си изработвали мислите, а ги получавали готови. Такива е трябвало да ги получават тогава.

Също както детето отначало трябва да развие физическата си природа, също както детето трябва отначало да създаде основата, за да може в по-късните години да може да се учи, така и човечеството като цяло е могло да дойде до вътрешно активно развитие на света на мислите само след като отвън с този свят на мислите е била осъществена работа над цялата човешка природа.

Така че тази предварителна работа е трябвало да бъде извършена. Но по време на този период на подготвителна работа човек в същност никога не е могъл да каже, че е предназначен да стане свободен. Защото, както можете да видите това от моята „Философия на свободата“, основа за човешката свобода се явява именно това, че човек може сам чрез вътрешна активност да развие свои мисли и че той от тези самостоятелно развити мисли (назовани от мен в моята „Философия на свободата“ чисти мисли) да може да черпи и свои морални импулси.

Такива морални импулси, почерпени от собственото човешко същество, не са съществували в тези стари времена, а и не е могло да съществуват. Моралните импулси е трябвало да бъдат давани едновременно с мислите, които са били като мисли на Боговете, като някакви заповеди, абсолютно задължителни за човека и правещи го несвободен. Тази страна на въпроса вие ще намерите акцентирана в моята „Философия на свободата“, а именно: преходът на човечеството от свързаността му със заповедите, изключващи свободата, към деятелност, изхождаща от моралната интуиция, включваща в себе си свободата.

Свойството на Духовете на Формата е такова, че те винаги въздействат на човека сякаш отвън. Всичко, което човек внася отвън в своето собствено същество, съдържа в себе си резултатите от действието на Духовете на Формата. И работата е стояла така: докато Духовете на Формата са насаждали в човека космическите мисли, тези мисли са били нещо, което или е излизало, може да се каже, срещу човека като възприятие от камъните, растенията, животните, или е изплувало вътре в човека като негови инстинкти и подбуди. Тогава човек е плувал като че по вълните на живота и тези вълни на живота или се надигали, или се успокоявали, в зависимост от мислите на Духовете на Формата. Така че отвън към човека се е приближавало това, което той после е възприемал вътре в себе си. Затова в тези стародавни времена човек е чувствал себе си по отношение на Боговете така, че той както в първопричините на мировото сътворение, така и в първопричините на своето съществуване е търсил действията на Боговете. Когато човек е говорил за Боговете, е говорил така, че е търсил Боговете както в причините за това, което той самият е на Земята, а също и в причините за природните явления. Човек тогава през цялото време се е натъквал на богове като първопричини на всички неща: „Откъде произлиза светът? Откъде произхождам аз самият?“ Това са били великите религиозни въпроси на древното човечество.

Ако прегледате древните митове, навсякъде ще намерите, даже и в библейската история за сътворението на света, митове за генезиса, за произхода на света и човека. Защото хората преди всичко са търсили причините за възникването на света, но до тези търсения са и спирали.

Цялото това устройство на човешката душа се е обуславяло от факта, че човек в своя свят на мислите се е намирал в зависимост от Духовете на Формата чак до 4-то столетие след Рождество Христово, а в своите последействия даже чак до 15-то столетие. Духовете на Формата са били, ако ми бъде позволено да употреба такъв израз, пълноправни управители

в цялата сфера на мислите и те са имали право да донасят на човека мисли отвън, развивайки неговото мислене.

Но след изтичане на това време положението на нещата се изменило. След изтичане на това време Духовете на Формата, Властите, предават управлението на мислите на Архаите, Началата. Но как управляват Началата тези мисли? Сега вече не така, както преди, не така, като че ли сами се разпореждат с мислите и ги внедряват в човека, вливат отвън в човека, а така, че му дават възможност сам да развива тези мисли. Как е станало възможно това?

Това е станало възможно като следствие от множеството земни животи, които всички хора са преминали. В тези постари времена, когато Властите все още с пълно право са донасяли на човека мисли отвън, хората не са имали зад себе си толкова предшестваша земни животи. Тогава те още не са могли да намерят в себе си достатъчно активност, за да развият способността за мислене, ако са усетили в себе си импулс за това. И ако само имаме за това достатъчна сила на волята, защото тук думата е за воля, тогава ще можем да намерим в себе си това, което се явява способност да образуваме в самите себе си собствен свят на мисли, някакъв индивидуален свят на мисли, както го разясних в моята „Философия на свободата“.

И ви моля да се отнесете с пълната сериозност към тази мисъл! Помислете за това, че сега сме встъпили в тази епоха, когато човек е зает с това, че трябва от самия себе си да изработва свои мисли, да формира свои мисли. Но при това той стои самотен в света и тези негови мисли биха стояли като изолирани в света, не биха имали значение за Космоса, ако тук ги нямаше Духовните същества, които по подходящ начин не включваха в Космоса като сила и импулс мислите, които човек е изработил в своята свобода. В това се състои прогресът, който е даден благодарение на прехода от управление на мислите от Духове на Формата към управление им от Духовете на Личността.

Духовете на Формата сякаш черпели мисли от всеобемашия космически резервоар на мислите, за да ги донесат на човека отвън. Човек възприемал в себе си тези космически мисли и при това е трябвало да се чувства като своего рода творение, движещо се напред по вълните на космическите течения, създавани от Духовете на Формата. В това време светът на мислите е бил такъв, че той, бидейки в Космоса, е пренасял своята хармония и върху човека. Но при това човек, намирайки се вътре в Космоса, е бил несвободно същество! И сега човек е достигнал свободата да си образува свои собствени мисли. Но всички те биха се оказали в Космоса в положението на „затворници“, ако не ги възприемаха и не ги връщаха отново към космическата хармония Архаите, което те и вършат в нашата епоха.

Тук ни се дава основата за разрешаване на този необичайно важен исторически раздор, който е настъпил в ново време и е довел душите на хората до такава обърканост. Нима не виждаме този раздор? Аз вече често съм споменавал, изхождайки от друга гледна точка, за това как човекът, от една страна, учи, че целият Космос е пронизан от някаква природна закономерност, че тази природна закономерност се разпространява и върху съществото на човека, а именно, че някога е съществувала първична мъглявина, от която са се отделили Слънцето и планетите, а след това и самият човек. Нима не виждаме как, от една страна, се приема системата на космическите закони на природата, в които човек се чувства вплетен. И нима не виждаме как, от друга страна, човек, за да запази своето човешко достойнство, доколкото той се явява творение на природния свят, трябва да направи така, че да възбуди в себе си мисли за наличие на морален порядък в света, за да не излетят моралните му импулси във Вселената, а да добият реалност.

Може да се каже, че в течение на 19-то столетие отново и отново е възниквал стремеж към разрешаване на този раздор с помощта на различни философски мъдрувания. Погледнете

например тази религиозна борба, която се водела в протестантизма във връзка с така наречената школа на Ричъл¹⁵. Повечето хора не са запознати с тези религиозно-философски теологически битки, тъй като всичко това е ставало в тесния кръг на теологическите и философските школи. Но случващото се в тесните теологически и философски кръгове все пак не е оставало затворено само вътре в тези школи. Без значение на факта, че вероятно както вие, така и повечето хора не знаят какво именно е мислил Ричъл за морално-божествения миров ред или за личността на Исус, въпреки всичко, което са мислили тези хора в 19-то столетие за личността на Исус, всичко това е проникнало и продължава да живее в ученията, поднасяни на децата от 6 до 12-годишна възраст. И това после става общоприет възглед, всеобща духовна настройка. И макар хората да не го осъзнават ясно, всичко това остава в тях като неопределено чувство, като неудовлетвореност от живота и то ги води след това до такива хаотични действия, които накрая ни доведоха до тази хаотична епоха, в която сега живеем.

И ето, възниква великият съдбовен въпрос, който се налага човек да си зададе: ето природния свят, образувал се от първичната мъглявина, той върви към топлинна смърт, при която и всичко духовно-душевно ще бъде погребано във вътрешно, вече неподвижно, еднакво всеобщо топлинно състояние, така че ще се образува едно велико гробище. Всички морални идеали, породени от индивидуалностите на отделните хора, ще измрат.

Човек днес не осъзнава това достатъчно ясно, защото все още не е достатъчно честен за него. Но всичко, което той възприема от съвременната цивилизация, би трябвало да го доведе до болезнено преживяване на този необичайно голям разрыв в неговия светоглед, но това не стига до съзнанието му: да преживява болезнено, че съществува природен свят, към който той самият принадлежи, но че му се налага да се съобразява и с моралния свят и че няма възможност, изхождайки от съвременните си възгледи, да припише реалност на морал-

ните идеи. Не е било така в по-старите времена за по-древното човечество. По-древното човечество е усещало, че има своите нравствени идеи от Боговете. Това е било във времената, когато Властите, Духовете на Формата, са вливали отвън мисли в човека, в това число и нравствени мисли. Тогава човек е знаел, че дори и Земята да я постигне топлинна смърт, за бъдещето ще останат божествено-духовните същества, владеещи мировите мисли на целия Космос. Така че човек е знаел, че не той сам образува мисли, а те съществуват също както и външните природни процеси и трябва да имат също толкова дълго съществуване, както и външните природни процеси. Настана време, когато трябва напълно да си изясним, че все повече и повече хора престават да се справят с живота! Някои от тях осъзнават това и така, може би, е по-добре. Други не осъзнават това и като последствие на техните постъпки се явява всеобщото хаотично състояние на света, в което встъпихме. Но целият съществуващ хаос, цялата бъркотия в света е следствие на вътрешния раздор, предизвикан от това незнание, вътрешен раздор, неувереност в реалността на моралния миров ред. Хората биха искали да заглушат в себе си тези велики мирови въпроси, да ги заобиколят, те не искат да се стреснат и да осъзнаят истинската причина за този раздор. На тях им се иска да забравят за това.

Но с тези средства, с които разполага това, което е прието да се нарича наша външна цивилизация, няма да може да се ликвидира този раздор. Той може да се разреши само на почвата на такъв духовен светоглед, какъвто се стреми да обоснове антропософията. И тогава започва да се разбира, че съществуват Архаи, получили задача в Космоса да ръководят космическите процеси – да възприемат мислите на хората, възникващи изолирано, чрез вътрешна работа в душата, да възприемат тези мисли, да ги разпределят навсякъде и да ги включват в мировата творба. И тогава човек намира с някакъв величествен, могъщ образ основата на моралния миров порядък. Как го намира? Човек не би могъл да стане свободен, ако

не съумее да развие в себе си следното чувство: ти сам образуваш в себе си свои мисли, изхождайки от своята собствена индивидуалност, сам изработваш свои мисли. Но нали така ние в същото време откъсваме своите мисли от космоса.

Така е било в някаква степен в древните времена. Ако схематично нарисувам тук морето на космическите мисли, а тук – хората, тогава тази част от космическите мисли, която би се падала на всеки отделен човек, би изглеждала така: жълтият израстък сякаш се спуска към човека от общата духовност. Това нещо е било следствие от дейността на Духовете на Формата. Но в течение на земното развитие това се променило. Управлението на морето от космически мисли преминало към Началата. Ако пак нарисувам схематично отделните хора, това тук, което представлява техните мисли, се е отделило, то не е повече свързано с космическите мисли.

Духове на формата

Това е трябвало да стане. Защото човек не би могъл да стане свободно същество, ако не бе откъснал своите мисли от Космоса. Той е трябвало да ги откъсне от Космоса, за да стане свободно същество. Но след това те трябва отново да бъдат свързани с Космоса. Тоест необходимо е управление на тези мисли и това управление се осъществява от Архаите, Духовете на Личността, при което това управление не е свързано непосредствено с живота на човека, а е космическа дейност. Но сега да погледнем тези мисли от гледна точка на тяхната морална ценност и да почувстваме как някоя мисъл

в морално отношение може да стане такава, че да си кажем: когато навлезем в духовния свят (дали това ще е вследствие на преминаването ни през портата на смъртта или по някакъв друг начин или в бъдещето на Земята), ще се срещнем с Духове на Личността, с Архаите. И тогава ще можем да видим какво те могат да направят с нашите мисли, които дотогава са били изолирани, за да ни дадат свобода. И тогава ние ще можем да узнаем колко струваме от това, което Духовете на Личността могат да направят с нашите мисли. От това се определя нашата ценност като хора и нашето човешко достойнство. И космическият мисъл ще се окаже непосредствено свързана с моралното устройство, с моралните импулси.

От правилно възприетата антропософия днес навсякъде могат да възникват морални импулси. Необходимо е само човек да възприема това, което е антропософията, разбирайки всичко със своето същество. Ако правилно възприемем тези мисли, тези мисли за отговорността по отношение на нормално развиващите се Архаи, Начала, ако ние правилно разберем нашата духовна връзка с Космоса, тогава правилно се вписваме в нашата съвременна епоха, тогава ще бъдем истински хора на нашата епоха. И тогава ще можем по правилен начин да гледаме към това, което постоянно ни обкръжава: не само физическият сетивен свят, но и духовния свят. Тогава ще гледаме към тези духовни същества, към Архаите, по отношение на които човек трябва да носи отговорност, ако иска по правилен начин достойно да извърви своето развитие като човек в хода на земните времена. И ние виждаме как в наше вре-

ме на това противостоят остатъците на правомерния някога миров ред, как на това се противопоставят тези от Духовете на Формата, които искат все още по старому да управляват мислите. И оттук произтича най-главният импулс за цивилизацията на нашето време. Най-важната задача на хората сега е чрез правилно ориентиране по отношение на Архаите, Духовете на Личността, да станат свободни, за да достигнат чрез това и правилно ориентиране към тези Духове на Формата, които искат да управляват мислите така, както и преди, когато това беше правомерно; сега вече това не е правилно. И тогава ще открием, от една страна, това, което прави в света живота труден, а от друга, ще намерим навсякъде и пътища за изход от тези трудности. Само трябва да търсим тези пътища като свободни хора. Защото, ако нямаме воля за свободно развитие на мислите, към какво в нас могат да се обърнат Архаите?

Това, което се изисква в нашата епоха, е човек действително да иска да стане свободно същество. В преобладаващата си част той не иска това. Той трябва все още да намери в себе си волята за това. На него повече от всичко му се иска да може да пожелае това, което му харесва, и тогава да се появят съответстващите духове, които по невидим, свръхсетивен начин да изпълнят желанията му. Тогава той, може би, би се почувствал свободен, би почувствал своето човешко достойнство! Ще ни бъде достатъчно да преминем още една двойка инкарнации, за това ще ни бъде необходимо не толкова много време, примерно само до 2800-та или до 3000-та година, и тогава няма да можем да си простим в последващата инкарнация, ако погледнем към предишната инкарнация, че някога сме предпочели пред човешката свобода човешкия стремеж към удобство, към леност, в надежда за помощ от снизходителните към нас Богове.

Човек днес недостатъчно различава тези две неща: свободата и снизходителността на благосклонните Богове към човешката инертност, към човешкото желание за удобства. Днес все още много хора искат да съществуват добри Богове, които

да изпълняват желанията им, без особено участие на самите хора. Както вече казах, достатъчно е да настъпи 2800-та или 3000-та година и тогава, в последващата инкарнация, ще ни се наложи вече да изпитаме силно презрение към това. Но ако днес развием правилно морално настроение, това настроение трябва да бъде свързано с известна морална сила, която действително иска свобода – отначало вътрешна свобода, а външната свобода ще се развие вече след това по правилен начин там, където действат неправомерните Духове на Формата, а те действат навсякъде. Можем да си представим, че има такива хора, защото човешкият интелект има такава луциферическа склонност, които ще си кажат: „Да, но, би било несравнимо по-разумно за Божествения миров ред, ако изостаналите Духове на Формата не се намесваха, ако тях въобще ги нямаше!“ Бих посъветвал хората, които мислят така, да разсъдят дали биха могли да се хранят, ако нямаха в червата си неприятни вещества. Едното е невъзможно без другото. Така и във Вселената е невъзможно да съществуват неща, обуславящи величието и достойнството на човека, без съответстващите им корективи. Къде виждаме дейността на изостаналите Духове на Формата? Преди всичко виждаме тяхната дейност в национализма, в шовинизма. Това е дейност, която се разпространява днес по цял свят: там, където мислите на хората се развиват, като изхождат не от непосредствения вътрешен човешки център, а като изхождат от кръвта, от инстинктите.

В този смисъл може да има двояк подход към националността. Единият подход е такъв: хората пренебрегват нормалните Архаи и просто се отдават на това, което изостаналите Духове на Формата правят от националността. И тогава, израствайки в тази националност, те шовинистично се кичат с това, което се е родило от кръвта на тяхната националност. Говорят, изхождайки от националността, получават своите мисли в съответствие с езика на тази националност, получават също в съответствие с особената форма на този език и формата на своите мисли. Израстват, произхождайки от това, което

Духовете на Формата са направили от националността.

И ето, ако сега човек поиска да се поддаде на тези изостанали Духове на Формата, пък ако е и много тщеславен, и освен това, ако съдбата му е предоставила висок пост, тогава той започва да фабрикува – напълно в съответствие с националния шовинизъм на съвремието – „четирнадесет точки“. И той намира поддръжници, които разглеждат тези „14 точки“ на Удроу Уилсън като нещо, което трябва да донесе на света нещо великолепно.

Какво в действителност са били тези „14 точки“ на Удроу Уилсън? Те са били като лозунг, хвърлен пред света, за да могат да способстват за това, което изостаналите Духове на Формата са искали да излят върху природните подоснови на различните нации. Те са били инспирирани непосредствено оттам.

Виждате ли, за такива неща може да се говори, като ги разглеждаме в различни плоскости. Същото, което говоря днес, оставайки на плоскостта, характеризираща Духовете на Формата и Архаите, същото говорих и преди няколко години, за да охарактеризирам „14-те точки“ на Удроу Уилсън за мира, като донесли толкова много нещастия и хаос в света.

По-нататък виждаме как това, което произлиза от тези изостанали Духове на Формата, се оказва в едностранчивия естественонаучен материалистически светоглед, в който цари наистина страх, ужасна боязън да се премине към активно мислене. Можем само да си представим каква страшна сцена би устроил такъв правоверен професор, ако някой студент, надникнал в лабораторния микроскоп, би поискал да изкаже някаква мисъл: това не е разрешено! Тук трябва прилежно да се отбелязва само това, което дава на сетивата наблюдението. При това не знаят, че сетивата дават само половината от действителността, останалата половина на действителността се създава по пътя на образуванията от самият човек мисли. И тук трябва да се знае каква е съвременната мисия на правилно развиващите се Архаи. В науката, която сега се убива от изо-

станалите Духове на Формата, трябва да се осъществи истинската мисия на Духовете на Личността. Но пред това хората днес изпитват ужасен страх.

Вероятно знаете известния анекдот за това как науката се съставя на основата на природните особености на различните националности. Думата ми е за зоологията, за това как да се изучи камилата. Как това го правят различните нации? Англичанинът организира пътешествие в пустинята и там наблюдава живота на камилата. На него ще му е необходимо може би година-две за това, да може да наблюдава камилата във всякакви жизнени условия. При това той наблюдава камилата от натура и така я описва. Но в своите описания той избягва каквито и да е мисли. Всичко описва, но не създава каквито и да е собствени мисли. Французинът отива в менажерията, където е изложена камилата, гледа я и описва в менажерия. Той не изучава, подобно на англичанина, камилата в природата, в различни условия, но описва само каква е в менажерията. Немецът не отива в пустинята, не отива в менажерията, а сядва в своя научен кабинет, събира всички „априорни“ мисли, които може да почерпи от това, което е изучил, конструира „априорни“ камилата и описва камилата, изхождайки от тази априорна конструкция. Така се разказва приблизително този анекдот. Той е много, много показателен. Може да се почувства разликата: камилата ли се описва или човек сам себе си описва и т.н. Но едно не достига в този анекдот, това, което би могло да доведе до правилен извод, да даде правилен отчет. В този тройък анекдот липсва четвъртият човек, който независимо от това, отишъл ли е в пустинята или изучава книги, защото няма възможност да отиде в пустинята или да отиде в менажерията, или накрая ще отиде при живописец, рисуващ животни и ще види негови картини, на които може би гениално са изобразени камили, но такъв човек, който е в състояние, независимо дали вижда или не камилата в пустинята или в менажерията, или взема сведения за нея от книгите априори, който сам е в състояние от това, което е възприел по такъв начин, да по-

стави въпроса пред Божествено-духовния миров порядък: що за същество е камилата? Този човек, който може да свърши тази работа, той ще провиди и в тази камила, която е видял в менажерията, каква ще бъде камилата в пустинята. Да, той ще може да провиди това даже от литературните описания, които е получил от разни книги, от книги, в които се съдържат, може би, карикатурно-филистерски, педантични описания. Той все пак от това може да получи каквото трябва, ако съумее да проникне в съществуването на камилата, без значение на цялата школка ученост или априорност на получения от него материал. Това е то, което е необходимо днес преди всичко за човечеството: да намери път към духовното, но при това, разбира се, без да пренебрегва външния опит, а като включва и всички знания, дадени ни от външните сетива, да намери път към духовното.

Така имаме във всяка област на стремежа ни към познание това, което трябва да ни поведе към правилното разбиране на това как изостаналите Духове на Формата могат да ни отклонят от правия път и как правилното разбиране на това, в какво се състои правилната мисия на Духове на Личността, може да ни постави правилно в живота на нашата епоха.

И в този смисъл най-важни се явяват правилните ориентири към подрастващите днес деца, за да се дойде до истинското възпитателно изкуство. Защото навсякъде най-страшен недостатък на възпитателната работа е това, което изостаналите Духове на Формата са направили от човека в хода на историческото развитие – да счита, че е свършено правилно, че човек е такъв, какъвто е сега. Но против това въстава, може да се каже, слава Богу, детската натура. Тя не иска да се примири с това. По-възрастният човек охотно се примирява с това, а детската натура въстава против това. Особено революционно се противи на това юношеската натура.

Ние имаме като един от най-характерните моменти на съвременното младежко движение и един от най-характерните моменти на съвременната педагогика това, че педагогиката

трябва да стане ясновиждаща или, в краен случай, да си позволи да се оплодотвори с ясновиждане, за да разбере, че сега, когато се ражда човек, заедно с него се ражда и зачатъкът на вътрешната активност на мисленето. И когато имаме зачатъка на вътрешната активност на мисленето, тогава се научаваме преди всичко на това, което хората днес в по-голямата си част не умеят! Знаете ли какво днес хората не умеят? Те не умеят да остаряват! А младото поколение иска да види като свои ръководители остарели хора. То не иска да има за свои ръководители също млади хора (макар че понякога казва това, но се лъже). То иска да има за ръководители хора, които могат действително да остареят, които да съумеят да пренесат до старостта жив зачатък за развитие на мисли. И ако младото поколение забележи това, ще последва тези ръководители, защото ще знае: тези хора могат да му кажат нещо, щом са съумели по правилен начин да остареят. Но с кого се среща сега младежта? Тя се среща с такива като нея! Хора, които не са успели да остареят, те са останали с детски глави. Те не знаят повече от това, което знаят вече 15-16-годишните! И не е чудно, че 15-16-годишните не искат повече да следват 60-70-годишните, защото тези последните сами не са станали по-възрастни от младите. Те не са успели да внесат активност в стареещото тяло. Младите искат да имат станали наистина стари хора, а не просто изглеждащи стари, с бръчки, посивели или оплешивели, със старо сърце, което обаче е също толкова младо като тяхното... Младите искат такива хора, които са разбрали и съумели да остареят така, че в старостта си са пораснали в мъдрост и сила.

Младежкото движение би могло лесно да получи своето разрешение, ако го бяха разбрали в цялото му космическо значение. Ако например се изнасяха сериозни лекции на тема: „Как днес е възможно да не се остане до дълбока старост с глава на дете?“ В това е проблемът. Младите ще се присъединят към тези действително стари хора, които не са с детска глава, те ще намерят общ език с тях. А от такива като тях самите

те нищо не могат да научат. И ето, такъв юноша, който може да е само на 18 години, който не е учил толкова много (туй-онуй той все пак е научил), който има великолепна черна или руса коса, румено лице без бръчки и брада, той, виждате ли, трябва да се вслушва в някой друг, който всъщност вътрешно никак не е по-възрастен от него, а при това изглежда толкова комично: сив или плешив, но не успял да научи нещо повече в живота от самият юноша!

Това е основно вътрешната причина на съществуващото разминаване между млади и стари. Вие трябва да възприемете това, което казах в малко хумористична форма, напълно сериозно, в най-дълбокото му значение и тогава ще можете непосредствено да възприемете със своето душевно око много от това, което стои в съвременната цивилизация, като голям, значителен, парлив въпрос.

ШЕСТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 22 март, 1923 г.

Днес бих искал да ви напомня това, което ви говорих за природата и същността на човешкото мислене. В сегашното време, започвайки от 15-то столетие, от този исторически момент, на който нееднократно съм акцентирал, имаме по същество абстрактно мислене, лишено вече от образност, и човечеството се гордее с това лишено от образност мислене. Знаем, че лишеното от образност мислене се е появило едва от посочения период, а по-рано то е било образно и още повече – живо.

Да си припомним каква е природата и същността на това мислене, което имаме днес. Ние вече можахме да кажем: живото същество на това мислене е живяло в нас по времето между нашата смърт и новото раждане, чрез което сме се спуснали от духовните светове във физическия свят. При това слизание жизнеността, същността на мисленето е била до известна сте-

пен отнета от него и днес ние, хората от петата следатлантска епоха, носим в себе си мъртво мислене, само труп на живото, същностно мислене, което ни е свойствено за времето между смъртта и новото раждане. И благодарение на това, че носим в себе си мъртвото, лишено от живот мислене, ние получихме възможност, като съвременни хора, с помощта на нашето обичайно съзнание да разбираме всичко безжизнено, необходимо за нашите нужди, докато за възприемане на всичко жизнено в заобикалящия ни свят днес нямаме способности.

Макар че вследствие на това сме достигнали, като хора, собствената си свобода, своята самостоятелност, от друга страна, така сме се изолирали от всичко, което в света е в непрестанно формиране. Наблюдаваме около нас неща, в които, честно казано, няма импулс за постъпателно развитие, няма жизнени зачатъци, неща, в които има само настояще, но никакво бъдеще. Разбира се, може да се възрази, че човек наблюдава сили на зараждане и формиране в растителното и животинското царства. Но това не е така. Човек наблюдава зараждащото се и формиращото се дотолкова, доколкото то е запълнено с мъртво вещество, той разглежда и тези формиращи сили като нещо мъртво. Ако искаме да отбележим особено характерните черти на този светоглед и ги поставим пред душата си, можем да кажем: в предишните епохи на човешкото развитие хората възприемаха навсякъде в своето обкръжение нещо живо, изпълнено със сили на зараждане и формиране; сега те търсят само мъртвото и искат някак да разберат самия живот, изхождайки от мъртвото. Но не го разбират.

Вследствие на това човек навлезе в много своеобразна епоха на своето развитие. Той разглежда сетивния свят подобно на това, както му се дават цветовете и звуците от света на външните сетива, без да му се дават и мислите, съдържащи се в този свят. Вие знаете от моята книга „Загадките на философията“, че на античния грък мислите са му давани така, както днес се дават цветовете и звуците. Ние казваме, че розата е червена; гръкът е възприемал и мисълта (идеята) за розата,

той е възприемал нещо чисто духовно. И това възприемане на чисто духовното постепенно умирало с постепенното настъпване на абстрактното, мъртвото мислене, което е само труп на живото мислене, което ние все още имаме до слизането ни в земния живот.

А сега пред нас стои въпросът: как да съгласуваме едно с друго тези две неща? Как да съгласуваме това: когато искаме да разберем природата, когато искаме да си съставим представа за света, се срещаме с това, което е извън света на външните сетива, а е в нас самите – мъртвото мислене? Трябва да си изясним съвсем точно, че когато сега човек стои пред света, той стои пред него с мъртво мислене. Но мъртъв ли е външният свят? Макар и като предчувствие човек трябва днес да си каже: не, външният свят не е мъртъв, в цветовете, в звуците, навсякъде живото се стреми да се прояви. Така че за този, който съумее да разбере положението на нещата, се изяснява нещо доста забележително, а именно: съвременният човек, без значение, че през цялото време насочва вниманието си само към света на външните сетива, не може със своето мислене да разбере този свят на външните сетива, защото мъртвите мисли са неприложими за живия външен свят. Да се опитаме да си изясним това до край. Човек стои днес пред света на външните сетива и смята, че в своите гледни точки той не трябва да излиза от пределите на този свят на външните сетива. Но какво въобще значи за днешния човек да не излиза от пределите на външните сетива? Това значи изобщо да се откаже от всякакво постигане и разбиране. Защото нито червеното, нито звучащото, нито топлото могат да бъдат разбрани с мъртви мисли. Мислейки, човек се намира в съвсем друг елемент от този, в който живее. И е важно да се отбележи, че при своето раждане ние навлизаме в земния свят, но имаме при това мислене, което е труп на това, което сме имали преди своето земно съществуване. И човек иска да съгласува две неща: този остатък от своето доземно съществуване да използва в земния живот. И това е довело до постоянно възникващи, започвайки

от 15-то столетие, всевъзможни съмнения по отношение на мисленето и познанието. Това е предизвикало голямо объркване в съвременността, скептицизъм и неувереност, царящи във всевъзможните хорски мирогледи. Следствие от това е, че човек също си няма понятие за познанието. Няма нищо побезнадеждно от теории на познанието, издържани в съвременен стил. Огромното мнозинство съвременни учени въобще не ги е грижа за това, те го предоставят на философите. В тази област могат да се направят твърде своеобразни наблюдения.

Веднъж ми се удаде случай да посетя¹⁵ – това беше през 1889 година в Берлин – вече отдавна умрелия философ Едуард фон Хартман¹⁶. Говорихме по теоретико-познавателни въпроси. В хода на разговора той каза: „Статии по теория на познанието изобщо не трябва да се печатат, най-много може да се размножават на пишеща машина или по някакъв подобен начин, защото в цяла Германия има не повече от 60 човека, които могат с разбиране да се занимават с епистемологични въпроси“. Помислете само: на всеки милион хора – само един човек! Разбира се, на всеки милион хора има повече от един учен човек, или, във всеки случай, повече или по-малко образован човек. Но по отношение теорията на познанието, на действителното ѝ разбиране Едуард фон Хартман е бил вероятно прав. Защото, с изключение на кандидатите, на които преди изпита в университетите им се налага бързо да прелистят дебелите философски справочници, едва ли ще се намерят много читатели на теоретико-познавателните съчинения, ако са написани в съвременен стил, изхождайки от сегашния начин на мислене.

И тъй продължава и нататък, както се казва, през куп за грош. Хората се занимават с анатомия, зоология, биология, история и т.н. и при това съвсем не ги е грижа дали се дава чрез тези науки познание за нещо реално, а продължават в коловоза нататък. Но човек трябва отчетливо да си изясни фундаменталния факт, че в мисленето, именно в абстрактното мислене, тъй като то, нали, е толкова светло и ясно, носи в себе си нещо

във висша степен надземно, докато в земния живот той има около себе си само земно. И тези две неща никак не искат да се съгласуват едно с друго. Сега можем да поставим въпроса: а преди, когато човек е имал все още живи мисли, съгласували ли са се създаваните от него мисловни образи по-добре с това, което е било във вътрешния му свят? И тук трябва да кажем: Да! И аз искам да ви обясня защо. При съвременния човек работата стои така, че той от своето раждане до 7 годишна възраст живее, работейки за построяване на физическото си тяло, а после, при достигане на 7 годишна възраст идва дотам, че все повече и повече работи за построяване на етерното си тяло; тази работа продължава от 7-та до 14-та година. След това човек работи за създаване на своето астрално тяло. Това става в периода от 14-та до 21-та година, след това до 28 години той е зает с изработка на сетивната си душа, а до 35-та година – на разсъдъчната душа, и после на съзнателната душа. А по-нататък не може да се говори, че нещо се изработва, то ще се образува в бъдеще, започвайки от 42-рата година, когато се полагат основите на неговия Дух-Себе, който ще бъде развит едва в бъдеще, но и сега човек е съпричастен към начало-то на развитието му. Така продължава и нататък.

Необичайно важен е периодът от 28 до 35 години. Този период от човешкия живот, от 28 до 35 години, по своето съдържание съществено се е изменил, започвайки от 15-то столетие. До настъпването на 15-то столетие хората все още са възприемали в тази възраст влияния от заобикалящия ги миров етер. Днес е трудно да си представим това, защото сега съвсем не знаят какво е да получаваш въздействия от обкръжаващия миров етер. Но тогава хората са ги имали. Хората на възраст от 28 до 35 години са изпитвали в някакъв смисъл ново възраждане. Те са усещали, че в тях нещо се оживява. В тази връзка е и това, че в стари времена човек са го допускали до званието майстор в коя да е професия само след достигане на 28 годишна възраст. Защото той тогава отново, в някаква степен, макар, разбира се, и не силно, но все пак до някаква

степен отново се оживявал. Той получавал нов импулс. Това е било възможно, защото тогава целият универсален миров етер, обкръжаващ ни покрай обкръжаващия ни физически свят, е въздействал върху човека. В първите 7 години той въздействал чрез тези процеси, които се разигравали във физическото тяло. Той въздействал чрез тях, а не непосредствено върху човека. И след това, до 14-та година и даже до 28-та година, той не е въздействал върху човека непосредствено, а е трябвало да преминава през живота на неговите усещания. Но когато човек е достигал в това време периода на разсъдъчен или съзнателен живот, тогава етерът е въздействал върху него така, че отново го е оживотворявал. Но сега сме загубили това. Ние никога не бихме стигнали до днешната самостоятелност на индивидуално-личностния човек, ако не бяхме загубили това. И с това е свързан фактът, че от онова време цялото устройство на човешката душа е станало свършено друго. И тук ще ви се наложи да усвоите едно понятие, което за съвременното ни мислене може да бъде много трудно, но което е много важно. Не е ли така, че в нашия физически живот ни е съвсем ясно, че това, което ще стане в бъдеще, днес още го няма. Но в етерния живот това не е така. В етерния живот времето е като някакъв вид пространство, и това, което трябва да стане, вече въздейства на предшестващото така, както и на бъдещото. Но това не е толкова удивително, защото то се проявява също и във физическия свят.

Ако действително се разбира учението на Гьоте за метаморфозата, трябва да се каже: в корена вече действа цветът на растението. Той наистина действа там. Това е вярно за всичко, което се намира в етерния свят: там бъдещето вече действа в предшестващото. По такъв начин, ако човек е отворен по отношение на етерния свят, етерното въздейства върху него предварително, още преди да се роди, особено върху неговия свят на мислите. Благодарение на това човекът преди е имал действително съвсем различен свят на мислите, отколкото в наше време, когато тези врати в периода от 28-та до 35-та го-

дина вече не са отворени, когато тези врати са затворени. Тогава човек е имал живи мисли. Те са го правели несвободен, но в същото време са действали така, че той в известен смисъл е чувствал, че е свързан с цялата заобикаляща го Вселена, чувствал се е жив в нея. Днес човек чувства себе си само в мъртвия свят, защото ако живата Вселена би станала действена в него, тя би го направила несвободен. Само благодарение на това, че в нас действа мъртвият свят, който нищо не иска в нас, не ни оказва никакво определящо въздействие, нищо не може да зароди в нас, ние сме свободни хора. Но, от друга страна, трябва да ни е ясно, че човек чрез това, което има сега в пълна свобода вътре в себе си, чрез своите мисли, които, обаче са мъртви, не може да достигне разбиране на заобикалящия го живот, а е способен да разбере само заобикалящата го смърт. И ако в такова душевно устройство не би настъпило никакво изменение, тогава упадъкът на културата и цивилизацията, който и сега се увеличава все повече и повече, ще става все по-заплашителен и човек ще става все по-слаб и неустойчив в своето душевно устройство, все повече ще заличава. Това би станало видимо много по-ясно, ако хората обръщаха повече внимание на фактите. Но те не им обръщат внимание. Те се успокояват със старите традиционни религиозни представи, които повечето не разбират, но които са наследили. Чак до научни изводи се успокояват хората с такива представи. Обикновено дори не знаят, че когато започват да се занимават с някаква наука и започват да разбират нещо, те все още се придържат към старите традиционни представи, когато по-новите представи, които по същество са само абстрактни, мъртви мисли, са напълно непригодни за подход към живото. В предишните времена човек, когато върху него все още е въздействал мировият етер, действително още се е намирал във връзка с живота, разлят във външния свят. В тези времена, когато човек още е вярвал в духовния свят, той е можел все още да разбира и сетивния свят. Сега, когато той вярва само в сетивния свят, настъпи нещо твърде своеобразно: неговите

мисли са най-духовни, макар и мъртви. Те са мъртъв дух. Но човек не осъзнава, че днес гледа света с помощта на наследство отпреди своето земно раждане. Ако би имал живи мисли, оживени от заобикалящия го етер, той би могъл да разгадае живота в своето обкръжение. Но тъй като вече нищо повече не възприема от своето обкръжение, а има само това, което е получил като наследство от духовния свят, той и не може да разбере обкръжаващия го физически свят.

Това е действително, като че ли парадоксален, но необичайно важен факт, отговарящ на въпроса: защо всъщност съвременните хора са материалисти? Те са материалисти, защото са твърде духовни. Те биха могли да разбират навсякъде материята, ако биха могли да възприемат живота, което живее в цялата материя. Но тъй като се изправят срещу живота само със своето мъртво мислене, хората превръщат това живо в мъртво, навсякъде виждат мъртво вещество. И тъй като те са твърде духовни, и тъй като имат в себе си само това, което са имали до своето раждане, те стават материалисти. Материалисти стават не защото са изучили материята, нея именно никак не са изучили, а материалисти стават, защото собствено и не живеят на Земята. И ако се попитате: защо такива „закоравели“ материалисти, като Бюхнер¹⁷ или дебелия Фогт¹⁸ и т.н., са станали крайни материалисти? Защото те са били твърде духовни, защото не са имали в себе си нищо, което би ги свързвало със земния живот, а са имали в себе си само това, което са преживели в предния си земен живот, но което сега вече е мъртво. Материализмът е действително дълбока тайна, той е забележително явление на човешката цивилизация.

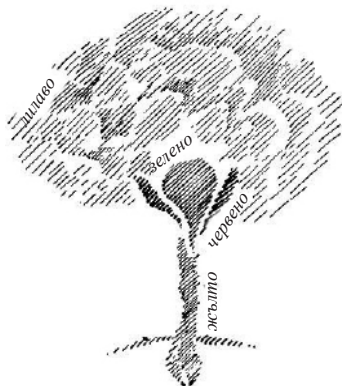
Но в съвременната епоха човек не може по друг начин да излезе зад пределите на мъртвите мисли, защото отвън, от етера те вече не се оживяват, не може да излезе по друг начин, освен сам да ги оживи. И това той може да свърши само тогава, когато възприеме в своите мисли живота в този смисъл, в който се дава от антропософията, когато оживи мислите и отново самостоятелно се спусне с тях в живота, в сетивния свят.

Значи човек трябва да оживи вътрешно сам себе си. Мъртвите мисли той трябва да оживи с вътрешна работа и тогава ще надрасне материализма. Тогава човек ще започне изобщо по друг начин да съди за заобикалящите го неща. И за възможностите на този начин вие нееднократно сте чували тук.

Да разгледаме една област. Около себе си виждаме растителния свят. Знаем за по-голямата част от растенията, че животните и хората могат да се хранят с тях. Те се преработват в тях с помощта на храносмилането и им служат за храна. Те могат, както обикновено се говори, да влязат в състава на организма на животните и човека, да се съединят с тях. Но внезапно се натъкваме на отровно растение, например на татул или беладона. И се налага да се запитаме: в какво се състои работата? Внезапно се натъкваме в растителния свят на нещо, което не се съединява с организма на животните и човека така, както всичко друго, действащо в живота на растенията.

Да си изясним какво стои в основата на растителното, на какво се основава то. Вече често съм говорил за това. Да си представим земната повърхност. Растението израства на тази повърхност. Знаем, че растението притежава физическо устройство и то е пронизано от своето етерно тяло. Но растението не би могло да се разкрие и да достигне пълното си развитие, ако, както често съм посочвал, не го докосне по повърхността на цвета му астралният елемент, който е разпространен навсякъде. Растението няма астрално тяло, но астралното навсякъде се докосва до растението. (Виж рис. лилаво.) Обикновено, като правило, растението не приема в себе си, във вътрешността си астралното, то допуска само външно съприкосновение до себе си. То не преработва в себе си астралното, живее само в известно взаимодействие с него. То се намира в някакво взаимодействие с астралното в своята повърхностна част в областта на цветовете и плодовете. Като правило, астралното не се свързва в растението с неговото етерно или физическо тяло. А при отровните растения работата стои иначе. В случая с отровните растения характерно е, че астралното се

внедрява в растението и се свързва с растителното.

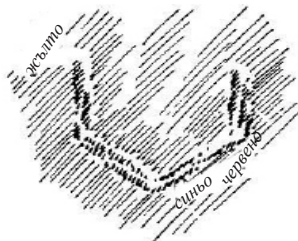
Така че ако имаме работа например с беладоната или с татула, тези растения всмукват в себе си в по-голяма или по-малка степен астралното и носят в себе си това астрално, при това го носят, разбира се, някак незакономерно. Защото ако растението носеше астралното закономерно, то би станало животно. Но то не става животно, а носи в себе си астралното някак в пресовано състояние. Затова между такова растение, наситено с астралност, и животинския и човешки организми се установява своеобразно взаимоотношение. Ако ядем растения, които не са отровни, приемаме в себе си от растението не само това, което химик в лабораторията би могъл да извлече от него, ние вземаме от растението не само неговите вещества, но вземаме и етерното, неговите жизнени сили, наистина, както веднъж вече казах тук, трябва в процеса на усвояването му като наша храна да го лишим от собствения му живот. Това е необходимо: за да се храни с живото, човек в самия себе си трябва напълно да го лиши от живот. Тоест той трябва в себе си да отстрани етерното от растителната храна.

В долния човек, в човека-веществообмяна имаме следния своеобразен процес. Ние поглъщаме растението, растителните вещества, това става и с варените растения, но когато ги ядем в суров вид, когато ядем круши, ябълки, ягоди, тогава като че ли изцеждаме етерното от тях и присвояваме в

нашето собствено етерно тяло това силово образуване, което е заложено в основата на това растение. Нали растението има определена форма, определен облик? Този облик, който ние сме приели в себе си, става видим за свръхсетивното съзнание, той даже не винаги има същия вид като растението във външния свят. Той е различен. Този облик като че ли набъбва и се разпространява в нас и по забележителен начин се приспособява към нашия човешки организъм. Но сега настъпва още нещо удивително. Представете си, че ядете зеле (тук се налага да говорим, използвайки няколко парадоксални оброта, но в общи линии това е правилно) и тогава в долния човек избухва някакво съвсем определено светлинно образуване.

В човека-веществообмяна, в долния човек става някаква дейтелност, явяваща се следствие на това, че човек е изял зелето. В тази степен, в която този процес става в долния човек, предизвикан от изяждането и усвояването на зелето, в горния човек, в човека-глава, възниква нещо противоположно, може да се каже, някакво пусто пространство, отговарящо на първото образуване, негов негатив. Ако аз, да кажем, нарисувам формата, възникваща там долу, в горния човек тогава възниква нейното отражение.

Това наистина е така: зелето образува в нас определена фор-

ма, а в нашата глава възниква нейното обръщане, нейния негатив. И ето, в това негативно ние възприемаме външния свят. Той може да внася в нас впечатления, защото носим в себе си в известен смисъл празно пространство (всичко това е казано, разбира се, много приблизително). И така действат в нас всички ядливи растения. Ако сме приели някаква обичайна храна, интензивността на създадената от нея форма е такава, че в течение на 24 часа ние постепенно я разрушаваме: след едно бодърстване и един сън тя се разтваря. След това тя трябва отново да се създава. Така стои работата с растенията, които при своето природно израстване имат физическо тяло и етерно тяло, а астралното допускат само да ги докосва. Но сега си представете какво ще се получи, ако приемем в себе си, да кажем, сок на беладона. Тук ние имаме растение, което е всмукало астралното и което, благодарение на това, че е всмукало астралното, притежава много по-силна формообразуваща сила, така че там долу в човека възниква много по-трайна форма, която ни се отдава не така лесно да преработим, която даже претендира за самостоятелност. Вследствие на това възниква много по-определено, интензивно действащо негативно. Представете си такъв случай: някакъв човек има мозък, недостатъчно здраво удържащ своята структура, и е склонен към дремливост, защото астралното му тяло недостатъчно здраво се свързва с физическото тяло в мозъка. Дават му сок от татул. Вследствие на това възниква интензивна растителна форма, образува се силен негатив. И по такъв начин у човека, чийто мозък е някак доста мек, е възможно с помощта на татула да се усили етерното тяло на неговата долна част на тялото по пътя на създаване в него на устойчиви форми, което ще извика в този човек по-отчетливи мисли и по такъв начин ще бъде преодоляно дремливото му състояние. Ако в останалите части на своя организъм той е достатъчно здрав и може, мобилизирайки своите жизнени сили, да понесе достатъчно продължително приемане на татул, за да станат тези сили вследствие на това по-подвижни и мозъкът му да

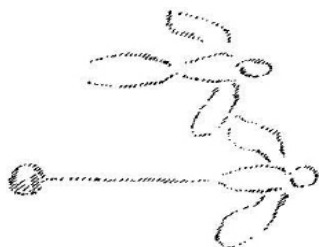
се оправи, тогава такъв човек е възможно, с помощта на приемането на отровата на татула, да се избави от склонността си към дремливост.

По аналогичен начин действа на човека и беладоната. Беладоната действа така, че става следното: вследствие на приетата вътрешно беладона етерното тяло се пронизва с устойчиви конструктивни образувания. Така че ако се приема беладона в подходящи дози, такива, които човек би могъл да понесе (и въобще с кое да е лекарство може да се лекува само в дози, които болният може да понесе), в етерното тяло на долната част на човека се образува своего рода здраво ядро. Това здраво ядро предизвиква в главата свое точно негативно отражение. Върху това взаимодействие между позитивното и негативното лежи процесът на изцеление, който се има предвид при приемане на беладона.

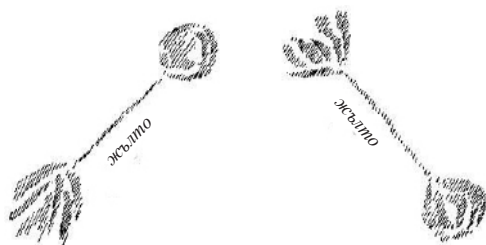

Трябва само да си изясните, че не трябва да си представяте, че при възприемане на такива процеси има място разделянето им в пространството. Съвременният човек с неговия мъртъв и тежък разсъдък е способен само да си представи, че ако нещо става в неговия живот, то може да достигне мозъка само чрез външно видими потоци. Но това не е така. А процесите в долната част на тялото предизвикват своя противоположен образ – про-

цеси в главата, без да има разделение в пространството. Това може ясно да се види, когато се наблюдава етерното тяло. Ако в етерното тяло на долния човек се появи просветляване, заблести по-светло някаква отчетлива форма, в главата възниква потъмняване, което има съответстваща негативна форма. И всичко това – без взаимодействие чрез физическото пространство. А това, че природата навсякъде се стреми към такива образувания, можете да видите от следното. Знаете, че една оса има отпред нещо като глава, а отзад – коремче и крила. Така е при всяка оса. Но има и оси, които изглеждат така:

Тук те имат своето жило, а тук влачат като на буксир своята задна част на тялото; това са земни или пясъчни оси. При тях вече и на физически план тази връзка между предната и задната част на тялото е сведена до минимум. Когато се премине в духовното битие, вече въобще не е необходимо такава външно видимо съединение. И ако преминете към разглеждане на някои елементарни същества (знаете, че неотдавна говорих за елементарните царства¹⁹), можете да видите в елементарния свят например, че ето тук има някакво същество, а по-нататък няма нищо, и само съвсем далеко има нещо друго. И само постепенно ще разберете, че те съставляват нещо единно и където отива едното, там отива и другото. Така че тук попадате в доста сложно положение (в елементарния свят това се случва): тук някъде имате някаква част на елементарно-етерен организъм, а тук – друга, а в следващия момент например тя така се обръща, но там няма никакво съединение; и ако едната се преобръща, другата не може просто непосредствено да я следва, но тя трябва да измине същия път, както и първата.

Виждате, че действително може да се намери някакво взаимодействие при тези вещества, които човешкият или животинският организъм не може непосредствено да разруши, които, така да се каже, образуват интензивни, продължително съхраняващи се етерни „ядра“, че може да се намери взаимодействие между тях и това, което в съвсем друго място на човешкия организъм предизвиква структурни образувания, които могат да действат организиращо, а с други думи – оздравяващо.

Тези примери ви дават представа как може да бъде оживен светът за човешкото наблюдение. С помощта на едното наследство само, което човек е получил от Духовния свят, той вече няма възможност да се доближи до живота, което го заобикаля. С външните сетива той не разбира света. Но той отново ще го разбере и ще види какво значение има мисленето по отношение на света в неговата цялост. Тогава човек ще може, изхождайки от такова възприемане на Вселената, да разбере защо заобикалящите го неща се намират в това или онова взаимодействие, защо например неотровното растение се намира в по-различна връзка от отровното с телесността на човека или животното. Оживяване на цялото човешко съществуване е възможно само по този начин. Тук някой склонен към леност и удобство човек би могъл да каже: преди хората бяха по-добре, върху тях действаше заобикалящият ги етер, те имаха изпълнени с живот мисли, можеха да възприемат все още разликата между отровно и неотровно растение. Животните и днес още могат това, защото те нямат абстрактно мислене, което да ги отчужди от света. Затова животните различават, следвайки, както се казва, своя инстинкт, отровните растения

от неотровните. Да, но тогава човек – и това трябва отново и отново да се повтаря, не би стигнал до ползване на своята свобода! Защото това, което ни поддържа живи чак до границата на мислите, ни лишава от свобода. Ние трябва, колкото и парадоксално да звучи, да станем по отношение на мислите, каквито сме били в предните земни животи, действително съвсем непритежаващи ги. И тогава ще можем да станем свободни. И ставаме непритежаващи тези живи мисловни същества, които имаме по време на нашето доземно съществуване, когато сме ги приемали в себе си вече само като трупове, тоест сме ги възприемали, тъй да се каже, в тяхното небитие. Ние с нашите лишени от живот мисли по отношение на нашето душевно преживяване по време на бодърстването на Земята сме като някакви „онеправдани“. От тази „онеправданост“ всъщност се ражда свободата ни. Тя вече може да бъде разбрана. Но наистина нищо не можем да научим, ако не носим в себе си нищо живо. Можем да изучим мъртвото, но мъртвото не е способно да ни придвижи нито крачка напред в нашето живо отношение към Вселената. И сега, след станалото прекъсване в нашето познание, трябва, съхранявайки свободата си, да дойдем отново до познанието по пътя на това, че започваме в нашия земен живот, с помощта на нашата човешка воля, отново да оживяваме нашите мисли. И тогава във всеки момент ще можем да различаваме: тези тук са живи мисли, а тези – мъртви. Когато се издигаме до чистите мисли (това съм го описал в моята „Философия на свободата“), ние можем да станем свободни хора. Когато чувстваме такива мисли, ние, макар и излизайки от свободата, отново влизаме във взаимодействие с нашето обкръжение. Ние ставаме причастни към свободата чрез съзнанието за това, че сме способни все повече и повече да се приближим до чистото мислене и от него да получаваме морални интуиции, морални импулси. Благодарение на това ние ставаме свободни хора, но като следствие трябва да устроим и уредим в съответствие с това и нашия душевен живот и цялото си душевно устройство – да го оправим с по-

мощта на нашата собствена дейност на Земята. И тогава ще можем да пренесем през портата на смъртта в Духовния свят последствията на това наше действие. Защото това, което е достигнато чрез индивидуална работа, не може да пропадне във Вселената. Е, скъпи мои приятели, днес май ви предоставих труден материал за размисъл. Но от това можете да видите, че действително можем да се приближим към разбиране на Вселената, че ще се научим да разбираме човека – а в частност отношението между физическия човек, само изглеждащ физически човек, защото той не е просто физически човек, а винаги е пронизван от своите висши членове, – неговото отношение към останалата, физически проявяваща се Вселена, както можахме да видим това, макар и с пример за отровни растения.

СЕДМА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 23 март, 1923 г.

От предходните обсъждания си изяснихме, че съществено в хода на човешкото развитие за съвременната епоха е, че земният човек овладя абстрактното мислене, тоест получи мъртви мисли, мисли, които водят в нас такова съществуване, че се явяват всъщност само остатъци от живото същество на душата в нейното доземно битие. С тази степен в развитието на човечеството, с придобиването на абстрактните, тоест мъртви мисли, е свързано, както често съм разяснявал, достигането на съзнанието за свобода вътре в развитието на човечеството. Днес ще обърнем особено внимание на тази страна на въпроса. Ще направим кратък обзор на хода на развитието на човечеството в течение на следатлантския период. Знаете, че след великата атлантска катастрофа постепенно са се образували земните континенти в техния съвременен вид и че на тези континенти постепенно, една след друга са се развили пет

култури или цивилизации, които нарекох в книгата си „Въведение в тайната наука“ древноиндийска, древноперсийска, египетско-халдейска, гръко-римска и нашата съвременна пета епоха. Тези пет културни епохи се различават една от друга по това, че човек във всяка от тези епохи по отношение на цялото си същество има различно устройство от това, което е имал в другите епохи. И ако се обърнем към по-ранните епохи, това различие в неговото устройство се проявява даже и в цялата външност на човека, в неговата, можем да кажем, телесност. Ако се приближим до по-късните времена, тоест се приближим към нашата съвременна културна епоха, тогава това, което можем да наречем прогресивно в хода на развитие на човечеството, започва все повече да се изразява вече в душевното устройство на човека. Вече неведнъж сме говорили за това. А днес искам да подложа това на разглеждане, изхождайки от друга гледна точка. Ако се обърнем към първата, древноиндийска епохата, която, може да се каже, само наполовина се е освободила от атлантската катастрофа, можем да установим, че човек все още се е чувствал по това време повече гражданин на извънземния Космос, отколкото гражданин на Земята. И ако сега се обърнем към разглеждане на някои подробности от тогавашния живот, който е протичал, както нееднократно съм ви казвал, 7-8 хилядолетия преди Христос, ще ни се наложи да кажем, че в тези прадревни времена много голямо значение се е придавало на външния вид на човека, на неговия, можем да кажем, „екстериор“. И това се е правило не на основата на някакво външно интелектуално разглеждане, а като се изхожда от дълбоко инстинктивно чувство. Тоест това не значи, че хората от това време са провеждали някакви физиологически изследвания, това, разбира се, съвсем не им е било необходимо. Подобни неща са възможни само в такива времена, когато интелектуализмът, дори и още неразвил се напълно, все пак вече се пробужда. Те са имали фин физиогномичен усет. Те дълбоко са усещали например следното. Ако този човек има еди какво си изражение на лицето, това показ-

ва, че той притежава музикални способности. Те са придавали голямо значение на възможността да научават за музикалните способности на човека въз основа на изражението на неговото лице или неговите жестове и на целия му облик. Към някакво по-определено познание хората от това време не са се стремили. За тях би било непонятно и неприемливо твърдението, че нещо трябва да бъде доказано. Това би било неприемливо за тях, би предизвикало в тях усещане на почти физическа болка, а в по-старите времена действително би предизвикало физическа болка. Да доказваш какво да е на който и да е, това е все едно да го мушкаш с нож! Така биха казали тогава хората. Защо трябва да се доказва? Да знаеш, че нещо е вярно за света, съвсем не са необходими доказателства.

Виждате ли, това е свързано с обстоятелството, че тези хора са имали все още живо чувството, че всички те са дошли тук от своето доземно съществуване в Духовния свят. А в Духовния свят, когато се намират вътре в него, там не доказват. Там знаят: доказването е занятие, което на Земята се налага да се използва, а в света на духовното битие – там не доказват. Ако някой там би поискал да доказва, би се получило впечатление, че той е взел някакъв мащаб и казва, че човек е длъжен да бъде с еди какъв си ръст, тъй като това фигурира в легендата за Прокруст: на този, който е твърде висок, трябва да му се отсече парче от крака, а този, който е недостатъчно висок – го разтягат. Така би изглеждал в духовния свят стремежът да се „доказва“. Там всички неща са вътрешно подвижни, вътрешно променливи. На такъв човек от древно-индийската култура, с неговото силно съзнание за това, че той е слязъл от духовния свят и че тук, на Земята, той само външно се е облякъл в съществуването на човек, на такъв човек би се сторило твърде странно, ако биха му казали, че нещо трябва да бъде доказано. Хората от това време повече са обичали „да отгатват“. Те са обичали това, защото им се е искало да се вслушват в това, което се е появявало в тяхното обкръжение. И в самата дейност по това „отгатване“ те са намирали известно вътрешно удовлетворе-

ние. И по същия начин, благодарение на някакъв инстинкт, те са могли, поглеждайки лицето на човека, да заключат за това, колко е умен, а по общата фигура – за неговия темперамент и т.н. Отгатването по онова време е заменяло това, което ние сега наричаме познание с помощта на доказателства. И цялото общуване на хората, тези или онези техни взаимоотношения са се обуславяли и са изхождали от душевното, от възприятия на жестове, обща фигура, осанка на човека, неговата походка, което давало възможност да се съди за неговите морални качества. В епохата на първата древноиндийска култура още не е съществувало това, което по-късно се превърнало в деление на касти. Тогава, във връзка със съществуването на древноиндийските мистерии, безусловно е съществувало някакво социално деление на хората на основата на тяхната физиогномия, на техните жестове. Такива неща са били възможни в по-старите времена на човешкото развитие, защото хората тогава все още са имали известен инстинкт да се подчиняват на такова разделение. Това, което по-късно се е проявило в индийската цивилизация като образуване на кастите, това е станало, може да се каже, вече някакво схематично разделение, сменило много по-дълбокото индивидуално разчленяване на обществото, което първоначално е било на основата на инстинктивната физиогномика. И в тези стари времена хората не се чувствали обидени, ако, в зависимост от вида на лицата им, са ги поставяли на едно или друго място. Защото те все още са се чувствали същества, изпратени на Земята от Боговете. И авторитетът, с който са се ползвали тези, които, изхождайки от мистериите, са осъществявали това социално разделение на хората, този авторитет е бил необичайно голям.

Едва в по-късните следатлантски епохи постепенно започнало да се формира разделение на касти, базирано на други предпоставки, за които вече съм говорил в други свои лекции. Защото в тези по-ранни времена на древноиндийската култура е имало здраво чувство за това, че в основата на човека е заложена някаква божествена имагинация. Аз често

съм ви разказвал за това как първоначално е съществувало някакво инстинктивно ясновиждане, сънищно ясновиждане. О, ако се обърнем към най-старите времена на следатлантския период, тогава хората са говорили не само за това, което са виждали като на сън, някакви имагинации, но те са казвали: в тази или онази особена конфигурация на физическото тяло на човека, слизащ на Земята, се залага определена божествена имагинация и съобразно с нея той още от детството формира своята физиономия и изобщо целия физически израз на своето същество. Така че не само инстинктивно са се взирали във физиономията на човека, но и прозирали в нейните характерни черти имагинацията на Боговете. Казвали си: Боговете имат имагинации и тези имагинации се запечатват във физическото същество на хората. Такъв е бил първоначалният възглед за човека – като посланик на Боговете на Земята.

А след това настъпила втората следатлантска културна епоха, древноперсийската. И вече го е нямало в толкова силна степен това инстинктивно чувство към физиогномичното. Хората са прозирали вече не имагинациите на Боговете, а са виждали мислите на Боговете. Преди работата е стояла така, че са смятали: до слизането на човека на Земята неговият реален образ живее в някакво Божествено Същество. А в последващите времена започнали да считат, че в основата на всяко отделно човешко същество са заложили мисли, които в своята съвкупност образуват това, което впоследствие наричали Логос. В тази втора следатлантска епоха голямо значение се е придавало на това (колкото и днес да ни се струва парадоксално), дали човек се е родил при хубаво време, нощем или денем, през зимата или лятото. Тогава са имали следното чувство: при каква небесна констелация Боговете спускат човека на Земята, хубаво ли ще бъде времето или ще има снежна буря, през деня ли ще се роди или през нощта – всичко това изразява техните мисли, всичко това е израз на мислите на Боговете. И ако някакво дете се е раждало по време на буря или някакво друго необичайно време, народът е разглеждал

това като знамение, изразяващо характера, даден на детето от мислите на Боговете. И ако така е било сред народа, сред жреците, свързани с мистериите, са се водили, така да се каже, протоколи за обстоятелствата при раждането (това, разбира се, не трябва да се разбира в сегашния бюрократичен смисъл), където са се отбелязвали тези констелации: време, период от годината, час от деня и т.н., от които след това се съзирали мислите, които са били дарени от боговете на този или онзи човек. Така е било през втората следатлантска епоха, в древноперсийската епоха.

В наше време от това се е съхранило малко. В наше време, ако искат да кажат за някого, че е много скучен, казват: той води разговор за времето. Помислете само колко е обидно, ако за някого казват: той е много скучен човек, освен за времето, той за нищо друго не може да разговаря. Това в древноперсийската епоха хората биха го разбрали обратно, те биха сметнали за необичайно скучен човек, който не би могъл да каже нищо интересно за времето. Защото това значи да бъдеш съвсем изключен от заобикалящата ни природна среда, ако повече не усещаш нещо наистина човешко по отношение на различните състояния на времето. Тогава това е било интензивно преживяване на заобикалящата ни космическа среда, което се е изразявало в това, че изобщо всички събития, а раждането на човека е било също важно събитие, са ги поставяли във връзка с това, което е ставало в заобикалящия свят. И би било по-нататъшен прогрес, ако хората не се ограничаваха с просто абстрактни фрази за това, че времето е хубаво или лошо, това би било твърде абстрактно, но ако хората отново биха стигнали до това, че когато разказват за някакво събитие, което им се е наложило да преживеят, не биха забравяли какво е било времето и какво изобщо е ставало в природата тогава. Необичайно интересно би било, ако при разказването за някакво бележито събитие би се споменавало за това, например при разказването за смъртта на Каспар Хаузер²⁰, а това е било значително събитие, се спомене, че тогава на едната страна на

небето е залязвало слънцето, а на другата е изгрявала луната. Това може да ни позволи да почувстваме особеностите на съществуването на човека от втората следатлантска епоха.

По време на третата следатлантска епоха този инстинкт – да прозират духовното, да съзират във времето мислите на Боговете – е бил в основни линии изгубен от хората. И тогава постепенно започнали да изчисляват. Тогава на мястото на интуитивното схващане на мислите на Боговете за хората, възприемани в явленията и констелациите на природния свят, дошло изчисляването на констелациите на небесните светила. И когато човек се появявал на белия свят, изчислявали за него съществуващата тогава констелация на Слънцето, Луната, планетите и неподвижните звезди. Така че характерно за тази трета, египетско-халдейска епоха, е било това, че тогава се е придавало най-голямо значение на възможността по констелацията на небесните светила да се изчисли по какъв начин човек навлиза от своя доземен в земния си живот. Тогава все още е съществувало съзнание за това, че земният живот се дава на човек от извънземното обкръжение. Но едва когато започват да се занимават с изчисления, това показва, че вече е настъпило времето, когато връзката на човешкото същество с Божествено-духовните същества е започнала да се нарушава. Следва да обърнете внимание върху това, колко външен се явява този духовен процес, който човек осъществява при изчисленията. Във връзка с това аз, разбира се, съвсем не искам да оправдая лекомислената леност, свойствена понякога на младите, или пък невнимателността на възрастните по отношение на изчисленията. Това е недопустимо. Но, разбира се, голямата разлика е, когато на преден план се издигат тези външни методи на мислене, имащи малко общо с човека като цяло, тези методи, които се ползват при изчисленията. И в третата следатлантска епоха навсякъде, във всички области на живота, са били въведени тези изчислителни методи. Но все пак, при това, което се е изчислявало, е имало нещо неземно и чрез тези изчисления, човек е навлизал в областта на извънземното. Изчисленията

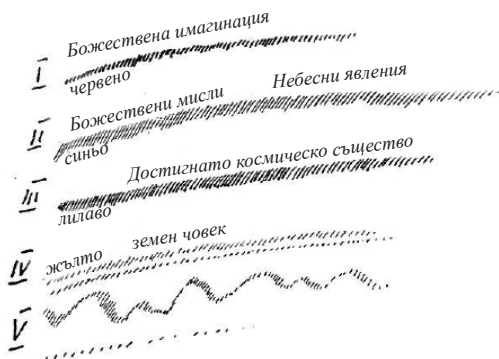
при египтяните и халдейците не са били така абстрактни, както сега при нас; това, което се е изчислявало, в същото време и дълбоко се е чувствало. Сега всичко изчислено бива само премислено, а бива даже и непремислено, а само подложено на обработка посредством математически методи. Днес често при изчисленията забравят за съдържанието, а се грижат само за прилагането на тези методи. И това, което в математиката понякога се достига с откъсване от съдържанието, само с помощта на прилагането на съответни методи, по мое мнение, е ужасно! (Не искам да го кажа в лошия смисъл, но това е ужасно). По време на египетско-халдейската епоха в изчисленията все пак се е съдържало нещо определено свързано с човешкото битие.

След това настъпила гръко-римската епоха. Това е била първата следатлантска културна епоха, по време на която човек е добил чувството, че изцяло живее на Земята, че напълно е свързан със земните сили. А свързаността на човека с времето, с неговите явления, отишла в областта на митовете. Това, с което човекът от втората следатлантска епоха, древноперсийската, все още се е чувствал жизнено свързан, се е оттеглило и станало свят на Боговете. Човек вече не се е стремил да разбере какво значение би имало неговото издигане на Олимп и там, на високото, потапянето на главата му в облаците. Да загръщат глави в облаците на Олимп той предоставил сега на своите Богове: Зевс и Аполон. Този, който би се заел с изследване на света от тази гръко-римска културна епоха, би получил усещането, че хората някога все още са имали чувство за връзка с облаците и небесните явления, но че след това са предоставили тази област на Боговете: властелини на облаците сега станали Зевс и Хера. А преди човек сам е участвал там със своята душа. Гъркът изгонил своя Зевс (това звучи странно, но отговаря на действителността) в областта на облаците, в областта на светлината. Човекът от древноперсийската епоха още се е чувствал със своята душа вътре в това. Той не е можел да каже: „Зевс живее в мен“, тъй като усещал своята душа

намираща се в областта на облаците, във въздушната област на атмосферата. Гъркът бил първият човек от следатлантския период, който се е почувствал съвършено земен човек (това, разбира се, е ставало постепенно). Затова в гръко-римското време също за първи път е било изгубено чувството за връзка с доземното съществуване. Тогава би било невъзможно да им се предложи някаква догма за предсъществуване на душата. Защото такива догми може да се поднасят тогава, когато има надежда, че хората ще ги приемат. За това трябва да си толкова умен, че да даваш такива догми, за приемането на които, от предидущия ход на развитието вече са подготвени достатъчно количество хора. И така гърците постепенно изгубили от своите сетива и усещания съзнанието за доземното съществуване и се чувствали изцяло земни хора, ала такива земни хора, които се чувствали пронизани от нещо Божествено-духовно, но все пак свързани само с това, което живее на Земята. Трябва да се почувства, че само във времената на древногръцката култура е могла да се развие такава митология, след като от човека е била изгубена връзката на собствената му душа с надземните явления. Ако тук долу е Земята, в първата следатлантска епоха човек се е чувствал като резултат от имажинацията на Боговете, която той изцяло е търсил в духовно-душевния свят. След това той се е чувствал като резултат от мислите на Боговете, които търсил в небесните явления, във вятъра, във времето и т.н. По-нататък човек все повече губил излизашото в мировите далнини съзнание; неговото съзнание все повече и повече се свивало и свличало на Земята. Настъпва египетско-халдейската епоха и тук човек става изчисляващ космическото битие. И накрая настъпва гръко-римската епоха, където човек става съвсем земен човек.

Ако още един път се върнем към третата следатлантска епоха, се натъкваме на такова време, в което хората, макар и да са правили изчисления относно своето небесно съществуване, в същото време са имали силно развито чувство за това, къде именно са се родили на Земята. Един много инте-

ресен факт.

Своето доземно, небесно съществуване те са забравили. Те си спомняли за него само по пътя на изчисленията. Налагало се е да го изчисляват. Това е било времето на астрологически-те изчисления. Но дори някой човек и да е нямал резултати от тези изчисления на основата на рождената му дата, той все пак е чувствал последствията на констелациите, намирани чрез изчисление. Ако някой се е родил съвсем на юг, той е чувствал в това, че е длъжен да преживее на юг последствията от определена констелация. Той е придавал на това по-голямо значение, отколкото на самото изчисление. Ако някой се е родил на север, значи, че се е родил при друга констелация. Да, астролозите са могли да изчислят това, но самите хора са чувствали последствията на констелациите, които им се давали чрез тези изчисления. По какъв начин те са чувствали това? Човек е чувствал вследствие на това, че цялото му душевно и телесно устройство се е намирало тогава във връзка с мястото на неговото раждане, с неговите климатични и географски особености, защото човек в тази трета следатлантска културна епоха е усещал себе си преимуществено като дишащо същество. На Юг дишат по-различно, отколкото на Север. Човек е бил тогава човек на дишането. Разбира се, външната цивилизация не е била още толкова развита, за да могат такива неща да бъдат ясно изразени, но това, което е живеело

в човешката душа, е било резултат от процеса на дишането, а процесът на дишането е бил, на свой ред, резултат от мястото на раждане, от мястото на обитаване. При гърците това се прекратило. В гръцката епоха процесът на дишане и връзката с ландшафта вече не са били определящи за хората, но за гръцката епоха определящо станало това, което създавало съзнанието на груповата душа, а именно свързаността по кръв, чувството за единство на племето, за единство на рода. В третата следатлантска епоха груповата си душа хората усещали във връзка с местообитанието. Представяли си, че ако някъде се намира някакво светилище, там обитава и това Божество, което представлява груповата душа. В гръцката епоха това се е прекратило. Тогава започнало да се проявява усещането за общност чрез кръвта, усещането, свързано със земното съзнание, с цялото устройство на човешките сетива и усещания и живота на инстинктите, насочени към земния свят. Така че тогава човекът се оказал съвсем преместен долу на Земята. Със своето съзнание той не излизал извън пределите на земния свят. Себе си той чувствал съединен чрез кръвта със своя род, със своето племе.

А как стои работата с нас в петата следатлантска епоха? Това почти се изяснява на схемата, която нарисовах. Да, ние като че ли сме се зарили в земята. Съвсем сме се лишили от извънземни сили, а също не живеем повече и с тези само земни сили, които вибрират в кръвта, ние и не трябва повече да живеем с тях, но станахме зависими от сили, намиращи се под земята. Това, че под земята има също сили, имащи значение, можете да видите, макар и с пример за съхранение на картофи. Знаете, че за зимата селяните складираат картофите си в ями. Там те се запазват, а без това биха се развалили. Под земята работата е друга. Там и през зимата продължава да живее лятната топлина. И живота на растенията може да бъде разбран, ако си изясним, че този живот на растенията е следствие на силите на предходната година. Той възниква от силите на земята; само цъфтежът е резултат от Слънцето. За това вече

говорих веднъж тук подробно. Какво означава за нас, хората, фактът, че сме станали зависими от подземните сили? Това, разбира се, не означава за нас същото, каквото и за картофите: за зимата нас не ни складираат в ями, за да се запазим по-добре, за нас това означава нещо съвсем друго. Това означава, че Земята ни е отнела надземните въздействия. Земята като че ни е ограбила, лишила ни е от надземното. Човек се е усещал някога в своето съзнание като резултат от имагинациите на Боговете, след това като резултат от мислите на Боговете, после – като резултат от констелациите, и накрая се е чувствал земен човек.

Античният грък се е чувствал съвсем земен човек, а живота си е чувствал свързан с кръвта. На нас ни се налага да се учим да се чувстваме независими от всичко надземно, а също независими от това, което е заключено в нашата кръв. Това се е появило вследствие на обстоятелството, че сега във възрастта от 21-та до 28-та година живеем по друг начин, отколкото сме живели преди, че ние повече не се пробуждаме за възприемане на това второ преживяване, за което вчера говорихме, че вече нямаме живи мисли, обусловени от свръхземни влияния върху нашето съзнание, но че имаме съвсем свободни от вътрешен живот мисли, които затова са и мъртви. Това е станало, защото Земята със своите вътрешни сили е умъртвила нашите мисли, когато сме станали земни хора. И ето, пред нас възниква забележителна картина: ние, като земни хора, погребваме в Земята това, което остава от физическия човек, предаваме трупа на земните елементи; при кремацията, при изгарянето на трупа, Земята също участва със своите сили. Защото процесът на „тление“ е само бавно изгаряне. А с нашите мисли работата стои сега така и това е характерно за петата следатлантска епоха, че когато се раждаме, когато се спускаме на Земята, нашите мисли се предават на Земята, нашите мисли се погребват, потъват в Земята, когато ставаме земни хора. Това е така, започвайки от петата следатлантска епоха. Да бъдеш интелектуален човек означава да имаш душа с по-

гребани в Земята мисли, тоест с мисли, на които земните сили са отнели небесните им импулси. Това е то, което е характерно за съвременния живот на човечеството, а именно, че ние в най-вътрешното съществуване на своята душа чрез нашето мислене сме се слели с Земята. Но именно благодарение на това ние получаваме сега за пръв път възможност да връщаме на Космоса тези мисли, които сме успели да оживим по време на земния си живот, да оживим по такъв начин, както показахме това в края на вчерашната лекция.

Отзвучи от тези импулси на човешкото развитие се намират в дълбините на някои от значителните паметници на човешката култура. И това извиква в нас, разбира се, дълбоко чувство, че в онези времена, когато за европейските народи се приближило настъпването на петата следатлантска епоха, се появили такива поеми като „Парсифал“ на Волфрам фон Ешенбах²¹. Ние често сме разглеждали тази поема като такава²², а днес ще отправим духовното си око върху нея като към грандиозно знамение на времето. Обърнете внимание на характерното, което се появява не само при Волфрам, но и при други хора от това време, когато се обръщат към поезията. Тогава разглеждат, може да се каже, с безпокойство, със загриженост, три стадия в развитието на човешката душа. Първото, което забелязват при човека, когато навлиза в света, когато се отдава на живота, когато по наивен начин живее заедно със заобикалящия го свят, е простодушието. А второто е съмнението. И в това време, във времето преди настъпването на петата следатлантска епоха, това чувство на съмнение се изобразява особено живо. „Ако сърцето е получило като дар съмнението, животът на този човек не е приятен²³“. Такова било усещането по това време. Но е имало и такова усещане: човек трябва да премине през съмнението към „благодатта“. И с думата „благодат“ тогава са наричали резултата от внасянето от човека на живот в станалите съвсем земни, в мъртвите мисли – внасянето в тях отново на Божествено-духовен живот. Потопяването на човек със своите мисли в областта на земното се е усещало

като състояние на „съмнение“, а изтръгването на мислите от земните окови, тяхното обратно оживяване, се усещало като „благодат“.

простодушие=безчувственост

съмнение

благодат

Това е било настроението, което господствало в поемите на 12-ти, 13-ти, 14-ти век, когато са се устремявали към живота в петата следатлантска епоха. Искане ми се да кажа, че първата утринна зора на петата следатлантска епоха се е усещала от хората по-живо, отколкото днес. Днес хората са уморени, за да мислят за такива неща, те са станали твърде склонни към удобството. Но на тях ще им се наложи отново да започнат дълбоко да се замислят за такива неща и особено пак да ги преживеят в своите усещания, тъй като иначе няма да може да се състои подемът на човека. Какво става всъщност тук?

Виждате ли, протича слизване на човека от небесните висини към земния свят, докато не стане напълно земен. Но как стои работата с човека? Да, работата е там, че Земята за човека е била като своего рода огледало. Човек не трябва да се враства в Земята, да се зарива под Земята. Мислите, в своя мъртъв елемент, проникват в Земята, достигат мъртвото, това, което принадлежи само на земния елемент, но самият човек е такъв, че когато оживи своите мисли, той ги праща, като огледални отражения, обратно в Космоса. Така че всичко, което възниква в човека като оживени мисли, се възприема от Боговете като отразено сияние, излизащо от такъв, преминаващ развитие човек. Човек се призовава да стане съучастник в сътворението на Вселената, когато го сметат за способен да оживява мислите си. Защото тези мисли се отразяват от Земята и се отправят отново в далнините на Вселената, те трябва отново да отправят своя път навън, във Вселената.

Затова, ако възприемем напълно целия смисъл на развитието на човека и Вселената, ще почувстваме: по някакъв начин отново се връщаме към времената, които вече са пре-

минати от нас. В египетско-халдейските времена са изчислявали как стои работата с човека на Земята. Тогава все пак с помощта на изчисленията са свързвали човека със заобикалящия го свят на небесните светилища. Днес ще разгледаме това в исторически аспект, изхождайки от човека. И отправна точка за нашето разглеждане, основите на което ще намерите в моята „Тайна наука“, ще бъде човекът. Ние наистина отново изпращаме във Вселената нашите оживени човешки мисли и след това проследяваме как те, устремявайки се от нас, действат в обкръжаващия ни Космос, и така се учим да живеем със своите оживени мисли в космическите простори. Всичко гореописано показва: важно, дълбоко значение има това, че човек е дошъл до мъртвите мисли, че той, така да се каже, се е подложил на опасността напълно да се окаже свързан със Земята.

А сега да проследим по-нататъшната картина (действителните имагинации могат да се проследяват и в тяхното по-нататъшно разкритие в бъдещето, само измислените имагинации не могат да се проследяват по-нататък). Представете си, че тук имате огледало:

Прието е да се казва, че огледалото отразява светлината. Този израз не съвсем правилно отговаря на същността на нещата, но във всеки случай светлината не трябва да прониква зад огледалото. Вследствие на какво светлината може да проникне зад огледалото? Само тогава, когато огледалото бъде разбито. И наистина, ако човек не оживява своите мисли, ако човек се ограничава само с интелектуални, мъртви мисли, той разрушава Земята, разбива я. И разрушението започва да се осъществява с най-тънкия ѝ елемент, с топлината. И в петата следатлантска епоха съществува засега само възможност чрез

все по-голямото развитие на чисто интелектуални мисли да се съсипе топлинната атмосфера на Земята. Но след това ще настъпи шестата следатлантска епоха. И ако до това време човечеството не преодолее интелектуализма, не премине към имажинации, то ще започне да разрушава не само на топлинната атмосфера, но и въздушната атмосфера. Хората ще започнат да отравят и въздуха със своите интелектуални мисли. А отровеният въздух ще започне да въздейства обратно върху Земята и на първо място ще погуби растителността. А в седмата следатлантска епоха човек вече ще получи възможността да осъществява разваляне на водата и изпаренията, които биха се образували от въздействието на само интелектуалните мисли, ще унищожат тогава цялата водна стихия на Земята. И от целия течен елемент на Земята би се формирал минерален елемент на Земята. И човек би получил пълна възможност, ако не оживи своите мисли и по такъв начин не върне обратно на Космоса това, което е получил от Космоса, възможност да разтроши Земята, да я раздроби.

Такава е връзката между това, което е като душевно в човека, с външно-природното битие. И само интелектуално знание е днес напълно ариманически продукт, служещ да дезориентира, да въвежда човека в заблуждение относно тези неща. Човекът сега е поучаван, че мислите му са мисли, които не са в никаква връзка с битието на Вселената. Пускат му мъгла, говорят му, че той не може да оказва никакво влияние върху земното развитие и че Земята ще завърши своето

съществуване независимо от неговия душевен живот, ще завърши така, както предопределя физиката. Но ще настъпи не просто физически край на Земята, ще настъпи такъв край на Земята, към какъвто я доведе самото човечество.

Виждате ли тук още един момент, който ви показва как антропософията довежда до връзки, можещи да обединят морално-душевното с външно-физическия свят, когато днес не забелязват никаква връзка между тях, а новата теология смята даже за много желателно да направи моралното напълно независимо от физическото. И философите, които днес, задъхвайки се и превели гръб под бремето на естествено-научните изводи, се омотават кое как е, са доволни, когато могат да кажат: „Да, за природата съществува наука, а във философията трябва да се задоволим с категоричния императив, този, че е невъзможно никакво точно знание“. Такива възгледи днес често не излизат извън пределите на отделните школи, но те ще обхванат живота, ако хората не осъзнаят, че душевно-духовното съучаства във физическо-сетивното и че цялото бъдеще на физическо-сетивното зависи от това какво именно човек ще съумее да изработи в душевно-духовното. На основата на това може да се осъзнае, от една страна, цялото безкрайно значение на душевния живот на човечеството, а от друга, че човек не е просто някакво блуждаещо по Земята същество, а че принадлежи на цялата Вселена. Но, скъпи мой приятели, правилните имагинации довеждат и до правилен извод, а именно: ако човек не оживотвори своите мисли, а ги остави на все по-нататъшно умиране, тези мисли ще пропълзят под Земята, а човек по отношение на Вселената ще премине към положението на дъждовния червей. Това е напълно действителна имагинация. Човешката цивилизация би трябвало да избегне превръщането на човека в дъждовен червей, защото иначе Земята ще бъде разбита, раздробена и целта на вселенското развитие, която е изразена съвсем ясно в авансите на човека, няма да бъде достигната. Всичко това са неща, които ние трябва да възприемем не теоретически, не абстрактно, а

трябва да ги приемем дълбоко в нашите сърца. Защото антропософията е сърдечна работа и колкото повече се възприема като сърдечна работа, толкова по-добре се разбира.

От писмото на Рудолф Щайнер до Мария Щайнер за нейния рожден ден:

Дорнах, 15 март 1923

...Изказвам тук тази мисъл, подобна на изричане на резюме на съдържанието на неделния ми доклад:

Сега в живота земен
да обнови човекът има нужда
на думите духовното им съдържание в речта си.
Защото през прекараното време в сън
душата и духът запазват
от словото насочващото към духа.
Защото трябва във съня човекът
с Архангелите във общение да встъпи.
Те възприемат само съдържанието на речта,
отнасящо се до света духовен,
но не и до света материален.
Ако човекът не постига
с Архангелите разбирателство в съня си,
уврежда цялото си същество.*

* Превод от немски: Христо Маринов.

**СВЕТОВНАТА ИСТОРИЯ
В АНТРОПОСОФСКА СВЕТЛИНА
И КАТО ОСНОВА ЗА ПОЗНАНИЕТО
НА ЧОВЕШКИЯ ДУХ**

Девет лекции, държани в Дорнах
от 24 декември, 1923 г. до 1 януари, 1924 г.

ПЪРВА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 24 декември, 1923 г.

В тези вечерни часове на нашите Рождественски събрания ми се иска да ви представя такъв обзор на земната еволюция на човечеството, който да ви помогне по-проникновено и интензивно да осъзнаете природата и битието на съвременния човек. Защото именно в настоящия момент от историята, когато вече наблюдаваме подготвянето на събития от извънредна важност за цялата човешка цивилизация, всеки мислещ човек трябва да бъде готов да си зададе въпроса: „По какъв начин възниква съвременната конфигурация, съвременната организация на душата? Как е възникнала тя в дългия ход на еволюцията?“ Защото не може да се отрича, че в настоящето може да се проникне, само опитвайки се да се разбере как то се корени в миналото.

Съвременната епоха обаче е крайно пристрастна относно еволюцията на човека и човечеството. Преди всичко се смята, че човек за цялото време, което наричаме история – ако вземем живота на душата и духа му, – е оставал в общи линии такъв, какъвто е сега. По отношение на нивото на познание е прието да се смята, че в древни времена човешките същества са били като деца, че са вярвали във всевъзможни фантазии и че едва сега човек е добил разум в научен смисъл. Но ако не отчитаме количеството натрупани знания, в останалото е прието да се смята, че душевното устройство, свойствено на съвременния човек, са имали и в Древна Гърция и в Древния Изток. Дори и да се допускат отделни видоизменения в детайлите, като цяло се предполага, че за целия исторически период в живота на душата нищо не се е изменило. След това преминават към доисторическия живот на човека и казват, че там нищо автентично не е известно. Задълбочавайки се по-нататък, обрисуват човека в образа на някакво животно. По такъв начин, поначало, когато задълбават в историческото ми-

нало, виждат душевния живот да претърпява сравнително не-големи изменения. А после картината изчезва в някаква мъгла и се появява човекът в неговото животинско несъвършенство като вид висш примат.

Такава е приблизително разпространената съвременна концепция. Но всичко това се крепи на страшна предубежденост, защото създавайки подобна концепция, ние не забелязваме дълбочинните различия, които съществуват в душевното устройство на съвременния човек в сравнение с не толкова далечното минало, да кажем с XI, X или IX век. Ние не разсъждаваме за това колко голямо е това различие, когато сравняваме устройството на душата на съвременния човек и съвременника на Мистерията на Голгота или гърка. Но ако се пренесем в света на древния Изток, на който гръцката цивилизация е била нещо като късна колония, там ще намерим душевно устройство, напълно различно от съвременното. Искате ли веднага да ви покажа с реални примери как е живял човек на Изток, да кажем, десет-петнадесет хиляди години назад, и как по своята природа се е различавал той от гърка и още повече от нас самите.

Да си представим за начало нашия собствен душевен живот. Ще ви посоча пример от него. Имаме някакво преживяване и от това преживяване, което става в нас чрез нашите сетива или по някакъв друг начин чрез нашата личност, ние образуваме понятие, представа и задържаме тази представа в мисленето си. След някое време тази представа може отново да влезе от мисленето в съзнателния живот на душата ни като спомен. Да допуснем, че във вас е възникнал спомен, водещ до събитие с десетилетна давност. Сега ще опитаме съвсем точно да разберем какво всъщност означава това. Преди десет години вие сте преживели нещо. Да допуснем, че преди десет години вие сте посетили някакво събиране на хора. Вие сте образували съждение за всяко от тези лица, техния външен вид и т.н. Вие сте говорили с тях и сте предприели нещо заедно с тях. И всичко това може да се появи пред вас днес във вид

на картина. Това е вътрешна душевна картина, която съществува вътре във вас и е свързана със събитие, станало преди десет години. В днешно време в съответствие не само с науката, но и с някакво неопределено чувство, което се преживява от съвременния човек много слабо, но все пак го има, човек локализира в главата си подобна мнемоническа представа, която като че ли връща опита от миналото. Той казва: „Споменът за преживяванията се намира в главата ми“.

Да се пренесем сега в далечното минало на човешката еволюция и да разгледаме населението на Древния Изток, по отношение на което китайците и индусите, познати от историята, са само по-късни потомци. Тоест ще се върнем хиляди години назад. Ако разгледаме човешкото същество от тази древна епоха, ще намерим, че то е живяло съвсем не така, че да може да си каже: „В главата ми има спомен за нещо преживяно, за нещо, което ми се е случило във външния живот“. То е нямало такива вътрешни преживявания; те просто не са съществували за него. Неговата глава не е била пълна с идеи и мисли. Съвременният човек със свойствения му повърхностен маниер смята, че както ние сега имаме идеи, мисли и представи, така е било винаги при хората в историческите времена, но в този случай това не е така.

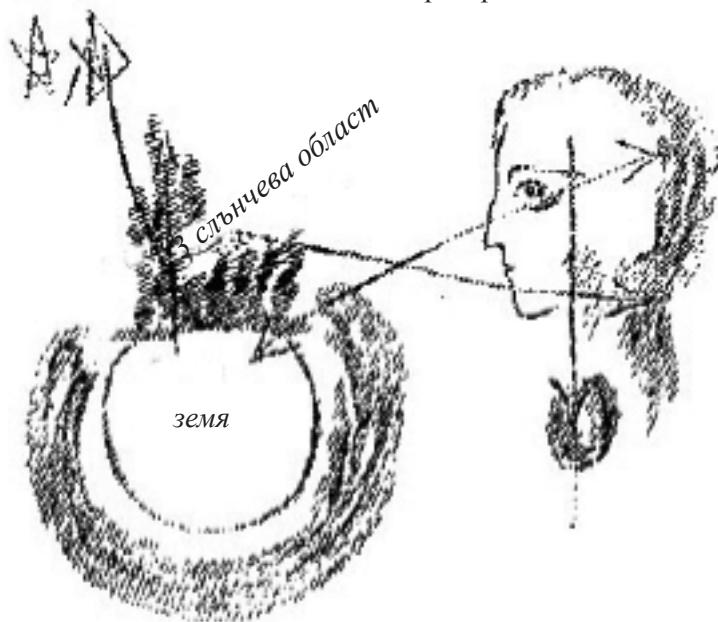
Ако обръщаме духовен поглед достатъчно далеч в миналото, срещаме човешки същества, които в главата си са нямали понятия, представи и мисли, а по странен начин, както може да ни се стори, са преживявали главата като цяло. Те не са се отдавали като нас на абстракции. Да преживяват идеи в главата си е било чуждо за тях, но те са знаели как да преживяват собствената си глава. И както вие, имайки картини в паметта, свързвате образа на спомена с някакво преживяване, както съотнасяте образа на спомена и външното събитие, така по аналогичен начин тези хора са отнасяли преживяването на собствената си глава към Земята, към цялата Земя. Те са казвали: „В Космоса съществува Земята. И аз самият съществувам в Космоса, също и главата ми като част от мен самия;

и главата, която нося на плещите си, е космически спомен за Земята. Земята е съществувала по-рано, главата е възникнала по-късно. Моята глава е космическата памет за битието на Земята. Земното битие едва започвало, а цялостното строене, устройството на главата на човека вече ставало в съответствие с цялата Земя.“ Така древният обитател на Изтока е усещал съществуването на самата планета Земя в собствената си глава. Той казвал: „От всеобщото космическо битие боговете са сътворили и произвели Земята с нейните природни царства, Земята с нейните реки и гори. Аз нося на раменете си глава и тази моя глава е точно отражение на Земята. Главата с течащата в нея кръв е точен образ на Земята с нейните речни и морски течения. Конфигурацията на планините по Земята се повтаря в моята глава в конфигурациите на мозъка, аз нося на раменете си образ на планетата Земя.“ Както съвременният човек отнася картините от своята памет към своето преживяване, така древният човек е отнасял своята глава като цяло към планетата Земя. Забележителна разлика във вътрешното възприятие!

Ако по-нататък разглеждаме обкръжението на Земята и включим в нашия обзор обкръжаващия Земята въздух, проникнат от слънчева светлина и топлина, в някакъв смисъл можем да кажем: „Слънцето живее в атмосферата на Земята“. Земята се отваря за Вселената, тя внася дейността си в обкръжаващата атмосфера и се отваря за възприемане дейността на Слънцето. Затова всеки човек в тези древни времена е възприемал областта на Земята, в която е живеел, като особено важна. Древният човек на Изтока е възприемал коя да е част от земната повърхност като част от самия себе си, под него долу е Земята, а над него – атмосферата, обърната към Слънцето. Останалата Земя – вдясно и вляво, отзад и отпред, – цялата останала Земя се е разтваряла в нещо всеобщо (виж. рис., лявата част).

По такъв начин, ако древният човек на Изтока е живеел например на индийска почва, той е преживявал индийската

почва като особено важна за него, а всичко останало на Земята – на изток, запад, юг от него – е изчезвало в неопределеността. Той малко се е интересувал по какъв начин Земята е свързана в тези други части с останалото космическо пространство, напротив, с нещо особено важна е била не само почвата, на която е живеел (виж рис., вляво, червено), но и разпространето на Земята в космическото пространство в тази местност. Начинът на дишане, възможен за него на местна почва, се е усещал от него като преживяване от особена важност. В наши дни е необичайно да се питаме как се диша на едно или друго място. Разбира се, ние и до сега сме зависими от добрите или лоши условия за дишане, но вече не осъзнаваме този факт. За древния обитател на Изтока това не е било така. Начинът, по който той е осъществявал дишането, е бил за него много дълбоко преживяване и така е стояла работата с всички други неща, които са зависели от характера на отношенията на границата на Земята с космическото пространство.

Цялата Земя се е преживявала от човека през тези древни времена като нещо живеещо в главата му. В сегашно време главата е оградена с твърдите кости на черепа, закрыта е отгоре, от двете страни и отзад. Но тя има някои изходи, има свободно отворение долу по направление на гърдите (виж рис., вдясно). И особено важно за човека от древните времена е било да усеща как главата му се отваря относително безпрепятствено по направление към гърдите. Този човек е усещал вътрешната конфигурация на главата като отражение на Земята. И както е чувствал вътрешната конфигурация на главата в образа на Земята, така е довеждал обкръжението на Земята – всичко, което е над Земята и около нея – във връзка с обърнатия към сърцето отвор долу. В това той е виждал образ на откриващата се за Слънцето Земя. Своето мощно преживяване човекът от онези времена е изразявал с такива думи: „В главата си аз чувствам цялата Земя. Главата е миниатюрна Земя. Но тази Земя се открива към моята гърд, която носи вътре сърцето. И ставащото между главата, гърдите и сърцето е образ на това, което се изнася от моя живот в Космоса, изнася се в земното обкръжение, открито за Слънцето.“ Велико и имащо дълбоко значение е било за него това преживяване, за което той е можел да каже: „Тук, в моята глава, живее Земята. Когато отивам по-надълбоко, тук Земята се открива на Слънцето (виж стрелката на горната рис.), моето сърце е образ на Слънцето.“

По такъв начин човек е достигал до това, което в древните времена е съответствало на нашия емоционален живот. Ние имаме още абстрактен живот на чувствата, на емоциите. Кой от нас знае непосредствено нещо за своето сърце? Мислим, че чрез анатомията и физиологията ще узнаем нещо, но това не е нищо повече от познание, добито от модел на сърце от папиеша машина. От друга страна, човекът от древните времена е нямал това, което ние носим в себе си като емоционално преживяване на света. Вместо това той е имал преживяване на своето сърце. Как отправяме емоциите си към света, в който живеем, как чувстваме, обичаме ли човека или го посрещаме с антипа-

тия, харесва ли ни едно или друго цвете, склонни ли сме към това или онова – как отправяме нашите чувства към света, но светът, който, може да се каже, като безтегловна абстракция е откъснат от солидният, плътен Космос, – така човекът на Древния Изток е устремявал сърцето си към Космоса, тоест към това, което е отивало от Земята в нейното обкръжение по направление на Слънцето.

Например сега казваме: „Искам да отида“. Знаем, че нашата воля живее в крайниците. Древните хора от Изтока са имали съвсем друго преживяване. Това, което наричаме воля, за тях било съвсем неизвестно. Силно се заблуждаваме, ако вярваме, че това, което наричаме мислене, чувстване и воля, е съществувало сред древните източни народи. Това при тях съвсем го е нямало. Те са имали преживяване на главата, което е било преживяване на Земята. На тях е било свойствено преживяването на гърдите или сърцето, което се е явявало преживяване на земното обкръжение чак до Слънцето. Слънцето е съответствало на преживяване на сърцето. Те са имали още такива преживявания, като чувство на разширение и разпространяност вътре в тялото си. Те са идвали до постигане и осъзнаване на собствената си човешка същност в движенията на ръцете и краката си. Те самите са се намирали вътре в движението. И в тази разпространяност на вътрешното същество в крайниците те са възприемали директна картина на своята връзка със звездния свят (виж рис.): „Моята глава – това е образ на Земята. На мястото, където главата ми безпрепятствено се отваря надолу към гърдите и стига до сърцето, аз имам образ на това, което живее в земното обкръжение. В това, което преживявам като сила на моите ръце и крака, аз имам нещо такова, което отразява отношението на земната твърд към звездите, които живеят далеч в космическото пространство.“

Затова когато човек в тези древни времена е искал да изрази преживяване, което е имал като волеизявяващо човешко същество (ползвайки съвременния език), той не е казал: „Аз

отивам.“ Можем да видим това от самите думи, които е употребявал. Той също така не е казал: „Аз сядам.“ Ако изследваме тънкостите на древните езици, навсякъде ще намерим, че за действието, което описваме, като казваме „аз отивам“, древният източен човек е казал: „Марс ме движи, Марс е активен в мен“. При придвижване в краката някак се е усещал импулсът на Марс. Съприкосновението с предметите, докосването с ръце се е изразявало с думите: „В мен действа Венера“. Когато показвали нещо на друго лице, тогава казвали: „В мен действа Меркурий“. Даже когато недодялан човек е давал насока на друг с удар или ритник, това действие са описвали, казвайки: „Меркурий е действал в този човек“. Сядането е било дейност на Юпитер, а лягането – без значение за почивка или от мързел – изразявали с думите: „Отдавам се на импулсите на Сатурн“. По такъв начин човек е възприемал в своите членове обширните пространства на Космоса. Той е знаел, че при отделяне от Земята в космическото пространство влиза в обкръжението на Земята, а след това и в сферата на звездите. Ако е слизал надолу от главата, той е преминавал през същото преживяване, само че този път вътре в собственото си съществуване. В своята глава той се е намирал в Земята, с гърдите и сърцето е бил в обкръжението на Земята, а в крайниците си е бил навън в звездния Космос.

Иска ми се да кажа (и от определена гледна точка това е така): О, бедни съвременни хора, които могат да преживяват само абстрактни мисли! Какво ви дават тези мисли? Ние много се гордеем с тях, но съвсем забравяме заради абстрактните мисли, които са твърде умни сами по себе си, нашата глава; главата е много по-богата откъм съдържание от най-умната от нашите абстрактни мисли. Анатомията и физиологията знаят малко за чудната загадка на мозъчните гънки, но една-единствена мозъчна гънка е нещо много по-величествено и мощно в сравнение с абстрактните знания на най-великия гений. Някога на Земята е било време, когато човек не просто като нас е осъзнавал безплодните мисли, но е осъзнавал собстве-

ната глава, той е възприемал главата като образ на Земята и е усещал тази или онази част на главата – да кажем, четирихълмието или таламуса – като образ на определена планинска конфигурация на Земята. Тогава той не просто е поставял своето сърце във връзка със Слънцето, изхождайки от някаква абстрактна теория, а е чувствал: „Моята глава се намира в същото отношение към гърдите, към сърцето, както Земята към Слънцето.“

Това е било време, когато човек с целия свой живот е бил сраснат с Космоса, с Вселената; той е бил свързан с Космоса. И това се е изразявало в целия му живот. Благодарение на факта, че ние поставяме нашето жалко мислене на мястото на главата, благодарение на този факт можем да имаме понятийна памет, можем мислено да си спомняме неща. Ние образуваме мисловни картини на преживяното в качеството им на абстрактни спомени в главата. Хората от древността не са можели да правят това, тъй като са нямали мисли, но са възприемали своята глава. Те не са могли да образуват картини на спомените. И затова в тези области на най-древния Изток, където хората още са притежавали съзнание за собствената глава, но не и мисли, а следователно, не и спомени, повсеместно намираме развито нещо такова, от което съвременните хора отново започват да изпитват потребност. Дълго време не е имало необходимост от него, но сега тази необходимост се е върнала. Отнасям това към нещо, което мога да нарека само немарливост на душата. Ако в това време, за което говоря, можеше да се посетят области, населени с хора, които още са притежавали съзнание за собствената си глава, гърди, сърце и крайници, на всяка крачка биха могли да се срещнат малки стълбчета, набити в земята и изпъстрени със знаци, или някаква стена със знаци. Ако нещо се е случвало, човек е оставял някакъв знак, защото той не е разполагал още с понятийна памет и при връщане към това място е преживявал събитието по знака, който е оставил. Човек се е сраствал чрез своята глава със Земята. Сега той просто прави бележка в своята глава

за кое да е събитие. И както вече съм казвал, започваме все повече да чувстваме необходимост да правим бележки не само в главата си, но също и в бележник. Това се предизвиква, както казах, от немарливост на душата, но въпреки това ние се нуждаем от това все повече и повече. В онези времена обаче не е имало такива неща, като нанасяне на бележки дори и в главата, защото мисли и идеи просто не са съществували. В замяна на това Земята е била изпъстрена със знаци. И от тази естествена склонност на древните хора е възникнал обичаят да се поставят паметници и монументи.

Всичко, което става в историческата еволюция на човека, има за свой източник и причина вътрешната природа на човека. Ако повече се стремяхме към честност, бихме признали, че съвременните хора нямат ни най-малка представа за дълбочинната основа на обичая да се издигат паметници. Ние ги поставяме по навик. Обаче те се явяват остатъци на древни паметници и знаци, оставяни от човека в онези времена, когато още не е имал памет като сега и е бил приучен във всяко място, където е преживял нещо, да оставя паметен знак, за да може отново да преживее в главата си събитието, когато се върне там. Защото главата е можела да извика отново всичко, което е било свързано със Земята. „Ние предаваме на Земята преживяванията на нашата глава“ – е бил принципът в древните времена.

И така можем да посочим най-ранните времена в Древния Изток, ерата на локализираната памет, когато всичко, имащо характер на памет, е било свързано с оставяне на знаци и паметници по земята. Паметта не е била вътре, а навън. Навсякъде е имало паметни табла и паметни камъни. Това е била локализираната памет – спомен, свързан с местността.

Дори и досега за духовното развитие на човека е добре понякога да се използва способността за този род памет – памет, която не е вътре в него, а която се разкрива във връзка с външния свят. Хубаво е понякога да се казва: аз няма да помня едно или друго, а ще оставя там или пък на друго място знак

или нарезки; или: аз ще позволя на душата си да си спомни за преживяното само свързвайки го със знака или нарезките. Аз ще окача например в ъгъла на моята стая изображение на Божията майка и когато изображението е пред мен, ще започна да преживявам в душата си всичко, което мога да преживея, обръщайки се с цялата си душа към Божията майка. Защото в къщите на хората, когато отидем малко на изток в Европа, ни посрещат изображения на Божията майка. Не е необходимо даже да стигаме до Русия и тях ги намираме навсякъде в Източна Европа. Всички преживявания от такъв характер всъщност са остатъци от епохата на локализираната памет. Това е външна памет, тя е свързана с мястото.

Втората степен се достига, когато човек преминава от локализирана към ритмическа памет. Така ние имаме първо локализирана памет и второ – ритмическа памет. Сега се приближаваме към епохата, когато човек не от умствени напъни, а непосредствено от вътрешното същество е развивал потребност да живее в ритъм. Той е усещал потребност така да възпроизвежда вътре в себе си звуците на света, че да се създаде ритъм. Ако например преживяването му на кравата е водило до наименованието „му-у“, той я е наричал не просто „му-у“, а „му-у – му-у“, а в най-древните времена възможно и „му-у – му-у – му-у“. Тоест възприятието като че ли се умножавало в повторения, за да произведе ритъм. Можете и досега да проследите подобен процес на словообразуване, например в думата „кукувица“ и можете да отбележите, че малките деца все още усещат потребност за такива повторения. Тук пред нас отново е наследството от времената, когато ритмическата памет е преобладавала, когато човек не е имал памет за това, което просто е преживявал, а е имал памет само за това, което е преживявал в повторенията, в ритмичната форма. Във всеки случай е трябвало да има сходство в редицата свързани думи. „Основното и главното“, „скала и камък“, подобни ритмични изрази са последен остатък от хипертрофирания стремеж да се сведе всичко до ритъм, защото в тази втора епоха, която е

последвала епохата на локализираната памет, всичко неритмизирано не се е задържало. Ритмическата памет е била източник на цялото древно изкуство на стихосложението, тоест на цялата метрическа поезия. Едва на третия стадий се развило това, което ни е познато до днес – времевата памет, когато вече нямаме в пространството пункт, към който привързваме спомена си и не зависим повече от ритъма, а това, което бива отнесено в потока на времето, може по-късно да бъде извикано отново. Тази наша съвършено абстрактна памет е третата степен в еволюцията на паметта.

Да извикаме в ума си този момент в човешката еволюция, когато ритмическата памет е преминавала във времева, когато за пръв път се е появила тази памет, която ние с нашата абстрактна ограниченост на мисленето считаме за съвсем естествена; памет, с помощта на която ние извикваме нещо в обрзана форма, без да се нуждаем повече за възпроизвеждането от полусъзнателни или безсъзнателни ритмични повторения. Епохата на прехода от ритмическа памет към времева е времето, когато Древният Изток е колонизирал Гърция, момент, описван в историята като появяване на колониите, разпространявани в Европа от Азия. Когато гърците са разказвали за героите, които дошли от Азия и Египет, за да се заселят на гръцка земя, те всъщност разказвали как великите герои излезли от страните на ритмическата памет в търсене на климат, където ритмическата памет е можела да премине във времева, в помнене във времето.

При това можем съвсем точно да определим времето на подем на Гърция. Защото това, което на Изток е наречено прародител на Гърция, е било обител на хора със силно развита ритмическа памет. Там е живеел ритъмът. Наистина, Древният Изток може да бъде правилно разбран само тогава, когато виждаме в него страна на ритъма. И ако разполагаме рая във времето не по-далеч, отколкото това прави Библията, ако го отнесем към Азия, ние трябва да го разглеждаме като страна, където най-чисти ритми огласят Космоса и отново избухват в

човека като ритмическа памет – страна, където човек е обитавал не само като приемник на космическия ритъм, но и като творец на ритъма в Космоса.

Вслушайте се в Бхагават-Гита и вие ще уловите отзвук на могъщия ритъм, който някога е живял в преживяванията на човека. Вие ще чуете неговия отзвук също и във Ведите, ще го чуете в поезията и литературата на Западна Азия. Навсякъде в тях живее отзвук на този ритъм, който е изпълвал някога цяла Азия с величествено съдържание и зараждайки се вътре в земното обкръжение, е създавал тези отзвуци вече в човешките гърди, в биенето на човешкото сърце. След това стигаме до още по-древни времена, когато ритмическата памет преминава към локализирана памет, когато човек не е притежавал даже и ритмическа памет, а е бил научен да оставя паметни знаци на местата, където е имал преживявания. Когато се е отделял от такова място, той не е имал необходимост от спомняне, но когато се е връщал обратно, отново е възстановявал преживяването. Но той не е правил сам това. Паметният знак, самата Земя е възстановявала това преживяване. Тъй като главата е образ на Земята, за човека знакът на локализираната памет, направен в земята, е извиквал свой образ в главата. Човек напълно се е сработвал със Земята и е имал своята памет във връзката си с нея. В Евангелието има откъс, който напомня за този вид памет¹ – там, където се казва за Христос, пишеш нещо на земята.

Моментът, който определихме като преход от локализирана към ритмическа памет, е времето на залеза на древна Атлантида и миграцията на първите следатлантски народи на изток по направление на Азия. Защото отначало имаме миграция от древна Атлантида – континента, който сега образува дъното на Атлантическия океан – направо през Европа към Азия, а след това обратна миграция на култури от Азия в Европа (виж рис. по-долу). Миграцията на атлантските народи в Азия означава прехода от локализирана памет към ритмическа, която намира по-късно своя завършек в духовния

живот на Азия. Колонизацията на Гърция отбелязва прехода от ритмическа памет към времева, тоест към тази, която носим и досега вътре в нас.

И вътре в тази еволюция на паметта стои цялото развитие на цивилизацията между атлантската катастрофа и възникването на гръцката цивилизация – всичко това, което е стигнало до нас от Древна Азия, по-скоро под формата на митове и легенди, отколкото като история. Ние няма да стигнем до разбиране на еволюцията на човечеството на Земята, вглеждайки се само във външните феномени, изследвайки външните документи. Необходимо е да фокусираме вниманието си върху вътрешната еволюция на човека. Трябва да се съобразяваме с развитието на такива неща, като способността на паметта, преминаваща в еволюцията си от външното във вътрешното съществуване на човека.

Знаете колко много означава за съвременния човек силата на паметта. Чували сте за хора, които в резултат на някакво болезнено състояние неочаквано са установявали, че част от миналия им живот, който те свободно са могли да възпроизвеждат в паметта си, е напълно изтрита. Подобни страшни преживявания се стовариха върху един мой приятел малко преди смъртта му. Веднъж той напуснал дома си, купил си на гарата билет за някъде, слязъл там и си купил друг билет. Той направил всичко това, изгубвайки временно спомените за

живота си, включително за момента на покупката на билета. Действал е напълно съзнателно. Бил е със здрав разсъдък, но паметта му е била изтрита. А когато паметта му се върнала, той се оказал в приют за бездомни в Берлин. После станало ясно, че в този промеждутък от време е преброял половин Европа, като е бил неспособен да обвърже преживяванията си със своите предишни житейски преживявания. Паметта не се пробудила в него, докато не се оказал – сам не знае как – в приют за бездомни в Берлин. Това е само един пример от многото, показващи, че душевният живот на съвременния човек не е нормален, ако не съдържа непрекъснатата нишка на паметта от определен момент в нашето детство.

При хората от древните времена, които развили локализираната памет, не е било така. Те не са знаели нищо за тези нишки на паметта. От друга страна, те биха се усещали нещастни в своя душевен живот (както става при нас, когато чувстваме, че нещо самопроизволно се изтрива от нашата памет), ако не са били обкръжени от паметни знаци, които им напомняли за преживяното. И не само паметните знаци, оставени от тях самите, но и въздигнатите от предците им, от братята и сестрите, знаци, сходни по конструкция с техните собствени и довеждащи ги до контакт с родствениците. Това, което ние вътрешно усещаме като предпоставка за невредимост на нашия Аз, хората от миналите времена са търсили извън себе си.

Ние прекарахме пред нашия поглед цялата картина на тези промени в човешката душа, за да проникнем в тяхното значение в историята на човешката еволюция. Чрез изследване на подобни неща върху историята започва да се хвърля светлина. Днес аз исках да покажа с частен пример как се е развивала човешката душа по отношение на способността за памет. Ще видим в хода на следващите лекции, че събитията от историята започват да се разкриват в истинския си облик, когато можем да ги озарим със светлина, излизаща от познанието на човешката душа.

ВТОРА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 25 декември, 1923 г.

От предната лекция трябва да ви е ясно, че правилен поглед върху историческото развитие на човечеството на Земята е възможен само в случай, че вземем предвид съвсем различните състояния на душата, които са преобладавали в различните епохи. Вчера аз се опитах да охарактеризирам азиатския период на развитие, истинския Древен Изток, и видяхме, че е необходимо да се обърнем към тези времена, когато потомците на атлантските народи са си проправяли път на Изток след атлантската катастрофа, придвижвайки се от запад на изток и постепенно заселвайки Европа и Азия. Всичко, което е ставало в Древна Азия във връзка с тези народи, се е намирало под влияние на тези хора, чието духовно състояние се е приспособило към ритъма. В началото на азиатския период е бил още видим отзвукът от това, което е съществувало в пълен обем в Атлантида – отзвук от локализираната памет. В хода на източното развитие тази локализирана памет преминавала в ритмическа, а аз показах как с гръцкото развитие е станал великият прелом, който е донесъл новия вид памет – времевата.

Това значи, че азиатският период на развитие (говорим сега за това, което е правилно да се нарича азиатски период, защото това, което представя историята, е в действителност по-късен и упадъчен период) е бил век на хора със съвършено друго устройство от това на хората в по-късни времена. И външните исторически събития в онези дни са зависели от строежа на вътрешния човешки живот много по-силно, отколкото в по-късните времена. Това, което е живеело в душата на човека, е живеело също така в цялото му същество. Не го е имало свойственият за нас независим живот на мислите и чувствата; мислене, което не е възприемало своята връзка с вътрешните процеси в човешката глава, е било неизвестно. Същото се отнася и за абстрактното чувстване, което не знае

за връзката с кръвообращението. Човек в тези времена е имал мислене, което вътрешно се е преживявало като събитие, ставащо в главата, притежавал е чувство, което се е преживявало в ритъма на дишането, в циркулацията на кръвта и т.н. Човек е преживявал цялото си същество като неделимо единство.

Всичко това е тясно свързано със съвсем друго преживяване от човека на неговата връзка с надземния свят, с Космоса, с духовното и физическото в Космоса. Съвременният човек живее, да кажем, в града или селото, и неговите преживявания съответно се видоизменят. Той е заобиколен от гори, планини и реки, или, ако живее в града, градските стени са му пред очите на всяка крачка. Когато говори за космическото и свръхсетивното, къде е то, според него? Той не може да посочи сфера, в която би могъл да помисли за космическото и свръхсетивното. Той никъде не може да се докосне до нея, да я улови, да не говорим, че също така неуловимо е и душевно-духовното. Но в древноизточния поток на развитие не е така. За източния човек заобикалящият свят, който сега наричаме наша физическа среда, е бил само подножие на Космоса, възприеман като единство. Човек е имал в своето обкръжение това, което се съдържа в трите царства на природата, той е имал около себе си реки, планини и т.н., но за него тази среда е била цялата пронизана от дух, пропита от него и оплетена с дух. Древноизточният човек е можел да каже: аз живея сред планини, живея сред реки, но също така живея сред елементарните същества на планините и реките, живея във физическото царство, но това физическо царство е тяло на духовното царство. Отвсякъде ме обкръжава духовният свят, низшият духовен свят.

Там, долу, е било това царство, което е станало за нас земно царство. Човек е живеел вътре в него. Но той си е представял (виж рис. долу), че там, където свършва едно царство (светло), започва друго (жълто-червено), след това, по-нагоре от него, още едно (синьо), и накрая, най-високото от постижимите царства (оранжево). И ако се наложи да обозначим тези

царства в съответствие с терминологията, приета в нашето антропософско познание – в Древния Изток са ги наричали по друг начин, но това не е съществено, ние ще ги назоваваме по нашему, – тогава ще имаме на върха за височайше царство първата йерархия: Серафими, Херувими, Престоли, след това втората йерархия: Господства, Сили, Власти, и третата йерархия: Начала, Архангели, Ангели.

А после следва четвъртото царство, където обитават човешките същества, царство, в което ние – в съответствие със съвременния метод на познание – наблюдаваме прости природни обекти и процеси; но в тях човекът на Древния Изток е възприемал цялата природа, пронизана от елементарните духове на водата и земята. Това е била Азия (виж рис.).

Азия е означавала низшето духовно царство, в което са обитавали човешките същества. Трябва да помним, че съвременната представа за нещата, която притежаваме в нашето обичайно съзнание, е била неизвестна за човека от онези времена. Би било нелепо да се предположи, че той би могъл да си представи такова нещо като материя, лишена от дух. Да говори, както ние говорим за кислорода и азота, е било съвсем невъзможно за човека на Древния Изток. За него кислородът е бил дух, духовно нещо, което действа стимулиращо и възбуждащо на всичко живо, ускорява жизнения процес в живия организъм. Азотът, за който ние сега мислим като за съдържащ се в атмосферата заедно с кислорода, е бил също духовен. Той

е бил това, което струи през Космоса, въздействайки на всичко живо и органично така, че да го подготви за възприемане на душевната природа. Такива примерно са били познанията на хората от Древния Изток относно кислорода и азота. И човек е познавал по такъв начин всички природни процеси в тяхната връзка с духа. Разпространените в наши дни представи са му били неизвестни. Съществували са отделни индивидуалности, които са ги притежавали и именно те са били посветени. Останалото човечество в качеството на обичайно, ежедневно съзнание, е притежавало съзнание, много напомнящо сън наяве. Това е било съноподобно ясновидство, което при нас се среща само при аномални преживявания. Животът на древноизточния човек е преминавал в тези сънища. Той е гледал планините, реките и облаците и е виждал всички предмети такива, каквито могат да се видят и чуят в такова съновидение.

Представете си какво например може да стане със съвременния човек. Човек задрямва. Изведнъж пред него възниква съновидение с пламтяща пещ. Той чува вик: „Пожар!“ Навън по улицата преминава пожарна кола, за да потуши огъня някъде. Но каква разлика между представата за работата на пожарната, която може да си създаде човешкият интелект по прозаичния начин, с помощта на обикновеното сетивно възприятие, и картините, които може да натвори сънят! За човека от Древния Изток обаче всички негови преживявания са се проявявали в такива съноподобни образи. Всичко от външните природни царства се трансформирало в неговата душа в образи. В тези съноподобни образи човек е преживявал елементарните духове на водата, земята, въздуха и огъня.

Но сънят му е носил още и други преживявания. Сънят не е бил за него този тежък сън, за който казваме – спи като пън и нищо не знае за себе си. Мисля, че и до сега има хора, които спят така, нали? Но тогава е нямало такива неща: даже в съня си човек е запазвал приглушена форма на съзнание. Когато той е давал отдих на тялото си, духовното е тъкало вътре в него, подобно на активността на външния свят. И в това

тъкане той е възприемал съществата от третата йерархия. Той е възприемал Азия в своето обичайно състояние на сън най-вече, тоест в това, което е било, така да се каже, ежедневно съзнание на това време. През нощта в съня той е възприемал третата йерархия. А от време на време в съня му е влизало още по-приглушено съзнание, но такова, което дълбоко е засягало човешкия характер. По такъв начин тези източни народи са имали първо своето ежедневно съзнание, в което всичко се е видоизменяло в имажинации и образи. Тези образи не са били толкова реални, както в по-древните времена, например времената на Атлантида и Лемурия или в лунната епоха. Въпреки това те присъствали все още по времето на това азиатско развитие.

И така през деня хората имали образи. А в съня те са имали преживяване, което може да се облече в следните слова: ние дремем по отношение на обичайното земно съществуване, затова пък влизаме в царството на Ангелите, Архангелите и Архаите и живеем сред тях. Душата се освобождава от телесността и живее сред съществата от висшите йерархии.

Хората заедно с това ясно са знаели, че тогава, когато в Азия са живеели заедно с гномите, ундините, силфите и саламандрите, тоест с елементарните духове на земята, водата, въздуха и огъня, в съня, когато тялото почива, те са преживявали съществата от третата йерархия в планетарното битие – във всичко, което обитава в отнасящата се към Земята планетарна система. Имало е обаче моменти, когато спящият, възприемайки третата йерархия, усещал: много странна област се е доближила до мен. Тя ме приема в себе си, тя ме откъсва от земното съществуване. Той не е усещал това, когато е бил потопен в съществата от третата йерархия, а го е усещал само тогава, когато е настъпвало още по-дълбоко сънно състояние. Макар у хората никога да не е оставало истинско съзнание от това, което е ставало по време на сънно състояние от такъв род, въпреки това преживяванията, свързани с втората йерархия, дълбоко са се запечатвали в цялото същество на

човека. И това преживяване е оставало в човешкото чувство и след пробуждането. Човек е можел тогава да каже: аз бях милостиво благословен от висшите духове, чието съществуване протича от другата страна на планетарното битие. Така са говорили древните хора за тази йерархия, която включва в себе си Господства, Сили и Власти. Това, което сега описваме, е било обичайното състояние на съзнанието в най-древния азиатски период. Първите състояния на съзнание – сън наяве, бодърстване в съня и сън, в който е присъствала третата йерархия, – са се преживявали съзнателно от всички. А мнозина, надарени с особен природен дар, са преживявали също нахлуването на по-дълбокия сън, по време на който втората йерархия е прониквала в човешкото съзнание.

А посветените в мистериите са достигали вече следващата степен на съзнание. Каква е била природата ѝ? Отговорът изумява, защото работата е там, че посветеният от Древния Изток е достигал същото съзнание, което вие имате сега! Вие го развивате по съвсем естествен начин на втората или третата година от живота си. Никой в Древния Изток не е достигал това състояние на съзнанието по естествен начин, а го е развивал в себе си изкуствено. Посветеният е трябвало да го изработи от сънищата наяве. Докато е пребивавал в този сън наяве, в сънно бодърстване, той е виждал навсякъде образи, намиращи се само в повече или по-малко символично съответствие с това, което сега ние наблюдаваме в ясни, точни очертания. В качеството си на посветен обаче, той е достигал до виждане на нещата такива, каквито ги виждаме ние сега в нашето обичайно съзнание. Посветените с помощта на своето развито съзнание са могли да изучават това, което днешните деца учат в училище. И различието не е било в съдържанието. Разбира се, на тях не са им били известни абстрактните форми на буквите, които имаме сега. Писмените знаци са се намирали в много по-тясна връзка с предметите и процесите в Космоса. Само посветените в онези дни са изучавали четенето и писането, защото писмо и четмо могат да се изучават

само ако притежаваш това ясно интелектуално съзнание, което е естествено за съвременния човек.

Да допуснем, че някъде – тук или там – отново можеше да възникне този свят на Древния Изток, населен с човешки същества, имащи този род съзнание, който е бил присъщ на хората от тези времена, а вие можехте да се появите сред тях с вашето днешно съзнание. Тогава за тях вие щяхте да сте посветени. Различието не е в съдържанието на съзнанието. Вие бихте били посветени. Но от момента, в който тези хора ви признаят за посветени, те незабавно щяха да се постараят да ви прогонят от страната с всички средства, които са им достъпни, защото за тях би било съвсем ясно, че посветеният не трябва да научава нещата по такъв начин, както ние ги научаваме сега. Той не би трябвало например да умее да пише, както ние умеем да пишем сега. Ако можех да се пренеса в настройката на ума на човека от онова време и срещна такъв псевдопосветен, тоест съвременен човек с обикновени способности, аз би трябвало да кажа за него: „Той може да пише, изписва върху хартията знаци, които значат нещо и не знае каква дяволска работа е да правиш това, без да носиш в себе си съзнанието, че можеш да го правиш само ако си проводник на божественото космическо съзнание. Той не знае, че човек може да поставя такива знаци върху хартията само когато може да усеща как бог се проявява в неговата ръка, в самите пръсти, проявява се в неговата душа, позволявайки ѝ да изрази себе си чрез тези букви.“ Различието тук е скрито не в съдържанието на съзнанието, а в способа за постигане и разбиране на нещата. Именно при посветения от древните времена това е ставало по съвсем друг начин, отколкото при съвременния човек, имащ същото по отношение на съдържанието. Прочетете книгата ми „Християнството като мистичен факт“², новото издание, което неотдавна се появи, и още в началото ще намерите нещо аналогично относно природата на посветения от древните времена. И наистина така става винаги в хода на световното развитие. Това, което се развива в човека в следва-

щия период по естествен път, е трябвало в предишните епохи да идва чрез посвещение.

Благодарение на тези факти, които приведох, можете да отбележите коренното различие между устройството на душата, което преобладавало сред източните народи в доисторическите времена, и устройството на хората от по-късните цивилизации. В древността е имало друго човечество, което е можело да нарича Азия долно небе и да разбира като своя земя цялата заобикаляща природа. Те са знаели къде е било долното, последно небе. Сравнете това с възгледите на съвременните хора. Колко далеч е съвременният човек от това да разглежда всичко обкръжаващо го като последно небе! Повечето хора не могат да мислят за него като за последно по простата причина, че понятие си нямат за никакво предшестващо.

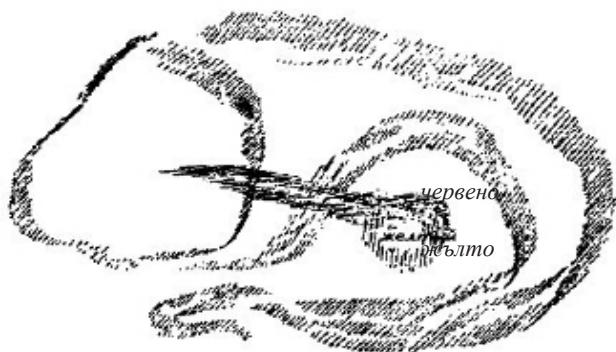
Така виждаме как в древноизточните времена духовното е прониквало дълбоко в природата, в цялото природно битие. Но ние намираме също сред тези народи нещо такова, което на повечето от нас може да се стори крайно варварско. На човека от онези времена би се сторило страшно варварско, ако някой е умеел да пише с тази настройка на ума, с която ние сега можем да пишем, това би му се сторило наистина дяволско. От друга страна, на много съвременни хора им се струва варварско това, което в Азия през тези отдалечени времена е било съвсем естествено, а именно това, че народите, мигриращи от запад на изток, често с крайна жестокост са покорявали жителите на дадена местност, заграбвали им земята, а тях самите поробвали. Обаче в основни линии такова е съдържанието на източната история по цяла Азия. Докато хората са притежавали, както съм описвал, високо духовна представа за нещата, тяхната външна история е протичала в постоянни завоевания на чужди земи, чието население поробвали. Несъмнено това ще се стори на мнозина крайно варварско. Сега, макар и да има още завоевателни войни, хората ги възприемат като компромис със съвестта. И това е вярно даже относно тези, които поддържат и защитават такива войни, те тежат на съвестта им.

В онези времена обаче човек е имал съвсем чиста съвест относно тези завоевателни войни, той е чувствал, че такива завоевания са били позволени от боговете. Стремещт към мир, любовта към мира, която е възникнала по-късно и е обхванала по-голямата част на Азия, всъщност е продукт на по-късна цивилизация. Териториалните завоевания и поробването на населението са характерни черти на ранната цивилизация на Азия. Колкото по-дълбоко се потапяме в доисторическите времена, толкова повече там намираме такива завоевания. Войните на Ксеркс и други такива са наистина бледни сенки на това, което е ставало в ранните епохи.

Но съществува определен принцип, стоящ в основата на тези завоевания. Притежавайки тези състояния на съзнание-то, които съм ви описвал, човек се е намирал в съвсем други отношения с близките си, а също и със заобикалящия го свят. Определените различия между различните части на населената Земя са изгубили сега водещата си роля. В онова време тези различия са се проявявали по съвсем друг начин. Позволете да ви обрисувам в качеството на пример нещо често случващо се.

Да допуснем, че тук, вляво, е европейският регион (рис. долу), тук, вдясно – азиатският. Народът-завоевател (червено) се движи от севера на Азия, като разпростира своите завоевания върху други области на Азия и завоюва населението им (червено и жълто).

Какво всъщност е ставало? В характерните примери за това, което се явява действителен израз на тенденциите в историческото развитие, ние откриваме, че агресорите, като народ или като раса, са били млади, пълни с младежки сили. Какво значи днес да си млад? Какво значи това за човека от съвременната епоха? Това означава да разполагаш във всеки момент с такива сили на смъртта, че да имаш възможност да запълваш силите на душата, на които са нужни именно процесите на разпад, протичащи в човека. Защото, както знаете, ние имаме в себе си растящи, цветущи сили на живота, но не тези жизнени сили ни правят разумни, мислещи същества.

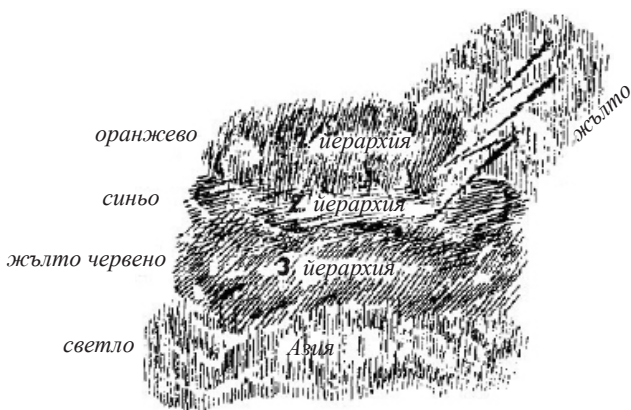
Напротив, те приглушават нашето съзнание. Силите на смъртта, силите на разрушението, които също са постоянно активни в нас, винаги се превъзможват отново и отново по време на сън от силите на живота, докато в края на краищата не съберем заедно всичките сили на смъртта в едно завършващо събитие на смъртта. Тези сили са същността на източника на разумност, на самосъзнание. Така стои работата със съвременното човечество. Но да вземем младата раса, младият народ, като тези, които описвах, страдащ от излишък на собствени жизнени сили и постоянно имащ чувството: аз усещам как моята кръв през цялото време се блъска по вътрешните стени на тялото. Аз не мога да понасям това. Моето съзнание не става по-разумно. Защото по причина на самата моя младост аз не мога напълно да развия човешката си същност.

Обикновеният човек не е говорил така, но така е говорил посветеният в мистериите, а посветените са били тези, които са ръководили и задавали целия ход на историята. Народ от този тип е имал излишък на младост, излишък на жизнени сили и твърде малко от това, което може да се нарече разсъдливост. Той е оставял своята родина и е завоювал област, където е живеел по-стар народ – народ, който по един или друг начин е приел в себе си силите на смъртта, защото вече е стигнал до упадък. По-младата нация е излизала срещу по-старата и я е завладявала. Не е било необходимо кръвни връзки да свържат

победители и победени. Това, което безсъзнателно е ставало между тях в душевната сфера, е действало подмладяващо, а също е влияело върху разсъдъчните способности. Това, което победителят е получавал от покорените, които е използвал при построяване на новия си дом, е било потребност на неговото съзнание. Трябвало е само да обърне внимание на тези роби и в душата му се смекчавала тенденцията към затъмнение, а в замяна се пробуждала съзнателност, разумност.

Това, което в наши дни постигаме като индивиди, в онези времена се е постигало чрез съвместно живеене с другите. Народът, който е гледал на света като победител и господар – младият народ, не разполагащ със силата на разсъдъка, – се е нуждаел в обкръжението си, така да се каже, от народ, който е имал в себе си повече сили на смъртта. В преодоляването на другия народ той се е стремял към това, което му е било нужно за собствената му еволюция. И така намираме, че тези източни битки, често толкова плашещи и представящи ни се в толкова варварски аспект, в действителност не са нищо друго освен импулси за човешкото развитие. Те са били необходими. Човечеството не би могло да се развива на Земята, ако не бяха тези ужасни войни и битки, които ни се струват толкова варварски.

Още в онези времена посветените от мистериите са виждали света такъв, какъвто го виждаме ние сега. Само че те са свързвали с това възприятие друго устройство на душата, друго настроение на ума. За тях всичко, което са преживявали в ясни, точни очертания – също както и ние преживяваме обектите в ясни очертания, когато ги възприемаме чрез сетивните органи, – е било във всеки случай винаги нещо такова, което за човешкото съзнание е произлизало от боговете. Защото какви са се представляли външните обекти пред посветения от онези времена? Да вземем например за простота и нагледност падането на една мълния. Знаете добре, че съвременният човек вижда просто мълния (виж рис. горе). Човекът от древните времена е виждал по друг начин.

Той е виждал живи духовни същества, движещи се в небето (жълто), а точното очертание на мълнията съвсем е изчезвало. Той е виждал множество, процесия от духовни същества, преминаващи над тях или в космическото пространство. Мълнията като такава той не е виждал. Той е виждал множество духове, реещи се и движещи се през космическото пространство. Посветеният, както и другите хора, също е виждал духовното множество, но той е развил вътре в себе си такава възприятие, както сега при нас, и поради това за него цялата картина започвала да се замъглява и небесното множество постепенно е изчезвало от погледа. Тогава избухването на мълнията е могло да се види в този вид, в който сега я вижда всеки. Цялата природа в тази форма, в която я виждаме днес, е можела да бъде постигната в предишните времена само чрез посвещение. Но как се е отнасял човек към такво познание? Той по никакъв начин не е гледал на познанието, постигнато по такъв начин, с безразличието, с което гледат на познанието и истината днес. Съществувало е строго морално начало в човешкото преживяване на познанието. Ако обърнем нашия поглед върху случващото се с неофитите в мистериите, следва да опишем това така: когато избраните индивиди, преминавайки сурови вътрешни изпитания, са се посвещавали във виждането на природата, достъпно днес за всеки, те съвсем

естествено са имали следното чувство: ето човека с неговото обичайно съзнание. Той вижда множество елементарни същества, реещи се във въздуха. Но именно поради това, че има такова възприятие, той се лишава от свободна воля. Той напълно принадлежи на божествено-духовния свят. – Защото в този сън наяве волята не е свободна, по-скоро тя е нещо, вливащо се в човека като божествена воля. И посвещаваният, който е виждал как тези имагинации се отнасят към мълнията, се е научавал да казва благодарение на своя посветител: аз трябва да бъда човек, притежаващ в света свобода без богове, за когото боговете са изключени от дълбините на мировото съдържание. В известно отношение за посветения това, което виждате в точни контури, е било отритнато от боговете съдържание на света, в което е влизал посвещаваният, за да стане независим от боговете.

Вие трябва да разберете сега, че това състояние би трябвало да е непоносимо за посвещавания, тъй като за него не е момент на компенсация за трудностите. Такива моменти са имали място. Защото макар, от една страна, посветеният да се е учил да преживява Азия в нейната изоставеност от боговете, в нейната лишеност от дух, от друга страна, той се е учил да познава още по-дълбокото състояние на съзнание от това, което се постигало с втората йерархия. Познавайки света, изоставен от боговете, той се е учил също да познава света на Серафимите, Херувимите, Престолите.

В определен момент от епохата на азиатското развитие, приблизително в средата ѝ – по-късно ще уточним датите, – състоянието на съзнанието на посветените е било такова, че те преминавали по Земята с възприемане на царствата на Земята, много близко до това, което притежава съвременният човек. Те са го усещали обаче в своите крайници. Те усещали своите крайници свободни от боговете в оставената от боговете земна субстанция. Но в замяна на това те са срещали в тази оставена от боговете страна висшите богове – Серафими, Херувими, Престоли. Като посветени, те се учили да познават вече не

сиво-зелени духовни същества, които са били образ на гората, образи на дърветата, а са се учили в качеството си на посветени да изучават гората, лишена от дух. Но като компенсация за тях е оставала възможността да срещнат в гората съществата от първата йерархия, те са могли да срещнат някои същества от царствата на Серафимите, Херувимите и Престолиите.

Всичко това, разбрано като формообразуващо начало в социалния живот на човечеството, е основна особеност в историческото развитие на Древния Изток. И движещата сила за по-нататъшното развитие се е намирала в търсенето на взаимна адаптация между млади и стари раси, за да могат младите раси да създават чрез общуването с по-старите, чиито души са покорявали. И колкото и далеко да поглеждаме назад в Азия, навсякъде ще намерим как млади раси, неспособни от самите себе си да развият разсъдъчна способност, я придобиват чрез завоевателни войни. Но когато прехвърляме погледа си от Азия към Гърция, ние намираме съвсем друго развитие. Повсеместно в Гърция в момента на пълен разцвет на гръцката култура ние намираме хора, които макар и да са могли да познаят старостта, не са били способни да понижат стареенето с пълнотата на духовността. Многократно съм насочвал вниманието ви към мъдрото гръцко изречение: „По-добре просяк в света на живите, отколкото цар в царството на сенките.“⁴³ Гърците не са съумели да решат проблема със смъртта нито във в природата, нито при човека. От друга страна, те все пак са имали в себе си смъртта. Така в Гърция намираме не жажда за рефлексивно съзнание, а предчувствие и страх от смъртта. Младите източни народи не са усещали подобен страх, те са тръгвали към завоевание, ако в качеството си на раса са се оказвали неспособни да преживяват смъртта по естествен начин.

Но вътрешният конфликт, който гърците са преживявали във връзка със смъртта, се превърнал във вътрешно-подбуждащ импулс за човечеството и довел до това, което ни е познато като Троянска война. За придобиване на рефлекторни сили

за гърците не е било необходимо да търсят смъртта от ръцете на чужда раса. От гърците се е искало да дойдат до правилно съотношение с това, което са усещали и преживявали в смъртта, искало се е да придобият пълнокръвно тайнството на смъртта. И това е довело до великото стълкновение между гърците и азиатския народ, от който са произлезли. Троянската война е била война на скръб, война на предчувствие и страх. Ние виждаме срещналите се лице в лице гърци, които са усещали вътре в себе си смъртта, но някак не знаели какво да правят с нея, и представителите на малоазийската жреческа култура, които са били склонни към завоевания, които са искали смъртта, но не са я имали. Смъртта е била при гърците, но те не са знаели как да се приспособят към нея. На тях им е била необходима сплав с другия елемент, за да направят нещо с нея. Ахил, Агамемнон – тези хора са носили в себе си смъртта, но не са знаели как да се ориентират в нея. Те са гледали към Азия. Там, в Азия, те са виждали народ, който се е намирал в обратното положение, страдащ под прякото влияние на противоположното душевно състояние. Навсякъде е имало такива хора, които не са усещали смъртта толкова интензивно, както самите гърци, но за които в дълбините на смъртта се е усещало необикновеното богатство на живота.

Всичко това е било изразено по удивителен начин от Омир⁴. Където и да е позволявал на троянците да надделеят над гърците, навсякъде ни дава да видим този контраст. Можете да видите това например в характерните фигури на Хектор и Ахил. И в този контраст е изразено това, което е имало място на границата между Азия и Европа. Азия, която в онези древни времена е имала излишък на живот, е жадувала смъртта. Европа е имала – на гръцка почва – излишък на смърт в човека и човек не е можел да добие правилно отношение към нея. По такъв начин, от друга гледна точка, виждаме Европа и Азия противопоставени една на друга. От една страна, ние имаме преход от ритмическа памет към времева, от друга – две съвсем различни преживявания по отношение

на смъртта в човешкото устройство.

Утре ще разгледаме по-детайлно контраста, за който само загатнах в края на днешната лекция, и по такъв начин ще се приближим до по-пълно разбиране на прехода от Азия към Европа. Защото това е имало дълбоко и мощно влияние върху еволюцията на човека и без неговото разбиране ние не можем да стигнем до истинско разбиране на развитието, чрез което преминаваме в сегашното време.

ТРЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 26 декември, 1923 г.

Преди тринадесет години, почти на този ден, в курса лекции, който изнесох в Щутгарт⁵ между Рождество и Нова година, аз говорих за тези събития, които ще разгледаме в настоящия цикъл лекции. Само малко трябва да изменим гледната точка.

В първите две уводни лекции ние се постарахме да придобием разбиране за това радикално изменение в устройството на човешката душа и характер, което е станало в хода на човешкото развитие – както доисторическото, така и историческото. За днешната лекция – във всеки случай за началото ѝ – няма да ни се наложи да се връщаме няколко хилядолетия назад. Знаете, че от позиция на духовната наука ние придаваме огромно значение на така наречената атлантска катастрофа (в нейните последствия за човешката еволюция), която е претърпяла Земята във времената, обичайно известни като ледников период. Това е бил последният акт в изчезването на Атлантския континент, който сега е дъно на Атлантическия океан. След това имаме, както често сме описвали, пет последващи културни епохи⁶, стигащи до нашето време. Първите две от тях не са оставили следа в историческата традиция, защото литературата, останала на Изток, даже всичко това, което се съдържа в изумителните Веди, в дълбоката ведическа

философия, е само отзвук на това, което би ни се наложило да описваме при желание да изобразим тези древни епохи. В моята книга „Въведение в Тайната наука“ аз вече говорих за тях като за древноиндийска и древноперсийска епохи.

Днес няма да се задълбочаваме толкова далеко в миналото, ще насочим мислите си към този период, който често съм наричал египетско-халдейски, периода, предшестваш гръко-латинския. Вече сме обръщали внимание на факта, че за времето между атлантската катастрофа и гръцкия период е станало огромно изменение по отношение силите на човешката памет, а също и на социалния живот на човечеството. Такава памет, каквато притежаваме сега – времева памет, с помощта на която можем да пътешествуваме във времето, – не е съществувала в този трети следатлантски период. Човек е имал тогава, както описахме това в предната лекция, памет, свързана с ритмическото преживяване. И ние видяхме как тази ритмическа памет е произлязла от по-ранната памет, която е била особено силна в атлантския период – а именно от локализираната памет, при която човек е носил вътре в себе си съзнание само за настоящия момент, но е използвал по всякакви начини нещата, които е намирал във външния свят или сам е оставял там в качеството им на знаци. С тяхна помощ той се е поставял във връзка с миналото и не само със своето минало, но и с миналото на човечеството като цяло.

В тази връзка ние трябва да мислим не само за паметниците, които са били по Земята. В онези древни времена констелациите на небето също са служили на човека в качеството на знаци, особено планетните констелации при техните възвратни повторения в цялата им многовариантност. От тези констелации човек е узнавал какъв е бил ходът на нещата в ранните времена. Така небето и Земята са действали съвместно, за да създадат на древното човечество локализирана памет.

Така човекът от отдавна отминалите времена се е различавал по цялата си конституция от човека от по-късното време и още повече от съвременния човек. Съвременният човек в

будно състояние носи вътре в себе си аз и астрално тяло, без да ги забелязва. Повечето хора не забелязват как физическото тяло носи вътре в себе си заедно с етерното тяло много по-важната организация на астралното тяло и аза. Вие, разбира се, сте запознати с тези взаимовръзки. Но древното човечество е усещало този факт от своето собствено същество съвсем по друг начин. И така стоят нещата с човечеството, към което трябва да се обърнем, когато се връщаме към третата епоха на следатлантската култура – египетско-халдейската. В това време човек се е преживявал като дух и душа в значителна степен извън пределите на физическото си и етерното си тяло даже в будно състояние. Той е знаел как да различава: това са моят дух и моята душа – ние, разбира се, ги наричаме аз и астрално тяло – и те са съединено с физическото ми и с етерното ми тяло. Човек е преминавал през света с това преживяване на двойственост. Той не е наричал своето физическо тяло и своето етерно тяло аз. Той е наричал аз само душата и духа си – това, което е било духовно и е било по определен начин свързано долу с физическото му и с етерното му тяло, имало е с тях такава връзка, която той е можел да наблюдава и чувства. И в духа си и душата си – в аза и астралното тяло – човек така е осъзнавал влизането на божествено-духовните йерархии, както сега чувства влизането на природните вещества в своето физическо тяло.

Сега човешкото преживяване във физическо тяло има следната природа: човек знае, че чрез процеса на хранене, процеса на дишане възприема субстанции от външните природни царства. Отначало те са навън, след това – вътре в него. Те влизат в него, проникват в него и стават част от него. В онези ранни епохи, когато човек е преживявал някакво обособяване на своята душевно-духовна природа от своето физическо-етерно, той е знаел, че Ангелите, Архангелите и другите същества, чак до по-високите йерархии, самите са същността на духовните субстанции, които проникват в душата и в духа му и стават, ако можем така да се изразим, част от него самия.

Така че във всеки миг от живота си той е можел да каже: в мен живеят боговете. И той е гледал на своя аз не като на сътворен долу, със средствата на физическите и етерни субстанции, а като на дарен по милост свише, като на идващ от йерархиите. И като товар или по скоро като каруца в живота, в която той е бил принуден да се придвижва във физическия свят, така си е представял той своята физическо-етерна природа. Без да си изясним това, ние няма да разберем хода на събитията в еволюцията на човечеството.

Сега ще проследим този ход на събитията с множество различни примери. Днес пътеводна нишка ще ни бъде същото, до което се докоснах преди тринадесет години, когато говорих за историко-митологичния документ, който изобразява най-древната фаза на развитие – именно нея се каним сега да разглеждаме. Подразбирам епоса за Гилгамеш. Епосът за Гилгамеш има отчасти характер на истинска история и затова днес ви предавам събития, които съм ви описвал преди тринадесет години, по начина, по който се представят непосредствено пред духовния поглед.

В някакъв град в Мала Азия – той е наречен в епоса Ерек⁸ – живеел човек, принадлежащ към типа на завоевателя, за който говорихме в последната лекция – тип, който закономерно е произлязъл от душевните и социални условия на епохата. Епосът го нарича Гилгамеш. Значи имаме работа с личност, която е запазила множество особености на човечеството от по-ранните времена. Но на тази личност ѝ е било ясно, че тя има сякаш двойствена природа – от една страна, духовно-душевна природа, в която се спускат боговете, а от друга страна – физическо-етерна, в която влизат физически и етерни земни и космически субстанции. Представителите на човечеството от онова време вече са стояли пред прехода към следващата степен на човешката еволюция. Този преход се състои в следното: аз-съзнанието, което не много преди това се е намирало в душевно-духовната част, сега, ако може така да се каже, се е потопило във физическо-етерната част, така

че Гилгамеш е бил един от тези, които престанали да казват „аз“ на духовно-душевната част от своето същество, тази, в която те са усещали присъствието на боговете, а казвали „аз“ на това, което е било в тях от земното и етерното. Това е било ново устройство на душата.

Но заедно с това душевно устройство, когато азът се е спуснал от душата и духа и е влязъл в качеството си на съзнателен аз в телесното и етерното, тази личност запазила все още в себе си привычки, принадлежащи на миналото, и особено привычката за преживяване на паметта изключително във връзка с ритъма. Тя е запазила още и това вътрешно чувство, което е било необходимо, за да се учи да познава силите на смъртта, защото само силите на смъртта могат да дадат на човека това, което го довежда до разумност. По такъв начин, изхождайки от факта, че личността на Гилгамеш ни довежда до душа, която вече е преминала през много инкарнации на Земята и сега е навлязла в нова форма на човешкото съществуване, което вече съм описвал, ние го намираме при тази точка на физическото съществуване, която ражда в него някаква неувереност. Древният навик към завоевания и древната ритмическа памет станали неуместни за живота на Земята. И затова преживяванията на Гилгамеш са били преживявания изключително на преходната епоха. Затова е станало така, че когато тази личност по стара привычка е завладяла града, който в епоса е наречен Ерек, в града възникнал смут. Отначало Гилгамеш предизвикал неприязън. В него виждали чужд човек и той всъщност не би могъл сам да се справи с всички трудности, които възникнали в резултат на завземането на града. След това се появила – защото съдбата я е довела тук – друга личност. Епосът за Гилгамеш я назовава Еабани⁸. Тази личност сравнително късно се е спуснала на Земята от планетарното съществуване, което земното човечество е водело в продължение на някое време и описание на което можете да намерите в книгата „Въведение в тайната наука“. Знаете, че по време на атлантската епоха душите се спускали на Земя-

та – едни по-рано, другите по-късно – от разни планети, след като са били отделени там от Земята на много ранна степен от земната еволюция.

В Гилгамеш пред нас застава една индивидуалност, която се е върнала сравнително рано на Земята, така че към времето, за което говорим, тя вече е преживяла много земни въплъщения. В другата индивидуалност, която също е дошла в този град, ние имаме такава, която е пребивавала сравнително дълго в планетарно битие и едва по-късно е намерила своя път обратно към Земята. Вие можете да прочетете за това в моите шутгартски лекции, изнесени преди тринадесет години от малко по-различна гледна точка.

И така тази втора индивидуалност е завързала близко приятелство с Гилгамеш и те съумели съвместно да уредят социалния живот в града на наистина здрава основа. Това е било възможно, защото на втората индивидуалност ѝ е останал голям запас от знания, придобити през времето на пребиваване в космоса извън Земята, поради малобройните земни инкарнации. Еабани е имал, както вече казах в Щутгарт, нещо като просветлено възприятие – ясновиждане, ясночуване и това, което можем да наречем яснознание. По такъв начин ние имаме в една личност, от една страна, остатъци от древните завоевателски обичаи и ритмически настроена памет, а от друга – това, което ѝ е останало от виденията и прозренията в скритите мистерии на Космоса. От сливането на тези две неща е израснала, както понякога ставало в тези древни времена, цялата социална структура на този град в Мала Азия. Мир и щастие се спуснали над града и неговите обитатели и всичко би било наред, ако не се беше случило едно събитие, което преобърнало хода на нещата в друга посока.

В този град съществували мистерии, мистерии на някаква богиня, и тези мистерии пазили твърде много тайни на Космоса. Но това са били в смисъла на онези времена, може да се каже, синкретични мистерии, тоест в тези мистерии са били събрани откровения от различни мистерии на Азия. И

съдържанието на тези мистерии се е култивирало и преподавало там по различни способности, изменящи се съобразно момента. Но това е било трудно постижимо за личността, която в епоса носи името Гилгамеш – той изказал обвинение против мистериите, смятайки, че учението им е противоречиво. И тъй като двете личности, за които говорим, са държали в ръцете си на практика реда в града, така че възражението срещу мистериите е излязло от самия връх на социалната стълбица. Възникналите трудности довели до това, че мистериите жреци призовали тези сили, които в предишните времена са били достъпни за човека в мистериите. Няма ли да се удивите, ако чуете, че в древните мистерии човек е можел наистина да се обръща към духовните същества от висшите йерархии, защото, както ви казах вчера, за Древния Изток Азия е била не нещо друго, а низше небе. И на това низше небе човек е съзнавал присъствието на божествено-духовните същества и е общувал с тях. Особено се е култивирало такова общение в мистериите. И така жреците на мистериите на Ишар се обръщали към тези духовни сили, към които те винаги се обръщали, когато искали просветление, и станало така, че тези духовни сили наложили някакво наказание на града.

В онези времена това са изразявали по следния начин: нещо, което всъщност е духовна сила от висок порядък, е действало в Ерек като животинска сила, като страшна, призрачна животинска сила. Всевъзможни беди се стоварили върху жителите – физически болести, а също душевни разстройства. В резултат личността, привързана към Гилгамеш, наречена в епоса Еабани, умряла, но за да може мисията на другата личност да бъде продължена на Земята, тя останала в духовна връзка с тази личност даже след смъртта си. И така, когато разглеждаме следващия живот и развитието на личността, която в епоса носи името Гилгамеш, ние трябва да виждаме в нея съвместната дейност на две личности, при това по такъв начин, че в следващите години от живота си Гилгамеш получава интуиции и озарения от Еабани и продължава

да действа, макар и сам, но не просто от собствената си воля, а от волята на двамата, от сливането на двете воли.

Това, което ви представих тук, е било нещо напълно осъществимо в онези древни времена. Животът на човешките мисли и чувства не е бил тогава толкова единен и неделим, както сега. Затова човек не е можел да има опит със свободата в този смисъл, в който го имаме сега. Било е напълно възможно както за духовно същество, което никога не се е въплъщавало на Земята, да действа чрез волята на земна личност, така и за човек, който е преминал през прага на смъртта и е имал следсмъртно съществуване, да говори и действа чрез волята на някаква личност на Земята. Така е било с Гилгамеш. И от това, което е възникнало от сливането на двете воли, Гилгамеш е могъл с достатъчна яснота да разбере в кой момент от историята на човечеството се намира той самият. Благодарение на влиянието на духа, който го е инспирирал, той започнал да разбира, че азът се е потопил във физическото и в етерното тяло, които са смъртни, и от този момент проблемът за безсмъртието започнал да играе твърде значителна роля в живота му. Всичките му усилия са били насочени към това, с едни или други средства да проникне в самата сърцевина на този проблем. Мистериите, в които се е съхранявало това, което е можело да се каже относно безсмъртието в онези дни на Земята, неохотно са откривали своите тайни на Гилгамеш. Мистериите все още са имали собствени традиции, а в техните традиции се е съхранявало също в значителна степен живото знание, съществувало на Земята в атлантските времена, когато древната, първоначална мъдрост е управлявала сред хората.

Но носителите на тази първоначална мъдрост, които някога са странствали по Земята в качеството си на духовни същества, много отдавна се отделили от нея и основали космическа колония на Луната, затова са чисти детинщини да се смята, че Луната е мъртво, обледенено тяло, както описват това съвременните физици. Луната е преди всичко космическо

местообитание на тези духовни същества, които са били първите велики учители на земното човечество – същества, които някога донесли на земното човечество първородната мъдрост и които, когато Луната напуснала Земята и си намерила място в планетарната система, също се отделили и си устроили обиталище на Луната. Този, който в наши дни чрез имажинативно възприятие може да достигне истинско познание за Луната, получава също познание и за духовните същества от тази космическа колония, които са били някога учители по древна мъдрост на човечеството на Земята. Това, на което са учили, се е съхранявало в мистериите, също както и импулсите, чрез които човек сам можел да стигне до определена връзка с тази древна мъдрост. Личността, която в епоса се именува Гилгамеш, не е имала обаче жива връзка с мистериите на Мала Азия. Но благодарение на свръхсетивното въздействие на приятеля си, който в следсмъртното си съществуване е бил още свързан с него, в Гилгамеш възникнал вътрешен импулс да търси път в света, по който би могъл да стигне до преживяване безсмъртието на душата.

Впоследствие в средните векове, ако човек е искал да узнае нещо за духовния свят, той е трябвало да се потопи в собственото си вътрешно същество. В най-новите времена биха казали, че е нужен още по-вътрешен процес. Но в онази древност, за която говорим, за човека е било факт ясното и точно знание, че Земята не е просто купчина камъни, за която говорят книгите по геология, но че Земята е живо същество, нещо повече, живо същество, надарено с дух и душа. Както дребна мушица, която пълзи по човека и може нещо да разбере за човешкото същество, пропълзявайки по носа или челото му или по косата му, така и в онези древни времена чрез странстване и опознаване на Земята с нейната различна конфигурация в различните региони, човек е достигал до проникване в духовния свят. И той е можел да прави това, независимо дали му е бил открит достъп в мистериите или не.

Всъщност няма по-повърхностно описание от разказите

за това как Питагор⁹ и другите се скитали надолу-нагоре в търсене на знание. Човек е странствал по Земята, за да възприема това, което се е разкривало в тези многообразни конфигурации, в това, което е можел да наблюдава в различните форми и очертания на Земята на различни места, и не само Земята в нейния физически аспект, а също Земята като душа и дух. В наши дни човек може да се отпрати към Африка или Италия и въпреки това, за сметка на външните подробности, които привличат вниманието и се набиват на очи, преживяванията му на тези места могат малко да се отличат от преживяванията му у дома. Защото човешката възприемчивост за дълбоките различия, които съществуват между различните места на Земята, се е изгубила. А в този период, с който сега се занимаваме, тя още не е отряла. Затова импулсът за странстване по Земята, за да се придобие така нещо, което би помогнало да се реши проблемът с безсмъртието, за Гилгамеш е имал дълбок смисъл.

И той се впуснал в странстване. И това го довело до много важен резултат. Той дошъл в област, близка до тази, която сега наричаме Бургенланд. Това е районът, за който много се говореше неотдавна и за който много се караха – ще принадлежи ли на Унгария или не. Социалните условия на страната, разбира се, силно са се изменили от тези отдалечени времена. Гилгамеш пристигнал и намерил там мистериен център – главният жрец на мистериите се нарича в епоса Ксисутрос. Тези древни мистерии са били истински наследници на старите атлантски мистерии, но, разбира се, в изменена форма, както и би следвало да бъде след изминаването на толкова много време.

И било така, че в този древен мистериен център знаели как да оценят и да претеглят способността за познание, която притежавал Гилгамеш. Той бил посрещнат с разбиране. Предстояло му да премине изпитание – едно от тези, които в онези дни често се давали на учениците в мистериите. Той е трябвало да изпълни определени упражнения при пълно бо-

дърстване в течение на седем дни и седем нощи. Това било твърде много за него и затова го подложили на нещо като заместващо изпитание. Били му подготвени някакви вещества, които той приел и с тяхна помощ получил някакво озарение, макар че, както винаги става в такива случаи, когато екстремните условия не се спазват, озарението би могло да бъде до някъде съмнително. Въпреки това някаква степен на озарение била достигната и се осъществило известно проникване във великите взаимовръзки на Вселената, в духовната структура на Вселената. И затова, когато Гилгамеш завършил своето странстване и се завърнал у дома, той фактически притежавал високо духовно прозрение.

Той странствал надолу по Дунав, придвижвайки се по северния бряг на реката, докато отново не стигнал у дома в своята родина, в своята обетована земя. Но преди да стигне у дома – като имаме предвид това, че той получил посвещение в следатлантските мистерии не по оптимален, а отчасти по неправилен начин, – го настигнало първото изкушение, което се стоварило върху него и предизвикало ужасен пристъп на гняв. Това станало във връзка с произшествие, което привлякло вниманието му. До слуха му стигнали известия за някои събития, станали в града. Той чул за случилото се, преди да стигне до града, и силно се разгневил и в резултат на това озарението, получено от него, почти напълно помръкнало, така че той пристигнал вкъщи без него.

Но въпреки това – и в това е особената черта на тази личност – той все още притежавал способност чрез връзка с духа на своя умрял приятел да прониква в духовния свят или в краен случай да получава съобщения от там. Но това все пак са различни неща – чрез средствата на посвещението да имаш непосредствено виждане в духовния свят или да получаваш съобщения от личности от задгробния свят. Въпреки това може определено да се твърди, че у Гилгамеш останало нещо от прозрението за природата на безсмъртието. Оставям засега настрана преживяванията, през които преминава човек

след смъртта. И в онези дни те не са играли значителна роля в съзнанието на последващата инкарнация. Във вътрешната структура на живота те се проявяват много силно, но не и в съзнанието.

По такъв начин пред вас тези две личности, които описах и които съвместно са довели до изразяване на духовната конституция на човека от третата следатлантска културна епоха, приблизително в средната точка на развитие, все още живеели по такъв начин, че цялостният им начин на живот сам по себе си е бил ярко доказателство за двойствеността на човешката природа. Единият от тях – Гилгамеш – осъзнавал тази двойственост, макар да бил един от първите преживели слизането на аз-съзнанието, слизането на аза във физическата и етерна природа на човека. Другият, по силата на това, че е преминал през малко инкарнации на Земята, е притежавал ясновидско познание, благодарение на което е знаел, че не съществува такова нещо като материя, а всичко е духовно – така нареченото материално е само друга форма на духовното.

Сега трябва да ви е ясно. Ако тогава човешкото същество е било устроено по такъв начин, човек, разбира се, не би могъл да мисли и чувства така, както ние сега. Цялото му мислене и чувстване напълно са се отличавали от нашето. И това, което такива личности са могли да получават, разбира се, е било съвсем различно от това, което преподават днес в училищата и университетите. В онези дни всичко, което човек получавал, всичко, имащо духовна или културна природа, е идвало при него от мистериите, откъдето се е разпространявало сред хората по всички възможни пътища. Мъдреците в мистериите, жреците, са били истинските опекуни на човечеството.

Така че особеност на тези две личности е било това, че в описваната инкарнация те са били неспособни – заради особеното устройство на душата – да се доближат до мистериите на своята родина. Този, когото епосът нарича Еабани, е бил близо до мистериите благодарение на своето пребиваване

в извънземните области на Космоса. Този, когото наричали Гилгамеш, преживял своего рода посвещение в следатлантски мистерии, което породило обаче само незрял плод. В резултат и двамата чувствали в съществуването си нещо, което ги приближавало до първичните времена на земното човечество. И двамата могли да се запитат: как станахме такива? Каква роля сме играли в еволюцията на Земята? Нали сме станали такива благодарение на еволюцията на Земята? Какъв път сме изминали?

Въпросът за безсмъртието, който е бил причина за такива страдания и душевен разпад за Гилгамеш, е бил свързан в онези дни с необходимостта от прозрение в развитието на Земята от прадревни времена. В онези времена не е трябвало да се мисли или преживява безсмъртието на душата дотогава, докато не станело едновременно някакво прозрение в това как душите на хората, които са присъствали вече в много ранните фази от развитие на Земята – по време на степените на развитие на Старото Слънце и Старата Луна, – са съзерцавали приближаването на това, което впоследствие е станало земно. Хората са чувствали своята принадлежност към Земята. Те чувствали, че за самопознанието човек трябва да прозира своята връзка със Земята.

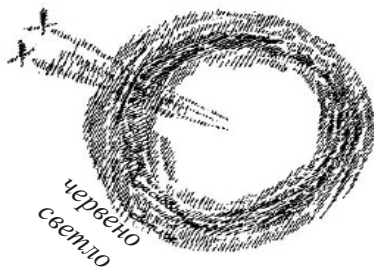
Тайното знание, което се култивирало във всички мистерии на Азия, било преди всичко космическо знание. Мистерийната мъдрост и учение разкривали източниците на земната еволюция във връзка с Космоса. Така че в тези мистерии пред човека се откривал жив образ – такъв, който би могъл да се превърне в него в животворни идеи, панорамен обзор на това как се е развивала Земята и как във вренето и кипенето на субстанциите и силите на Земята, през всички слънчеви, лунни и земни периоди на еволюцията човек се е развивал заедно с всички тези субстанции. Всичко това в най-жив образ се е поднасяло на човека.

Един мистериен център, където са се преподавали такива неща, е оцелял до много по-късни времена. Това били

Ефеските мистерии¹⁰, мистериите на Артемида Ефеска. Мистериите са имали в самата среда на своя олтар изображение на богинята Артемида. Когато в наше време разглеждаме репродукция с богинята Артемида Ефеска, имаме само гротескно впечатление от женски образ с множество гърди. Това е така, защото ние не си представяме как подобни неща са се преживявали в древните времена. Тогава важно е било именно преживяването, извършващо се пред лицето на един или друг факт. Учениците в мистериите е трябвало да преминават през известна подготовка, преди да преминат към истинския център на мистериите. В Ефеските мистерии център е било това изображение на богинята Артемида. Когато ученикът се е въвеждал към центъра, той е ставал единен с подобно изображение. Когато той е стоял пред изображението, е губел съзнание за това, че пребивава в границите на кожата си. Това самооткъждествяване в съзнанието с божествения образ е имало в Ефес следния резултат: ученикът вече не просто е гледал земните природни царства, които са го заобикаляли – камъни, дървета, реки, облаци и т.н., – а когато се е чувствал единен с образа на Артемида, когато сякаш е влизал в образа на Артемида, той е получавал вътрешно видение за своята връзка с етерните царства. Той се е чувствал единен със света на звездите, единен с процесите в света на звездите. Той не възприемал земната субстанция под човешката кожа, но усещал своето космическо битие. Той усещал себе си в етерното.

И при това пред тях възниквали ранните състояния на Земята¹¹ и човешкият живот на Земята. Той започвал да вижда какви са били тези ранни състояния. Сега ние разглеждаме Земята като голяма каменна буца или скала, покрита в голямата си част на повърхността с вода и обкръжена с въздушна сфера, съдържаща кислород, азот и други вещества – съдържаща фактически това, което е нужно на човешкото същество за дишане и т.н. И когато започнат умозрително да тълкуват това, което предлага съвременното научно знание, тогава стигаме до прелестни резултати! Защото само чрез духовно виждане

може да се проникне в условия, преобладаващи в прадревните времена.

Но подобно духовно видение, отнасящо се до първичните състояния на Земята и човечеството, се е достигало от ефеските ученици, когато те се отъждествявали с образа на богинята. Те стигали до виждане на това, че преди обкръжението на Земята (сегашната атмосфера) не е било такова. На мястото на днешната атмосфера като обкръжение на Земята е имало крайно разреден белтък, летливо-течно белтъчно вещество. И те виждали как всичко живо на Земята е черпело сили за своето съществуване от това летливо-течно белтъчно вещество, което било разпространено над Земята, а също, че всичко живеело в това вещество. Те виждали как това, което вече съществувало в някакъв смисъл вътре във веществото – фино разпределено, навсякъде стремящо се към кристализация (виж рис. долу, червеното), – как това, което съществувало в необичайно разрежено състояние във вид на силициев диоксид, било всъщност нещо като сетивен орган за Земята и е могъл да възприема в себе си от всички страни имагинации и влияния от обкръжаващия Космос. И по такъв начин, в силициевия диоксид, съдържащ се в земната белтъчна атмосфера, е имало навсякъде имагинации – конкретно, външно откриваеми.

Тези имагинации са имали форма на гигантски растениеобразен организъм и от това, което е било, така да се каже, „имагинирано“ в Земята по този начин, се развили покъсно – чрез поглъщане на атмосферната субстанция – растенията, тоест всичко това, което има растениеобразна природа.

Отначало това е било в обкръжението на Земята в летливо-флуидна форма и едва по-късно се потопило в почвата и станало това, което ни е известно като растения. Покрай силициевия диоксид в тази белтъчна атмосфера е било внедрено също и друго вещество – калциев оксид (вар) в крайно разредено състояние. От тази варна субстанция под влияние на съгъстяване на белтъка възникнало животинското царство. А човешкото същество се е възприемало вътре във всичко това. То се е усещало единно със Земята. То е живеело в това, което Земята е творила от силите на имагинациите като растително, живеело в това, което е възниквало в земното като животинско, така, както аз сега ви описах. Всеки човек всъщност се е усещал разпрострян по цялата Земя, единен със Земята. Така че човешките същества – както описах човешката идееобразуваща способност във връзка с учението на Платон в книгата „Християнството като мистичен факт“ – прониквали едно в друго.

Така съдбата довела до това, че двете личности, за които говорих в Щутгарт и ви говоря отново тук, се превъплътили в последователи на ефеските мистерии и там възприели в душите си с дълбоко благочестие тези неща, които в общи линии обрисовах тук. Благодарение на това душите им станали някак вътрешно уплътнени. Чрез мистериите те възприели като земна мъдрост това, което преди им било достъпно само в преживяването, но в по-голямата си част безсъзнателно преживяване. Такъв е бил човешкият опит на тези личности, поделен между две отделни инкарнации. Благодарение на това те са носили вътре в себе си силно съзнание за човешката връзка с висшия, с духовния свят и заедно с това, силна, интензивна способност да чувстват и преживяват своето отношение към земното.

Защото ако вие постоянно имате две съвместни течения, които не можете да разделите, тогава те се разтварят и се губят едно в друго. Ако са ясно различими, можете да съдите за едното с помощта на другото. Тези две личности са могли

също така, от една страна, от самия живот да съдят за духовния аспект на горния свят, което е идвало до тях като отзвук от предните инкарнации. И сега – тъй като произходът на природните царства им е бил съобщен в мистериите на Ефес под влиянието на богинята Артемида – те са могли, от друга страна, да разбират как са възникнали нещата, намиращи се на Земята извън човека, как постепенно всичко извън човека на Земята е било образувано от първичното вещество и как човек също е възприел това вещество. И животът на тези две личности – който частично се пада в последните години, когато Хераклит¹² още е живеел в Ефес, а отчасти след това – станал особено вътрешно богат и е бил мощно озарен отвътре от светлината на великите космически тайни. Освен това в тях е имало ясно съзнание, че човек в своя душевен живот може да бъде съединен не само с хоризонтално разпространяното около него по Земята, но и с това, което извисява, когато той сам достига висините на своето съществуване.

Такава е била вътрешната организация на душите на тези две личности, които действали съвместно в началото на египетско-халдейската епоха, а след това са живели заедно по време на Хераклит и после във връзка с мистериите на Ефес. И сега тази съвместна дейност може да се проследи по-нататък. Душевната организация, която се е развила при двамата, преминала през смърт, през духовния свят и започнала да се готви за земния живот, който е трябвало пак да постави задачи, които сега, разбира се, изглеждали съвсем по друг начин. И когато наблюдаваме по какъв начин тези личности са намирали след това пътя си в историята на земното развитие, можем да видим как благодарение на преживяванията на душата в предишните времена (тези преживявания имат своето кармическо продължение в следващия земен живот) се подготвят такива неща, които придобиват съвсем друга форма в следващия живот, след като тези личности още един път встъпват в земната еволюция на човечеството.

Дадох този пример, защото тези две личности са се поя-

вили в края на период, който има необичайно значение в историята на човечеството. Обърнах внимание на това в лекциите в Щутгарт преди тринадесет години. Фактически съм разгледал това от определена гледна точка. Тези личности, които отначало в египетско-халдейската епоха преминали през това, което мога да нарека широкомащабен космически живот, а след това задълбочили този космически опит вътрешно, в смисъл на определено уплътняване на душите си, сега, в последващата инкарнация, живели като Аристотел¹³ и Александър Велики¹⁴. Когато се разберат скритите дълбини на душите на Аристотел и Александър Велики, тогава започва да се проявява, както обяснявах в Щутгарт, всичко, което се е проявило толкова проблематично в тези две личности, чийто живот е протекъл във времена, когато гръцката култура е клоняла към упадък и е започвало да преобладава римското владичество. За това ще говорим утре, в следващата лекция.

ЧЕТВЪРТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 27 декември, 1923 г.

Моята вчерашна задача беше да покажа с пример за отделни личности как историческото развитие на света върви по своя път. Този, който се стреми към по-нататъшно задълбочаване в духовната наука, не може да представя нещата, без да посочва последствията от събитията, отразяващи се в човешкото съществуване. Защото само в нашата епоха човек се усеща – по причини, които ще обсъждаме в хода на тези лекции – откъснат като отделно съществуване от останалия свят. Във всички предишни епохи и, трябва да отбележим, във всички последващи, човек се е усещал и отново ще се усеща член на целия Космос, принадлежащ на целия свят, също както палецът (както често съм казвал) не може да съществува сам по себе си, а може да съществува само в човешкия организъм. Защото в този момент,

когато палецът е отделен от организма, той повече не е палец, а започва да изчезва, той е нещо съвсем друго и е подчинен на съвсем други закони, отколкото когато принадлежи на човешкия организъм. И както палецът е палец във връзка с целия организъм, по същия начин човекът е същество, имащо една или друга форма – по време на земния живот или в живота между смъртта и новото раждане – във връзка с космическото цяло. В предните епохи е имало съзнание за това, в бъдеще отново ще възникне. То само е помръкнало и затъмнено, за да може човек да развие напълно преживяването на свободата. Но колкото повече се задълбочаваме в древните времена, толкова повече намираме у човека съзнание за принадлежност към целия Космос.

Обрисовах ви две личности: едната, наречена в знаменития епос Гилгамеш, а другата – Еабани. Показах ви как тези личности живели в древната египетско-халдейска епоха в съответствие с това, което е било възможно за хората от това време, и как те след това чрез Ефеските мистерии преживели задълбочаване. И аз ви казах в края на вчерашната ми лекция, че същите тези човешки същества са взели по-късно участие в историческото развитие на света като Аристотел и Александър. За да разберем сега напълно хода на земното развитие в онези времена, когато всичко това е ставало, трябва да се вгледаме внимателно в това, което такива души са могли да възприемат в себе си в тези три следващи един след друг периоди.

Говорих ви за това как личността, която е скрита под името Гилгамеш, е предприела поклонничество на Запад и е преминала през своего рода западно следатлантско посвещение. Нека си съставим отначало понятие за природата на подобно посвещение, за да можем по-добре да усвоим това, което е дошло по-късно. Ние трябва, естествено, да се обърнем към това място, където отзвукът от древното атлантско посвещение се е запазил дълго време. Това се отнася до Хибернийските мистерии, за които неотдавна говорих на нашите приятели

от Дорнах. Аз трябва сега да повтора това-онова от казаното тогава, преди да можем да дойдем до пълно и ясно разбиране на разглеждания предмет.

Мистериите на Хиберния, ирландските мистерии, са съществували дълго време. Те са останали все още към времето на основаване на християнството и това са били мистерии, които в най-достоверен вид са съхранили определени черти на древното учение на мъдростта на атлантските народи. Позволете да ви обрисувам преживяванията на човек, посвещаван в ирландските мистерии в следатлантската епоха. Преди да получи посвещение, той е трябвало да бъде строго подготвен. Подготовката, през която е трябвало да премине преди влизането в мистериите, винаги е била в онези времена необичайно строга и сурова. Човек собствено е трябвало да преобрази вътрешно своето душевно устройство, цялата своя човешка конституция. В Хибернийските мистерии се е смятало за особено важно ученикът да се научи да разпознава в мощно вътрешно преживяване какво в неговото обкръжение е илюзорно – във всички тези неща, на които човек приписва съществуване на основата на своето сетивно възприятие. Тогава той би могъл да осъзнае всички трудности и препятствия, които среща човек, когато се стреми към истината, автентичната истина. И на него му показвали как всъщност всичко, което ни заобикаля в сетивния свят, е илюзия и че истината се скрива зад илюзиите, така че истинското битие е фактически недостъпно за човека чрез сетивно възприятие.

Възможно е да кажете, че вие сами отдавна вече сте стигнали до това убеждение, че знаете това достатъчно добре. Но цялото познание, което човек може да има със сегашното си съзнание относно илюзорния характер на сетивния свят, е нищо в сравнение с този вътрешен срив, вътрешна трагедия, която хората от онези времена са преживявали при подготовката за Хибернийско посвещение. Защото когато казват теоретически, че всичко е майя, че всичко е илюзия, приемат това много леко. Но тренировката на хибернийските ученици се е

насочвала към такъв момент, когато е трябвало да си кажат: за човека няма възможност да пробие през илюзиите и да дойде до истинското битие.

Учениците са ги подготвяли по такъв начин, че в началото, изхождайки от отчаяние, те се задоволявали с илюзиите. Те изпадали в състояние на отчаяние: възприеманата от тях илюзорност е била толкова всемогъща и толкова всеобемаща, че е било невъзможно да се пробие през нея. И в живота на тези ученици ние винаги намираме настройката: „Прекрасно, тогава ние трябва да останем в илюзиите. Но това значи: ние трябва да изгубим почва под краката си, защото не трябва да се стои твърдо на почвата на илюзиите.“ Наистина, скъпи мои приятели, за строгостта и суровостта на подготовката в древните мистерии едва ли можем да добием представа. Хората биха се втрещили от ужас пред това, което изисква действителното вътрешно развитие.

Такова било преживяването, което изпитвали учениците относно битието и неговия илюзорен характер. А след това ги очаквало сходно преживяване относно търсенето на истината. Те се учили да разбират смущенията, които човек има в своите емоции, пречещи му да достигне истината, всичките мътни и буйни чувства, затъмняващи ялната светлина на знанията. И тогава още един път идвали до великия момент, когато си казвали: „Ако няма истина, тогава ние живеем – ние трябва да живеем – в заблуждение, в неистина!“ Защото за човека такава идване до период в живота, когато се отчайва от битието и истината, означава, че той изтръгва от себе си своята човешка същност.

И всичко това се давало, за да може човек чрез преживяване, обратно на това, което той би трябвало да достигне на края в качеството на своя цел, да може да дойде до тази цел с правилно и дълбоко човешко чувство. Защото докато не се научиш на това, какво значи да живееш в заблуждение и илюзия, няма да можеш да оцениш битието и истината. И ученикът от Хиберния трябвало да се учи да цени истината и битието.

И когато всичко това бивало преминало, след преживявания чак до противоположния полюс на това, което биха могли да постигнат, учениците се въвеждали – и тук трябва правилно да ви предам това, което като реалност е имало място в Хибернийските мистерии – в нещо като светилище, където се намирили две статуи-колони с необичайно мощна хипнотична сила и гигантски размер.

Едната от тези статуи-колони отвътре била куха. Обвивката, обграждаща кухото пространство, тоест целият материал, от който била направена статуята, бил напълно еластичен. При натискане на статуята, в мястото на натиска се образувала вдлъбнатина, но трябвало само да престане натискът и формата се възстановявала. Цялата статуя-колона била направена по такъв начин, че в най-голяма степен е била обхваната главата. Когато човек се приближавал до статуята, той имал следното усещане: силите се устремявали от главата в гигантското тяло. Защото, разбира се, той не е можел да види вътрешното пространство, можел е да го усети само при натискане. И ученика са го поощрявали да натиска. Той имал чувството, че силите на главата се излъчват по цялото останало тяло, че в тази статуя главата значи всичко.

С голяма доза сигурност допускам, скъпи мои приятели, че ако съвременният човек в нашата сегашна ежедневна проза на живота би застанал пред тази статуя, едва ли ще е способен да преживее нещо друго освен абстрактни идеи за нея. Това наистина е така. Но съвсем друга работа е отначало да преживееш цялата мощ на илюзиите и заблуденията със своето вътрешно същество, душа и дух, пък и с кръвта и нервите, а след това да преживееш сугестивната мощ на подобна гигантска фигура.

Статуята е била от мъжки пол. Редом с нея стояла друга статуя, от женски пол. Тя не е била куха. Била е направена не от еластичен, а от пластичен материал. Когато ученик натискал тази статуя – отново го подбуждали да направи това, – той нарушавал формата. Образувала се вдлъбнатина в тялото.

След като ученикът се убеждавал как при едната статуя, по силата на нейната еластичност, формата ѝ винаги се възстановява и как другата статуя се деформира при натиск, и след някои други неща, за които ще говоря, той напуснал това място и го въвеждали тук отново, едва след като всички нарушения, които той е направил на пластичната, нееластична женска фигура, бивали отстранени и статуята отново се оказвала неповредена. Благодарение на цялата подготовка, през която ученикът преминавал – аз мога да я дам само схематично, – той имал във връзка със статуята с женска природа дълбоко вътрешно преживяване в цялото си същество – тяло, душа и дух. Това вътрешно преживяване е било, разбира се, вече подготвено в него от по-рано, но се проявявало в пълна сила чрез хипнотичното влияние на статуите. В него възниквало чувство на вътрешно вцепеняване. Това действало в него така, че той виждал своята душа напълнена с имажинации. И тези имажинации били картини на снежна зима, картини, изобразяващи зима на Земята. Така ученикът се довеждал в духа до съзерцание на зимното – отвътре навън.

А във връзка с другата, мъжката статуя, той имал друго преживяване. Той чувствал, като че всичко живо в него, което обичайно бива разпределено по цялото тяло, е влязло в кръвта му, като че кръвта му е била пронизана от сили и иска да изхвърчи през кожата му. Тогава, когато пред едната статуя той чувствал, че се превръща в обледенен скелет, пред другата чувствал, че всичко живо в него прегаря в топлина и той живее в силно опъната кожа. И това преживяване на вътрешността на човека, искаща да излезе от кожата, позволявало на ученика да получи ново озарение. Той е можел да си каже: „Сега ти чувстваш какъв би бил, ако от всичко, което го има в Космоса, върху теб действаше само Слънцето.“ По такъв начин той се учил да познава дейността на Слънцето в Космоса и как дейността му е разпределена в Космоса. Той се учил да познава отношението на човека към Слънцето. И той узнавал, че причината човек да не е в действителност такъв, какъвто

се е усещал под хипнотичното влияние на слънчевата статуя, е била, че други сили, действащи от други места в Космоса, преобразуват тази дейност на Слънцето. По такъв начин ученикът се е учил да изживява себе си в Космоса. А когато ученикът е изпитвал хипнотичното влияние на лунната статуя, когато в него е възниквал сковаващият студ на вцепеняването и вътрешното преживяване на зимния ландшафт (в случая със слънчевата статуя той е преживявал в духа летния ландшафт), тогава той чувствал какъв би бил, ако биха съществували само лунни влияния.

Какво в действителност знае човек за света в наши дни? Той знае, да кажем, че цветът на цикорията е син, че розата е червена, небето – синьо и т.н. Но тези факти не оказват силно и проникновено впечатление върху него. Това са само съобщения за нашето близко обкръжение. Ако човек иска да знае тайните на Космоса, тогава той трябва да стане с цялото си същество и в голяма степен сетивен орган. Благодарение на хипнотичното влияние на статуята на Слънцето цялото същество на ученика се съсредоточавало в циркулацията на кръвта. Той се учил да се познава като слънчево същество, когато преживявал вътре в себе си това хипнотично влияние. Той се учил да познава себе си като лунно същество, преживявайки хипнотичното влияние на лунната статуя. И тогава той би могъл да разкаже от тези вътрешни преживявания, които е получил, как Слънцето и Луната действат върху човешкото същество, също както ние сега можем да кажем от опита на нашето зрение как действа розата върху нас, или от опита на нашия слух да кажем за действието на тона ми бемол и т.н. Така учениците в тези мистерии преживявали чак до следатлантските времена как човек е включен в Космоса. Това е било за тях непосредствено преживяване.

Това, което ви разказах днес, е само кратко въведение в тези грандиозни преживявания, които се получавали в мистериите на Хиберния, продължили чак до първите векове на християнската ера. Това е било космическо преживяване –

преживяване на Слънцето и преживяване на Луната.

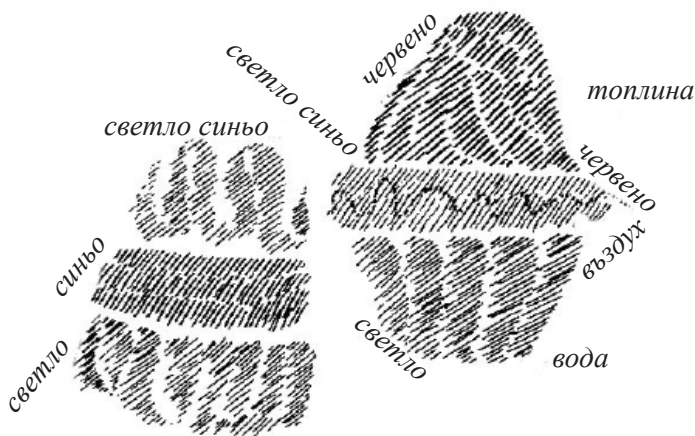
В мистериите на Ефес и Мала Азия ученикът преминавал през преживявания от съвсем друг вид. Там той преживявал с цялото си същество по много силен начин това, което впоследствие намерило като парадигма израз в началните думи на Йоановото Евангелие: „В началото бе Словото. И Словото беше у Бога. И Словото бе Бог.“ В Ефес ученикът се довеждал не до две статуи, а до една, известна като Артемида Ефеска. Отъждествявайки се – както казах вчера – с тази статуя, която е възплъщавала пълнотата на живота, жизненото пълнокръвие, ученикът си е прокарвал път в космическия етер. С цялото си вътрешно възприятие и преживяване той се е издигал от обикновеното земно съществуване до преживяване на космическия етер. И това е довеждало до ново знание. Преди всичко му се съобщавала истинската природа на човешкия език. А след това, изхождайки от човешкия език, тоест от човешкия образ на космическия Логос, на ученика се показвало как космическото Слово тъче и управлява във Вселената.

Повтарям, мога само в общи линии да описвам как са протичали тези неща. Вниманието на ученика се заостряло към това, което става, когато човешкото същество говори, когато то оставя печата на своето слово в изходящото дихание. Ученикът се довеждал до преживяване на това, което човекът със своята вътрешна деятелност възплъщава в живота, което става във въздушната стихия, а после на това как два далечни процеса се съединяват със ставащото в елемента въздух.

Представете си, че тук имаме издишан въздух, в който са запечатани някакви думи, произнесени от човек (виж рис. по-долу, дясната част, светло-синя с червена линия). В същото време, когато това дихание, оформено в думи, се устремява от гърдите навън, ритмическата вибрация се спуска надолу и преминава по целия течен елемент, проникващ човешкия организъм (жълто, вода). Така че в момента на говора човек има на нивото на гръкляна, неговия речеви орган, въздушни ритми. Но заедно с речта става и вълнообразно издигане и кипене

на цялото течно тяло в човешкото същество. Течността, намираща се в човека под речевата зона, започва да се движи и вибрира в резонанс. Ето какво означава всъщност това, че когато говорим, речта ни е съпроводена от чувство. Ако водният елемент в човешкото същество не вибрира в резонанс по подобен начин, речта ще излиза от него неутрално, индеферентно, човек няма да пронизва речта си с чувство. А нагоре, по направление на главата, се издига топлинен елемент (червено) и думите, които отпечатваме във въздуха, съпровождат устремяващите се нагоре вълни топлина, които пронизват главата и дават на нашите думи възможност да се съпровождат от мисъл. И така, когато говорим, имаме три неща: въздух, топлина и вода или течност.

Този процес, който дава пълна картина на живеещото и струящото в човешката реч, се е приемал от учениците в Ефес за изходен пункт. Тогава им ставало ясно, че ставащото в човешкото същество е антропоморфизиран космически процес и че някога в отдалечените времена самата Земя е действала по подобен начин. Само че тогава това е бил не въздушният, а водният елемент, течният елемент (лява част на рисунката, синьо), който описах вчера като летящ течен белтък, притежаващ вълнообразно движение и кипене. Някога в човека, когато

е говорил, в излизания дъх вместо въздух е имало летлив течен елемент – белтък, който е обкръжавал Земята в качеството на атмосфера. И както сега въздухът преминава в елемента на топлината, така белтъкът отгоре преминавал в нещо като въздушен елемент (вляво, светло-синьо), а отдолу в нещо като земен елемент (светло). И също както в тялото ни възникват усещания благодарение на течния елемент, така и в Земята се зараждат земни образувания, земни сили – всичко това, което действа вътре в Земята. А горе, във въздушния елемент, възникват тъчащи космически мисли, творчески действащи в земното. Величествено и мощно е било впечатлението, което човешкото същество е получавало в Ефес, когато му показвали как в собствената му реч живее микрокосмически отзвук на това, което някога е било макрокосмическо. И когато ученикът в Ефес говорел, той чувствал идващото при него чрез преживяване на речта проникновение в дейността на космическото Слово. Той можел да възприема как космическото Слово привежда в движение летливо-течния елемент, придавайки му движение, пълно със смисъл и важност. Той виждал също как Словото възлиза нагоре – към творческата космическа мисъл, и надолу – към зараждащите се земни сили.

Така ученикът си прокалвал път в космическото, учейки се на правилно разбиране на това, което е било в собствената му реч. „Вътре в теб се намира човешкият Логос. Човешкият Логос действа чрез теб по време на твоя живот на Земята. Ти, като човек, си човешки Логос (защото чрез това, което се устремява надолу в течния елемент, ние, като хора, се формираме от речта. Докато чрез това, което се устремява нагоре, ние притежаваме човешко мислене по време на земния си живот. И ако в теб човешката същност е микрокосмически Логос, някога в началото на началата е бил Логосът, и Той е бил с Бог и Сам е бил Бог.“

В Ефес са получавали дълбоко разбиране на това, защото разбирането се придобивало вътрешно и чрез човешкото същество.

Разглеждайки личност, подобна на тази, която е известна под името Гилгамеш, трябва да помните, че целият ѝ живот е протичал в тесния кръг на мистериите, защото цялата култура, цялата цивилизация в древните времена произлизала от мистериите. Затова когато изричам името Гилгамеш, вие трябва да гледате на него – доколкото той е живеел в Ерек – не като на лично посветен в мистериите на Ерек, а като на жител на цивилизация, пронизана от преживявания, обусловени от току-що описаното отношение на човека към Космоса. След това, по време на поклонничеството на Запад, тази личност имала преживяване, което ѝ позволило непосредствено да се запознае – ако не със самите Хибернийски мистерии – с това, което се култивирало в клона на Хибернийските мистерии, намиращ се, както съм ви казвал, на мястото на днешния Бургенланд. Това, което Гилгамеш получил там, живеело в неговата душа и продължавало да се развива в живота между смъртта и новото раждане, а в следващия земен живот той преживял в Ефес задълбочаване на душата.

Задълбочаване на душата преживели и двете индивидуалности, за които говорихме. Сякаш огромна вълна се надигнала от дълбините на цивилизацията от онези времена и се стоварила върху душите на тези двамата. Те преживели в жива и наситена реалност това, което в следомирова Гърция е било само прекрасен отзвук на нещо отминало.

Именно в Ефес е можело да имаш сякаш закъсняло преживяване на всичко това. Ефес е бил мястото, където също живял Хераклит и където толкова много от древната реалност е можело все още да бъде преживяна даже в късната гръцка епоха чак до VI-V век пр. Хр. В Ефес все още е можело да се има усещане за цялостната реалност, в която някога е живеел човек – в онези дни, когато той още е имал непосредствено отношение към божествено-духовното, когато Азия е била за него само най-ниското от небесата, когато още е имал връзка с висшите небеса, обемащи низшето. В онези далечни времена човек преживявал в Азия присъствието на природните духо-

ве, а по-високо – присъствието на Ангелите, Архангелите и т.н., а още по-високо – на Властите и останалите йерархии. И може да се каже: доколкото вече в самата Гърция са останали само отзвуци на предишната реалност и това, което е било действителност, се трансформирало в образите на героите от легендите (в които обаче все още ясно се забелязвали знаци от изначалната реалност), доколкото в Гърция драматичният елемент на изначалната реалност е придобил живот в Есхил, в Ефес собствено е оставала възможност за това, че при потапяне в дълбоката тъмнина на мистериите човек да усети отзвуци от тази древна реалност, когато още е живеел в непосредствена взаимовръзка с божествено-духовния свят. Главна особеност на гърка е била това, че той взел древното преживяване на Космоса от човека и го потопил в мита, в прекрасното, в стихията на изкуството, преобразувайки го в образи, които му се стрували по-човечни и близки.

Сега трябва да се обърнем към времето, когато, от една страна, гръцката цивилизация достигнала върха си, когато гордо нанесла в персийските войни сякаш последен удар по древната азиатска реалност, а от друга – Гърция вече започвала да клони към упадък. Трябва да си обрисоваме какво е трябвало да преживява човекът от тази епоха, ако още е носил в душата си ясен отзвук на това, което някога е било божествено-духовна земна реалност в тялото, душата и духа на човека.

Ще видим как Александър Велики и Аристотел живеели в свят, не напълно пригоден за тях, в свят, който всъщност крие за тях голяма трагедия. Работата е там, че Александър и Аристотел стояли в съвсем друго отношение към духовното от заобикалящите ги. Защото макар и за тях да не може да се каже, че особено се интересували от Самотракийските мистерии, те въпреки това чувствали душевна близост с това, което е ставало с Кабирите в тези мистерии. Честно казано, и в средните векове е имало хора, които разбирали какво значи това. Съвременните хора имат съвсем лъжливи представи за средновековието. Те не разбират, че чак до XIII и XIV век са

съществували личности във всички съсловия, които са имали ясен духовен поглед – във всеки случай, в тази област, която в Древния Изток са наричали Азия. „Песента на Александър“¹⁵, написана от един свещеник, се явява много важен документ на късното средновековие. В сравнение със съвременните исторически данни за деянията на Александър и Аристотел, поемата на Лампрехт, създадена някъде в XII век, представя грандиозна концепция, родствена на древното разбиране за това, какво е дошло чрез Александър Велики.

Вземете например откъса от поемата, където се дава следното удивително описание: „С идването на пролетта вие отивате в гората и попадате на поляна, където цъфтят цветя и слънцето е разположено така, че сянката пада от дърветата върху цветята. И тогава можете да видите как през пролетта в сянката на дърветата духовете – деца на цветята – излизат от цветовете и играят хора на поляната.“ В това описание на Лампрехт можем отчетливо да възприемем отблясък на древното и истинно преживяване, все още достъпно за хората от онова време. Те не са влизали в гората, говорейки прозаично: тук има трева, а там цветя, а ето там дървета. Ако са се приближавали до гората, а слънцето е греело между дърветата и сянката им е падала върху цветята, в тази сянка се появявал от цветята цял един свят от техни обитатели – обитатели, които реално им се появявали, преди да навлязат в гората. Защото влизайки в гората, те възприемали други стихийни духове. Това хоро на цветните духове се явявало на свещеник Лампрехт и на него особено му харесвало да го описва. Това е наистина многозначително, скъпи мои приятели: Лампрехт даже в XII, в началото на XII век, желаейки да опише походите на Александър, навсякъде ги пронизва с описания на природата, които съдържат откровения за стихийните царства. В основата на „Песента на Александър“ е стояло такова съзнание: „За да опишем случващото се някога в Македония, когато Александър е започнал своите походи в Азия, наставяван от Аристотел, ние не можем просто да описваме прозаично Земята

като рамка на тези събития. Не, описвайки ги достоверно, ние трябва да включим тук, наред с прозаичното описание на Земята, царствата на елементарните същества.“

Какъв контраст със съвременна книга по история, която, разбира се, е напълно приспособена за нашето време! Там вие ще прочетете как Александър, въпреки съвета на своя учител Аристотел, замислил да поеме върху себе си мисията за присъединяването на варварите към цивилизованото човечество, привеждайки, така да се каже, към общ културен знаменател цивилизованите гърци – елини, македонци – и варварите. Това несъмнено е напълно убедително за съвремието. Но каква детинщина е това в сравнение с истината! От друга страна, ние получаваме грандиозно впечатление, когато гледаме картината на походите на Александър, дадена ни от Лампрехт, който им приписва съвсем друга цел. Ние чувстваме, че това, което аз описвах като навлизане на природно-елементарните царства, на духовното във физическата природа, е било необходимо само в качеството му на встъпление. Защото каква е целта на Александровите походи в „Песента на Александър“ от Лампрехт?

Александър идва до вратите на рая! Макар това да е изразено на християнския език от онова време, в голяма степен то съответства, както ще ви покажа, на истината. Защото походите на Александър не били предприети само заради завоеванията, още по-малко пък за присъединяването на варварите към гърците, въпреки съвета на Аристотел. Не, те са били проникнати от истински високодуховна цел. Импулсът за тях е произтичал от духа. Ние четем за тях в поемата на Лампрехт, който с огромно въодушевление петнадесет столетия след смъртта на Александър разказва тази героична история. Той разказва за това как Александър приближил вратите на рая, но не могъл да влезе в него, защото, както казва Лампрехт, в рая може да влезе само този, който притежава истинско смирение, а Александър, живеейки в дохристиянската епоха, още не е можел да го притежава. Истинско смирение на човечеството

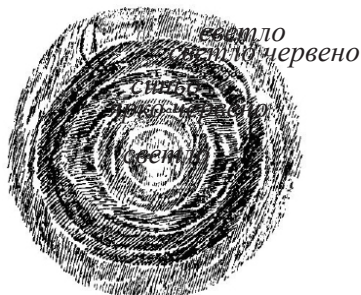
е можело да донесе само християнството. Въпреки това, ако възприемем тези неща без предразсъдъци, а с открит ум, ще видим как Лампрехт, християнският свещеник, още е усещал нещо от трагедията на Александровите походи.

Не без умисъл ви говорих за „Песента на Александър“. Защото сега няма да се учудите, ако започнем с походите на Александър, за да опишем какво е станало преди и какво после в историята на западното човечество в неговата връзка с Изтока. Защото стоящото в основата на тези неща усещане, както видяхме, е било все още широко разпространено в сравнително късен период на средновековието. И не само като общо усещане. То е съществувало в толкова конкретна форма, че е могла да възникне „Песента на Александър“, описваща с удивителна драматическа сила събития, станали благодарение на двама души, които охарактеризирах. Значението на този момент в историята на Македония се простира, от една страна, далеч в миналото, а от друга – далеч в бъдещето. Важно е да се разбере, че всемирно-историческият трагизъм осеня всичко, което е свързано с Аристотел и Александър. Даже външно трагизмът се проявява. Това е видно ето от какво, скъпи мои приятели. Предвид особените обстоятелства – съдбовни за световната история, – само най-незначителна част от съчиненията на Аристотел е стигнала до Западна Европа и по-нататък се изучавала и съхранявала от Църквата. Фактически това са били само съчинения по логика и съчинения, облечени в логическа форма.

Но сериозното изучаване на малкото останало, съхранило се от естествено-научните съчинения на Аристотел, показва какво мощно виждане на връзките на Космоса с човешкото същество е притежавал той. Позволете ми да ви обърна внимание на следното.

Говорим в наше време за земни стихии: воден, въздушен, огнен или топлинен елемент, а след това за етер. Как Аристотел изобразява всичко това? Той описва Земята, твърдата, здрава Земя (виж рис. долу, светлото ядро), течната Земя, во-

дата (светло червено), след това въздуха (синьо) и всичко е пронизано и обкръжено от огън (ярко червено).

Но за Аристотел „Земя“ в този смисъл се простира до Луната. А от Космоса, простирайки се от звездите до Луната – не в сферата на Земята, както е казано, а само до Луната, – идва етер към нас, като че от Зодиака, от звездите, етер, изпълващ космическото пространство (светлото по периферията). Етерът се простира надолу чак до Луната.

Ерудитът може да прочете всичко това в книгите, написани за Аристотел. Но сам Аристотел постоянно е повтарял на ученика си Александър: този етер, който се е отделил извън сферата на земната топлина – светлинният етер, химическият етер и жизненият етер, – е бил някога съединен със Земята. Той е достигал Земята. А с отделянето на Луната на ранните стадии на еволюция етерът се отделил от Земята. И затова всичко заобикалящо ни в пространството като мъртъв свят – така е протичало Аристотеловото назидание към Александър – не е проникнато от етер. Но с идването на пролетта растенията, животните и човешките същества се възраждат на Земята за нов живот. Тогава елементарните духове отново свалят етера от сферата на Луната в тези новородени същества. Така че Луната е формообразувател и ваятел на съществата.

Стойки пред огромната женска фигура в Хибернийските мистерии, ученикът е имал много ярко преживяване на това, че етерът в действителност не принадлежи на Земята, но ежегодно се сваля тук от елементарните духове за нуждите на

разцъфтяващия живот. И така е било и за Аристотел. Той все още е имал дълбоко проникновение за връзката на човешкото същество с Космоса. Неговият ученик Теофраст¹⁷ е попречил съчиненията, които трактуват тези неща, да стигнат до Запада. Обаче някои от тях достигнали Изтока, където още се пазело разбирането на такива истини. Оттук те били пренесени от евреите и арабите през Северна Африка и Испания в европейския запад, където се сблъскали така, както вече описах, с влиянията на Хибернийските мистерии, доколкото те се изразявали в цивилизацията и културата на тези народи.

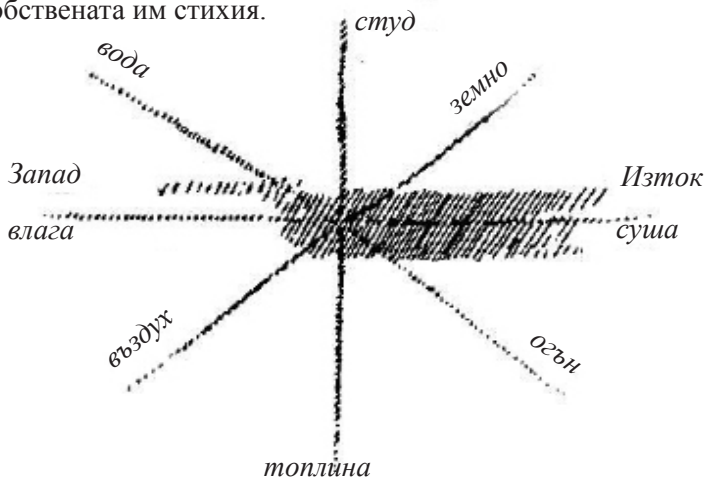
Но всичко, което ви описах, е било не повече от отправна точка за учението, което Аристотел предал на Александър. Това учение изцяло се отнасяло до вътрешното преживяване. Бих могъл накратко да го опиша примерно така: Александър се учел от Аристотел да разбира как земният, водният, въздушният и огненият елемент, живеещи извън човека в заобикалящия свят, живеят и вътре в самото човешко същество, във връзка с което то се явява микрокосмос. Той изучавал как в костите на човешкото същество живее земният елемент и как в циркулацията на кръвта и във всичките му течности и сокове живее водният елемент. Въздушният елемент се проявява във всичко, което се отнася до дишането и динамиката на дишането – речта, а огненият елемент живее в мислите на човека.

Александър притежавал още и съзнателно виждане на живота в елементите. И ръка за ръка с това преживяване на живота в елементите вървяло също и преживяването на близко и интимно отношение към Земята. В наши дни, пътешествайки на изток, запад, север и юг, ние не забелязваме какво се устремява в нашето същество (защото забелязваме само това, което възприемат нашите сетивни органи). Така виждаме само това, което възприемат наличните в нас твърди (земни) субстанции, а не това, което възприемат другите стихии, присъстващи в нашия организъм. Но Аристотел е учил Александър примерно следното: Когато се придвижваш по Земята на изток, ти постепенно проникваш в елемент, който те изсуша-

ва. Ти проникваш в сухота (виж. рис. на следв. стр.).

Под това не трябва да се разбира, че ако човек отива в Азия, ще бъде напълно изсушен. Ние се сблъскваме тук, разбира се, с такива въздействия, които Александър е могъл да усеща в себе си, след като е получил ръководство и указания от Аристотел. Той е можел да усеща, когато е бил в Македония, следното: аз имам в себе си някакво малко количество влажност, което намалява при напредване на изток. По такъв начин в своите странствания по Земята той е възприемал нейната конфигурация така, както вие можете чрез докосване да възприемете някаква част на тялото, да кажем, леко прокарвайки ръка по някои части на човешкото тяло, да възприемем разликата между нос, очи и уста. Такава личност е могла да възприема разликата между преживяването, което е възниквало в нея, когато тя е отивала в сухостта, и преживяването, което е имала, от друга страна, при отиване на запад и постепенно навлизане във влажността. Други диференциации човек все още преживява и до ден днешен, макар и грубо. В северно направление той преживява хлад, в южно – топлина, огнения елемент. Но взаимодействието на влажност и хлад по направление северо-запад той вече не преживява. Аристотел пробудил в Александър всичко това, през което преминал Гилгамеш, когато възприел в непосредствено вътрешно преживяване това, което се усеща по направление северо-запад в промеждутъчната зона между влажност и хлад: водата. Човек, подобен на Александър, не само не е можел да се изрази така, но и наистина не е говорил така: тук минава пътят за северо-запад. Вместо това той е казал: този път минава там, където преобладава елементът вода. В промеждутъчната зона между влажност и топлина е разположен елемент, в който преобладава въздух. Такова е било учението в древногръцките Хтонически мистерии и в древните Самотракийски мистерии¹⁸ и на това е учил Аристотел своя най-близък ученик. А в зоната между хлад и сухота, тоест по направление от Македония към Сибир, у човека е било преживяване на този регион от Земя-

та, където е преобладавала самата земя, земното – стихията земя, твърдостта. В промеждутъчната зона между топлина и сухост, тоест по направление към Индия, се е преживявала област от Земята, където е управлявал огненият елемент. Затова ученикът на Аристотел, сочейки на северо-запад, казвал: там аз чувствам дейността на духовете на водата, сочейки на юго-запад, казвал: там чувствам духовете на въздуха, сочейки на северо-изток, е виждал там да действат основно духовете на земята, сочейки на юго-изток, в посока към Индия, е виждал действието на духовете на огъня, виждал ги е там в собствената им стихия.

И в заключение, скъпи мои приятели, можете да почувствате дълбоката, тясна връзка между природно и морално, когато ви кажа, че Александър е говорил по следния начин: „Аз трябва да напусна хладно-влажната стихия и да се насоча към огнената, аз трябва да предприема поход към Индия.“ Това е бил начин на изразяване, тясно свързан както с природното, така и с моралното. По-подробно ще разкажа за това утре. Днес бих искал да ви дам картина на това, което е живеело в онези времена, защото във всичко, което е ставало между Аристотел и Александър, можем да видим също отражение на огромния и мощен напредък, който станал в световната история. В онези

времена още е било възможно по интимен начин да се говори на учениците за великите мистерии от миналото. А след това човечеството започнало да възприема преимуществено логиката, абстрактното знание, категориите, а отхвърлило всичко останало. Затова ние трябва да виждаме в тези събития проява на огромния, дълбок напредък в историческото развитие на човечеството и решаващ момент в хода на цялата европейска цивилизация в нейните връзки с Изтока.

ПЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 28 декември, 1923 г.

Сред мистериите на древността Ефес заема особено място. Вие помните, че разглеждайки ролята на Александър в развитието на Запада, аз споменах също мистериите от Ефес. Само тогава ще достигнем до значението на събитията от древните и по-нови времена, ако разберем и оценим големия напредък, който станал в характера на мистериите (които всъщност са източникът, от който са произлезли всички древни цивилизации) при прехода от Изток на Запад и на първо място в Гърция. Този напредък е имал следния характер.

Когато се обръщаме към древните мистерии на Изток, навсякъде получаваме впечатление: жреците в мистериите, опирайки се на вижданията си, са можели да откриват на учениците си велики и важни истини. Колкото по-назад се връщаме в миналото, толкова повече тези мъдреци или жреци са имали власт да извикват в мистериите непосредственото присъствие на самите богове, духовните същества, които управляват планетарните светове, управляват събитията и явленията на Земята. Боговете реално са присъствали там.

Връзката на човешкото същество с макрокосмоса се е откривала в множество мистерии по същия грандиозен начин, както ви я обрисовах вчера във връзка с мистериите на

Хиберния, а също с ученията, които Аристотел е предал на Александър Велики. Главната особеност на всички древни източни мистерии е била, че моралните импулси не са били строго отделени от природните. Когато Аристотел сочел на Александър на северо-запад, където преобладават духовете на стихията вода, оттам идвал не само физически импулс – както го възприемаме сега, когато духа северозападен вятър и т.н., – а с физическите идвали също и морални импулси. Физическото и моралното са били единни.

Това е било възможно благодарение на факта, че чрез познанието, получено в тези мистерии, духът на природата реално се е възприемал в мистериите – човек се е чувствал единен с цялата природа. Тук ние наблюдаваме някаква връзка на човека с природата, все още съществуваща във времената, протекли между живота на Гилгамеш и неговата бъдеща инкарнация, когато той също се е намирал в тясна връзка с мистериите, а именно с Ефеските. В хората от това време ние все още намираме живо виждане и възприемане на връзката на човешкото същество с духа на природата. Тази връзка те са възприемали по следния начин. Благодарение на изучаването на дейността на стихийните духове в природата и дейността на разумните същества в планетарните процеси, човек идвал до следното убеждение: „Навсякъде наоколо аз виждам проявления на растителния свят – зелените филизи, пъпки и цветя, след това плодове. Виждам едногодишните растения на ливадата и в полето, които разцъфтяват през пролетта и отново увяхват през есента. Също така виждам дървета, които растат със столетия, образувайки отвън кора, вдървявайки се и вращвайки на широчина и дълбочина в Земята със своите корени. Но всичко, което сега виждам навън – едногодишните треви и растения, дървета, които здраво вращват в Земята, – в миналите времена аз като човек го носех вътре в себе си.“

Знаете, че сега, когато във въздуха има въглероден диоксид, възникнал в резултат на дишането на човешките същества, можем да чувстваме, че самите ние сме издишали въгле-

родния диоксид, издишали сме го в пространството. Затова сега имаме слаба връзка с Космоса. Благодарение на въздушната част от нашата природа, благодарение на въздуха, който е основата за дишането и други въздушни процеси, протичащи в човешкия организъм, ние имаме жива връзка с великата Вселена, с Макрокосмоса. Човешкото същество може сега да погледне към своето изходящо дишане, към въглеродния диоксид, който е бил в него, а сега е вън от него. Но също както сега можем да погледнем към въглеродния диоксид, който издишаме – обикновено не правим това, но бихме могли, – така посветените от древността са гледали към целия растителен свят. Този, който е получил посвещение в източните мистерии или е възприел мъдрост, произлязла от източните мистерии, можел да каже: „Аз гледам назад към древната Слънчева епоха в развитието на света – тогава аз все още носих в себе си растенията. След това им позволих да изтекат от мен в широките кръгове на земното съществуване. Но дотогава, докато носех растенията вътре в себе си, докато все още бях този Адам Кадмон, който обема цялата Земя и заедно с нея растителния свят, дотогава целият този растителен свят се е състоял от водно-въздушна субстанция.“

След това човешкото същество отделило от себе си този растителен свят. Представете си, че сте станали огромни като цялата Земя, а след това сте отделили, като че сте отделили вътре в себе си растителното начало на природата и тази растителна субстанция преминава чрез метаморфоза във водния елемент – заражда се, увяхва, разцъфтява, видоизменя се, приемайки различен облик и форма, – и тогава вие отново ще извикате в душата си чувства и преживявания за това как е било някога. Тези, които са възприели възпитание и обучение на Изток примерно, във времената на Гилгамеш, са можели да си кажат, че така е било някога. И когато те са гледали около себе си по поляните и са виждали растежа на зеленината и цветята, казвали: „Ние отделихме растенията от себе си, отделихме ги от себе си на ранните степени от нашето развитие и Земята ги

прие. Земята ги дари с корени и им придаде дървесната природа. Дървесната природа в света на растенията произлиза от Земята. Но растителната природа като такава е била като цяло отхвърлена от човешкото същество и възприета от Земята.“ По такъв начин човек усещал вътрешно родство с цялата растителна природа.

С висшите животни човек не е усещал такъв вид връзка. Защото той е знаел, че само когато преодолее животинската форма и остави зад себе си животните в своята еволюция, ще заеме своето истинско място на Земята. Той е пренесъл растенията със себе си чак до Земята и тогава ѝ ги е предал, за да може тя да ги приеме в своето лоно. За растенията човекът е бил на Земята посредник на боговете, посредник между боговете и Земята.

Хората, които са имали това велико преживяване, получавали чувство, което може да се обрисова съвсем просто (виж рис.). Човешките същества дошли на Земята от Вселената (жълто). Въпросът за количеството на тези същества при това няма значение, защото, както ви казах вчера, те всички се намирали едно в друго. Това, което впоследствие се превръща в растителен свят, се отделя от човека, Земята го приема и му дава да се вкорени (тъмно-зелената щриховка). Човешкото същество е изпитвало чувство, като че е облякло Земята в растителна одежда (червеното по периферията), а Земята му е била благодарна за тази одежда и е приела от него във водно-въздушния

елемент това, което той е успял като че да вдъхне в нея.

Влизайки в това преживяване, човек се е чувствал тясно свързан с божеството, с главното божество на Меркурий. Чрез усещането: ние самите сме донесли растенията на Земята – човек встъпвал в особено отношение с бога на Меркурий.

От друга страна, по отношение на животните човек е имал различно чувство. Той е знаел, че не може да ги донесе със себе си на Земята, трябвало е да ги отхвърли, трябвало е да се освободи от тях, иначе не би могъл по правилен начин да развие своята човешка форма. Той отблъснал от себе си животните. Те били отхвърлени от неговия път (червената щриховка отвън) и след това преминали през свое собствено развитие на много по-ниско равнище от човешкото. Така човекът на древните времена – епохата на Гилгамеш и по-късно – усещал себе си между животинското и растителното царство. По отношение на растителното царство той е бил сеяч, който е хвърлил семето в Земята и е оплодил с него Земята, проявявайки се като посредник на боговете. По отношение на животинското царство той е чувствал, като че ли го е отхвърлил от себе си, за да се превърне в човек, не обременявайки се с животните, които в резултат са били задържани и преустановени в развитието си. Целият египетски култ към животните е свързан с такива възгледи. С това е свързано също и дълбокото чувство на състрадание към животните, което виждаме в Азия. Това е бил грандиозен възглед за природата, в който човек е чувствал своята връзка, от една страна с растителния свят, а от друга – със света на животните. По отношение на животното той е изпитвал чувство на освобождение. По отношение на растението той е изпитвал близко и интимно родство. Растителният свят е бил частица от него самия и той е изпитвал искрена любов към Земята, доколкото Земята е възприела в себе си частица от човечеството, дала живот на растенията, позволила им е да се вкоренят в нея и даже е споделила своите вещества, за да се облекат дърветата с кора. Моралният елемент винаги е присъствал, когато човек е съдил за заобикалящия физически

свят. Гледайки растенията на поляната, той е възприемал не единствено само естествения им растеж. Той е възприемал и чувствал моралното отношение на човека към растежа. Що се отнася до животните, човек все пак е чувствал към тях друго морално отношение: проправял си е път встрани от тях.

Така ние намираме в мистериите по целия Изток грандиозен природен възглед. По-късно такива мистерии е имало и в Гърция, но със значително по-малко действено възприятие на природата и духа в природата. Разбира се, гръцките мистерии са грандиозни и възвишени, но те съществено се отличават от източните. Особеността на последните се е състояла в това, че те не се стремели да помогнат на човека да се усеща на Земята, но благодарение на тях човек се усещал като част от Космоса, част от Вселената. В Гърция мистериите поначало преминавали такъв стадий, когато човек се е усещал съединен със Земята. На Изток самият духовен свят се е съзрцавал или усещал в мистериите.

Абсолютно правилно би било да кажем, че в древноизточните мистерии самите богове са се явявали сред жреците, към които са отправяли молитви и са принасяли жертвоприношения. Мистерийните храмове са били в онези времена земно пристанище на боговете, където боговете дарявали хората чрез жреците с това, с което са могли да ги дарят от небесните съкровища. В гръцките мистерии се явявали по-скоро образи на богове, изображения, като че фантоми – истински и неподправени, но фантоми, нищо повече, – вече не божествени същества, не реалности, а призраци. И затова гръците са имали съвсем друго преживяване от хората, принадлежащи към древната източна култура. Гръците чувствали, че боговете съществуват, но за човека са достъпни само изображенията на боговете, също както носим в паметта си картини от минали преживявания, но вече не самите преживявания.

Такова било основното чувство, което излизало от гръцките мистерии. Гъркът е чувствал, че той носи в себе си сякаш космически спомени, не проявления на самия Космос, а изо-

бражения, изображения на богове, а не самите богове, изображения на събития и процеси на Сатурн, Слънцето и Луната. Не е имало повече жива връзка с това, което действително е ставало на Сатурн, Слънцето и Луната – такъв род жива връзка, каквато човешкото същество има със своето детство. Хората от източната цивилизация са имали тази реална връзка със Слънцето, Луната и Сатурн. Те я получавали от своите мистерии. А мистериите на гърците имали картинен или образен характер. В тях се явявали сенки от духовно-божествената реалност. Но при това е ставало нещо също толкова важно, защото съществувало и друго различие между източните и гръцките мистерии.

В източните мистерии, ако човек е искал да познае нещо от грандиозните, гигантски преживявания, осъществявани там, той винаги е трябвало да изчаква правилния момент. Едно или друго преживяване е можело да се добие само чрез съответстващи жертвоприношения, които се извършват едни през есента, други – само през пролетта, трети – в зенита на лятото, а четвърти – през дълбоката зима. Понякога жертвоприношенията се принасяли на боговете в определен момент, белязан с особена констелация на Луната. В това особено време боговете се явявали в мистериите и хората са можели да присъстват там при появяването им. Ако моментът се пропуснал, се е налагало да се чака понякога и до тридесет години, докато тези божества отново се открият в мистериите. Всичко, което се отнася до Сатурн например, може да влезе в сферата на мистериите само един път на 30 години, всичко свързано с Луната – примерно един път на 18 години и т.н. Жреците на източните мистерии зависели от времето, а също и от мястото и разни други обстоятелства при получаването на грандиозните, гигантски познания и съзercания. Съвършено различни откровения се възприемали в дълбината на планинската пещера или високо по върховете. Или пък откровението се различавало в зависимост от това дали човек е бил край брега или навътре в континента Азия. Така че особеност на мистериите

на Изтока е била определена зависимост от мястото и времето. В Гърция грандиозните, гигантските реалности изчезвали. Изображенията все още оставали. И тези изображения не зависели от времето на годината, хода на столетието или мястото. Хората са могли да имат изображения, когато са се подготвяли по правилния начин, когато са правели едно или друго упражнение или са извършвали едно или друго лично жертвоприношение. Ако човек е достигнал известно равнище в жертвоприношенията или в личната зрялост, тогава по силата на това, че той като човешко същество се е придвижил напред, е можел да съзерцава сенките на великите мирови събития и великите мирови същества.

Ето в какво се състои важното изменение в природата на мистериите, с които се срещаме при прехода от Древния Изток към Гърция. Древноизточните мистерии зависели от условията на пространството и местността, докато в гръцките мистерии се вземало под внимание само човешкото същество и това, което то е принасяло на боговете. Бог, така да се каже, се явявал в своя фантомообразен, призрачен вид, когато човешкото същество, благодарение на преминатата подготовка, ставало достойно да възприеме бога в призрачна форма. По такъв начин мистериите на Гърция наистина подготвяли пътя на съвременното човечество.

По-нататък мистериите на Ефес стоят по средата между древноизточните и гръцките мистерии. Те заемат особено място. Защото Ефеските посветени са могли все още да преживяват нещо от гигантските, величествени истини на Древния Изток, душите им все още са били засегнати от дълбокото вътрешно преживяване на връзката на човешкото същество с макрокосмоса и макрокосмическите божествено-духовни същества. В Ефес човек все още е можел да съзерцава свръхземното и то не малко. Отъждествяването с Артемида, богинята на Ефеските мистерии, е донасяло на човека живото чувство за връзката му с природните царства. Растителният свят (му се преподавало) е твой, Земята само го е възприела от теб. Ти си

изпреварил животинския свят, оставил си го назад. Ти трябва да гледаш на животните с възможно най-голямо състрадание; те е трябвало да изостанат по пътя, за да можеше да станеш човек. – Чувството на единство с макрокосмоса е било преживяване, още достъпно за посветения в Ефес, той все още го е получавал непосредствено от самите реалности.

Заедно с това мистериите от Ефес били, така да се каже, предназначени първи да се обърнат към Запада. Като такива те вече имали независимост от времената на годината или от хода на века, също така не зависели и от мястото на Земята. В Ефес се опирали на упражненията, през които е преминавало човешкото същество, ставайки зряло благодарение на жертвоприношенията и самоотдаването на боговете. Така че, от една страна, по отношение на съдържанието на своите мистериини истини, мистериите на Ефес още гледали назад, към Древния Изток, докато, от друга страна, те вече са били насочени към развитието на самия човек и затова се приспособявали към природата и характера на гърка. Това били най-последните от източните мистерии на Гърция, където титаничните древни истини са можели все още да се доближат до човека. Защото на Изток мистериите в общи линии вече стигнали до упадък.

А в мистериите на Запада тези древни истини просъществували по-дълго. Мистериите на Хиберния съществували още столетия след раждането на християнството. Тези Хибернийски мистерии въпреки това са двойно по-тайни и окултни. И да ви е ясно, че даже с помощта на тъй наречената Акашова хроника съвсем не е лесно да се проникне в тайните на статуите, за които ви говорих вчера – слънчевата статуя и лунната статуя, мъжката и женската. Да се приближиш до избраженията от източните мистерии и да ги повикаш от астралния свят е сравнително по-лесно за този, който е преминал обучение за подобни неща. Но само някой да пристъпи или пожелае да пристъпи до мистериите на Хиберния в астралния свят, още отначало ще бъде зашеметен. Те ще го отхвърлят от себе си. Тези ирландски, тези Хибернийски мистерии днес

доброволно не позволяват да ги видиш в образите на Акашова хроника, въпреки че те дълго са се съхранили в своята първородна чистота.

По-нататък ние трябва да помним, че индивидуалността, която е живяла в Александър Велики, е била в тесни връзки с Хибернийските мистерии във времената на Гилгамеш, когато той предприел пътешествие на Запад, в местност, съседна с днешен Бургенланд. Тези мистерии живеели в тази индивидуалност, живеели по много древен начин. Защото това е било в онези времена, когато Западът още се е огласял от мощния отзвук на атлантската епоха. А след това всички тези преживявания били пренесени през душевното състояние, което протича между смъртта и новото раждане. А по-късно двамата другари – Еабани и Гилгамеш – се намерили отново в съвместния им живот в Ефес и там те встъпили в дълбоко съзнателно преживяване на това, което във времената на Гилгамеш са преживели повече или по-малко безсъзнателно или подсъзнателно във връзка с божествено-духовните светове. Техният живот в Ефеските времена е бил сравнително мирен, те са имали възможност да преработят и усвоят възприетото в по-страшните времена.

Позволете да ви напомня в какво се състои това, което е преминало в Гърция, преди те отново да се появят в епохата на упадък на Гърция и разцвет на Македония. Гърция от миналите времена, Гърция, която се е разпростряла нашироко и е включвала в границите си Ефес и даже е прониквала непосредствено в Мала Азия, е имала още в своите призрачни образи отзвук от древните времена на богове. Връзката на човека с духовния свят, макар и призрачно, но все още се е преживявала. Обаче Гърция се е стремилa постепенно да се освободи от призраците. Можем да наблюдаваме как крачка по крачка гръцката цивилизация се отдалечавала от това, което може да се нарече божествена цивилизация, и все повече и повече приемала земен характер.

Трябва честно да кажем, че в наши дни най-важното в

историята на човешкото развитие остава просто незасегнатата от външно-материалистическо разглеждане история! Много важен за разбирането на целия гръцки характер и култура е фактът, че в гръцката цивилизация намираме само призречен образ, фантом на древната божествена реалност, в която човек е имал общение със свръхсетивните светове, защото човек вече постепенно излизал от това божествено и се учил да използва своите собствени индивидуални, лични духовни способности. Това е ставало крачка по крачка. В драмите на Есхил в художествените образи е отразено това чувство, което още е останало в човека от древните времена на богове. Но едва Софокъл започнал да се изявява, когато човек започнал да се отърсва от това усещане за връзка с божествено-духовното съществуване. А после се появява нещо, свързано с името, значението на което все още е недостатъчно оценено от историческата наука, обаче по въпроса има и други мнения.

Виждате ли, в древногръцките времена не е имало нужда писмено да се фиксират историческите събития. Ще попитате защо? Защото са съществували живи сенки на всичко важно, което е ставало в миналото. Историята се е откривала в това, което се е явявало в мистериите. Там хората са имали достъп до призречните образи, живите образи-сенки. Защо тогава да се записва историята? По-късно обаче дошло време, когато сенковидните образи се потопили в низшия свят, където човешкото съзнание не е могло повече да ги възприема. Тогава и възникнал стремежът да се записва ставащото. Появил се Херодот¹⁹, първият историк, записал историята в проза. И оттогава могат да се изброят множество негови последователи. Във всички тях е действала същата подбуда – да се откъсне човечеството от божествено-духовното и да се постави само в земното. И все пак в продължение на цялата гръцка култура всичкото това клонящо към земното развитие е било озарено от сияние, светлината на което, както ще чуем утре, не е проникнала нито в Рим, нито в средновековието. А там, в Гърция, светлина е имало. А що се отнася до призречните образи, даже

и до потъмнелите сенковидни образи от залеза на гръцката цивилизация, човек все още е чувствал, че те са божествени в своята основа.

Посред всичко това, като убежище, където човек е намирал разяснение относно това, което е съществувало някак фрагментарно в гръцката култура, стоял Ефес. Хераклит получил наставление в Ефес, както и много други велики философи, такива като Платон и Питагор. Ефес е бил наистина такова място, където се съхранявала в известна степен древната източна мъдрост. И тези две души, които живели по-късно в Аристотел и Александър Велики, били в Ефес някое време след Хераклит и могли там да възприемат от наследството на древните знания на източните мистерии това, което още го е имало в мистериите на Ефес. Това, което е живеело в Ефеските мистерии, по особено проникновен начин е свързало себе си с душата на Александър. И сега се приближаваме до едно от тези исторически събития, което от тривиална гледна точка може да се приеме за чиста случайност, но което се корени дълбоко във вътрешните взаимовръзки в развитието на човечеството.

За да проникнем в значението на това събитие, ще припомним следното. Трябва да помним, че в тези две души, които са станали впоследствие Аристотел и Александър Велики, е живеело на първо място всичко това, което те възприели в отдалечените в миналото времена, а след това го изучили. И след това в Ефес нещо вече живяло в техните души се изпълнило с необикновена ценност. И ние можем да кажем, че цялата Азия – в тази нейна „гръцка“ форма, която тя приела в Ефес – живеела в тези две души и особено в душата на този, който впоследствие станал Александър Велики. Представете си ролята, изиграна от тази личност. Описвал съм ви каква е била тя във времената на Гилгамеш, а сега трябва да си представите как в живото общение между Александър и Аристотел познанията, свързани с Древния Изток и Ефес, били възпроизведени, но възпроизведени в нова форма. Само си

представете това. Представете си какво би трябвало да стане, ако гигантският документ, който с нечувана интензивност живеел в тези души, ако този гигантски документ, мистериите на Ефес, още го е имало и ако Александър, в инкарнацията си като Александър, би се срещнал с мистериите от Ефес! Ако съумеем да си изградим представа за това, ще можем правилно да оценим факта, че в деня, когато се е родил Александър, Херострат е хвърлил факела в светилището на Ефес. В същия този ден, когато се е родил Александър, храмът на Диана Ефеска е бил предателски изгорен до основи. Той изчезнал завинаги, неговият монументален документ с всичко отнасящо се до него престанало да съществува. Той съществувал само като историческа мисия в душата на Александър и неговия учител Аристотел.

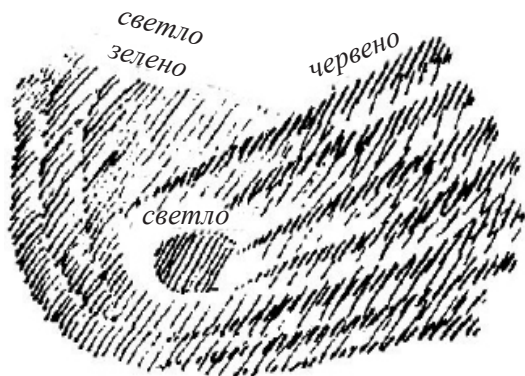
А сега вие трябва да свържете всичко това, което е живяло в душата на Александър, с онова, за което говорих вчера, когато ви показах как мисията на Александър Велики е била вдъхновена от импулс, излизащ от конфигурацията на Земята. Вие лесно ще разберете как това, което на Изток е било реално откровение на божествено-духовното, сякаш угаснало с Ефес. Другите мистерии били всъщност вече упадъчни, съхраняващи само традиции, макар и да трябва да кажем, че тези традиции са могли все още да пробудят ясновидски сили в особено надарени натури. Но великолепието и славата, титаничността на старите времена отминали. С Ефес окончателно угаснала светлината, разпространявана от Изток. Сега вие можете да оцените решението, което Александър взел в своята душа: да върне на Изтока изгубеното, да го върне макар и в тази форма, в която то се е запазило в Гърция – в призрачна, сенковидна картина. Оттук и идеята за експедицията към Азия. При това е било необходимо да се придвижи колкото се може по-далеч, за да може още един път да донесе на Изтока – макар и в призрачната форма, в която е съществувало в гръцката култура – това, което той е изгубил.

И сега виждаме, че Александър, осъществявайки тази

експедиция, съвсем не смята да покорява съществуващите култури, не се стареа да присади елинизма на Изток в какъвто и да е външен смисъл. Навсякъде, където и да пристигал, Александър Велики не само приемал обичаите на страната, но е можел също непосредствено да изхожда от помислите и копнежите на хората, обитаващи завзетата територия, можел е да се проникне с техните мисли. Когато той пристига в Египет, в Мемфис, го възприемат като спасител и освободител от духовната лутаница, сковаваща местното население. Той дарява персийското царство с култура и цивилизация, каквито самите перси никога не биха могли да произведат. Той прониква даже в Индия. Замисля план да доведе до равновесие, до хармония елинската и източната цивилизация. На всяка крачка основава академии. Академиите, основани в Александрия, в Северен Египет, са по-известни, те са имали огромно значение за по-късните времена.

Но на първо място по важност е фактът, че по цяла Азия били учредени големи и малки академии, в които в последващите времена се съхранявали и изучавали трудовете на Аристотел. Започнатото по такъв начин от Александър продължавало да действа в Мала Азия векове, отново и отново повтаряйки се сякаш със затихващо ехо. С един мощен удар Александър насадил аристотелевското разбиране за природата в Азия и даже в Индия. Ранната смърт му попречила да достигне Арабия, макар това да е било основната му цел. Но той проникнал на Изток чак до Индия, а също в Египет. Навсякъде той посадил духовното познание за природата, получено от Аристотел, правейки го плодно за хората. Защото навсякъде той давал на народа да почувства, че това е тяхно родно, а не чужд елемент, не натрапено им оръдие на елинизма. Такова нещо е могла да осъществи само огнената натура на Александър. В последващите години много учени излезли от Гърция. Покрай Едеса съществувала такава академия, като Гондишапур, получаваща постоянна подкрепа от Гърция в продължение на много последващи столетия.

С това е бил осъществен чуден подвиг! Светлината, излизаща от Изтока (червено отлясно наляво, светлото петно, виж рис.), унищожена в Ефес от факела на Херострат, тази светлина, по-точно нейният призрачен отблясък, сега отново се разгоряла от Гърция и продължила да сияе (светло зелено отляво надясно) до този драматичен момент, когато под източно-римската тирания²⁰ школите на гръцките философи били окончателно закрити. В VI век сл. Хр. последните гръцки философи избягали в академията Гондিশапур.

Във всичко това виждаме взаимодействие на два елемента: един – вървящ напред, и друг – изоставащ назад. Мисията на Александър се основавала повече или по-малко несъзнателно на следния факт: вълните на цивилизацията прониквали Гърция на луциферически принцип, докато в Азия те оставали на заден план по ариманически начин. В Ефес е имало равновесие. И Александър, в чийто ден на раждане паднал физическият Ефес, решил да основе духовен Ефес, който би пръскал далеч на Изток и на Запад своята слънчева светлина. В това всъщност е била целта, стояща в основата на всичко, което е предприемал: да основе духовен Ефес, простиращ се през Мала Азия на Изток до Индия, включвайки също египетска Африка и Източна Европа.

Невъзможно е да се разбере духовното развитие на западното човечество, докато не го видим на този фон. Защото

скоро след опита да се разпространи по целия свят древният почитан Ефес, в египетската Александрия е било скрито това, което някога го е имало в Ефес – но вместо сияещи букви, това са били помръкнали знаци. Скоро след този късен цъфтеж на Ефес започнала да се утвърждава нова сила, силата на Рим.

Рим, както се разбира от самото име, е нов свят, свят, който няма нищо общо с призрачните образи на Гърция, в които човек пази само спомени за тези минали времена. Няма да срещнем по-сериозен или по-важен пробив в историята от този. След изгарянето на Ефес и благодарение на предприемчивостта на Александър е бил създаден план за въздигане на духовен Ефес и този духовен Ефес след това е отхвърлен от нова сила, заявяваща за себе си отначало като Рим, по-късно като християнство и т.н. И можем правилно да разберем развитието на човечеството само тогава, когато кажем: ние, с начина си на постигане чрез интелекта, с начина си на извършване чрез волята, с чувствата и настроенията си можем да гледаме назад във вековете не по-далеч от Древния Рим. Дотам всичко е ясно. Но не можем да гледаме ни към Гърция, ни на Изток. Натам трябва да гледаме чрез имагинации. За там е необходимо духовно виждане.

Да, ние можем да гледаме на Юг с обичайното прозаично разбиране, но не и на Изток. Гледайки на Изток, ние трябва да се обърнем към имагинациите. Трябва да виждаме на заден план могъщите мистериини храмове на прадревна следатлантска Азия, в които мъдри жреци разяснявали на всеки от своите ученици връзката им с божествено-духовния Космос. Там би могла да бъде намерена цивилизация, която се вижда от мистериите във времената на Гилгамеш, както съм ви я описвал. Ние трябва да видим тези удивителни храмове разпръснати по цяла Азия, а на преден план – Ефес, съхраняващ още в своите мистерии много от това, което се е изгубило в другите храмове на Изтока, макар заедно с това той сам вече да станал гръцки по характер. Защото в Ефес човек не е трябвало повече нито да изчаква благоприятна констелация

на светилата или нужното време през годината, нито самият той да чака, докато достигне определената възраст, преди да започне да получава откровения от боговете. В Ефес, ако човек е узрял за това, е можел да принася жертви и да прави определени упражнения, които му позволявали така да пристъпи към боговете, че те милостиво се спускали към него. И ето, в този свят, който се представя пред вас в тази картина, са били обучени и подготвени във времената на Хераклит двете личности, за които говорихме. След това през 356 г. пр. Хр., в деня на раждането на Александър Велики, ние виждаме езиците на пламъците, излизаци от храма в Ефес.

Александър Велики намира своя учител в Аристотел. И това е все едно, ако от издигащите се в небето пламъци в Ефес се беше раздал мощен глас за имащите уши: стройте духовния Ефес и нека старият физически Ефес стои в човешката памет като негов център, като средоточие.

И така имаме пред себе си образа на Древна Азия с нейните мистерийни центрове, а на преден план – Ефес и учениците в неговите мистерии. Виждаме горящия Ефес, а след това виждаме експедициите на Александър, които пренесли на Изток приноса на Гърция в прогреса на човечеството, така че в Азия се върнало във формата на образи това, което тя изгубила в своята реалност.

Вглеждайки се в Изтока и давайки на нашата имагинация да се откъсне от потресаващите събития, които наблюдаваме там, можем да видим в истинска светлина тази древна глава от човешката история – защото тя би трябвало да бъде схващана чрез имагинации. После постепенно разпознаваме на преден план възхода на римския свят, света на средновековието, светове, които продължават до нашето време. Всички други разделения на историята на периоди – древен, средновековен, нов и т.н. – водят до лъжливи представи. Но ако дълбоко и внимателно изучите картината, която поставих пред вас, тя ще ви даде истинско проникновение в скритите течения, пронизващи европейската история чак до наши дни.

ШЕСТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 29 декември, 1923 г.

Особено важен за разбиране историята на Запада в неговото отношение към Изтока е периодът от три-четири столетия преди до три-четири столетия след Мистерията на Голгота. Истинското значение на събитията, които разглеждаме – събития, достигнали апогей в подема на аристотелизма и в експедициите на Александър в Азия, – се съдържа в този факт, че те образуват сякаш завършек на цивилизацията на Изтока, която все още е била потопена в импулсите от мистериите. Окончателен край на чистите и истинни импулси от мистериите на Изтока сложил престъпният пожар в Ефес.

След това ние намираме само традиции на мистериите, традиции и призрачни образи – така да се каже, останки от древна боговдъхновена цивилизация, които били разхвърляни по Европа и особено из Гърция. А четиристотин години след Мистерията на Голгота станало друго велико събитие, от което е видно това, което още е останало от отломките – защото така можем да ги наречем – на мистериите. Да се вгледаме в образа на Юлиан Отстъпник²¹. Юлиан Отстъпник е римски император, получил посвещение в IV век в степен, каквато е била тогава възможна, чрез един от йерофантите на Елевзинските мистерии. Това значи, че той е влязъл в преживяване на древните божествени тайни на Изтока, доколкото подобно преживяване е било още възможно в Елевзинските мистерии.

При изворите на разглеждания период стои изгарянето на храма в Ефес. Денят на изгарянето на Ефеския храм е бил също денят, когато на бял свят се появил Александър Велики. Този период завършва в 363 г. с деня на насилствената смърт на Юлиан Отстъпник в дълбините на Азия. Между тези две събития стои Мистерията на Голгота. А сега да изследваме малко този период от време като звено във веригата на цялостната история на човешкото развитие. Ако искаме да погледнем

по-нататък, зад чертата на този период, ще ни е нужно преди всичко да изменим силата си на виждане и възприятие. Това изменение е много сходно с това, за което сме чували в друга връзка. Само че доста рядко, размишлявайки за подобни неща, ние ги съпоставяме едно с друго.

Спомнете си как в книгата „Теософия“⁴²² аз съм описал различните светове, свързани с човека. Описах ги като физически свят, преходен свят, граничещ с него, иначе казано – свят на душите, след това свят, в който само най-издигнатата част от нашата природа може да получи достъп – свят на духовете. Като оставим настрана частните особености на този свят на духовете, през който съвременният човек преминава между смъртта и новото раждане, и ако се вгледаме само в неговите по-общи качества и особености, ние си даваме сметка, че трябва да дадем нова ориентация на всичките си мисли и чувства, преди да можем да постигнем страната на духовете. И любопитното е, че трябва да изменим и преориентираме нашия вътрешен живот на мислите и чувствата по същия начин, както ако бихме искали да постигнем това, което стои зад границата на указания период. Грешка би било да си въобразяваме, че ползвайки се от съвременните представи, ще можем да разберем станалото до изгарянето на Ефеския храм. Ние трябва да си образуваме други понятия и други представи, за да проникнем с поглед до човешките същества, които били също така уверени в постоянната връзка на своята душа с боговете, както че чрез дишането човек идва в съприкосновение с въздуха навън.

Започвайки от този свят, свят, който е нещо като земен девакан, земната страна на духовете, защото земният свят не ни дава нищо за разбирането на този свят, ние преминаваме към промеждутъчния период, продължаващ от 356 г. пр. Хр. и примерно до 363 г. след Хр. А какво се простира зад пределите на този период? От едната страна на този период се намира Азия, от другата – Европа, а между тях лежи свят, от който човечеството по определение е излязло по същия начин,

по който древното човечество от източния свят през Гърция е влязло в Римската империя (виж рис.).

Защото това, което през столетията на средновековието чак до нашите времена се е развивало като цивилизация, е цивилизация, която се е строила, развивала се е встрани от вътрешната същност на мистериите, развивала се е на основата на това, което човек може да построи с помощта на своите собствени понятия и представи. Ние можем да наблюдаваме началото на тази тенденция в Гърция от времената на Херодот и по-нататък. Херодот е описвал фактите от историята по външен начин и не се е докосвал до духовното, или го е докосвал във висша степен погрешно. И другите след него вървят по-нататък в това направление. Въпреки това в Гърция ние винаги усещаме сякаш последния полъх на тези сенкоподобни образи, които трябва да напомнят на човека за духовния живот. От друга страна, с Рим започва период, към който съвременният човек все още чувства сродство – период, който има съвсем нов начин на мислене и чувстване, различаващ се даже от този, който наблюдаваме още в Гърция. Само такава личност като Юлиан Отстъпник изпитва нещо като непреодолимо привличане към Древния свят и проявява определена честност в търсенето на посвещение в Елевзинските мистерии. Но това, което Юлиан е можел да получи в тези мистерии, не е притежавало вече силата на познанието. И още повече, той сам принадлежал към света, в който хората вече не могли да овладеят в своята душа мистерийните традиции на Изтока.

Съвременното човечество никога не би възникнало, ако

след Азия не последва отначало Гърция, а след това Рим. Съвременното човечество е основано на личността, личността на индивида. Източното човечество е било построено иначе. Човекът от Изтока е чувствал себе си част от непрекъснатия божествен процес. Боговете са имали свои цели в земната еволюция. Боговете са искали едно или друго и едно или друго е ставало на Земята. Боговете са въздействали върху волята на хората, като са ги инспирирали. Всичко, което са извършвали могъщите и велики личности на Изтока, за които ви говорих, е било вдъхновено от боговете. Боговете повелявали – човек изпълнявал. И мистериите са приспособени и организирани в древните времена за тази цел – да съединят божествената воля и човешкото действие.

В Ефес за първи път виждаме нещо друго. Там учениците в мистериите, както съм ви казвал, са били загрижени за състоянието на собствената си зрялост и повече не наблюдавали времето и периодите на годината. Появил се първият признак на личността. Там в предишните инкарнации Аристотел и Александър Велики възприели личностния импулс. Но сега настъпва нов период, изгревът на новия период, когато Юлиан Отстъпник преживява като за последен път стремежа на човека да вмести даже в този късен век мистериите на Изтока. Сега човешката душа става съвсем друга в сравнение с това, което е била в Гърция.

Представете си още един път човек, получил някои знания в Елевзинските мистерии. Конституцията на душата му не е заимствана от тези мистерии, за нея той е задължен на простия факт, че живее в тази епоха. Когато съвременният човек си спомня, когато той, както се казва, дълбае в себе си, какво би могъл да си припомни? Той може да си припомни нещо такова, което сам лично е преживял по време на сегашния си живот, може би преживяно двадесет или тридесет години назад. Тази мислена ретроспекция, разбира се, не отива по-далеч от собствения му живот. А за човек, който е принадлежал например към Ефеската цивилизация, това е било различно.

Ако той е получил, макар и в малка степен, знания, достъпни му в Ефес, при него процесът на спомняне е притичал така, че когато е навлизал в спомените си, в душата му изплували вместо спомени, отнасящи се до личния му живот, събития от доземното съществуване, събития, предшествващи земния период на еволюция. Той се пренасял в лунния период, слънчевия период, предшествващи отделните природни царства. Също е можел да гледа вътре в себе си и да вижда общността на човека с космическото цяло. Той е виждал как човек е свързан и съединен с Космоса. И всичко това, живяло в неговата душа, е било истинската „собствена“ памет – космическата памет на човека.

Затова можем да кажем, че тук имаме работа с този период, когато в Ефес човек е можел да преживява тайните на Вселената. Човешката душа е притежавала памет за отдавна отминалите космически епохи. Тази памет я е предшествало еволюционно още нещо, нея я е предшествало реалното преживяване на тези ранни времена. От това останало само прозрението в ранните епохи. Но в онова време, за което разказва епосът за Гилгамеш, не можем да говорим за памет за минали космически епохи, а трябва да говорим за истинско преживяване на миналото. След епохата на космическата памет дошло това, което нарекох промеждутъчната епоха от Александър до Юлиан Отстъпник. Да прескочим за малко този период. После следва епохата, която е породила западната цивилизация на средните векове и съвременността. Тук повече няма памет за космическото минало, още по-малко преживяване на миналото в настоящето, нищо не е останало, освен традициите.

Преживяване на миналото в настоящето.

Памет на душата за космическото минало.

Традиция.

Сега може да се води писмена хроника. Възниква историята. Историята се появява за първи път в римския период. Помислете, скъпи мои приятели, какво потресаващо изменение имаме тук. Помислете как учениците в Ефеските мисте-

рии са живели с времето, вземали са участие в него. На тях не са им трябвали книги по история. Писмените летописи биха били смехотворни за тях. Достатъчни са били размишления и дълбока медитация, а миналото е изгрявало от дълбините на човешкото съзнание. Това не са били демонстрации на психоанализа в духа на съвременните доктори. Човешката душа изпитвала огромен подем, извиквайки по такъв начин миналото от живата памет.

Но в последващите времена човечеството изгубило тази способност и възникнала необходимост да се записва станалото. Но в това време, докато при човека е заличавала древната сила на космическата памет и се е установявал недосягаемият начин да се записват великите събития на света, през всичкото това време в неговото вътрешно същество се е развивало личното спомняне, личната памет. Защото всяка епоха има собствена мисия, всяка епоха има собствена задача. Тук имате обратното на това, което ви представих в първата лекция на този цикъл, когато описах възникването на „времевата памет“. Тази памет във времето или времева памет, люлката на която е в Гърция, се е развивала през римската култура в средновековието и в новите времена. И към времето на Юлиан Отстъпник вече напълно е било заложено ядрото на културата на личността. Доказателство за това е тръгналото всъщност не в полза на Юлиан Отстъпник посвещение в Елевзинските мистерии.

Сега се приближаваме до периода, когато западният човек, започвайки от III или IV век сл. Хр. чак до наше време, провежда своя земен живот напълно извън духовния свят, живее в станалите празни абстракции понятия и идеи. В Рим даже самите богове станали абстракции. Достигнахме време, когато човечество се е лишило от каквото и да е знание за живата връзка с духовния свят. Земята повече не е Азия, низшето от небесата, Земята е сама по себе си някакъв свят, а небесата са далечни, непроницаеми и покрити с мъгла за човешкия взор. Настъпило време, когато човек изработва в себе си личността

под влияние на римската култура, която се разпространила по всички страни на Запада.

И точно както светът на душите граничи с духовния свят, със света на духовете, стоящ по-високо, така и цивилизацията на Запада, своего рода свят на душите, във времето граничи с духовния източен свят. И този свят на душите се простира чак до наши дни. И сега, в наше време, повечето хора съвсем не забелязват факта, че отново става друго грамадно изменение. На тези от вас, които често слушат мои лекции, е известно, че аз неохотно наричам кой да е период преходен, защото в действителност такъв се явява всеки период – всеки период означава преход от станалото към идващото. Същността е в това, кое в какво преминава. Казаното вече навежда на мисълта, че в този случай, сякаш преминавайки от света на духовете в света на душите, стигаш след това във физическия свят. В съвременната цивилизация – каквато се е развила досега – ние можем отново и отново да намираме отзвучи на духовното. Самият материализъм не минава без отзвучи от духа. Истинският и искрен материализъм във всички области е с нас само от средата на XIX век и в своето пълно значение е все още малко разбран. Но той действа тук с гигантска сила и сега ние извършваме преход към трети свят, който в действителност така се отличава от предшестващия римски свят, както този последният от източния.

По-нататък съществува още един период от време, който отпада от линията на такова развитие. Това е периодът между Александър и Юлиан. В средата на този период се пада Мистерията на Голгота. Тези, на които е била поднесена Мистерията на Голгота, не са я възприели като хора, разбиращи мистериите. Иначе биха имали съвсем друго разбиране за Христос, който е живял в човека Исус от Назарет. Само немногочислени съвременници на Мистерията на Голгота, посветени в тогавашните мистерии, са могли да имат подобно разбиране. Затова голямата част от западното човечество няма представи и понятия за духовно достигане на Мистерията на Голгота.

Затова първият начин, по който Мистерията на Голгота си е намерила място на земята, е била външната традиция. Само в най-първите столетия са съществували такива хора, които са могли да достигат духовно, благодарение на своята причастност към мистериите, това, което е станало при Мистерията на Голгота.

Но това не е всичко. Имало е още нещо, за което ви говорих в неотдавна изнесените лекции, и ние трябва отново да се върнем към него. Навсякъде в Хиберния, в Ирландия, все още е имало отзвuci от древната атлантска мъдрост. В мистериите на Хиберния, чието повърхностно описание ви дадох, е имало две статуи, действащи сугестивно върху човека, правейки възможно за него да се вглежда в света също така остро, както са го виждали древните атланти. Строго се охранявали тези мистерии на Хиберния, обгърнати от атмосфера на дълбока сериозност. Такива са били те във времената, предшестващи Мистерията на Голгота, и такива са останали по време на Мистерията на Голгота. Мистерията на Голгота е станала в Азия. В Йерусалим станали събития, които са станали по-късно известни на хората чрез Евангелията по пътя на традициите. Но в този момент, когато се е разигравала Мистерията на Голгота в Палестина, в същия този момент тя станала известна в мистериите на Хиберния и са я съзърцавали ясновидски. И макар никакви устни вести да не са пристигали и никаква връзка да не е била възможна, в мистериите на Хиберния това събитие се извършило в символична картина едновременно с неговото действително осъществяване в Йерусалим. До познанието за него стигали не по пътя на традицията, а по духовен път. Тогава, когато в Палестина се е разигравало това грандиозно събитие в конкретната физическа реалност, в мистериите на Хиберния чрез изпълнение на определени ритуали в същото това време, когато се е осъществявала Мистерията на Голгота, нейна жива картина е присъствала в астралния свят.

Събитията от човешката еволюция са тясно свързани помежду си. Съществували са сякаш нещо като пукнатини или

проломи, разпространили се в онова време по света, в които постепенно изчезвала предишната близост между човека и бога.

На Изток древното виждане на боговете тръгнало към упадък след изгарянето на Ефес. В Хиберния то останало още няколко века след Христа, но впоследствие изчезнало и там. И всичко, което се е излъчило от Мистерията на Голгота, се развило чрез традицията, предавало се е по пътя на устната традиция и ние виждаме на Запад растеж на цивилизацията, основаващ се изцяло на устната традиция. По-късно тази цивилизация се опира по-скоро на външно наблюдение на природата, на изследване на природата с помощта на външните сетива, което съответства на традицията – писмена или устна – в сферата на историята.

И така може да се каже: тук ние имаме цивилизация на личността. И в тази цивилизация Мистерията на Голгота с всичко, което принадлежи на духа, повече не се възприема от човека, тя просто се предава като история (виж рис.). Ние трябва да си представим с цялата яснота тази картина – обрз на цивилизация, от която е отстранено всичко духовно. Тази култура започва от времето след Юлиан Отстъпник и продължава до момента, когато в края на XIX век, започвайки от края на 70-те години, не пристига сякаш нов призив към човечеството от духовните висини. Започва епоха, която често съм описвал като епохата на Михаил. Днес искам да я охарактеризирам като епоха, в която човек, ако иска да остане при своя стар материализъм – а голямата част от човечеството желае това, – неизбежно пада в страшна пропаст, пред него няма никакъв друг път, освен да се спусне и да стане подчовек, той просто не може да се задържи на човешкото равнище. За да се задържи на човешко равнище, той трябва да отвори своите сетива за духовните откровения, които отново се приближават от края на XIX век. Сега това е абсолютно необходимо.

Защото трябва да ви е ясно, че в Херострат са действали известни духовни сили. Той е бил, така да се каже, последното

острие, извадено от някои духовни сили от Азия. Когато той хвърлял горящия факел в храма в Ефес, зад него стояли демонични същества, държейки го, както се държи меч или дръжка на факел. Той е бил само меч или факел в ръцете им. Защото тези демонични същества не са възнамерявали да допуснат същества от сферите на духа в бъдещата европейска цивилизация, трябвало е да се отреже достъпът на духовното там.

Аристотел и Александър са противостояли на дейността на тези същества. И какво са направили те в историята? Благодарение на походите на Александър естествознанието на Аристотел проникнало в Азия, доброто естествознание се разпространило повсеместно. Не само в Египет, но и навсякъде в Азия Александър основавал академии и тези академии превръщали в обители на древната мъдрост, където още дълго е можело да продължи нейното изучаване. Тук винаги са можели да дойдат гръцките мъдrecи и да намерят убежище. Благодарение на Александър естествознанието е било пренесено в Азия.

В Европа това дълбоко естествознание не е могло да проникне по същия начин. Европа не могла съвсем честно да го приеме. Тя искала само външното знание, външната култура, външната цивилизация. Затова ученикът на Аристотел, Теофраст, извлякъл от аристотелизма това, което Западът можел да възприеме и го разпространил. Това били в голямата си част логически съчинения. Но и това е много важно. Защото всички съчинения на Аристотел имат тази особеност, че те се четат по друг начин от съчиненията на други автори и даже неговите абстрактни и логически съчинения не представляват изключение. Направете си експеримент и прочетете отначало Платон, а след това Аристотел с вътрешна съсредоточеност, в медитативен дух, и ще откриете, че при това възникват съвсем различни преживявания. Когато съвременен човек чете Платон с наистина духовно чувство и с медитативно настроение, след известно време у него възниква усещане, че все едно главата му е малко по-високо, отколкото е в действителност, че

все едно е пораснал извън пределите на физическия си организъм. Това е задължително преживяване на всеки, който чете Платон, ако не го чете съвсем сухарски.

С Аристотел работата стои иначе. С Аристотел у вас никога няма да възникне чувство, че излизате от тялото си. Когато вие четете Аристотел, след като сте се подготвили медитативно, ще откриете, че той работи непосредствено във физическия човек. Вашата физическа природа прави крачка напред чрез четене на Аристотел. Неговата логика е действена. Това не е логиката на простото наблюдение и разглеждане, това е логика, която действа във вътрешното същество. Сам Аристотел е с глава над всички педанти, които дошли след него и развили логиката, изхождайки от него. В някакъв смисъл можем да кажем, че съчиненията на Аристотел се разбират правилно само тогава, когато се разглеждат като книги за медитация. Така забележително стои работата. Помислете какво би станало, ако естественонаучните съчинения на Аристотел биха преминали на Запад и пристигнали в Средна и Южна Европа. Несъмнено те биха дали много, но по вреден начин. Защото естествознанието, което Аристотел е могъл да предаде на Александър, е изисквало за разбирането си такива души, които все още били в съприкосновение с духа на Ефеската ера – с времето, което предшества изгарянето на Ефес. Такива души е можело да се намерят само в Азия или в Египет и именно тук това природознание, проникващо в съществуването на природата, е било донесено с походите на Александър (рисунок: оранжево вдясно). Едва по-късно и в разводнена форма то стигнало в Европа по много и разнообразни пътища – конкретно например през Испания, но винаги в много разредена или може да се каже, фризирана форма (жълто отляво).

Съчиненията на Аристотел, които непосредствено проникнали в Европа, били неговите съчинения по логика и философия. Те оживели и придобили нов живот в средновековната схоластика.

По такъв начин ние имаме тези две течения. От една страна, винаги имаме потока на мъдростта, който се разтича нашир и надлъж сред обикновения народ – това е тайният източник на много средновековни мисли и възгледи. Това е посев, който някога отдавна, благодарение на своите походи, Александър пренесъл в Азия, а сега той се върнал обратно в Европа по различни пътища – чрез арабите например, а по-късно и с множеството върнали се кръстоносци. Ние го намираме във всеки ъгъл на Европа, незабелязано струящ от скрити места. На тези места идвали хора като Якоб Бьоме²³, Парацелз²⁴ и много други, за да възприемат това, което дошло тук по обиколни пътища и се е пазело в тези широки примитивни кръгове на европейския живот. И у нас в Европа е имало много повече народна мъдрост, отколкото обикновено се признава. Потокът продължава даже и сега. Той захранва със своите приливи на мъдрост такива резервоари като Валентин Вайгел²⁵ или Парацелз, или Якоб Бьоме и още много, чиито имена са по-малко известни. А понякога той се среща – както например във Василий Валентин²⁶ – с нов поток, който по-късно прониква в Европа. В средновековните манастири живее алхимическата мъдрост, не тази алхимия, която демонстрира просто превръщане на материята, а алхимия, която демонстрира вътрешната природа на изменението на самото човешко същество във

Вселената.

В същото време признатите ученици са били заети с другия Аристотел – зле разбираня, пригладения, „логичен“ Аристотел. Но тази Аристотелева философия, която изучавали схоластиците и последващите учени, все пак донесла полза на Запада. Защото едва в XIX век, когато се отучили да разбират Аристотел и просто го изучавали като че ли е книга, подобна на останалите, а не книга за упражнения в медитация – едва в XIX век станало така, че хората повече нищо не получаваха от Аристотел, защото той повече не живеел и не действал в тях, защото станал не книга за упражнения, а предмет за изучаване. До XIX век Аристотел бил книга за упражнения в медитация, но през XIX век всичко било насочено към превръщането на това, което някога е било упражнение, в работа, в активна сила, в абстрактно знание.

Да разгледаме сега тези неща от друга гледна точка. В Гърция още е имало смела увереност, че прозрението и разбирането изхождат от цялото човешко същество. Учителят е гимнастик. От цялото човешко същество, пребиваващо в движението – защото самите богове се проявяват в телесните движения на човека, – се ражда нещо такова, което след това се проявява като човешко разбиране. Гимнастикът е учител. В Рим ораторът излиза на мястото на гимнастика. Нещо вече е отнето от човешкото същество в неговата цялост. Въпреки това ние имаме все пак връзка с дейности, правени от човешкото същество в някои части на неговия организъм. Какви движения има в цялото ни същество, когато говорим? Ние говорим с нашето сърце и дробове, говорим, използвайки областта на нашата диафрагма и по-надолу. Не можем да кажем, че речта живее също така интензивно в цялото човешко същество, както движенията на гимнастика, но тя живее в по-голямата част от него. Що се отнася до мислите, разбира се, те са не повече от екстракт от това, което живее в речта. Ораторът заема мястото на гимнастика. Гимнастикът има работа с цялото човешко същество, ораторът изключва крайниците и

има работа само с част от човешкото същество и с това, което се изпраща от тази част в главата и там се превръща в разбиране. Третата степен се появява едва в новите времена и това е степента на доктора²⁷, който само налива знания в главите на своите ученици и се грижи само за мислите. Професори по красноречие се назначават в някои университети даже в XIX век, но те вече не са необходими на тези университети, защото е изчезнал обичаят високо да се цени изкуството на речта, запазило се е само едното мислене. Ораторите измрели. Докторите и професорите, наблюдаващи най-малката част от човешкото същество, а именно главата, станали водещи във възпитанието.

Докато там още присъствал истинският Аристотел, е имало тренировка, дисциплина, упражнения, които човек получавал от изучаването на трудовете му. Двама потока противичали паралелно. И на тези от нас, които не са съвсем млади и са се интересували от развитието на мислите през последните десетилетия на XIX век, им е добре известно (ако ни се е налагало да ходим при селския народ по примера на Парацелз), че последните остатъци на средновековното народно знание, от което черпили Якоб Бьоме и Парацелз, все още съществували в Европа даже в 60-те и 70-те години на миналия век. Още повече, също така е вярно и това, че вътре в някои ордени и в живота на определени затворени кръгове вътрешната дисциплина от Аристотел се култивирала чак до последните десетилетия на XIX век. Така че в миналите години е можело още да се срещнат тук или там, тъй да се каже, последни издънки на Аристотелевата мъдрост, която Александър донесе в Азия, Африка и Испания. Това е същата тази мъдрост, която добила нов живот в такива хора, като Василий Валентин и тези, които дошли после и от които черпели Якоб Бьоме, Парацелз и много други. Тя пак се върнала в Европа, но по друг път – чрез кръстоносците. Аристотелевата мъдрост съществувала, разпръсната надълбоко и нашироко сред обикновения народ. Приятно е да се отбележи, че в последните десетиле-

тия на XIX век последните отзвучи на древното природознание, привнесени в Азия от експедициите на Александър, все още са могли да бъдат дотути, макар и донякъде в изкривена и трудно разпознаваема форма. В старата алхимия, в старото знание за връзките между силите и субстанциите на природата, толкова поразително живеещо сред простия селски народ, отново можем да намерим неговия последен отглас. Сега той е отрял, замлъкнал е и повече не може да се дочуе.

По същия начин в онези години било възможно все още да се намерят и отделни личности, явяващи се свидетелство за Аристотелевите духовни наставления. Така се е съхранявало това, което някога било пренесено на Изток (далечната разработка на рисунката, червено отдясно наляво), и това, което по околни пътища, чрез ученика на Аристотел, Теофраст, е било пренесено на Запад (синьо, от центъра вляво). Но това, което било пренесено на Изток, отново се върнало назад. В 70-те, 80-те години на XIX век новото, непосредствено духовно познание е могло да се доближи до това, което като последни издънки се е коренило в събитията, които ви описах.

Съществува наистина удивително взаимодействие във всичките тези неща. Защото ние можем да видим как в тях са присъствали походите на Александър и учението на Аристотел – за да не се скъсат нишките, които свързват човека с древната духовност, сякаш да тропосат с тях бъдещата материалистична цивилизация, за да издържат те до времето, когато ще бъдат дадени нови духовни откровения.

От тази гледна точка можем да придобием правилно разбиране на историческите събития, защото често това, което ни се струва празна работа, е с изключително дълбоко значение за историческото развитие на човечеството. Лесно е да се каже, че експедициите на Александър в Азия и Египет минали и заминали. Но това не е така. Лесно е да се каже, че Аристотел е престанал да съществува в XIX век. Но той не е престанал да съществува. Двата потока продължили до момента, когато станало възможно да се обнови животът на духа.

Многократно съм ви говорил по различни поводи как новият духовен живот започнал в края на 70-те години на XIX век и как, започвайки от този повратен момент на столетието, той се разраснал все повече и повече. Нашата задача е да възприемем в цялата му пълнота потока духовен живот, изливащ се върху нас от висините. Защото сега се намираме в такъв период, който обозначава истинския преход към духовното разкриване на човечеството. И ако ние не осъзнаем тези удивителни връзки и това, колко дълбоко настоящето е свързано с миналото, тогава ще се окажем наистина слепи за важните събития, които стават около нас в духовния живот на нашето време. И повечето хора от нашето време спят непробудно по отношение на най-важните събития. Но в това се и състои задачата на антропософията – да пробуди човека от сън.

Вярвам, че всички вие, които сте дошли на това Коледно събрание, чувствате импулси, призоваващи ви да се събудите. Приближава денят, когато това събрание ще свърши, ще настъпи годишнината от този ден, когато се разгоря страшният огън, разрушил Гьотеанума. Нека светът да си мисли каквото иска за изгарянето на Гьотеанума, но за развитието на антропософското движение този пожар има огромно значение. Но ние няма да можем да оценим цялото му значение, докато не

обърнем погледа си към още нещо. Отново, мислено вглеждайки се във физическите езици на пламъците, разгоряли се в тази нощ, ние виждаме изумителното зарево, което хвърляше топящият се метал от тръбите на органа и другите метални конструкции, създавайки в пламъците удивителна игра на цветовете. А след това мислено преглеждаме изминалата година. Но в паметта трябва да живее фактът, че физическото е майя, че ние трябва да търсим истината за огнените езици в духовния пламък, който сега трябва да разпалим в нашите сърца и души. От материалното пепелище на Гьотеанума за нас трябва да възникне духовно жив Гьотеанум.

Не вярвам, скъпи мои приятели, че можем да постигнем това в пълен всемирно-исторически смисъл, ако не съумеем, гледайки пламъка, издигащ се със страшни, огромни езици над Гьотеанума, който ни беше толкова скъп, да се вгледаме в същото това време в другото престъпно изгаряне на храма в Ефес, когато Херострат, воден от демоничните сили, хвърлил в храма горящия факел. Когато ние сложим тези две събития заедно, поставяйки едното на преден, а другото на заден план, тогава бихме имали картина, която вероятно би ни дала достатъчно сили, за да запечатаме в сърцата си онова, което изгубихме преди година и което трябва да се стремим да построим отново.

СЕДМА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 30 декември, 1923 г.

Последният велик пробив в историческото развитие на човечеството станал в първата третина на XV век – за това често сме говорили. Това е преходът от разсъдъчна към съзнателна душа: живеем в епоха, когато човечеството развива преимуществено съзнателната душа. И в тази епоха напълно е изгубено истинското проникване в самия дух на природата,

изгубена е взаимовръзката на човешкото същество с по-дълбоките импулси и сили на природата. В наши дни, когато разглеждаме човека в смисъла на физическото му устройство, ние говорим например за химически вещества, наричайки ги, като химици, елементи. Но за човек е също тъй безполезно да знае, че храната съдържа въглерод и азот, както за часовникаря да знае, че часовникът в ръцете му се състои от стъкло и, да речем, сребро и някакви други материали. Всяко знание от подобен род, свеждащо истинските субстанции до тези материалистични абстракции – водород, кислород и т.н., – не дава никакво реално знание на човешкото същество. Механизмът на часовника става понятен при наблюдаване на свързаната система от сили в него. И аналогично, ако искаме да разберем природата и съществуването на човека, ние трябва да достигнем до дейността на различните импулси, които се откриват във всички царства на природата, да разберем тяхното действие именно в човешкото същество, защото тук те се проявяват по-различно, отколкото в другите природни царства. Но в новите времена вече не остана никакво истинско разбиране за връзките на човека с Вселената. Чак до XIV и XV век виждането и знанието за това още се е съхранявало. Постепенно отивайки към упадък, то въпреки това продължавало в по-голяма или по-малка степен да съществува, а надарените личности все още инстинктивно са се ползвали от него. Но по-късно истинското проникновение във връзката на човека с Вселената, достъпно още за малцина, като Парацелз, Якоб Бьомер и други, малко по малко съвсем се изгубило.

Какво знае например най-новото естествознание, което постепенно се развива от XV столетие, за отношението, да речем, на растителния или животинския свят към човешкото същество? Ученият изследва растенията в тяхната химическа структура и се опитва с тези или други средства да изучи проявленията в човека на същите тези химически елементи. В резултат той се опитва да си състави понятие – и обикновено безуспешно! – за влиянието на тези субстанции върху здраво-

то и болното човешко същество. Но всички тези изследвания всъщност сгъстяват тъмнината от незнание около човека. В наши дни, ако действително искаме да имаме прогрес в познанието за човека на основата на исторически достигнатото проникновение, е необходимо и важно отново да се изучава в какво се състои истинското отношение на човешкото същество към заобикалящата го природа.

Чак до последната велика революция в човешкото съзнание, станала в XV век, е съществувало ясно възприемане на огромното различие между металите, които се намират в човешкото същество, и тези, които се намират в природата. При изследвания на различни субстанции във физическата природа на човека, в нея – в по-голяма или по-малка степен – се намират определени метали. Например в човешкия организъм има желязо в съчетание с други субстанции, също има магнезий, а можем да назовем и много други. Чак до XV век хората са били много чувствителни към разликата между металите, които могат да се намерят при изследване на човешкия организъм, и тези, които ги има във външната природа, но не се откриват веднага в човешкия организъм. Хората от миналите времена казвали: човекът е микрокосмос, всичко, което го има във външния свят, в макрокосмоса, го има в този или онзи вид и в човека. И това е било за тях не общ, абстрактен принцип, но за напредналия, макар и малко, в посветителското познание, това закономерно е произтичало от знанието за природата на човека и природата на Вселената. Хората знаели, че до истинското разбиране за човека ще дойдат само тогава, когато сведат до едно цяло природата, с всичките ѝ импулси, с всичките ѝ субстанциални съставки. И само тогава може да се получи образ, имагинация за съществуването на човека. Елемент на дисхармония се вмъква в този образ тогава, когато ние срещаме в природата нещо, което не може да се намери в човека. Така са мислили естествоизпитателите от IX-XI век. Но в онези времена е било известно и нещо друго, а именно: това, което е възприето чрез физическо хранене, е само част, може

би даже не най-важната, от служещото за подкрепа на физическия организъм, или по-скоро на целия човешки организъм .

В наши дни за съвременния човек не е трудно да се издигне над нивото на концепцията за физическото хранене и да включи тук също дишането, защото дишането също е форма на обмяна на веществата. Но на него няма да му дойде на ум да се придвижи по-нататък. Предишният естествоизпитател е отивал по-нататък. На него му е било ясно, че когато човек гледа предметите, той не само вижда с очите, но по време на процеса на възприятие той получава чрез очите в безкрайно малки дози нещо от субстанциите на Вселената. И не само чрез очите, но и чрез ушите и чрез другите части на организма. И средновековният естествоизпитател напълно е осъзнавал огромното значение на тези субстанции, които се срещат в нищожни количества в човешкия организъм (такива например като оловото), които човек възприема в безкрайно малки дози – субстанциите на които могат да бъдат نامерени там, където не очакваме да ги намерим. Оловото е метал, наличието на който в човека не може непосредствено да се продемонстрира. Но оловото фактически е разсеяно по целия физически Космос в състояние на много фин разтвор и човешкото същество извлича оловото от Космоса с помощта на процес, който е в пъти по-фин от процеса на дишане. Човешкото същество непрестанно отделя субстанции, изхвърляйки ги по направление на периферията. Вие не само си режете ноктите, а и непрестанно изхвърляте субстанции от вашата кожа. Но по силата на това, че едни субстанции по такъв начин се изхвърлят, други се придобиват и възприемат от организма.

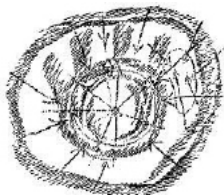
Такъв е бил начинът на мислене, в който е живеел естествоизпитателят в средните векове – в IX, X, XI или XII век. Той не е имал възни, не е имал никакви груби измервателни уреди, които измерват как действат веществата и силите. Неговата задача е била дълбоко да проникне във вътрешните качества на природата, да разбере нейните вътрешни импулси и нейната връзка с човешкото същество. И хората са могли по

този път да научават множество неща, които те някога в бъдеще ще открият отново. Защото, честно казано, съвременното нищо не знае за истинската природа на човешкото същество.

Знаете, че когато изследвахме устройството на човека, в резултат казахме (за да има някакъв вид класификация или схема): човек се състои от физическо тяло, етерно тяло, астрално тяло и аз, или аз-организация. Прекрасно и ясно. На пръв поглед това са просто думи, но не е лошо да започнем именно с тях, всеки може да получи от тях макар и слабо понятие за истината. Но ако искаме да се възползваме от тази класификация в практическия живот, особено в медицината, призната за извънредно важна сфера на дейност и една от тези, които на всяка крачка зависят от нашето познание за човешкото същество, тогава ние не можем, разбира се, да оставаме при думите. Ние трябва да влезем в това, което се намира зад тях и ги изпълва със съдържание. Отначало ще попитаме: как стои работата с физическото тяло? Как да си съставим правилно понятие за него? (Скоро ще видите защо заговорих за това). Да вземем някакъв предмет на Земята извън човешкото същество, например камък. Камъкът пада на Земята. Ние казваме: камъкът е тежък, той се притегля от Земята, има тегло. Ще открием и други сили, действащи върху камъка. Той има кристална структура, затова в него действат формообразуващи сили. Но те са родствени на земните сили. Накратко казано, когато се огледаме наоколо, навсякъде намираме вещества, подчинени на земната природа. Да запомним това, както следва: имаме вещества, които са подчинени на земната природа.

Някой, който не си е изяснил тези неща, може да вземе и да ни покаже къс от въглища, къс черни въглища. Какво всъщност представлява той? В недрата на Земята са тези въглища, но в момента, когато вие ги отделите, макар и на малко разстояние от Земята, те престават да бъдат въглища. Това, което ги прави въглища, не е нещо друго освен силата на Земята. Така че вие можете да кажете: ето тук е Земята, а вътре в нея

са земните сили. Но силите на Земята присъстват също във всеки малък предмет, който намирам тук на Земята. И физическото тяло на човека, макар и то, разбира се, да е поразително устроено, въпреки това всъщност е също предмет, намиращ се в зависимост от физическите сили на Земята – сили, произхождащи от центъра на Земята. Затова физическото тяло на човешкото същество може да бъде описано като подчинено на силите, излизащи от центъра на Земята (виж рис., стрелките, насочени навътре). Но на Земята съществуват и други сили. Тези други сили изхождат от цялото обкръжение на Земята, от далечната периферия (рис., стрелките, излизащи от центъра).

Представете си за минута, че се отделяте от Земята, все по-далеко в безмерните висини. От тези безмерни висини действат върху Земята сили в противовес на силите на Земята, при това от всички направления. Да, това е реалност, такива сили съществуват, идват от всички направления на Вселената и действат навсякъде по направление към центъра на Земята. Можем да получим тяхна съвършено ясна и конкретна картина по следния начин.

Вие помнете, че най-важната субстанция, образувача основата на всеки организъм – било на растение, животно или човек – се явява белтъкът. Белтъкът също така образува основата за зародиша на новото растение, животно или човешки организъм. От оплодената зародишна клетка възниква това, което се развива в организъм, а субстанция на зародиша се явява белтъкът. В наши дни, вместо истинско изследване, започват да си фантазират и рисуват белтък, съставен от оплетена комбинация на химически вещества. Казват, че той се състои от въглерод, кислород, водород, азот, сяра, а също

примеси от фосфор – всичко в сложно съчетание. Така че атомистът вижда в белтъка образ на химическа комбинация. Атомите и молекулите е прието да се представят устроени по най-сложен начин. И тази сложна молекула на белтъка – или както ви е угодно да я наречете – възниква в майчиния организъм на животното или растението. Тя се развива по-нататък, от нея се ражда ново животно, което възниква изключително благодарение на наследствеността. От духовна гледна точка всичко това е явна нелепица.

Истината е, че белтъкът в майчиното животно съвсем не е сложно химическо съединение. Той се разкъсва, разрушава и се свежда до хаоса. Белтъкът, който в други случаи се съдържа в тялото, до известна степен е още организиран, но белтъкът, образуващ основата за размножение, се отличава именно с тази особеност, че се намира в състояние на пълна дезорганизация. Материята, съдържаща се в него, се свежда до хаоса и не влиза в никакви съединения, тя присъства във вид на проста буца, без ред и съразмерност, и по тази причина белтъкът не е подчинен на земята. До момента, в който белтъкът може по един или друг начин да се удържа в състояние на вътрешно сцепление, той е подчинен на силите, действащи от центъра на Земята. От момента, в който белтъкът вътрешно се разруши и разпадне, той преминава под влиянието на цялата сфера на Космоса. Силите действат върху него отвсякъде. И тогава ние получаваме мъничка бучка белтък, която образува основата за размножението. Тази мъничка бучка белтък е образ на целия Космос, защото белтъчната субстанция е била разкъсана, разрушена и сведена до хаос, тоест превърната в космически прах и благодарение на това станала пригодна за

въздействията на целия Космос. За всичко това хората в наши дни просто нямат никаква представа.

Те си въобразяват, че възрастната кокошка има сложен белтък, който влиза в състава на яйцата. След това възниква нова кокошка. Това е продължение на развитието на белтъка, неговото по-нататъшно развитие. След това – отново зародишна субстанция и така тя преминава от кокошка към кокошка. Всъщност това не е така. Всеки път, когато става преход от едно поколение към друго, белтъкът се открива за влиянията на целия Космос. Така че, от една страна, ние имаме земни субстанции, подчинени на земното или на сили, излизаци от центъра на Земята. Но можем също да представим тези земни субстанции обърнати при известни обстоятелства към силите, които действат вътре от всички ъгълчета, от най-отдалечените предели на Вселената. Тези сили действат в човешкото етерно тяло. Етерното тяло попада под влиянието на силите на Космоса. Такава е истинната представа за физическото и етерно тяло.

Да допуснем, че попитате: какво е моето физическо тяло? Отговорът е в това, че то е тяло, което се подчинява на силите, излизаци от центъра на Земята. Какво е моето етерно тяло? То е, което се подчинява на силите, прииждащи в него от всички страни от периферията. Това може да се покаже и на рисунката. Представете си, че това е човешко същество. Неговото физическо тяло е това, което се подчинява на сили, действащи по направление от центъра на Земята (рис., червено). Етерното му тяло е това, което се подчинява на сили, устремяващи се в него от всички страни от границите на Вселената (рис., зелено). Тук имаме система от сили в човека. Съществуват сили, които теглят надолу – те действително присъстват във всички вертикални органи – и съществуват сили, които са устремени отвън навътре, в това направление (стрелките, рис.). Вие наистина можете да разпознаете в човешките форми къде повече е представен един вид сили, а къде – друг. За краката е очевидно, че формата им е предизвикана от факта, че те са

приспособени повече към земните сили. Главата е по-приспособена към силите на периферията. Аналогично можете да изследвате също и ръцете и това не е безинтересно.

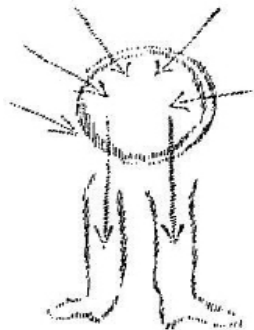

Притиснете ръцете плътно към тялото и те ще бъдат подчинени на силите, идващи от центъра на Земята. Движете ги свободно и вие самите ще ги подчините на силите, стремящи се към тях от всички страни на периферията.

Такава е всъщност разликата между ръцете и краката. Краката неизменно са подчинени на центростремителните сили на Земята, докато ръцете са така само в определено положение, зависят, така да се каже, от положението. Човек може да ги извади от сферата на ориентираните към Земята сили и да ги разположи в средоточието на тези сили, които наричаме етерни – сили, вливащи се вътре от периферията. И това може да се види по аналогичен начин за всеки орган, а именно по какъв начин той е включен в цялата космическа система.

Ето такива са вашето физическо и етерно тяло. Как стои работата с астралното тяло? В пространството няма други видове сили, освен тези двете. Астралното тяло черпи своите сили отвъд пространството. Ако етерното тяло ги получава отвсякъде от периферията, астралното тяло ги получава отвъд

пространството.

Можем да намерим в природата определени места, където физическите сили на Земята влизат направо в средоточието на етерните сили, които се устремяват там от всички страни. Можете да си представите белтък, който поначало се намира във физическата земя. Докато сярата, въглеродът, кислородът, водородът и азотът могат да бъдат разпознати в него по някакъв химичен способ, белтъкът фактически е подчинен на земните сили. Но от момента, в който той влиза в сферата на възпроизводствения процес, се изключва от физическите сили. Силите на Вселената започват да действат върху него в неговото дезорганизирано състояние. Възниква нов белтък като образ на цялата Вселена. Но виждате ли, понякога неочаквано възниква следното положение: дезорганизацията, разрушението на белтъка не може да отиде достатъчно далеко. Вие можете да наблюдавате белтъчна субстанция от такъв вид например при някои животни. За да се осъществи размножение, е необходимо белтъчната субстанция да бъде разкъсана, напълно разрушена – за да може да бъде подложена на действието на силите на целия Космос. Но нещо може да попречи на животното да образува за целите на размножението такава белтъчна субстанция, която би могла непосредствено да се отдаде на целия макрокосмос. За да бъде способна за размножение, белтъчната субстанция трябва да се подложи на действието на целия макрокосмос. Животното в разглеждания случай не може да образува белтъчна субстанция, способна за възпроиз-

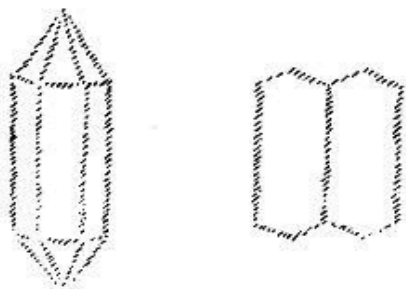
веждане без по-нататъшна помощ. Така стои работата с осата-орехотворка. Какво прави тя? Тя снася яйцето си в някаква част на растението. Вие можете да намерите тези орехчета по дъбовете и по други дървета, на които орехотворката снася своите яйца. Например в шумата вие можете да видите тези странни образувания, във всяко листо – яйце на орехотворка. Защо е така? Защо яйцето на орехотворката се снася в дъбовия лист, в резултат на което се образува нещо като малка ябълчица, съдържаща вътре яйце, което сега е способно да се развива?

Причината за това е следната: листото на растението съдържа вътре в себе си етерно тяло, което е вписано в целия космически етер. Той идва на помощ на яйцето на орехотворката. Оставено само на себе си яйцето на орехотворката е безпомощно. Затова орехотворката го снася в част от растение, което вече съдържа етерно тяло, включено в системата на космическия етер. Орехотворката се обръща към дъба, за да получи помощ за разрушаването на нейния белтък – световната периферия да може да му подеждва чрез дъбовия лист, чрез дъба. Само по себе си яйцето на орехотворката би било обречено на гибел, защото то не може да бъде разрушено, то е твърде силно консолидирано. Тук можем да надникнем в удивителната дейност на природата. Но същата тази дейност я има в природата и на други места. Да допуснем например, че животното не просто е неспособно да се запаси със зародишна субстанция, която може да се отвори заради възпроизвеждането за космическия етер, да допуснем, че то даже е неспособно да преобразува някакви субстанции вътре в себе си във вътрешни средства за

хранене, тоест да ги приспособи за своето вътрешно хранене. Да вземем пчелата²⁸, за да не търсим друг пример.

Пчелата не може да яде какво да е. Тя може да яде само това, което растението вече е приготвило за нея. И тогава се наблюдава нещо много странно и поразително. Пчелата се приближава към растението, намира нектара, поглъща го, усвоява го вътрешно, а след това строи това, на което ние толкова се възхищаваме – удивителната клетъчна структура на питата. Тук ние наблюдаваме двата най-странни и удивителни процеса: пчелата, стояща на повърхността на цвета и всмукваща сока, а след това пчелата в питата, строяща със съдействието на другите пчели стотици клетчици, които ще бъдат напълнени с мед. Какво в действителност става тук? Трябва внимателно да се вгледате във формата на клетките. Те са направени по такъв начин (виж рис., дясно)

Ето една клетка, а след това към нея се присъединяват други, и т.н. Тези малки клетки, сходни по форма още с нещо такова, което ние намираме в природата, само че там празните пространства са запълнени. Те имат очертанията на кристалите на кварца, кристалите на кремъчната киселина. Ако отидете в планината и огледате кристалите на кварца, ще откриете, че можете да ги нарисувате в същата форма. Наистина рисунката ще покаже някаква безпорядъчност на очертанията, но в основната форма ще бъде сходна с формата на пчелните клетки, разположени една до друга. Само че пчелните клетки са направени от восък, а кварцът – от кремъчна киселина.

Когато проникваме в същността на тези съвпадения, ние намираме определен момент в далечното минало на еволюцията на Земята, когато в планините за пръв път е сформиран кристалът на кварца. Той е бил образуван от общите етерни и астрални влияния с помощта на кремъчната киселина. Тук пред нас са въздействия, идващи от обкръжението, действащи като етерно-астрални сили и строящи кристалите на кварца в кремъчната субстанция. Навсякъде в планините ще намерите тези кристали с тяхната удивителна шестоъгълна форма. Това, което сте намерили в твърдите кристали, вие отново намирате като кухи форми – като кухи обеми – във въсърчните клетки на питата. Защото какво става? Пчелата взема от цвета това, което някога е довело кристала на кварца до съществуване. Пчелата извлича това от цвета и произвежда от субстанциите на собственото си тяло подобие на кристала на кварца. Процесът, който става между пчелата и цвета, е подобен на този, който е станал някога в макрокосмоса.

Разказах ви всичко това, за да можете да разберете колко необходимо е не просто да имате предвид наличието на въглерод, азот, кислород и водород, подлагайки всичко на безпомощно-абстрактен анализ, а да наблюдавате и да отбелязвате удивителните формообразуващи процеси, състоянието на вътрешно родство, присъстващи в природата и нейните процеси. Някога в миналите времена науката инстинктивно се е градила на подобни наблюдения. Но всичко това е изгубено в хода на историческото развитие на човечеството, приблизително в XV век. Ние трябва да го върнем. Трябва отново да проникнем във вътрешните връзки на природата в нейното отношение към човека. Само когато съумеем отново да опознаем подобни връзки, ще можем отново да придобием истинско проникновение както в болното, така и в здравето човешко същество. В противен случай цялата фармакология остава просто търсене на принципа на пробата и грешката, без всякакво разбиране за действието на вътрешните връзки.

Периодът от XV столетие до наши дни може да бъде на-

речен неплоден период в развитието на човешкия дух. Той е принизил човека под собственото му ниво. Човек гледа растението и животното, човешкото същество и минерала без каквото и да е истинско разбиране. Той е изключен от непосредствена връзка със света и Вселената. В наше време този неплоден период е потопил човека в хаос във всичко, което засяга неговите връзки с мировото цяло. Човек живее, без да знае, че всичко се намира в определена връзка със заобикалящия го свят. В дните, когато човек е размишлявал и медитирал над подобни неща, е било известно, че всеки път, когато става размножаване, говори целият макрокосмос. В зародиша или семето, способни за размножение, се ражда миниатюрен образ на целия макрокосмос. Всичко заобикалящо представлява мировото цяло и в най-малкия зародиш присъства резултатът на влиянията, идващи към него от всички направления на мировото цяло. В човешкото същество можем да видим съвместната дейтелност, на първо място, на сили, явяващи се физически, центростремителни сили на Земята. Те действат във всички органи на човека. А в противоположно направление действат сили, втичащи се в него от всички страни – етерните сили. Вижте например черния дроб или белия дроб. Ще ги разберете само тогава, когато знаете, че в тях съвместно действат сили, идващи от центъра на Земята, и сили, идващи от всички направления от Вселената. След това също имаме определени органи, които са пронизани от астралното тяло или от аза, докато други са по-малко проникнати от тези висши членове. В състояние на сън човешкото същество, разбира се, като цяло няма в себе си астрално тяло и аз.

Сега си представете, че някой орган, да речем, белите дробове (рис.), при някакви обстоятелства твърде силно се подложат на въздействието на силите, идващи отвсякъде от космическото цяло (стрелките). Тогава дробът заболява, защото са необходими определена хармония и равновесие между това, което действа в дроба от центъра на Земята, и това, което се влива в него от обкръжението. Ако ви се отдаде да

намерите минерални субстанции, които да осигурят на дроба противовес на излишно силната дейност на етерните сили, тогава вие ще успеете да укротите тяхната прекомерна активност. Но може да се случи и обратното. Етерните сили могат да станат прекалено слаби, а физическите сили, действащи от центъра на Земята, съответно, да станат твърде силни. В този случай вие трябва да преровите цялото царство на растенията, за да намерите нещо, което да усилва етерните сили в органа, в който те са отслабнали. Тогава вие ще имате лекарство за този случай.

Съвсем невъзможно е да се намери даже най-просто лекарство чрез наблюдение само на физическото тяло, защото във физическото тяло на човека няма никакви инструменти, които да съобщат каквото и да е за собственото му устройство. Така нареченият нормален процес, ставащ в него, е природен процес, но и процесът, ставащ при болест, също е природен процес. Ако имате нормален, здрав черен дроб, това е черен дроб, в който стават природни процеси. Но ако във вашия черен дроб има абсцес, това е също черен дроб, в който стават природни процеси. Различието никога не може да бъде намерено чрез изследване на физическото тяло. Всичко, което можете да постигнете чрез изследването на физическото тяло, е да констатирате факта, че едната картина в случая се отличава от другата. За причината, предизвикала това, вие нищо не можете да научите. Само ако изследвате абсцеса на дроба, тогава ще можете да намерите причината за него, когато ще знаете, че в подобен случай астралното тяло се внедрява в дроба по-мощно, отколкото е необходимо. Това, което следва да направите, е да премахнете от дроба астралното тяло, което твърде силно е завладяло този орган.

От всичко това става ясно, че няма действителна възможност да се говори за здраве и болест при човешките същества на основата на факти, докато не отидем по-нататък от физическото тяло и не включим в нашето разглеждане също и висшите членове на човешкото същество. Само тогава отново

ще добием фармакологията, когато отидем отвъд физическото тяло, защото природата на болестта не може да се определи, ако изхождаме само от него.

В това време моята задача е просто да ви представя тези неща в техния исторически аспект и в техните връзки. Но трябва да отбележим, че с постепенното отслабване и угасване на това, което е било пренесено от миналите времена, всяко истинско знание за човешкото същество просто отмирало. И сега, в наши дни, ние сме поставени пред необходимостта отново да добием знание за човешкото същество. Такова знание ще бъде достигнато, когато отново разберем отношението на човешкото същество към заобикалящото го царство на природата.

Да вземем в качеството на изходна точка аза на човешкото същество. Ако чрез науката за посвещението сме достигнали до имагинативно познание и можем да възприемем аза на човека, можем да се запитаем: с коя част на човешкия организъм (в неговото съвременно състояние) стои този аз в особено тясна връзка? Той стои в особена връзка с всичко, което в човешкото същество е минерално. Така, когато приемате в себе си някакво специфично минерално вещество – например когато сложите на езика си малко сол – този ваш аз незабавно прониква в тази минерална субстанция. И докато веществото преминава по-нататък в тялото, през цялото време – даже когато солената субстанция се намира в стомаха – азът остава с тази субстанция. Солта преминава още по-нататък, тя претърпява разни промени, преминава през червата – нито на едно място азът не изпуска солта. Те напомнят на две тясно свързани неща, две неща, принадлежащи едно на друго – азът и солта, която влиза в човешкото същество.

Съвсем друга е работата, когато вие ядете например варено яйце или друго вещество със сходна (белтъчна) консистенция. Азът много малко се засяга, когато държите на езика си късче варено яйце. След това, когато то влиза в стомаха, с него се занимава астралното тяло, макар и пак в незначителна

степен. После яйцето преминава по-нататък. И сега отначало етерното, а след това физическото тяло започват интензивно да му въздействат. Те разрушават вътре във вас белтъка, който сте приели с яйцето в организма си. Самото яйце сега е станало вътре във вас съвсем минерално. То е разрушено и унищожено. Всичко живо е изгонено от него. То е разрушено вътре във вас. В стените на червата белтъчната субстанция, приета от вас отвън, престава в някакъв смисъл да бъде белтък и става напълно минерална по характер. И тогава тя преминава към аза. От този момент минерализираният белтък се възприема от аза. По такъв начин азът се занимава само с това, което се явява минерално. И всички минерални субстанции се изменят под неговото въздействие. В човешкия организъм те стават различни от това, което са били извън него.

Нито едно минерално вещество не може да остане същото вътре в човешкия организъм, както извън него. Азът следи за това най-строго. И не само такива вещества, като готварската сол и т.н., попадат във владение на аза и вътрешно се превръщат в нещо съвсем друго. Човешкото същество е заобиколено от определени температурни условия, но тези външни температурни условия не трябва да имат достъп в човешкото същество. Вие не можете даже крайчеца на тялото да запълните с това, което ви заобикаля като външна топлина. Тази топлина може да действа само като стимул, вие сами трябва да си създавате и произвеждате топлината, която е вътре във вас. В този момент, когато вие се явявате просто, така да се каже, обект и не създавате сами вашата собствена топлина или хлад, а позволявате на външната топлина да ви оказва въздействие по същия начин, както на някакъв външен предмет, в същия този момент вие заболявате. Външната топлина – даже не вещество, а топлината – сама ви прави болни.

Да допуснем, че имаме тук над огъня някаква кърпа. Кърпата само предава по-нататък топлината, излъчвана от огъня. Но когато топлината от огъня достига кожата на човешкото същество и действа върху сетивните органи, стимулирайки

ги, тогава тя не трябва повече да се разпространява по такъв начин, тогава трябва да настъпи реакция, вътрешната топлина би трябвало да бъде произведена отвътре. Ако на човек му минават тръпки, това състояние е следствие от факта, че той не просто е позволил да бъде стимулиран за създаване на своя собствена топлина, но е позволил на външния хлад до известна степен да проникне под кожата. Значи той не е заел своето място в света в качеството си на напълно активно човешко същество, което се изпълва със своя собствена активност и свои собствени импулси, но е изиграл по-скоро роля на обект, позволяващ през него да протичат дейности и влияния от външния свят. В това се заключава основната природа на аза, че той включва в себе си това, което е минерално и напълно го преобразува отвътре, като го превръща в нещо съвсем друго.

Само когато умрем, минералното в нас се връща обратно в минералното на външната природа. Докато живеем на Земята и в нас има минерално, затворено в границите на нашата кожа, дотогава азът непрекъснато продължава да го преобразува. Аналогично, всичко прието в нас от растителната природа непрекъснато се преобразува от дейността на астралното тяло. Във всичко това, което има минерална природа, азът предизвиква пълна метаморфоза – не само в твърдото минерално, но също и в течното и газообразното минерално и в минералното на топлината. Разбира се, по навик ние можем да кажем: ето вода, аз я пия. Сега тази вода е вътре в мен. Но истината е, че от момента, в който моят организъм приеме водата, поради действието на аза ми, тази вода вътре в мен повече не е същата тази вода, която е навън. Тя отново става същата, когато я отделя под формата на пот или по някакъв друг начин. В границите на кожата ми водата не е вода, а жива течност.

В такъв дух ние трябва да изменим нашите мисли за великото множество на нещата. Днес успех само да ви дам някои насоки. Премислете ги. Помислете как белтъкът трябва да бъде дезорганизиран и разрушен, за да се подложи на

въздействието на целия макрокосмос. Помислете как водата, която пия, става в мен жива течност и повече не се явява неорганична вода, водата се пронизва от аза. Помислете, че ако ядете зеле, вън от вас това е зеле, а вътре във вас астралното тяло възприема зелето в себе си и го преобразува в нещо съвсем различно. И тук ние се доближаваме до разглеждане на много важни процеси в човешкото тяло. Научаваме се да разбираме как в нашата веществообмяна имаме процеси, които са само на една еволюционна степен от обменните процеси, които стават например в нашия мозък – процеси, които строят нервната система и т.н.

Ще говоря за това утре и във връзка с тези процеси ще поясня коренната разлика между хората от XII и XX век. Ще видим, че са необходими нови импулси, ако хората очакват прогрес в разбирането на здравето и болестта. Без познание за човека вече повече нищо не може да се научи за здравето или болното човешко същество. За това ще продължим да беседваме утре.

ОСМА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 31 декември, 1923 г.

Днес сме под знака на мъчителния спомен и аз искам да вметя темата на днешната ни лекция под знака на този мъчителен спомен. Лекцията²⁸, която изнесох точно преди година в нашия стар Гьотеанум – тези от вас, които присъстваха там, помнят, – изхождаше от описанието на природата, отношенията в природата, които могат да бъдат проследени на земята, и излизаше от тях в духовните светове и откровенията на духовните светове в звездните писмена. И вие трябва да помните как тясно свързахме след това човешкото сърце, човешката душа и дух в цялостната им природа с това, което придобиват

по пътя, който води от земното в далечните звездни простори, където духовното е начертало своите космически писмена. И словата, които тогава написах на дъската за последен път в залата, която толкова скоро ни беше отнета, носеха в себе си този импулс и това предназначение: да издигнат човешката душа в духовните висини. Така в тази вечер бяхме доведени до непосредствено съприкосновение с това, на което беше посветен с целия си замисъл нашият Гьотеанум. Позволете ми и днес да ви говоря за тези неща, сякаш продължавам лекцията, изнесена тук преди година.

В дните, предшестващи изгарянето на Ефес, когато са говорили за мистериите – при условие, че са говорили сведущи хора, – са говорили по следния начин: „Център и обител на човешките знания, на човешката мъдрост са мистериите.“ А когато в онези отминали времена духовните водачи на Вселената са говорили за мистериите, когато за мистериите са се изказвали в свръхсетивните светове – позволих си да се изразя така, макар че това е само фигуративен израз, предназначен да опише как мислите и въздействията слизат от свръхсетивния в сетивния свят, – когато за мистериите се изказвали в свръхсетивните светове, това е било примерно така: „В мистериите човек оборудва места, в които ние, боговете, можем да намерим хора, принасящи жертва и достигащи ни при жертвоприношенията.“ Защото хората от древността, сведущите хора от древността съзнавали, че в местата на мистериите боговете се срещат с хората. Те знаели, че всичко това, което носи и държи света, почива на това, което става между боговете и хората в свещените мистерии.

Но има едни думи, думи, достигнали до нас от историята, които могат властно да говорят на човешкото сърце даже от външното историческо предание, но с особена сила и сериозност говорят, когато ги видим как се проявяват от безпрецедентни събития, когато ги видим вписани със железни букви в историята на човечеството, макар и очертанаята им да се появяват само за миг в духа. Казвам ви, че всеки път,

когато взорът на духа се обърне към деянието на Херострат, към изгарянето на Ефес, в тези огнени езици могат да бъдат прочетени древните слова: завист на боговете. Сред множеството различни изказвания, дошли до нас от древността, сред всички слова във физическия свят, именно тези слова – и аз съм съвсем убеден в това – са особено страшни: завист на боговете.

В онези древни времена наименованието „бог“ се е прилагало за всички същества със свръхсетивна природа – всякакви същества, които не са имали нужда да се явяват на Земята във физическо тяло. Различавали се множество видове богове. Божествено-духовните същества, най-тясно свързани с човека, от които човек произхожда в своята най-вътрешна природа и от които той е бил хвърлен в потока на времето, същността на същите тези същества, които виждаме във величието на природата и в най-малките ѝ прояви и които също намираме в това, което живее в нашия най-съкровен аз, тези божествено-духовни същества, разбира се, не биха могли да бъдат завистливи. И все пак в онова древно време „завистта на боговете“ е била нещо напълно реално за човека. Ако обхванем периода на човешкото развитие, довеждащ ни до времето на Ефес, ще открием, че най-развитите представители на човешкия род са възприели в своето същество много от това, което добрите богове са им предали в мистериите. Защото няма да престъпим истината, ако кажем, че е съществувала тясна взаимовръзка между добрите човешки сърца и добрите богове и тази близка взаимовръзка все по-тясно и по-тясно се е скрепявала в мистериите. Но другите известни същества с божествена природа, луциферическо-ариманическите божествени същества, разбрали, че човек все по-близко и по-близко пристъпвал към добрите богове. И сред тази част на боговете възникнала завист – завист към човека. Отново и отново в човешката история ни се налага да чуваме как човек, стремящ се към духа, пада жертва на трагична съдба. В древни времена за такова събитие се казвало, че то е предизвикано

от завистта на боговете.

Гърците отлично знаели, че завистта на боговете съществува. Те свързвали с нея много от това, което ставало в историята на човека. С изгарянето на Ефес станало ясно, че по-нататъшното духовно развитие е възможно само ако човек осъзнае, че боговете съществуват – тоест свърхсетивни същества, които завиждат на по-нататъшното развитие на човека. Това е, което придава особен колорит на цялата история, последвала изгарянето на Ефес, или, бих могъл да кажа, след раждането на Александър. И това е съществено за правилното разбиране на Мистерията на Голгота. Пред нашия взор се открива свят, пълен със завист от определен вид богове. От времето, започнало скоро след персийската война, душевната атмосфера на гръцкия свят била изпълнена с прояви на завист от боговете. И в македонската епоха е трябвало да се действа с пълно съзнание за това, че завистта на боговете просмуква духовната атмосфера над повърхността на Земята. Но хората действали смело и дръзко – въпреки взаимното неразбиране между богове и хора.

В тази атмосфера, напоена със завистта на боговете, се е потопило след това деянието на този Бог, който носеше най-великата сила на любовта, която може да съществува в света. Само тогава ще видим Мистерията на Голгота в истинската ѝ светлина, когато прибавим към всичко, което сме разбрали за нея, и тази картина: мрачна грамада, надвиснала в древните времена над Гърция, Македония, Мала Азия, Северна Африка и Южна Европа – черни облаци, чиято същност изразява завистта на боговете. А след това в тази запълнена с облаци атмосфера ние съзерцаваме струящите надолу топли и кротки лъчи на любовта, изливащи се от Мистерията на Голгота.

Но когато се приближаваме до нашето собствено време, тогава това, което в миналите векове е било, ако можем така да се изразим, работа на боговете и хората, в тази епоха на човешка свобода трябва да се разиграва долу, във физическия живот на хората. Можем да опишем по какъв начин това се

разиграва. Когато хората са размишлявали за мистериите в древните времена, това би могло да се изрази със следните думи: в мистериите, казвали те, има пристанище на човешко знание, човешка мъдрост. А когато за мистериите се изказвали боговете, тогава се казвало: когато слизаме в мистериите, намираме жертвоприношения от човешките същества и човешките същества достигат до нас чрез жертвоприношенията.

Изгарянето на Ефес ознаменува началото на епохата на постепенно изчезване на мистериите в тяхната древна форма. Казах ви, че мистериите тук-там се съхранили. Например Мистерията на Голгота е била грандиозно отпразнувана в Хибернийските мистерии – в същото това време, когато тя физически се е извършвала в Палестина. Знанието за нея са получили благодарение на духовни, а не на физически средства за общуване между Палестина и Хиберния. Но все пак истинската същност на мистериите отстъпвала все повече. Външните центрове, които са били места за срещи между богове и хора, все повече и повече губели своето значение. Към времето на XIII и XIV век те почти напълно изчезнали. Всеки търсещ пътя, да речем, към светия Граал, трябвало да знае как да крачи по духовния път. В древните времена – до изгарянето на Ефес – човек изминавал физически пътища. В средните векове е трябвало да се изминават духовни пътища.

Опора за желаещият да има истинско розенкройцерско ръководство от XIII, XIV и особено от XV век са били на първо място духовните пътища. Защото храмовете на розенкройцерите са били старателно скрити за външното физическо наблюдение. Много истински розенкройцери често са посещавали тези храмове – това е така, – но физическото око на човека не би могло да ги открие. Въпреки това там е имало ученици, идващи при тези стари розенкройцери, защото в отделни места истински розенкройцери действително е можело да бъдат намерени. Те са наподобявали отшелниците на мъдростта и светостта. Тях е можел да намери само този, който е бил способен да възприеме езика на боговете в кроткото сия-

ние на очите им.

Аз не говоря просто иносказателно. Аз посочвам една реалност – реалност от решаващо значение за това време: за да намери розенкройцерския учител, ученикът е трябвало първо да развие способност да възприема езика на небесата в кроткото сияние на физическото око. Тогава се е появявала възможност да се намерят тук или там в Средна Европа в XIV и XV век тези забележителни хора, живеещи във висша степен просто и непретенциозно – хора боговдъхновени, свързани в своя вътрешен живот с духовни храмове, които все пак са съществували, но достъпът до тях е бил не по-лесен, отколкото до легендарния свети Граал.

Наблюдавайки в духа ставащото между такъв розенкройцерски учител и ученика, можем да чуем множество беседи, които още един път показват – макар и във форми, характерни за своето време – как мъдростта на боговете живее и се разпространява по земята. Защото указанията на тези учители са били в основата си обективни и конкретни. Всеки розенкройцерски учител е бивал намерен в своето уединение от ученика, който не се е щадил, за да го намери. Гледайки в кротките очи на учителя, от които се е изливала речта на боговете, такъв ученик е получавал в пълно смирение примерно такива указания:

„Погледни, сине мой, собственото си същество. Ти имаш тяло, което е видимо за физическите очи. Центърът на Земята снабдява това тяло със сили, които правят това тяло видимо. Това е твоето физическо тяло. Но погледни към твоето земно обкръжение. Виж кристала, той носи своята форма вътре в себе си. Земята му помага да си запазва формата, която принадлежи на собственото му същество. Твоето физическо тяло не може това. Когато душата го напусне, то се разрушава, превръща се в прах. Земята няма власт над твоето физическо тяло. Земята може да формира, а също да запазва прозрачните кристални образувания с тяхната поразителна конфигурация, но Земята не може да съхрани формата на твоето физическо

тяло, тя трябва да го разгради на прах. Твоето физическо тяло не е от Земята, то е от духовността отгоре. На Серафимите, Херувимите и Престолите принадлежат формата и обликът на твоето физическо тяло. Не на земята, а на височайшите духовни сили принадлежи това твое физическо тяло. Земята може да го разруши, но да го построи – никога.

И по-нататък, вътре в това физическо тяло е затворено етерно тяло. Ще дойде ден, когато твоето физическо тяло ще бъде предоставено на Земята за разрушение. Тогава твоето етерно тяло ще се разтвори в широките простори на Космоса. Далечните космически пространства могат да разтворят, но не и отново да построят твоето етерно тяло. Само божествените духовни същества могат да го построят – съществата от йерархиите Сили, Власти, Господства. На тях си задължен за етерното си тяло. Със своето физическо тяло ти си съединен с физическите субстанции на Земята. Но това, което е вътре в теб, преобразува тези субстанции в нещо съвсем различно от всичко, което физически присъства в обкръжението на физическото тяло. Твоето етерно тяло привежда в движение всичко, което е течено вътре в теб. Соковете в тяхната циркулация се намират под влиянието на твоето етерно тяло. Виж своята кръв! Властите, Силите и Господствата заставят течната кръв да циркулира в твоите жили. Ти си човек само във физическото тяло. В етерното тяло ти си още животно, макар и животно, инспирирано от втората йерархия.“

Това, което изложих тук в тези кратки слова, е било съдържание на разгърнати указания, давани от такива учители, в кротката светлина на очите на които ученикът е възприемал езика на небесата. И тогава вниманието му се насочвало към третия член на човешкото същество, който ние наричаме астрално тяло. И на него му ставало ясно, че астралното тяло съдържа импулс към дишане, към всичко, което пулсира като въздух вътре в това наше тяло. Така че е истина, че дълго време след като човек премине през портата на смъртта, земната природа продължава сякаш да произвежда възмущения във

въздушния елемент – толкова силни, че ясновидският поглед може в течение на много години да наблюдава в атмосферните явления на Земята шумоленето на астралните тела на починалите. Въпреки това Земята с нейната обкръжаваща сфера, по отношение на импулсите на астралното тяло, също не може да направи нищо друго освен да ги разтвори. Защото те могат да бъдат отново създадени само от съществата на третата йерархия – Начала, Архангели и Ангели.

И тогава учителят казвал, а неговите думи дълбоко прониквали в душата на ученика му: „Със своето физическо тяло, доколкото възприемаш в себе си минералното царство и го преработваш, ти принадлежиш на Серафимите, Херувимите и Престолите. Доколкото имаш етерно тяло, си подобен на животното. Тук принадлежиш на духовете, които обозначаваме като втора йерархия – Господства, Сили, Власти. Доколкото живееш и се движиш в течния елемент, ти принадлежиш не на земята, а на тази йерархия. И доколкото живееш и се движиш във въздушния елемент, ти принадлежиш не на земята, а на йерархиите Начала, Архангели и Ангели.“

Когато в необходимата степен ученикът е усвоявал всички тези неща, той повече не чувствал, че принадлежи на земята. Той чувствал сили, излизаци от неговите физическо, етерно и астрално тела, които го съединяват с йерархиите. Защото той е усещал как чрез минералния свят е съединен с първата йерархия, чрез водното на Земята – с втората йерархия, а чрез атмосферата – с третата. И на него му се откривало, че е обитател на Земята изключително по причина на елемента топлина, който той носи в себе си. По такъв начин розенкройцерският ученик идвал до достигане на това, че топлината, физическата топлина вътре в него е същото това, което го прави човек на земята. И той все повече се научавал да усеща как тясно са свързани топлината на душата и топлината на духа с физическата топлина.

Човекът от последващите времена постепенно изгубил всякакво знание за това как неговото физическо, етерно

и астрално съдържание е свързано – чрез твърдите, течни и въздушни форми – с божественото. Но розенкройцерският ученик добре е знаел това. Той е знаел, че това, което го е направило земен, съвсем не са били тези стихии, а елементът топлина. От момента, в който ученикът на розенкройцерското учение възприемел тази тайна за връзката на топлината с целия му живот на Земята в качеството му на земен човек, той е знаел как да съедини в себе си човешкото с духовното.

По-нататък учениците, които идвали в тези скромни обители, където живеели такива розенкройцерски учители, отрано се подготвяли по такъв начин, който им се струвал често съвсем неуместен и в очите им изглеждал много чудноват. На тях им намеждали по един или друг начин, често уж случайно: „Вие трябва да търсите къде вашата собствена духовна природа се свързва с духовния Космос.“ И ако ученикът е можел да усвои указанията, за които ви говорих, той казвал на учителя: „Аз отнасям със себе си най-голямата утеха на Земята. Защото във вашата демонстрация на това, че земният човек има в топлината своята собствена стихия, вие ми покажете възможността да обединя моята физическа природа с душата и духа. Твърдите кости, течащата кръв, въздушното дихание – нито в едно от тях аз не внасям своята душевна природа, а само в елемента топлина.“

В тези дни ученикът напускал своя учител, отнасяйки със себе си безкраен свят и спокойствие. Неговото лице изразявало получената велика утеха и този мирен облик постепенно раждал мекия и кротък поглед, в който е можел да звучи езикът на небесата. И така намираме в тези минали времена, включително първата третина на XV столетие, дълбоки наставления по отношение на душата. Но те са съвсем неизвестни в сравнение със събитията, за които разказва външната история. И все пак те са съществували и това са били наставления, които дълбоко са обхващали цялото човешко същество и са позволявали на човешката душа да съедини своята собствена природа със сферата на духовно-космическото.

Цялата тази духовна атмосфера изчезнала в хода на следващите столетия. В нашата цивилизация нея вече я няма. Външна, чужда на духа цивилизация се разпространила по страните, където някога е можело да се види цивилизация като описаната. По отношение на сцени, подобни на токущо описаната, днес имаме само възпоменание, което може да бъде придобито само в духа, в астралното. И когато гледаме към миналите времена, които толкова често ни се показват като времена на мрак, а след това обърнем взор към нашето собствено време, дълбоко, страстно желание се ражда в нашите сърца. От духовните откровения, достъпни за човека от последната третина на XIX век, се ражда страстно желание отново да се говори с хората по духовен начин. Но за това не е достатъчно да се говори с абстрактни думи. Да се говори духовно, значи да се ползват многобройни знаци и символи. Нашият език би трябвало всестранно да се разшири. Такъв език, скъпи мои приятели, тази форма на речта, която трябва да се намери, за да могат духовните същества да говорят на съвременния човек, ни беше дадена в очертаванията на Гьотеанума, който беше разрушен от огън преди година. Наистина, формите³⁰ се строиха и моделираха за тази цел – за да продължава в тях това, което се е говорило от катедрата в понятия. Затова в определен смисъл можем да кажем, че в Гьотеанума ние имахме нещо такова, което можеше да пробуди в съвсем нова форма възпоменание за миналото.

Когато ученикът преди посвещение е влизал в храма на Ефес, неговото внимание се насочвало към статуи, за които ви говорих в тези лекции, и статуите му говорили на езика на сърцето такива думи: „Съедини се с космическия етер и ти ще видиш земното от етерните висини.“ Много ученици в Ефес съзерцавали по такъв начин земното от етерните висини. Но определен вид богове били завистливи. Столетие преди Мистерията на Голгота храбреци вече намирали начин да срещнат тази завист на боговете. Те намирали способ да възприемат това, което идвало към тях от древните святи времена на чо-

вешката история и то мощно е действало в човешкото развитие до момента на изгарянето на Ефес. Наистина, към това време то станало смъртно и слабо, но продължавало още да действа даже в тази отслабена форма. Ако нашият Гьотеанум беше построен до края, при неговия вход от запад вашият поглед би падал върху изваяние, призоваващо човека да познае себе си в своята космическа природа, да познае себе си като същество, поставено между силите на Луцифер и Ариман, утвърждаващо Бога по средата, във вътрешното равновесие на своето същество. А когато вие гледахте формите на колоните и архитравите, тези форми говореха на езика, който беше продължение на езика, звучащ от катедрата в слова, изразяващи духовното в понятия. Звученето на думите се преливаше в пластично изваяните форми. А куполът на зданието беше изписан със сцени, които можеха да извикат пред душевния взор миналото от еволюцията на човечеството. Всеки, гледащ към този Гьотеанум с чувство и разбиране, можеше да намери в него възпоменание за Ефеския храм. Но споменът става твърде болезнен. Защото по начин, не съвсем различен от този, който се паднал на Ефес в миналото, именно в този момент на развитието, когато Гьотеанумът беше готов да стане носител на обновения духовен живот, в този момент беше хвърлен в него горящият факел.

Скъпи мои приятели, нашата болка е дълбока и неизразима. Но ние решихме да вървим напред, без да се слоим от сполетялата ни трагедия, за да продължим нашата дейност за духовния свят. Защото в дълбините на сърцата си можем да си кажем: когато се вглеждаме в пламъците, които се издигат над Ефес, ние виждаме вписани в тях думите: завист на боговете. Това е било време, когато човек е бил още несвободен и е трябвало да следва волята на добрите и лошите богове.

В наши дни хората са създадени за свобода. А година назад преди Нова година ние видяхме поглъщащия пламък. Огненото зарево се издигна към небето. Огнените езици, тъмно-сини и червено-жълти, си проправиха път в общото море

на огъня. Те излизаха от металните инструменти в Гьотеанума. Гигантското огнено море се озаряваше от многообразната игра на цветовете. И който се вгледаше в това море от пламъци с неговите цветови контури и цветни езици, той неволно прочиташе думите, думи, които предизвикват болка в душата: завист на хората.

Това са думите, които звучат от епоха в епоха, тясно преплетени с най-дълбоки беди и нещастия. Във времето, когато човекът още е вдигал взор към боговете, без да е свободен, но е имал за задача да стане свободен, това са били думи, означаващи за него най-дълбоко нещастие и тъга. Той е виждал записаното в пламъците: завист на боговете. И чрез нишките на духовното развитие нашата собствена беда е свързана с тези думи. Ние живеем в това време, когато човек трябва да намери в себе си сила за свобода, и сега виждаме записани в пламъците други слова: завист на хората. В Ефес има статуи на богове, тук в Гьотеанума – изваяние на Човека, изваяние на Представителя на човечеството, Христос Исус. Чрез Него, отъждествявайки се с Него в пълно смирение, ние мислехме да постигнем познание подобно на това, както някога, по път, вече съвсем непонятен за съвременното човечество, учениците в Ефес са достигали познания чрез Диана Ефеска.

Болката не намалява, когато се вглеждаме в светлината на историята в това, което новогодишната вечер ни донесе преди година. За последен път ми беше дадено да стоя на катедрата, построена в хармония с целия Гьотеанум, с намерението и целта да насоча погледа, духовния поглед на тогавашните слушатели, към издигането от земните области в звездните светове, където са изразени волята и мъдростта, светлината на духовния Космос. Аз добре знаех: кръстниците присъстваха там в това време – духовете на тези, които в средните векове са учили своите ученици по описания начин. И час след като беше произнесена последната дума, аз бях повикан със съобщението за пожара в Гьотеанума. При пожара ние прекарахме цялата тази новогодишна нощ.

Струва си да се произнесат тези думи и неизразими чувства се надигат в нашите сърца и души. Но когато в еволюцията на човечеството се случи така, че нещо свято за тази еволюция бива изтръгнато, винаги само малцина са способни да се стегнат след изчезването на материалното и да продължат работа в същия дух, на който материалното е било посветено. И добре ще направим, както сме се събрали за годишнината от трагичната загуба на нашия Гьотеанум, ако си спомним, че трябва душевно да заемем правилна позиция по отношение на това събрание и да решим – всички и всеки – да носим напред към духа в авангарда на човешкото развитие това, което беше изразено в материална форма в Гьотеанума, който беше отстранен от физическия поглед с действие, сходно с действието на Херострат. Нашата болка и тъга се вкопчват в стария Гьотеанум. Но ние само тогава ще се удостоим с правото да построим този Гьотеанум, когато изпълним задачата, която ще стои пред нас, ако поемем днес тържествено обещание – пред лицето на висшето, божественото, което носим в душата си – вярно да пазим в паметта си духовните импулси, получили своя външен израз в изгубения Гьотеанум. Гьотеанумът може и да ни е отнет, но духът на Гьотеанума, ако с цялата си искреност се придържа към него, никога не може да ни бъде отнет. Той толкова по-малко ще може да ни бъде отнет, ако в този тържествен час, който само малко отстои от момента преди година, когато пламъците похитиха любимия ни Гьотеанум – ако в този тържествен час ние не само усетим възобновяването на болката ни, но от болката да обещаем да останем верни на духа, който посветихме на нашия Гьотеанум, отдавайки на строителството му десетилетие труд. Ако това обещание се направи днес в пълна сериозност от дълбините на нашите сърца, ако съумеем да преобразим болката и мъката в стимул за действие, тогава ще съумеем да преобразим печалното събитие в благодаяние. Болката от това няма да премине, но тя ще ни помогне да намерим стимул към действие, действие в духа.

И така, поглеждайки към страшните езици на огъня, които ни изпълват с такава невъобразима скръб, ще почувстваме в същото време, че сме се посветили с тържествена клетва на висшите Божествени сили, които присъстват в нас, ще почувстваме как духовният пламък се разгаря в нашите сърца. И пламъкът в нашите сърца ще хвърли нова светлина и топлина върху всичко, което беше замислено и вложено в Гьотеанума, върху всичко, което сега решаваме да пренесем по-нататък в авангарда на човешкото развитие. Сега отново ще повторим и задълбочим думите, които тогава успех да ви кажа в Гьотеанума, почти в същия този момент преди година.

В тази нощ аз казах приблизително следното: „Ние сме на прага на новата година, трябва да отидем по-нататък и да посрещнем настъпването на космическата нова година.“ Ако Гьотеанума още го имаше, бихме могли да повторим сега този призив. Но него вече го няма. Обаче същият този призив може да бъде произнесен отново и тази година, може да бъде произнесен, вярвам, с удвоена сила, именно защото Гьотеанумът вече го няма тук. Да пренесем душата на Гьотеанума в новата космическа година, да се опитаме да въздигнем в новия Гьотеанум достоен паметник на предишния!

Нека нашите сърца бъдат привързани към стария Гьотеанум, който бяхме принудени да отстъпим на стихииите. И нека нашите сърца да бъдат здраво привързани към духа и душата на този Гьотеанум. И с това тържествено обещание пред лицето на най-висшето и доброто в нас ние да водим нашия живот не само в новата година, но и в космическата нова година. Ние ще встъпим в нея, готови за действие, поддържани и водени в душата и духа.

Скъпи мои приятели, вие ме слушахте, възстановявайки в паметта си стария Гьотеанум. Вие живеете в спомена за този стар Гьотеанум. Хайде сега да станем в знак на това, което ще си обещаем, че ще продължим да работим в духа на Гьотеанума, като се обърнем към най-добрите и висши сили вътре в нас.

Да бъде! Амин!

И ще отстояваме това наше тържествено обещание, ще му бъдем верни, докато ни стигнат силите, ще насочим към него волята си – защото нашата воля е това, което обединява нашите човешки души с душите на боговете. Ще останем верни на духа, чрез когото в определен момент от живота си за първи път сме се обърнали към духовната наука на Гьотеанума. Това означава да спазим обещанието, което дадохме.

ДЕВЕТА ЛЕКЦИЯ

Дорнах, 1 януари, 1924 г.

Събрахме се днес за последен път на нашите събрания, които трябва да дадат мощен, значителен импулс на антропософското движение. Затова ми позволете да построя последната лекция така, че тя, от една страна, вътрешно да съответства на общата перспектива, дадена от лекционния курс, а от друга, така да се каже, с емоционалната си страна да бъде ориентирана към бъдещето на антропософията.

Когато днес гледаме света, пред нашия поглед застават множество разрушителни сили, които действат вече в продължение на редица години. Те действат така, че можем да се досещаме към каква пропаст се пързала западната цивилизация. Но ми се иска да кажа следното. Когато гледаме към хората, които във външния живот осъществяват духовното ръководство в различните области, забелязваме, че тези хора масово са потопени в дълбок сън. Възможно е до неотдавна мнозинството от тях да е мислило така: „Чак до XIX век човечеството в своите възгледи и представи е било по детски примитивно. След това в най-различни сфери на живота дойде най-новата наука и тя се култивира там в качеството си на вечна истина.“ Хората от този вид са чудовишно високомерни, обаче не го знаят. Но в съвременното човечество в противовес на това по-

някога се ражда подозрение, че работата съвсем не стои така, както я представя мнозинството.

Преди известно време изнесох лекции в Германия³¹ (тези лекции бяха организирани от бюрото на Волф), привлекли такова множество слушатели, че някои вече отбелязаха, че антропософията се оказва търсена. Сред многото нелепо звучащи враждебни гласове се оказа един, който, макар и изказвайки се не по-умно от другите, въпреки това издаваше някакво характерно предчувствие. То беше отбелязано във вестникарска бележка, посветена на лекциите, които прочетох в Берлин. Ето какво произнесе вестникарският глас: В лекциите се обръща внимание върху това, че нещо става не само на земята, но и в целия Космос (цитирам бележката приблизително). И това призовава хората към някаква различна духовност от предишната. Сега така наречените космически сили (а не просто земните импулси) искат нещо от човека. И това е нещо като космическа революция, резултат на която ще стане именно стремежът към нова духовност.

Този глас е действително забележителен, защото истината е в следното. В течение на тези дни аз обосновавах от различни гледни точки, че импулсът, съобщаван от излизащата от Дорнах духовност, се поражда не от земята, а от духовния свят. Тук ние трябва да развием способност да следваме импулсите от духовния свят. Затова говорих по време на това Рождественско събрание за разнообразни импулси, присъстващи в развитието – говорих за тях, за да могат сърцата да възприемат тези духовни импулси, които се вливат в земния свят, но които е невъзможно да бъдат възприети от самия земен свят. Защото всичко правилно, което по-рано донасяше земният свят, израстваше от духовния свят. И ако искаме да направим нещо полезно, плодотворно за земния свят, трябва да вземем импулса за това от духовния свят. Скъпи мои приятели, това ни предизвиква да кажем: вдъхновението, което получихме на тези събрания за внасянето му в по-нататъшната ни дейност, следва да съединим с голяма отговорност.

Нека посветим няколко минути на тази велика отговорност, която ни се пада от участието в тези събрания. В последните десетилетия духовните наблюдения над някои личности предизвикаха горчиво предчувствие относно близката съдба на земното човечество. Беше възможно в духа сякаш да се минава край тези хора, наблюдавайки как те в съня оставят своето физическо и етерно тяло и пребивават със своя аз и астрално тяло в духовния свят. В последните десетилетия по време на сън азът и астралното тяло на човека странстваха. Новият опит свидетелства за тежката отговорност на този, който знае за тези неща. Душите, които са напускали своето физическо и етерно тяло по време на сън, от заспиването до пробуждането, както беше видно, впоследствие по-често се оказваха пред Пазача на прага.

Този Пазач на прага – праг на духовния свят – е заставал пред човешкото съзнание по време на развитието на човечеството по най-разнообразни начини. Най-важните неща в древността са се съобщавали под формата на митове и легенди, а не като историческо предание. Така многочислените митове и легенди са изобразявали именно как в древните времена една или друга личност се е срещала с Пазача на прага и е получавала от него наставления по повод на това, по какъв начин тя трябва да навлезе в духовния свят и как да се върне оттам във физическия свят. Защото правилното навлизане в духовния свят винаги трябва да е съпътствано с възможност за връщане във всеки един момент във физическия свят и след това да се стъпва в него здраво на краката, както е свойствено на практичния и разсъдлив човек, а не на замечания мистик.

Подобни наставления са очаквали от Пазача на прага в продължение на всичките хилядолетни стремежи на човека към духовния свят. Но започвайки от последната третина на XIX век, крайно рядко е можело да бъде видян човек, който е достигал Пазача на прага в будно състояние. В наше време, когато на цялото човечество исторически е наложено задължението в каквато и да е форма да отиде до Пазача на прага,

га, толкова повече могат да се намерят при пътешествията из духовния свят как при Пазача на прага идват именно спящи души – под формата на аз и астрално тяло. Ето изпълнената със смисъл картина, която може да се наблюдава днес: сериозният Пазач на прага, около когото са се събрали групи спящи човешки души, които нямат сили да дойдат при него в будно състояние и затова идват при него по време на сън.

След съзерцанието на разиграващата се там сцена стигаме до мисълта, която е свързана именно със зараждането на великата отговорност. Тези души, които достигат по такъв начин Пазача на прага, в спящо състояние, изискват достъп до духовния свят, преход през прага, в състояние на сън. В будно състояние това става неосъзнато или подсъзнателно. И в многобройни случаи се чува гласът на този сериозен Пазач на прага: „Ти не можеш да получиш достъп до духовния свят. Ти трябва да се върнеш назад.“ Защото ако Пазачът на прага предостави безпрепятствен достъп в духовния свят на такива души, те биха преминали прага и биха встъпили в духовния свят с понятията, с които ги е снабдила съвременната цивилизация, съвременното училище, съвременното възпитание – с тези понятия и идеи, с които човек сега е принуден да живее, като започне от шестгодишна възраст и всъщност чак до края на дните си.

Тези понятия и идеи притежават тази особеност: ако човек встъпи с тях в духовния свят (подобно на това, как той е извършвал с тях своето развитие, израстването си в съвременната цивилизация и училище), той ще се окаже парализиран по отношение на душата си. И връщането му във физическия свят ще стане тогава в мисловна и идейна пустота. Ако Пазачът на прага не отблъскваше по най-строг начин душите на твърде много съвременни хора и допуснеше тези души в духовния свят, тогава те, при връщането си обратно в будно състояние, биха изпитали такова чувство: Аз не съм в състояние да мисля, моите мисли нямат съприкосновение с мозъка, аз съм принуден да живея без мисли. Със света на абстракт-

ните идеи, които човек привързва към всичко в действителния живот, може да се влезе в духовния свят, но да се излезе оттам е невъзможно. И когато видим тази сцена, която много души днес действително преживяват на сън, тогава си казваме: „О, само ако можех да оградя тези души от изпитанията при умирането на всичко това, което те преживяват на сън!“⁶⁶ Защото ако това състояние пред лицето на Пазача на прага би продължило достатъчно дълго – тоест ако човешката цивилизация дълго би пребивавала в това, което днес се изучава в училищата и го пренасят в качеството му на предания през цивилизацията, тогава животът би възникнал от същото състояние. Човешките души биха влизали през вратата на смъртта в духовния свят, но вече не биха могли да пренесат в следващия земен живот силата на идеите. Защото с днешните мисли може да се влезе в духовния свят, но с тях не може отново да се излезе. Отново може да се излезе, само като се изпитва парализа на душата.

Обърнете внимание върху това, че съвременната цивилизация може да бъде обоснована с помощта на тази форма на духовен живот, която се култивира вече толкова дълго, но животът няма да приеме подобна обосновка. Тази цивилизация може да просъществува още някое време. Душите нищо няма да знаят за Пазача на прага по време на будност, а по време на сън те ще бъдат отхвърлени от този Пазач, за да не се парализират. И в края на краищата в бъдеще ще се появят на света такъв вид хора, които няма да могат да приложат в земния си живот никакви идеи, така че мисленето, животът в идеите ще изчезнат от лицето на Земята. Земята ще се окаже заселена от болен вид хора, притежаващи само инстинкти. Развитието на човечеството ще се окаже във властта на лоши чувства и емоции, лишени от водещата сила на идеите. Да, печалната картина, заставаща пред духовния поглед на наблюдателя не е само образ на души, стоящи пред Пазача на прага, на които е забранен входът в духовния свят – тази картина има и друг аспект.

Ако вземем човешко същество, което има своите корени не в западната, а в източната цивилизация, и въвлечем това същество в охарактеризираното по-горе пътуване, при което ние наблюдаваме пред Пазача на прага души на спящи хора – ако постъпим така, тогава в духа ще чуем словата на това същество, хвърлени като страшен упрек към западната цивилизация: „Вижте, ако така ще продължава занапред, ще настъпи време, когато сега живеещите хора ще се появят на Земята в нови инкарнации. Но Земята вече ще е стигнала до варварско състояние. Хората ще живеят без идеи, чисто инстинктивен живот. Ето какво ви чака, защото вие отпаднахте от древната духовност на Изтока.“

Именно такава представа за духовния свят, каквато ви описвах, свидетелства за великата отговорност за това, което се явява задача на човека. Дорнах трябва да стане мястото, където на всички желаещи се съобщава за всички значителни и непосредствени преживявания в духовния свят. Тук трябва да възникне толкова мощен духовен център, в който да се разсъждава не просто за някакви слабички духовни искрици (използвайки при това изкуствения език на диалектиката или съвременната емпирична наука), а открито да се говори за това, което става в духовния свят в светлината на историческото развитие и какви духовни импулси се намесват в природното битие и подчиняват природата. Ако Дорнах изпълни задачата си, ще може да се чуе за действителни преживявания, за реални сили, за същества от духовния свят. Тук трябва да работи висшата школа на духовната наука. И отсега ние нямаме право да отстъпваме пред претенциите на днешната „научност“, която води хората до Пазача на прага в състояние на сън, както ви показах това. Човек трябва да получи в Дорнах такава духовна сила, че да може лице в лице да се среща с духовния свят и да придобива опит там.

Тук не трябва да произнасяме диалектически тиради за непълноценността на теориите на съвременната наука. Ние се съсредоточихме върху това, в какво положение пред Пазача на

прага се оказва човек заради тези теории и използването им в обикновеното училище. Ако по време на тези събрания приемем всичко казано сериозно (имайки предвид собствената си душа), тогава тази коледна среща ще стане за нашите души този мощен импулс, необходим за това, за да могат хората в следващото си възплъщение действително да се срещнат с Пазача на прага. Това означава, че и цивилизацията като такава ще съумее да се представи тогава пред Пазача на прага.

Сравнете съвременната цивилизация с цивилизациите от миналото. Във всички предшестващи цивилизации е имало идеи и понятия, които поначало са се издигали в свръхсетивния свят, към боговете – в този свят, където се е извършвало творчество, от който са произлизали еманациите. А след това, с помощта на тези понятия, които били адресирани до боговете, е можело да се съзерцава земният свят – за да се разбира също и той посредством понятията и идеите от божествено качество. Ако човек, снабден с идеи, образувани в съответствие със света на боговете, се оказал пред Пазача на прага, тогава Пазачът му казал:

„Можеш да минеш, защото ти пренасяш в свръхсетивния свят това, което е било вече ориентирано към него по време на твоя земен живот във физическо тяло. При връщане във физическия сетивен свят на теб ще ти останат достатъчно сили, за да не се окажеш парализиран от зрелищата в свръхсетивния свят.“

Сега човек развива такива понятия и идеи, които той, следвайки духа на времето, може да приложи само във физическия сетивен свят. Тези понятия и идеи работят в цялата област на мерките и теглилките и т.н., но са безсилни в света на боговете. Те не притежават божествено достойнство, божествена ценност. Затова за душите, които вече изцяло са подчинени на идеите на материализма, лишени от божествена ценност и божествено достойнство, когато преминават в спящо състояние пред Пазача на прага, гръмко звучат думите: „Не пристъпвай прага! Ти злоупотреби със своите идеи заради

сетивния свят. Затова ти трябва да останеш с тях в сетивния свят. Ако не искаш да се окажеш душевно парализиран, ти не трябва да влизаш с тях в света на боговете.“

Виждате ли, подобни неща трябва да се говорят не за да се съобщават празни сведения. Те трябва да се казват, за да пронизват, да пропиват душата, както и да предават това правилно настроение, което вие трябва да отнесете от това толкова важно Коледно събрание на Антропософското общество. Защото най-важно от всичко това, което ще отнесем от тук, е настроението по отношение на духовния свят, което води след себе си увереността в това, че Дорнах ще стане средоточие на духовното познание.

Затова особено радостно беше да слушаме днес сутринта това, което доктор Целманс³² говори за медицината, която следва да култивираме тук, в Дорнах. Повече не трябва да строим мостове между областта на обикновената наука и тази дисциплина, която следва да основем тук, в Дорнах. На наша антропософска почва може да израсте медицинско знание, но ако честолюбиво заявим във връзка с това знание, че нашите разработки, тъй да се каже, отговарят на съвременните клинични изисквания, ние никога няма да стигнем определената цел, защото тогава хората ще кажат: „Е, да, ето ново лекарство.“ Ще излезе, че и ние създаваме нови лекарствени средства.

Фактически смисълът е, че в антропософския живот се включва такава област от жизнената практика, като медицината. Струва ми се, че аз днес правилно разбрах мисълта на доктор Целманс. Защото той се изказа именно в този дух, като каза следното: „Този, който е станал днес лекар, заявява: „Аз станах именно лекар“, но се стреми към импулсите от някаква нова област на света.“ В бъдеще, очевидно, с медицината в Дорнах ще стане същото, както и с ред други клонове на антропософската дейност, пребиваващи все още в лоното на антропософията. Ние с г-жа доктор Вегман³³, моя помощница, сега разработваме медицинска система на основата на антро-

пософията, система, от която човечеството се нуждае и която скоро ще се появи. Също така ще работя, за да се установят в най-близко бъдеще най-тесни контакти между Гьотеанума и клинично-терапевтичният институт в Арлесхайм, чиято дейност се оказва толкова благотворна и процъфтяваща, а по-нататък ще получи действителна антропософска ориентация. Това също е цел и на г-жа доктор Вегман.

Но доктор Целманс показва само в една област това, което трябва да се развие и във всички области на антропософската дейност. Именно такава задача трябва да постави пред себе си управата на Дорнах. В бъдеще ще има яснота по отношение на това как в действителност стоят нещата. Тогава няма да казват: „Ще дадем на хората евритмията. Ако те нищо не знаят за антропософията, ще видят първо евритмията и тя ще им хареса. А впоследствие, като узнаят, че зад евритмията стои антропософията, те ще приемат също и нея.“ Друг случай. Понякога казват, че първо трябва да се демонстрира на практика действието на лекарствените средства, че трябва да се покаже на хората, че тези средства всъщност са истински лекарства, и тогава хората ще ги купят. А после, по-късно, хората узнават, че зад тези лекарства стои антропософията и те ще дойдат също и при антропософията. Ние трябва да намерим в себе си мъжество и да признаем за лъжлив такъв начин на действие. Само ако почувстваме отвращение към този начин на действие, антропософията ще си прокара път в света.

Именно стремежът към истината трябва да отстояваме в бъдеще в Дорнах, да го отстояваме без фанатизъм, а на основата на честна, непосредствена любов към истината. Може би, като преминем през това, ще започнем да служим на добротата там, където в последните години са вършени само тежки грехове.

Завършваме нашите събрания, които доведоха до създаването на Всеобщото антропософско общество, с тези сериозни размишления. Но аз мисля, че не следва да се изпада в песимизъм заради това, което е станало тук на Рождество.

Макар и ежедневно да минаваме край печалните руини на Гьотеанума, мисля, че в душата на всекиго, който се изкачи на хълма, където се провеждат събранията, се случва същото, за което ставаше дума, което беше прието с приятелски сърца и поражда такава мисъл: Подобно на езиците на духовния пламък, от възродения Гьотеанум ще се създаде истинският духовен живот като благословение за бъдещото човечество. Той ще възникне благодарение на нашето усърдие, на нашата самоотверженост. И колкото по-мъжествено се заемем с антропософската дейност, след като си заминем отгук, толкова по-добре, значи сме вникнали в това, което в тези дни се носеше над нашите събрания като пълен с надежда духовен стремеж. Защото същата сцена, която ви изобразих и която може така често да се види – човек от епохата на упадъка, спящ пред Пазача на прага, – няма никакво отношение към кръга на напредналите антропософи. Този кръг се нуждае само от такъв призив: За възприемане на гласове от страната на духовете ти трябва да развиеш в себе си силно мъжество, за да се представиш пред тези гласове – нали си започнал да се пробуждаш. Мъжеството ще те държи буден, загубата на мъжество ще те потопи в сън.

Призив за мъжество и след това за бодърстване – ето какво е необходимо на антропософите в условията на съвременната цивилизация. Неантропософите чуват следното: „Оставайки извън пределите на страната на духовете, ти пренебрегна идеите заради земното, не събра идеи, притежаващи божествена ценност и божествено достойнство. Затова при завръщането във физическия сетивен свят ти ще бъдеш парализиран.“ – А на антропософските души ще бъде казано: „Нужно е само да се изпита вашето мъжество в признанието на това същество, чийто глас можете да възприемете благодарение на определена душевна и сърдечна склонност.“

Скъпи мои приятели, вчера беше годишнината от деня, в който ние се вирахме в огнените езици, поглъщащи стария Гьотеанум. Но тези пламъци не можах да попречат на

работата ни през изминалата година. Затова още днес ние се надяваме, че физическият Гьотеанум ще стане външен символ на нашия духовен Гьотеанум – на тази идея, която сега ще понесем в света .

Ние положихме тук основен камък, крайъгълен камък. Върху този камък ще бъде издигнато здание, камъните за което ще бъдат резултатите от работата на членовете на нашите групи, пръснати по света. Ако в духа погледнем сега към тези резултати, ще разберем отговорността, за която говорих днес. Тази отговорност е по отношение на съвременния човек. Той стои пред Пазача на прага и на него му е забранено да навлезе в духовния свят .

Не бихме могли да изпитваме нищо друго освен дълбока тъга и болка във връзка с това, което стана преди година. Но да си спомним и за това, че всичко значително в света се е родило от страданието. Затова, скъпи мои приятели, нека нашето страдание се преобрази и от него възникне – чрез вашата работа – мощно, носещо светлина Антропософско общество.

За тази цел да се задълбочим в думите, с които започнах и с които искам да завърша тези коледни събрания. Празникът Рождество трябва да стане за нас не просто начало на годината, а начало на всемирен поврат на времената, на който искаме да се посветим във всеотдайна грижа за духовния живот.

Душа човешка!
Живееш в крайниците ти
и те през мирови простори
в духовното море те носят:
Духовно спомняне ти упражнявай
в душевни дълбини,
където в управляващия битието
създател на света
живее собственият Аз
в божествения Аз.

И тъй наистина ти ще живееш
в човешката световна същност.
Защото управлява в мировите дълбини,
създаващ битие, Отецът-Дух на висините.
Серафими, Херувими и Престоли,
да прозвучи от висините нека
отекващото в дълбините.

То казва:

Ex deo nascimur.

На Изток, Запад, Север, Юг
елементарни духове го чуват
и хора нека да го чуят.

Душа човешка!

Живееш ти в сърдечно-белодробен ритъм, който
през времевия ритъм те понася
към чувстването на душевната ти същност:

Духовна будност упражнявай
в душевно равновесие,
в което на световния развой
вълнуващите се дела

съединяват

твоя Аз

с мировия Аз.

И ти наистина ще чувстваш
в човешката душевна дейност.

Защото управлява волята Христова вред,
душите благославяйки, във мировия ритъм.

Господства, Сили, Власти,
да се възпламени от Изток нека
оформящото се на Запад.

То казва:

In Christo morimur.

На Изток, Запад, Север, Юг

елементарни духове го чуват
и хора нека да го чуват.

Душа човешка!
Живееш в отпочиващата си глава,
която от основите на вечността
световни мисли ти разкрива:
Духовно съзерцание ти упражнявай
в мисловния покой, във който
божествените вечни цели
на мировата същност светлина
даряват за свободна воля
на собствения Аз.
И ти наистина ще мислиш
в духовните основи на човека.

Защото управляват мировите мисли на духа,
като измолват светлина, във мировата същност.
Архиаи, Архангели, Ангели,
от дълбините измолете
каквото чува се във висините.
То казва:
Per spiritum sanctum reviviscimus.
На Изток, Запад, Север, Юг
елементарни духове го чуват
и хора нека да го чуват.

На времето в поврата
световната духовна светлина навлезе
на съществуването в земния поток.
Мракът на нощта
бе преодолян.
Ясна дневна светлина
засия в човешките души.
Светлина, която стопля

на овчари бедните сърца;
светлина, която просветлява
на царе премъдрите глави.
Ти, светлина от Бога,
Христово слънце,
сърцата ни стоплй,
главите просветли ни –
да е добро, каквото
градим днес от сърце
и от глави желяем
към цел да поведем.*

И така, скъпи мои приятели, нека излезем оттук със сърца, изпълнени с топлина. В тези сърца тук беше утвърден крайгълният камък на Антропософското общество. Така ще понесем тази сърдечна топлина в света и ще посветим усърдната ѝ дейност на оздравяването на света. Вашият ум е просветлен от целта, която сега всички искате да постигнете. Това ще ви помогне. Нека приемем това днес с цялото си усърдие. И ще видим, че ако сме достойни, ще бъдем под щастлива звезда. Скъпи мои приятели, следвайте тази щастлива звезда и ще видите къде ще ни отведат боговете, с помощта на светлината от тази звезда.

Ти, светлина от Бога,
Христово слънце,
сърцата ни стоплй,
главите просветли ни!

* Превод на медитацията от немски: Христо Маринов.

БЕЛЕЖКИ

КЪМ ОКУЛТНА ИСТОРИЯ

1. *Днес, в лекцията по случай Рождество* – В същия ден в Щутгарт е била изнесена лекцията „Празникът на зимното слънцестоене, символите на Рождество Христово и съзвучието на антропософския начин на мислене с общоприетия начин на мислене“.
 2. *Платон* (427 – 347 пр. Хр.)
 3. *Сократ* (470 – 399 пр. Хр.)
 4. *Талес* (ок. 624 – 546 пр. Хр.)
 5. *Перикъл* (ок. 495 – 429 пр. Хр.)
 6. *...чак до героическата епоха* – Гръцките герои (Херакъл, Тезей и др.), прославили се с легендарни подвизи (с тях е отбелязано преминаването на степените на посвещение в мистериите), са определили характера на епохата, завършила с излизането на гърците на арената на историята към времето на Троянската война (1194 – 1184 пр. Хр.).
 7. *...който може да съди за такива неща, по името ще разбере* – Името Гилгамеш се превежда като „бог – господар на огъня“.
 8. *Урук* – Така е наречен в Библията градът на Гилгамеш (Бит. 10, 10) (Урук – в клинописните текстове). Урук-Урук бил голям град, ограден при Гилгамеш (ок. 2700 пр. Хр.) със стена дълга 10 км; с него си съперничил град Киш, с който Гилгамеш е воювал.
 9. *...напомня на една библейска сцена* – Йоан 8:3 – 11.
 10. *Кисутрос* – Гръцка форма на шумерското име Зиусудр („Намерил живота в далечните дни“); в академската версия на епоса – Утнапищим (също – Ной в Библията, Ману – в хиндуистката традиция).
 11. *Александър Велики* (356 – 323 пр. Хр.)
 12. *...целия личност* – Рудолф Щайнер прави разлика между понятията личност (Persönlichkeit) и индивидуалност (Individualität). Установили се през Новото време, те произлизат от римското словотворчество и в западноевропейските езици съответстващите думи съдържат римската основа. Съвременният антиковед Г. С. Кнабе определя различieto между двете понятия по следния начин: „...фр. *personne* (и в още по-отчетливата форма *personnalite*), англ. *personality* означават именно личност в аспекта на нейните обществени проявления и постижения. Цялото това семейство от думи води до римската дума от етруски произход *persona*, отначало значеща „маска на актьора“, „съвкупност от външни обществени прояви на човека...“.
 - Думата „индивидуалност“ се състои от основата на римския глагол *divido* („разделям“) и отрицателния префикс *in* и етимологично значи „неразделност“, тоест неподдаващо се на по-нататъшно деление ядро, оставащо след всички външни проявления и характеризиращо човека в неговата неповторимост, в интимната му същност“.
13. *Аристотел* (384 – 322 пр. Хр.)
 14. *...се основава Александрия* – Александрия в Египет е основана в делтата на Нил от Александър Велики през 332 г. пр. Хр.
 15. *Теофил* – Патриарх на Александрия (385 – 412).
 16. *Кирил* – Племенник и приемник на Теофил в Александрийската катедра (412 – 444).
 17. *...орфически мистерии* – Тайнства, провеждани от тракийския поет и певец Ор-

фей (един от бодхисатвите в антропософския смисъл на понятието (б. пр.), живял, по сведения на древните автори, две поколения преди Троянската война.

18. *Ферекид от Сирос* (ок. 584 – 499 пр. Хр.) – Съвременник на „седемте мъдрещи“, ученик на Питак и учител на Питагор. За учението на Ферекид виж лекцията на Рудолф Шайнер от 26 август, 1909 г., СС 113.

19. *Хипатия* (Ипатия) (ок. 380 – 415) – Философ и математик, глава на неоплатоническата школа в Александрия на границата на IV–V в.

20. *Синезий* (ок. 370 – ок. 413) – Късноримски писател-неоплатоник, в Александрия под ръководството на Хипатия изучава философия и точни науки.

21. *Ранке*, Леополд фон (1795 – 1886) – Немски историк от протестантското направление, официален историограф на Прусия.

22. *Хердер*, Йохан Готфрид (1744 – 1803) – Немски мислител, религиозен деятел и литературен критик. Основен труд: „Идеи към философията на историята на човечеството“ (1784 – 1791).

23. *Лесинг*, Готхолд Ефраим (1729 – 1781) – Немски мислител, драматург и художествен критик. Рудолф Шайнер има предвид заключителния пасаж от „Възпитание на човешкия род“ (1780): „...Този път, по който човешкият род се движи към своето съвършенство, трябва отначало да премине всеки човек (един по-рано, друг по-късно). Да премине в един живот? Нима може човек в течение на един живот да бъде чувствено възприемащ евреин и живеещ в духа християнини? Нима може в течение на един живот да излезе извън пределите на едното или другото? Не, разбира се, не може! Но защо всеки човек да не пребивава в този свят повече от един път? И не е ли затова толкова смешна тази хипотеза, защото е най-древната? Не защото ли разсъдъкът на човека веднага я намира, докато училищната софистика внася в него разсеяност и слабост? Защо да не предположим, че и аз съм направил тук някога всички тези крачки към самоусъвършенстването си, които могат да направят хората заради земни наказания и награди? А друг път да направим тези, за които така ни помага надеждата за вечно въздаяние? И защо да не се връщам толкова пъти, колкото ми е отредено за това, да придобия нови знания и нови навици? Нима веднага отнасям със себе си толкова, че да не си струва труда да се връщам? Затова ли? Или защото забравям за своето предишно пребиваване тук? Блазе ми, ако забравям за това. Спомените за предния ми живот само биха възпрепятствали по подходящ начин да се възползвам от сегашния. И нима това, което трябва да забравя сега, е забравено от мен навеки? Или затова, че така бих загубил твърде много време? Да загубя? Но какво бих могъл да изпусна? Нима не ми е дадена вечността?“. (Ежегодник на Философското общество на СССР. 1989 – 1990. Човек и човечество: духовни традиции и перспективи. Москва, Наука, 1990. стр. 263 – 264).

24. *Хебел*, Фридрих (1813 – 1863) – Немски поет и драматург. Цитираната от Рудолф Шайнер записка в дневника на Хебел гласи в превод: „Съгласно учението за преселението на душите, възможно е Платон пак да седи на чина и да търпи побой затова, че не разбира Платон“. (Фридрих Хебел. Избрано. В 2 тома Т. 2. Пр. от нем. Москва, Искусство, 1978. стр. 459).

25. „*Орфей*“ на *Соломон Рейнак* – Книгата на Рейнак имала повече от десет издания до 1911 г. във Франция, четири немски издания, в Русия е издадена през 1910 г.

26. *Орлеанската Дева* – Жана д'Арк (ок. 1410 – 1431), героиня от Стогодишната война между Англия и Франция (1339 – 1453), завършила (в голяма степен благодарение на нея) с изгонването на англичаните от Франция и териториално разделяне на двете страни.

27. *Франс*, Анатол (1844 – 1924) – Рудолф Щайнер има предвид книгата на А. Франс „Животът на Жана д'Арк“.
28. *Гфрьорер*, Август Фридрих (1803 – 1861). Писмото на Пърсивал, владетеля на Бонламиулка, от 21 юни, 1429 г. се цитира по книгата на Гфрьорер „История на християнството“, III част, Щутгарт, 1838. стр. 286.
29. *Карл П्लешивия* (823 – 877) – Крал на западните франки.
30. *Скот Ериуген Йоан* (ок. 810 – 877) – Произхождащ от Ирландия (Scottia major), от 40-те год. на IX в. преподавал философия в училището към двора на Карл Плешивия.
31. *Кант*, Имануел (1724 – 1804).
32. „*Кръвта – един съвсем особен сок*“ – Цитат от „Фауст“ на Гьоте, изнесен в главие на лекцията на Рудолф Щайнер в Берлин от 25 октомври, 1906 г. (издадена отделно в 1907 г., СС 55).
33. „*вътрешно странстване на неговата душа* – Съгласно лекцията на Рудолф Щайнер от 28 декември, 1923 г. (СС 233), Гилгамеш изминал все пак далечен път, за да се състои това вътрешно странстване на душата: мистериите, в които той получил своего рода еквивалент на посвещението, се намирили, по указание на Щайнер, далеч от родината на героя – в областта Бургенланд, на югоизток в съвременна Австрия
34. *Тези неща са известни от цикъла за Апокалипсиса* – „Апокалипсисът на Йоан“, цикъл от дванадесет лекции и една въвеждаща лекция е бил изнесен в Нюрнберг от 17 до 30 юни, 1908 г. (СС 104).
35. *Вагнер*, Рихард (1813 – 1883).
36. *Ханслик*, Едуард (1825 – 1904). Трактатът „За музикално прекрасното“ излязъл в Лайпциг през 1854 г.
37. *Дюрер*, Албрехт (1471 – 1528).
38. *Хипатия, която е била възплътена отново в XIII век* – Върху това изказване за по-късна инкарнация на Хипатия хвърля особена светлина записка, направена от ръката на Щайнер в неговото тефтерче (арх. номер 523), където сред забележките, явно отнасящи се към реинкарнациите, редом до името на Хипатия е поставено името на Алберт Велики (1193 – 1280). – От забележките към дорнахското издание от 1992 г. Св. Алберт Велики се родил в Швабия. Учил в Падуа. Станал монах в Ордена на доминиканците. Живял в Кьолн, Хилдесхайм, Фрайбург, Ратисбон и Страсбург. Преподавал в Париж от 1240 до 1248 г., където срещнал най-големия от своите ученици – Св. Тома Аквински. През 1260 г. бил избран за епископ на Ратисбон, но се отказал от тази длъжност две години по-късно. През периода 1263 – 1264 г. работил в подкрепа на кръстоносните походи. Преди всичко обаче се занимавал с научна дейност, интересувал се на практика от всички области на знанието – от мистика до минералогия. Отличавал се с откритост на ума. Напуска този свят през 1280 г. Канонизиран е през 1931 г. от Папа Пий XI. (б. пр.)
39. *Блаватска*, Елена Петровна (1831 – 1891). Откъс от „Тайната доктрина“ е поместен в лекцията в немското лайпцигско издание (без указание за годината).
40. *която лежи в промеждутъка между личността Енкиду и Аристотел* – Тук само упоменатата промеждутъчна инкарнация е разкрита в книгата на Маргарет и Ерих Кирхнер-Бокхолт „Човешката задача на Рудолф Щайнер и Ита Вегман“ (Дорнах/Швейцария, 1976, стр. 25 – 26): основавайки се на частни изказвания на Р. Щайнер, авторите на книгата назовават философа Кратил, ученик на Хераклит Ефески. За Кратил е известно също, че е бил атинянин и учител на Платон.
41. „*не много би било загубено* – Скептичното отношение към библиотечните фон-

дове било свойствено, например, за Гьоте, едно от изказванията на когото в този дух, цитирано от Екерман, в цялото си значение би могло да принадлежи и на Рудолф Щайнер: „Заблужденията се пазят в библиотеките, истина живее в човешкия дух. Една книга поражда друга и така до безкрайност, за духа е радост съприкосновението с вечно живите празакони, защото на него му е дадено да постигне най-простото, да разплита заплетеното и да прояснява за себе си неясното.“ (Йохан Петер Екерман. Разговори с Гьоте в последните години на неговия живот).

42. *Аристотел е откривал древната тайна на мистерията...* – Виж трактата на Аристотел „За поетическото изкуство“

43. *Прочетете при Платон* – Виж „Федон“.

44. *...благодарение на дешифрирането на клинописното писмо* – Използвано от шумерите през IV хил. пр. Хр. писмо, знаците на което са имали вид на клинове, дешифрирано от Г. Ф. Гротенд през 1802 г.

45. *Маутнер*, Фриц (1849 – 1923) – Журналист, автор на изследвания в областта на езика.

46. *...вавилонско стълпование* – Виж: Битие, 11:1 – 9.

47. *Флис*, Вилхелм (1858 – 1928) – Медик, автор на трудовете: „Залезът на живота“. Лайпциг, 1906, и „За живота и смъртта“. Йена, 1909.

48. *...един от учениците на Флис* – Рудолф Щайнер цитира книгата на Ханс Шлипер „Der Rhythmus des Lebendigen“, Jena, 1909. стр. 7.

49. *Юлиан Апостат* (Отстъпник) (331 – 363) – Римски император (361 – 363), направил опит за възстановяване на старите римски култове в империята в отстъпление от християнството, при Константин Велики заело мястото на старата римска държавна религия. Убит по време на персийския поход през 363 г.

50. *...тщеславния и отмъстителен император* – В дорнахското издание на „Окултна история“ от 1992 г. тук е добавено името на император Константин Велики, в изданието от 1925 г. то отсъства. Между другото със стенограмата на дадения цикъл лекции, необходима за внасяне на корекции в текста, дорнахските издатели не разполагат. В лекцията се има предвид явно император Констанций II (337 – 361), син и приемник на Константин Велики, утвърдил се на престола на баща си след отстраняването на своите чичовци и гибелта на братята си. Неговата бездетност е послужила за причина, че наследници на престола по време на живота му се считали племенниците му, по-големия Гал и Юлиан. Но и Гал по заповед на Констанций бил убит (354 г.), Юлиан бил назначен през 355 г. за наместник на Галия и бил провъзгласен през 361 г. от армията за император. Констанций се придвижвал бързо с войска срещу племенника си, но починал по пътя и Юлиан заел освободилия се трон.

51. *Елевзинските мистерии* – Свещени празненства в чест на богинята Деметра и нейната дъщеря Персефона, извършващи се ежегодно в Елевзин на 22 км западно от Атина като част от атинския общоградски култ. „С празненствата били свързани и посвещенията. Символичното представяне на световната драма на човешката душа съставлявало заключителното действие на посвещението на мистите, което се предприемало тук.“ (Рудолф Щайнер. Християнството като мистичен факт и мистериите на древността. Пр. от нем. Антр. изд. Д. Даскалов, 1994 г., стр.89.

52. *Фридрих*, (Фредерик) II – Датски крал (1559 – 1588), награден през 1576 г. Тихо Брахе в Зундския пролив, където Тихо си прави обсерватория.

53. *Тихо Брахе* (1546, в замък Кнудstrup в областта Сконе, Швеция – 1601, Прага). Новата звезда в съзвездие Касиопея Тихо наблюдава от ноември 1572 г. в течение на две години; смъртта на султан Сюлейман била предсказана от Тихо през 1567 г.,

Дания Тихо напуска през 1597 г., от 1599 г. е в Прага в качеството си на придворен астроном на император Рудолф II.

54. *Коперник*, Николай (1473 – 1543).

55. *Кеплер*, Йохан (1571 – 1630).

56. *Заратустра* (авест. Заратуштра, гр. Зороастър) – Основател на първата религия на Откровението и основател на древноперсийската култура, развила се в Иран в епохата на Близнаци (съгласно пресмятането на следатлантските епохи – през 5067 – 2907 г. пр. Хр.). По данни от изследванията на Рудолф Шайнер са съществували седем Заратустровци. „Този Заратустра, за когото обикновено става дума, е седмият. Той е инкарнация на всички предходни Заратустровци“ (Рудолф Шайнер. Материали на езотеричната школа. СС 264. Ереван, Anthropos, 2004. стр. 399). В историята е известен последният от тях под името Заратос/Назаратос, действал във Вавилон в периода на така нареченото „вавилонско пленничество на евреите“ през VI в. пр. Хр.

57. *Амшаспанди* (новоперс. от авест. Амеша Спента – Безсмъртни Свети) – В учението на Заратустра шест божества от най-близкото обкръжение на Ахура-Мазда. В химните на Заратустра – Хати, Амшаспандите носят имена, съответстващи на високите добродетели, почитани в зороастрийския Иран: Воху-Мана – Добри помисли: Аша-Вахишта – Добра праведност: Спента-Армаити – Свято благочестие: Хшатра Ваира – Желана власт: Хаурватат – Цялостност: Амеретат – Безсмъртие. (по кн.: Бойс Мери. Зороастрийците. Вярвания и обичаи. Пр. от англ. М., Вост. литература. 1987. стр. 32). Удвояването на броя на Амшаспандите при Рудолф Шайнер в петата лекция на „Окултна история“, в сравнение с традицията Хат, се нуждае от пояснение. В ред други лекции Рудолф Шайнер говори, както и Хатите, също за шест Амшаспанди, но в лекцията от 14 октомври, 1907 г. посочва удвояване на техните функции в качеството им на Управители на времето: „Този вид същества се разделя на шест групи. Начело на тези шест групи са поставени шест главни гения, като шест регенти, шест предводители. Тези главни същества от висшия астрал, от златния план се наричат с различни имена. Персийското тайно учение ги нарича „Амшаспанди“. То разказва за шест такива Амшаспанди. ...Тези същества, които персийците са наричали Амшаспанди, са по-висши духовни същества, които управляват и владеят природните сили около нас. Природните сили, тези сили, които карат растенията да поникват, животните да виреят, човека да може да живее, тези сили, които са около нас и които наричаме светлина, топлина, електричество, магнетизъм и т.н., нервна сила, кръвна сила, възпроизвеждаща сила – наречете ги както желаете, – не са просто бездуховни сили. Суеверие е да се вярва, че това са бездуховни сили. Те са външен израз на духовни същности. Великите сили на битието – светлина, въздух, топлина, електричество, а също и химическите сили, – които преминават през света, са външният израз на действащите Амшаспанди и техните войнства... В продължение на шест месеца, месец след месец Амшаспандите си прехвърлят водачеството. Това е свързано с преминаването на слънцето през дванадесетте зодиакални знака. След всеки шест месеца отново на ред идва един Амшаспанд и поема водачеството, така че едното ръководство на Амшаспанда се пада през лятото, а другото през зимните месеци. Всяка година един Амшаспанд ръководи за период от два месеца и в рамките на ръководството му се сменят Изардите. Те се сменят точно с промяната на луната. Затова, за да премине през четирите си фази и за да се върне в първоначалния си вид, Луната се нуждае от 28 дни. Цикълът на Луната означава графика на работата на Изардите, цикълът на Слънцето – графика на водачеството на Амшаспандите.“ (СС 101, 1987. стр. 17 – 23). Обаче в петата лекция на „Окултна история“ става дума

все пак за дванадесетичността на самите Амшаспанди, а не само на техните функции. Проблемът отпада благодарение на уговорката, направена от Рудолф Щайнер по повод Амшаспандите в лекцията от 31 декември, 1913 г.: „Те са шест на брой, или ако прибавим към тях и техните антиподи, можем да кажем – дванадесет на брой. Те регулират и звездите, които са подчинени на Амшаспандите и са 26 до 31 на брой...“ (СС 149, стр. 42). Споставянето на тази забележка с извадката от лекцията от 10 октомври, 1907 г., посочена по-горе, ни позволява да заключим, че „антиподите“ на шестте Амшаспанди, тоест духовни същества, които противникът на Ахура Mazda Ариман противопоставил на Безсмъртните Свети, управляват тъмната страна на годината, но под върховния контрол на Амшаспандите, обкръжаващи Ахура Mazda.

58. Изарди – От авест. язати („достойни за почитание“).

59. 1250 година – За значението на тази година виж също лекцията в Кьолн от 21 януари, 1911 г. (СС 130).

60. Агрита (собств. Хенрих Корнелий Нетесхаймски (1486 – 1535) – Автор на трактата „За съкровената философия“ и др. съчинения, човек с голяма ученост, разностранни интереси и занимания.

61. ...кръстоносни походи – Няколко вълни мощни военни експедиции на Запада, предприети от началото на XI век за освобождение на Светите Земи от нахлулите там селджукски турци. Последният от кръстоносните походи, осмият, бил организиран през 1270 г.

62. Николай Кузански (1401 – 1464) – Изтъкнат мислител и църковен деятел от края на Средновековието, кардинал (1448), автор на трудове, оказали значително влияние върху философската мисъл на Запад от XVI – XVII в. За съществуването на връзка между инкарнациите на Николай Кузански и Николай Коперник говори Е. П. Блаватска (виж.: Тайната Доктрина. Т. III.). В този смисъл се изказва и Рудолф Щайнер в „Окултна история“. Обаче една година по-рано в представата за прякото и пълно превъплъщение на Кузански в Коперник той внася съществена корекция: „Действително душевното тяло на Кузански било пренесено в Коперник, макар че „азът“ на Коперник е бил съвсем друг от „аза“ на Кузански“ (Хайделберг, 21 януари, 1909 г. СС 109/111).

63. ...мистерийна драма „Портата на посвещението“ – Първата от четирите мистериини драми на Рудолф Щайнер (1910).

64. ...към друго течение – Подразбира се духовното течение на приемника на Гаутама Буда, бъдещия Буда – Майтрея (в последното му възплътяване – Беинса Дуно, – (б. пр.), в задължение на когото, по пътя към заключителната му инкарнация в средата на IV хилядолетие, влиза възвестяването на започналото в XX столетие ново явяване на Христос на етерен план. Виж за това по-подробно „Новото появяване на Христос в етерния свят“ (СС 118).

65. Оберлин, Йохан Фридрих (1740 – 1826) – Селски пастор, филантроп, мистик.

66. Шуберт, Готхилф Хенрих, фон (1780 – 1860). Неговата книга за Оберлин излязла през 1832 г. Романът на Фридрих Линхард „Оберлин“ излязъл в 1-во немско издание през 1910 г.

67. Есхил (525 – 456 пр. Хр.).

68. Виламовиц-Мелендорф, Улрих фон (1848 – 1931) – Известен немски филолог-класик; имат се предвид направените от него преводи на гръцки трагедии.

69. Хераклит (ок. 544 – ок. 483 пр. Хр.).

70. ...войните с персите – Така наречените гръко-персийски войни се водили през първата половина на V в. пр. Хр.

71. *Анаксагор* (ок. 500 – 428 пр. Хр.).
72. *Илия – Йоан Кръстител – Рафаело – Новалис* – Виж за тази поредица инкарнации в лекциите от 2 май 1912 г. (СС 133), 17 септември, 1912 г. (СС 139).
73. *На някои от вас аз вече казах* – Виж лекцията от 17 ноември, 1910 г. „Човешкият дух и духът на животното“ (СС 60).
74. *Микеланджело*, Буонароти (1475 – 1564).
75. *Натер*, Хенрих (1846 – 1892).
76. *Ректорската реч* на виенския професор Лоренц Мюлнер „Значението на Галилей за философията“, произнесена през 1894 г.
77. *Галилей*, Галилео (1564 – 1642).

КЪМ ИМПУЛСИРАНЕ НА СВЕТОВНО-ИСТОРИЧЕСКИТЕ СЪБИТИЯ ОТ ДУХОВНИТЕ СИЛИ

1. *...отпразнува през 1859 година юбилей на Шилер*: 1859 е стотният рожден ден на Фридрих Шилер, 1759 – 1805.
2. *„моето безпределно царство“*: Думи от „Поезия“ от лирическата пиеса „Почит към изкуствата“ от Фридрих Шилер.
3. *от курса лекции, който изнесох тук*: „Философия, космология и религия“, френски курс, десет лекции, 6 – 15 септември, 1922 г., Дорнах, за френски слушатели, СС 215.
4. *ако се запознаете с биографията ѝ*: Катарина Елизабет Гьоте (1731–1808). „Майката на Гьоте, една биография“, от Карл Хайнеман, Лайпциг, 1891. За нея Гьоте пише:

От татко имам аз снагата,
в живота сериозността;
от майка – ведростта в душата,
да съчинявам радостта.*

От „Zahme Xenien“, Книга VI.

5. *И той преработил „Ифигения“ в Италия*: Първият вариант на „Ифигения“ е написан в проза през 1779 г. във Ваймар. Вторият вариант е написан в стихове (петостъпен, неримуван ямб) през 1787 г. в Рим.
6. *В нашите лекции*: „Изкуството на декламацията и рецитацията“, СС 281.
7. *Парацелз*, 1493 – 1541, лекар и естествоизпитател.
8. *което още Гьоте е подразбирал в следващите думи*: „Прекрасното е манифестация на тайните закони на природата, които без това проявление биха

* Превод от немски: Христо Маринов

останали завинаги скрити“. Гьотевите природонаучни съчинения, издадени и коментирани от Рудолф Щайнер в Кюршнеровата „Немска национална литература“, 1884 – 1897, 5 тома, Дорнах, 1975.

9. *при отговор на въпрос:* При отговор на въпрос от 29 септември, 1920 г. в Дорнах. Съдържа се в „Същност на музикалното и тоновото изживяване в човека“, СС 283.

10. Барух Спиноза, 1632 – 1677, холандски философ.

11. Галилео Галилей, 1564 – 1642, италиански естествоизпитател.

12. Николай Коперник, 1473 – 1543, астроном.

13. Аврелий Августин, 354 – 430. В основната си творба „Изповеди“ („Confessiones“) той описва душевния си път. Важни изложения за Августин се намират в лекциите на Рудолф Щайнер „Философията на Тома Аквински“, СС 74, и в творбата на Рудолф Щайнер „Християнството като мистичен факт и мистериите на древността“ (1902), СС 8, Глава: Августин и църквата.

14. *само Шилер е изказал няколко верни съждения:* В неговата „История на тридесетгодишната война“, в Първа книга.

15. *школата на Ричъл:* Албрехт Ричъл, 1822 – 1889, професор по теология в Бон и Гьотинген. Той основава в рамките на протестантството собствена школа.

15. *Веднъж ми се удаде случай да посетя:* Виж „Моят жизнен път“ (1923 – 1925) на Рудолф Щайнер, СС 28, глава IX, стр. 154 – 156.

16. Едуард фон Хартман, 1842 – 1906. Сравнете за него например статията на Рудолф Щайнер „Едуард фон Хартман. Учение и значение“ (в „Методически основи на антропософията“, (1884 – 1901, СС 30, 1961, стр. 288.) и изложенията му в „Загадките на философията“ (1914), СС 18.

17. *Бюхнер:* Лудвиг Бюхнер, 1824 – 1899, лекар и писател материалист.

18. *като дебеляя Фогт:* Карл Фогт, 1817 – 1895, професор по зоология в Гийсен, по-късно в Генф, радетел на дарвинизма.

19. *неотдавна говорих за елементарните царства:* Например в 11-та лекция на цикъла „Свят, земя и човек“, СС 105.

20. *при разказването за смъртта на Каспар Хаузер:* В романа на Якоб Ва-серман „Каспар Хаузер или леността на сърцето.“

21. *Волфрам фон Ешенбах:* Роден около 1170 г. и починал около 1220 г.

22. *често сме разглеждали тази поема като такава:* Например в цикъла „Христос и духовният свят“, СС 149, в 5-а и 6-а лекция и в последната лекция на цикъла „Мистериите на Ориента и християнството“, СС 144.

23. *Ако сърцето е получило като дар съмнението...* Думите са свободен превод на първите два стиха от „Парсифал“ на Волфрам фон Ешенбах.

КЪМ СВЕТОВНАТА ИСТОРИЯ В АНТРОПОСОФСКА СВЕТЛИНА И КАТО ОСНОВА ЗА ПОЗНАНИЕТО НА ЧОВЕШКИЯ ДУХ

1. *В Евангелието има откъс, който напомня за този вид памет:* Виж Йоан, 8, 6.
2. *Рудолф Щайнер*, „Християнството като мистичен факт и мистериите на древността“, СС 8.
3. *по-добре просяк в света на живите:* Виж Омир, „Одисея“, 11 песен, Стихове 489 – 491; така говори Ахил в света на сенките.
4. *Всичко това е било изразено по удивителен начин от Омир:* Виж например в „Илиада“, 20 песен, стих 424.
5. *в курса лекции, който изнесох в Щутгарт:* „Окултна история.“ (Шест лекции, 1910/11). СС 126.
6. *пет последващи културни епохи:* Виж Рудолф Щайнер, „Тайната наука“, СС 13. Виж също например: „Изтокът в светлината на Запада. Децата на Луцифер и братята Христови“, (Девет лекции, Мюнхен, 1909) СС 113.
7. *Ерек:* В Библията, 1. Мойсей, 10, 10, градът е наречен Ерек. Клиновидното писмо го нарича Урук.
8. *Еабани:* В клинописното писмо се нарича Енкиду или Енгиду.
9. *за това как Питагор:* Виж Диоген Лаерций, „Прочути философи“, том II, книга 8, Питагор.
10. *Ефеските мистерии:* За това Рудолф Щайнер говори на 2 декември, 1923 г. Виж „Мистерийни центрове“, (Четиринадесета лекция, Дорнах, 1923), СС 232.
11. *ранните състояния на Земята:* Виж Рудолф Щайнер, „Тайната наука“, също: „Еволюцията от гледна точка на истината“ (Пет лекции, Берлин, 1911), СС 132; и лекцията от 1 декември, 1923 г. в „Мистерийни центрове“.
12. *Хераклит:* Хераклит от Ефес, ок. 535 – 475 пр. Хр., предсократов философ. Виж Рудолф Щайнер, „Християнството като мистичен факт и мистериите на древността“, СС 8.
13. *Аристотел:* 384 – 322 пр. Хр. Виж Рудолф Щайнер, „Загадките на философията“, СС 18.
14. *Александър Велики:* 556 – 323 пр. Хр., от 336 г. е македонски цар, умира във Вавилон.
15. *„Песента на Александър“:* написана ок. 1125 от Лампрехт – първият немски светски епос.
16. *Теофраст:* 390 – 305 пр. Хр., ученик на Аристотел, който го назначава като свой наследник за ръководител на перипатичната школа в Атина.
18. *древногръцките Хтонически мистерии и в древните Самотракийски мистерии:* Сравни лекциите от 14 и 21 декември, 1923 г., в „Мистерийни центрове“, СС 232.

19. *Херодот* от Халикарнас, 5-ти век пр. Хр., древногръцки историк, описал персийските войни.
20. *източно-римската тирания*: Юстиниан, император на източната римска империя от 527 до 565 г., син на селянин, през 529 г. изпраща в Атина едикт, с който забранява да се изучава там философия, затова последните седем философи напускат Римската империя и бягат към Персия.
21. *Юлиан Апостат*: Флавий Клавдий Юлиан, наречен Отстъпник, от 361 до 363 г. е римски император. Виж лекцията, Берлин, 19 април, 1917, в „Основи на познанието на Мистерията на Голгота“, СС 175.
22. *в книгата „Теософия“*: „Теософия“, (1904), СС 9, Виж главата: Трите свята.
23. *Якоб Бьоме*, 1575 – 1624.
24. *Теофраст Парацелз*, 1493 – 1541.
25. *Валентин Вайгел*, 1533 – 1588. Виж Рудолф Щайнер, „Мистиката във възхода на новия духовен живот и нейното отношение към съвременния светоглед“, СС 7.
26. *Василий Валентин*: алхимик от 15-ти век, бенедиктински монах в Ерфур. Под неговото име са издадени редица алхимични трудове през 1600 г. Виж лекцията на Рудолф Щайнер от 26 април, 1924, в „Езотерични разглеждания на кармични взаимовръзки“ том II, (Седемнадесет лекции, Дорнах, 1924), СС 236.
27. *гимнастик... оратор... доктор*: За това Рудолф Щайнер говори например на 6 август, 1923, в „Съвременният духовен живот и възпитанието“, (Четиринадесет лекции, Илкли, 1923), СС 307; също на 24 юли, 1924, в „Педагогическата стойност на човешкото познание в културния свят на педагогиката“ (Девет лекции, Арнхайм, 1924), СС 310.
28. *Да вземем пчелата*: Сравни лекцията от 1 декември, 1923, Дорнах, в „Човек и свят. Действието на духа в природата – за същността на пчелата“ (Петнадесет лекции за работниците в Гьотеанума, 1923, том V), СС 351.
29. *Лекцията ... преди година*: Дорнах, 31 декември, 1922, в „Отношението на звездния свят към човека и отношението на човека към звездния свят. Духовната комуникация на човечеството“. (Дванадесет лекции, Дорнах, 1922), СС 219.
30. *формите*: Виж Рудолф Щайнер „Строителната мисъл на Гьотеанума“, Лекция в Берн на 29 юни, 1921, СС 290, Щутгарт, 1958.
31. *лекции... организирани от бюрото на Волф*: През есента, зимата и пролетта на 1921/22 г. тогавашната най-голяма немска концертна дирекция, Херман Волф и Юлиес Закс, Берлин, организира лекционни пътувания с Рудолф Щайнер. В Берлин, Щутгарт, Франкфурт, Мюнхен и други големи градове Рудолф Щайнер говори по темите: Същността на антропософията; антропософия и духовно познание (публикувани в СС 80). След неуспешен атентат в Мюнхен през май, 1922 г., сигурността на лектора не е гарантирана. Затова Щайнер отказва по-нататъшни публични лекции.

32. доктор Целманс: Ф. В. Целманс ван Емиховен, 1893 – 1961, Д-р мед., холандски лекар и писател, генерален секретар на холандското национално общество, написал: „Рудолф Щайнер, биография“, Щутгарт, 1961.

33. Ита Вегман, 1876-1943, Д-р мед., следвала и практикувала в Цюрих, преди през 1921 г. да основе клинично-терапевтичния институт (сега Ита Вегман институт) в Арлесхайм. От 1923 до 1935 г. секретар на управата на Всеобщото Антропософско Общество и ръководителка на медицинската секция на Свободното висше училище. Съавтор с Рудолф Щайнер на „За разширение на лечебното изкуство според духовно-научните познания“, СС 27.

34. Медитацията тук е дадена така, както според стенограмата е произнесена от Рудолф Щайнер. В по-ранни издания медитацията е отпечатвана според първата ръкописна редакция на Рудолф Щайнер. Виж също указанието към тома „Коледната конференция за основаването на Всеобщото Антропософско Общество, 1923/1924“, СС 260, издание 1985 г., стр. 300.

РУДОЛФ ЦАЙНЕР ЖИВОТ И ТВОРЧЕСТВО

- 1861 г. Роден на 27 февруари в Кралевец (тогавашна Австро-Унгария) като син на служител в австрийските железници. Родителите му произхождат от Южна Австрия.
- 1872 г. Гимназия до 1879 г. във Винер Нойщат.
- 1879 г. Обучение във Виенското висше техническо училище: математика и естествознание, литература, философия, история. Основно запознаване с Гьоте.
- 1882 – 1897 г. Издава естественонаучните трудове на Гьоте (5 тома) в „Немска национална литература“ на Кюршнер. Самостоятелно издание на въведенията – през 1925 г. под заглавие „Въведение в естественонаучните съчинения на Гьоте“ (Събр. съч. 1).
- 1884 – 1890 г. Частен учител във Виена.
- 1886 г. Привлечен като сътрудник при издаването на Гьотевите съчинения. „Основни насоки в теорията на познанието върху Гьотевия светоглед, съпоставен с Шилер“ (Събр. съч. 2).
- 1888 г. Издава списанието „Немски седмичник“. Лекции в Гьотевото общество, Виена: „Гьоте като баща на новата естетика“ (Събр. съч. 30).
- 1890 – 1897 г. Ваймар. Сътрудник в Архива на Гьоте и Шилер.
- 1891 г. Докторат по философия в Университета Росток. През 1892 г. излиза разширената дисертация „Истина и наука“. Увод към „Философия на свободата“ (Събр. съч. 3).
- 1894 г. „Философия на свободата. Основни принципи на един модерен светоглед“ (Събр. съч. 4).
- 1895 г. „Фридрих Ницше, борец срещу своето време“ (Събр. съч. 5).
- 1897 г. „Гьотевият светоглед“ (Събр. съч. 6). Преместване в Берлин. Издава „Списание за литература“ и „Драматургични свитъци“ с О. Хартлебен. (Избрани статии в Събр. съч. 29–32).
- 1899 – 1904 г. Преподавателска дейност в основаното от В. Либкнехт „Общообразователно училище за работещи“, Берлин.

- 1900 г. „Взгледите за света и живота през деветнадесети век“, по-късно излиза с разширения като „Загадките на философията“ (Събр. съч. 18). Начало на антропософските лекции по покана на Теософското Общество в Берлин. „Мистиката в зората на съвременния духовен живот“ (Събр. съч. 7).
- 1902 – 1912 г. Изграждане на антропософията. Редовни публични лекции в Берлин и лекционни цикли в различни градове в Европа. Мари фон Сиверс (от 1914 г. Мари Щайнер) става негов близък сътрудник.
- 1902 г. „Християнството като мистичен факт и Мистериите на древността“ (Събр. съч. 8).
- 1903 г. Основава и издава списание „Луцифер“, по-късно „Луцифер-Гнозис“ (Статии в Събр. съч. 34).
- 1904 г. „Теософия“. Въведение в свръхсетивното познание на света и човека (Събр. съч. 9).
- 1094 – 1905 г. „Как се постигат познания за висшите светове?“ (Събр. съч. 10), „Из хрониката на Акаша“ (Събр. съч. 11), „Степени на висшето познание“ (Събр. съч. 12).
- 1910 г. „Въведение в тайната наука“ (Събр. съч. 13).
- 1910 – 1913 г. Премиера на „Четири мистериини драми“ (Събр. съч. 14).
- 1911 г. „Духовното ръководство на човека и човечеството“ (Събр. съч. 15).
- 1912 г. „Антропософски календар на душата“, „Максими“ (Събр. съч. 40), „Път към себепознание на човека“ (Събр. съч. 16).
- 1913 г. Отделяне от Теософското Общество и основаване на Антропософското Общество. „Прагът на духовния свят“ (Събр. съч. 17).
- 1913 – 1923 г. В Дорнах, Швейцария, е изградена от дърво сградата на първия Гьотеанум.
- 1914 – 1923 г. Из цяла Европа, но най-вече в Дорнах и Берлин, Рудолф Щайнер дава основополагащи познания за обновление в областта на изкуството, педагогиката, естествените науки, социалния живот, медицината, теологията. Доразвива новото изкуство „евритмия“, чиито първи стъпки датират от 1912 г.
- 1914 г. „Загадките на философията“ (Събр. съч. 18).
- 1916 – 1918 г. „Върху загадките на човешкото същество“ (Събр. съч. 20). „Върху загадките на душата“ (Събр. съч. 21). „Духовният облик на Гьоте в откровенията на

- неговия „Фауст“ и в „Приказка за зелената змия и красивата лилия“ (Събр. съч. 22). Р. Щайнер формулира идеята за „троичното устройство на социалния организъм“, „Основи на социалния въпрос“ (Събр. съч. 23). Статии върху троичното устройство на социалния организъм (Събр. съч. 24). В Щутгарт се открива първото Валдорфско училище, което Рудолф Щайнер ръководи до своята смърт.
- 1920 г. Лекционни цикли и художествени представления в сградата на недовършения Гьотеанум.
- 1921 г. Започва да излиза списание „Гьотеанум“.
- 1922 г. „Космология, религия и философия“ (Събр. съч. 25). През Новогодишната нощ (31.XII.1922 г.) изгаря първият Гьотеанум. Р. Щайнер изработва модела на втория Гьотеанум, построен по-късно от бетон.
- 1923 г. През Коледата на 1923 г. „Антропософското общество“ прераства в „Единно антропософско общество“ под председателството на Р. Щайнер.
- 1923 – 1925 г. В седмични продължения излиза (останала незавършена) автобиографията му „Моят жизнен път“ (Събр. съч. 28), както и „Ръководни антропософски принципи“ (Събр. съч. 26). Съвместна работа с д-р Ита Вегман върху „Предпоставки за разширение на лечебното изкуство според духовнонаучните познания“ (Събр. съч. 27).
- 1924 г. Непрекъснатата лекторска дейност и последни пътувания с тази цел из Европа. На 28 септември е изнесена последната лекция пред членовете на Антропософското общество. Начало на боледуването.
- 1925 г. На 30 март Рудолф Щайнер умира в Дорнах.

„И в края на краищата в бъдеще ще се появят на света
такъв вид хора, които няма да могат да приложат
в земния си живот никакви идеи,
така че мисленето, животът в идеите
ще изчезнат от лицето на Земята.
Земята ще се окаже заселена от болен вид хора,
притежаващи само инстинкти.
Развитието на човечеството ще се окаже във властта
на лоши чувства и емоции,
лишени от водещата сила на идеите.“

„Дорнах трябва да стане мястото, където на всички
желаещи се съобщава за всички значителни
и непосредствени преживявания в духовния свят.
Тук трябва да възникне толкова мощен духовен център,
в който да се разсъждава не просто за някакви слабички
духовни искрици, а открито да се говори за това, какво
става в духовния свят в светлината на историческото
развитие и какви духовни импулси се намесват
в природното битие и подчиняват природата.
Ако Дорнах изпълни задачата си, ще може да се чуе
за действителни преживявания, за реални сили,
за същества от духовния свят.
Тук трябва да работи висшата школа на духовната наука.
Човек трябва да получи в Дорнах такава духовна сила,
че да може лице в лице да се среща с духовния свят
и да придобива опит там.“